
EFNISYFIRLIT

1	ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD	3
2	MÁLSMEDFERÐ	5
2.1	Hlutverk óbyggðanefndar	5
2.2	Austanvert Norðurland tekið til umfjöllunar	5
2.3	Lýstar kröfur og kynning	6
2.4	Mál nr. 2/2007, Tjörnes og Þeistareykir	7
3	KRÖFUGERÐ	9
3.1	Kröfur íslenska ríkisins	9
3.2	Kröfur Aðaldælahrepps og Baldurs Jónssonar vegna Geitafells	9
3.3	Kröfur Gunnars Hallgrímssonar vegna Langavatns	10
3.4	Kröfur Ragnheiðar Jóhannesdóttur vegna Klambrasels og Árna Þorbergssonar vegna Brúnahlíðar	10
3.5	Kröfur Garðræktarfélags Reykhverfinga hf. vegna Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots)	11
3.6	Kröfur Garðræktarfélag Reykhverfinga o.fl. vegna Reykjatorfu (þ.e. Hveravalla, Litlu Reykja, Reinar, Reykjahóls, Reykjavalla, Stóru Reykja og Víðiholts)	11
3.7	Kröfur Tryggva Óskarssonar vegna Þverár	12
3.8	Kröfur Jóns Árna Gunnlaugssonar o.fl. vegna Skóga I, II og III og Skógahlíðar	12
3.9	Kröfur Sigurðar Ágústs Þórarinssonar o.fl. vegna Skarða, Skarðaborgar og Einarstaða	12
3.10	Kröfur Sveitarfélagsins Norðurþings vegna Húsavíkur.....	13
3.11	Kröfur Indriða Úlfssonar o.fl. vegna Héðinshöfða	13
3.12	Kröfur Árna Sigurðssonar o.fl. vegna Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals 14	14
3.13	Kröfur Svövu Bjargar Kristjánsdóttur vegna Hringvers	14
3.14	Kröfur Ólafar Önnu Steingrímisdóttur o.fl. vegna Ytri-Tungu 1 og 1A.....	15
3.15	Kröfur Aðaldælahrepps og Þingeyjarsveitar vegna Þeistareykja.....	15
3.16	Kröfur Sveitarfélagsins Norðurþings vegna Ásheiðar	16
4	GÖGN OG GAGNAÖFLUN	17
4.1	Inngangur	17
4.2	Rannsóknarskylda óbyggðanefndar	17
4.3	Vettvangsferð	18
4.4	Skýrslutökur	18
5	SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA	19
5.1	Landnám	19
5.2	Geitafell.....	19
5.3	Langavatn.....	23
5.4	Klambrasel ásamt Brúnahlíð.....	25
5.5	Brekknakot (Bláhvammur og Laufahlíð).....	28
5.6	Reykjatorfa.....	30
5.7	Þverá	33
5.8	Skógar og Skógahlíð	35
5.9	Skörð, Skarðaborg og Einarstaðir	37
5.10	Húsavík	42
5.11	Héðinshöfði.....	51
5.12	Syðri-Tunga ásamt Kvíslarhól, Tungugerði og Steindal	54

5.13	Fjöll.....	58
5.14	Þeistareykir	62
5.15	Ás og Ásheiði.....	81
5.16	Afréttir og afréttarnot.....	88
5.16.1	Almennt.....	88
5.16.2	Fjallskilareglugerðir.....	104
6	NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR.....	108
6.1	Sameiginleg atriði á svæði 6.....	108
6.1.1	Almennar niðurstöður óbyggðanefndar	108
6.1.2	Dómafordæmi í þjóðlendumálum	108
6.1.3	Afréttir einstakra jarða og stofnana.....	109
6.2	Landnám	113
6.3	Geitafell, Langavatn, Klambasel, Brúnahlíð, Brekknakot, Reykjatorfa, Þverá, Skógar og Skógahlíð.....	113
6.3.1	Inngangur	113
6.3.2	Sjónarmið aðila	113
6.3.3	Niðurstaða.....	116
6.4	Skörð, Skarðaborg, Einarssstaðir, Húsavík og hluti jarða á Tjörnesi, frá Grísatungu að Grasafjöllum.....	120
6.4.1	Inngangur	120
6.4.2	Sjónarmið aðila	121
6.4.3	Niðurstaða.....	124
6.5	Þeistareykir	131
6.5.1	Inngangur	131
6.5.2	Sjónarmið aðila	132
6.5.3	Niðurstaða.....	135
6.6	Ásheiði	146
6.6.1	Inngangur	146
6.6.2	Sjónarmið aðila	146
6.6.3	Niðurstaða.....	148
6.7	Um málskostnað.....	152
7	ÚRSKURÐARORÐ	153

VIÐAUKI

Almennar niðurstöður óbyggðanefndar

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðila- og eigendaskrá

III. Skjalaskrá

1 ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Föstudaginn 6. júní 2008 er tekið fyrir mál nr. 2/2007, Tjörnes og Þeistareykir, og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Karl Axelsson, formaður, og nefndarmennirnir Allan V. Magnússon og Sif Guðjónsdóttir.

Aðilar málsins eru:¹

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna Þjóðlendna, Áss og Svínadals.

(Andri Árnason hrl.)

Birna Hallgrímsdóttir og fleiri vegna Auðbjargarstaða.

Matthías Guðmundsson og Ólöf Sveinsdóttir vegna Árdals.

Sveitarfélagið Norðurþing vegna Ásheiðar.

Garðræktarfélag Reykhverfinga hf. vegna Bláhvamms, Hveravalla og Laufahlíðar.

Árni Þorbergsson vegna Brúnahlíðar.

Eyvindarstaðir ehf. vegna Eyvindarstaða.

Aðaldælahreppur og Baldur Jónsson vegna Geitafells.

Sveitarfélagið Norðurþing vegna Húsavíkur.

Jón G. Stefánsson vegna Höfðabrekku með Kelduneskoti.

Þórarinn Þórarinsson vegna Kílakots.

Ragnheiður Jóhannesdóttir vegna Klambrasels.

Sveinn Þórarinsson og Þórarinn Sveinsson vegna Krossdals.

Gunnar Hallgrímsson vegna Langavatns.

Katrín Eymundsdóttir vegna Lindarbrekku.

Práinn Ómar Sigtryggsson vegna Litlu-Reykja.

Þórarinn Þórarinsson vegna Ólafsgærðis.

Stefán Óskarsson og Trésmiðjan Rein ehf. vegna Reinar.

Stefán Óskarsson vegna Reykjarhóls.

Sigtryggur Garðarsson vegna Reykjavalla.

Stefán Óskarsson vegna Stóru-Reykja.

Birna Hallgrímsdóttir og fleiri vegna Sulta I.

Björn Guðmundsson og fleiri vegna Sulta II.

Jón Helgi Jóhannsson vegna Víðiholts.

Aðalsteinn Örn Snæþórsson og Sigþrúður Stella Jóhannsdóttir vegna Víkingavatns I.

Benedikt Sveinsson og fleiri vegna Víkingavatns II.

¹ Sjá nánar í aðilaskrá (fylgiskjal II).

Aðaldælahreppur og Þingeyjarsveit vegna Þeistareykja.
Tryggvi Óskarsson vegna Þverár.
(Friðbjörn Garðarsson hdl.)
Guðný H. Björnsdóttir og fleiri vegna Austurgarðs I og II.
Lífsval ehf. vegna Einarstaða.
Lífsval ehf. vegna Garðs I og II.
Margrét Þórarinsdóttir og Sigurður Þórarinsson vegna Garðs III.
Grásíða ehf. vegna Grásíðu.
Haraldur Þórarinsson vegna Kvistáss.
Margrét Þórarinsdóttir og Sigurður Þórarinsson vegna Laufáss.
Helga Helgadóttir og fleiri vegna Skarða.
Helga Helgadóttir og Sigurður Ágúst Þórarinsson vegna Skarðaborgar.
Helgi Þór Kárason og Sigríður Jóhannesdóttir vegna Skógahlíðar.
Jón Árni Gunnlaugsson vegna Skóga I og III.
Lífsval ehf. vegna Skóga II.
Guðmundur Þórarinsson og Þórarinn Þórarinsson vegna Voga.
(Gunnar Sólnes hrl.)
Jón Gunnarsson vegna Árhólts.
Bjarni Sigurður Aðalgeirsson og fleiri vegna Bangastaða.
Indriði Úlfsson vegna Héðinshöfða I.
Bjarni Bjarnason og Jónas Jónasson vegna Héðinshöfða II.
Svava Björg Kristjánsdóttir vegna Hringvers.
Aðalsteinn Guðmundsson vegna Kvíslarhóls.
Hallfríður Egilsdóttir og Sigurlaug Guðrún Egilsdóttir vegna Mánár.
Bjarni Sigurður Aðalgeirsson vegna Mánárþakka.
Sigtryggur Bjarnason vegna Steindals.
Árni Sigurðsson vegna Syðri-Tungu.
Birna Friðrika Steingrímsdóttir og fleiri vegna Ytri-Tungu I.
Steinþór Heiðarsson vegna Ytri-Tungu IA.
(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)
Arnar Gústafsson og fleiri vegna Auðbjargarstaða.
Egill Ágústsson og fleiri vegna Eyvindarholts.
Ólafur Jónsson vegna Fjalla I.
Guðmundur S. Héðinsson vegna Fjalla II.
Egill Ágústsson og Sturla Sigtryggsson vegna Framness.
Sævar Örn Sigurðsson vegna Hlíðargerðis.
Sturla Sigtryggsson vegna Kelduness II.
Þorfinnur Jónsson vegna Ingveldarstaða.
Bryndís Helgadóttir og fleiri vegna Kelduness I.
Guðrún Árnadóttir vegna Meiðavalla.

Ingólfur Jónsson vegna Merkur.
Kristinn Sigurður Yngvason vegna Tóveggis.
Kristrún Ísaksdóttir og fleiri vegna Undirveggis.
(Sigurður Jónsson hrl.)

2 MÁLSMEÐFERÐ

2.1 Hlutverk óbyggðanefndar

Hinn 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. einnig lög um breytingar á þeim, nr. 65/2000, 7/2005 og 19/2006. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

- a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
- b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
- c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar, fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

2.2 Austanvert Norðurland tekið til umfjöllunar

Með bréfi, dagsettu 15. júní 2006, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til umfjöllunar tiltekið landsvæði á austanverðu Norðurlandi, sbr. 8., 11. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Landsvæði þetta, hið sjötta í röðinni hjá óbyggðanefnd, var að vestanverðu afmarkað af suðurmörkum Svalbarðsstrandarhrepps og vesturmörkum Þingeyjarsveitar. Hér skal þess getið að vesturmörkum svæðisins var breytt, að ósk fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins. Í stað þess að fylgja suðurmörkum Svalbarðsstrandarhrepps og vesturmörkum Þingeyjarsveitar er Fnjóská fylgt frá ósum þar til hún sker vesturmörk Þingeyjarsveitar. Er þeim mörkum fylgt til suðurs í Fjórðungakvísl.

Að austan afmarkast svæðið af meginfarvegi Jökulsár á Fjöllum frá Jökulsárósi í Öxarfirði og að ármótum við Kreppu. Þaðan er Kreppu fylgt þar til komið er að ármótum við Kverká og hinni síðarnefndu fylgt að upptökum í Brúarjökli.² Þaðan er dregin lína til suðvesturs, til skurðar við línu þá á Vatnajökli sem afmarkar svæðið til suðurs. Þar er hornmark.

² Svokölluð Krepputunga, austan Jökulsár á Fjöllum og vestan Kreppuár, er þannig innan svæðis 6 en hún var á sínum tíma skilin undan svæði 5 hjá óbyggðanefnd, sbr. 8. gr. laga nr. 58/1998. Sjá nánar í máli nr. 1/2007.

Framangreind afmörkun til vesturs endar í Fjórðungakvísl. Að sunnan fylgja mörkin miðjum farvegi Fjórðungakvíslar til austurs í punkt við Nýjadal/Jökuldal. Þaðan eftir dalnum, beina línu milli fimm punkta sem staðsettir eru í miðjum farvegi Fjórðungakvíslar. Þaðan úr austasta punkti í hæðarpunkt 1115 m. Þaðan í Deili, hæð 1125 m, og áfram, inn á Vatnajökul, í Bárðarbungu, hæð 2009 m, þaðan í Svíahnjúk eystri og loks í stefnu á miðja Breiðubungu, þar til kemur að hornmarki við austurmörk. Hornmark þetta kemur fram á korti Svæðisskipulags fyrir miðhálandi Íslands, sem staðfest var 10. maí 1999, og er þar sem lína dregin frá aðalupptökum Jökulsár á Fjöllum við Dyngjujökul sker línu þá sem liggur á milli miðrar Breiðubungu og Svíahnjúka eystri. Suðurmerki svæðis 6 hjá óbyggðanefnd byggja á markalínum þeim sem samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálandis Íslands hefur notað við vinnu sína. Þetta á m.a. við um framangreint hornmark suður- og austurmerkja, en tekið skal fram að austurmerki eru hér að öðru leyti dregin nokkru austar en lína sú á korti Svæðisskipulags fyrir miðhálandi Íslands sem áður var nefnd.

Að norðan afmarkast svæðið af hafi.

Fjármálaráðherra var veittur frestur til 15. september 2006 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, væri um slíkar kröfur að ræða. Sýslumönnum og fyrirvarsmönnum viðkomandi sveitarfélaga, þ.e. Grýtubakkahrepps, Svalbarðsstrandahrepps, Þingeyjarsveitar, Skútustaðahrepps, Aðaldælahrepps, Tjörneshrepps og þeim hluta hins nýja sveitarfélags Norðurþings, sem áður tilheyrði sveitarfélögunum Húsavíkurkaupstað og Kelduneshreppi, var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar og gerð grein fyrir framhaldinu.

Kröfulýsingarfrestur fjármálaráðherra var fyrst framlengdur til 15. október 2006 og síðar til 1. nóvember sama árs og með því orðið við rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.3 Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um þjóðlendur á norðanverðu Austurlandi bárust 1. nóvember 2006. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um málsmeðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 10. nóvember 2006, og síðan í fleiri blöðum, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd í síðasta lagi 12. febrúar 2007. Þá kom fram að yfirlýsingu um kröfugerð og málsmeðferð yrði þinglýst á þær fasteignir á svæðinu sem skráðar væru í þinglýsingabók og málið varðaði, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumanna á Húsavík og Akureyri, auk sveitarfélaga á kröfusvæðum og heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt í fjölmiðlum.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var fyrst framlengdur til 12. mars og síðan lítillega í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti og bárust síðustu kröfulýsingar í júlí 2007.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofum sýslumanna á Húsavík og á Akureyri, frá 20. júní til og með 20. júlí 2007, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 27. júlí 2007. Framangreind kynningargögn voru jafnframt aðgengileg á skrifstofum viðkomandi sveitarfélaga, skrifstofu óbyggðanefndar og heimasíðu óbyggðanefndar. Vakin var athygli á kynningunni í fjölmiðlum. Engar athugasemdir bárust fyrir lok athugasemdafrests.

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins lagði fram kröfulýsingar um þjóðlendur á svæðinu í 5 hlutum og 6 kröfulýsingar vegna jarðeigna ríkisins. Á móti bárust 162 kröfulýsingar ýmissa aðila, sem sumar sköruðust eða náðu til fleiri en eins landsvæðis.

2.4 Mál nr. 2/2007, Tjörnes og Þeistareykir

Þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins var skipt niður í fimm mál, þ.e. mál nr. 1/2007, Mývatnsöræfi og Ódáðahraun; mál nr. 2/2007, Tjörnes og Þeistareykir; mál nr. 3/2007, Þingeyjarsveit vestan Skjálfandafljóts og sunnan Ljósavatnsskarðs; mál nr. 4/2007, Kinnar- og Víknafjöll ásamt Flateyjardalsheiði austan Dalsár, og mál nr. 5/2007, Grýtubakkahreppur ásamt Flateyjardalsheiði vestan Dalsár.

Mál nr. 2/2007 var fyrst tekið fyrir á fundi óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila 26. apríl 2007. Gerð var grein fyrir því að óbyggðanefnd skipuðu í málinu þau Karl Axelsson, formaður, Allan V. Magnússon og Sif Guðjónsdóttir. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá og upplýst um ýmis atriði varðandi gagnaöflun nefndarinnar. Skorað var á lögmenn að fara yfir umrædd atriði af sinni hálfu og gera hið fyrsta athugasemdir ef þeir teldu ástæðu til. Þá var vakin athygli á þinglýsingu athugasemdar um yfirstandandi þjóðlendumál á jarðir á ágreiningssvæði, skv. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, og óskað eftir að lögmenn gerðu umbjóðendum sínum grein fyrir því atriði. Einnig var gerð grein fyrir mikilvægi þess að lögmenn og óbyggðanefnd ynnu saman að því að þeir sem hagsmuna ættu að gæta gerðust aðilar að málinu. Þá var sérstaklega vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendulaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Enn fremur var því beint til lögmanna að kanna hvort ljúka mætti málinu að einhverju eða öllu leyti með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendulaga. Þá var íslenska ríkinu veittur frestur til að skila greinargerð sinni í málinu.

Af hálfu Ragnars Aðalsteinssonar hrl. kom fram sú athugasemd að vegna hagsmunagæslu Lögmannsstofunnar Lex fyrir íslenska ríkið kunni Karl Axelsson formaður óbyggðanefndar í málinu, og meðal lögmanna og eigenda þeirrar lögmannsstofu, að vera vanhæfur til að sitja í nefndinni í málinu. Í þessu sambandi

vísaði Ragnar sérstaklega til máls nr. 326/2006 sem dæmt var í Hæstarétti 3. maí 2007, en þar var Karl Axelsson lögmaður íslenska ríkisins. Ragnar tók fram að ekki væri gerð krafa um að nefndarmaðurinn víki.

Við aðra fyrirtöku málsins, 11. júní 2007, var lögð fram greinargerð af hálfu íslenska ríkisins og fleiri gögn. Við sama tækifæri var öðrum málsaðilum veittur frestur til 9. ágúst 2007 til skila á greinargerðum. Formaður gat þess að athygli lögmanna hefði verið vakin á þeim svæðum þar sem engar kröfur, öndverðar við þjóðlendukröfur ríkisins, hefðu borist óbyggðanefnd. Lögmenn voru og minntir á að setja á kort þá punkta sem nefndir væru í kröfulýsingum. Þá greindi formaður frá því að á fundi Allans V. Magnússonar og Sifjar Guðjónsdóttur, sem Karl Axelsson sat ekki, hefði verið bókað að um hæfi nefndarmanna færi eftir ákvæðum stjórnslulaga, nr. 37/1993. Kæmi þar einkum til álita ákvæði 5. og 6. tölul. 3. gr. laganna. Að álitu óbyggðanefndar væri umrædd hagsmunagæsla Lögmennsstofunnar Lex ehf. í óskyldu máli ekki til þess fallin að valda vanhæfi Karls Axelssonar til setu í því máli sem hér væri til úrlausnar.

Við þriðju fyrirtöku málsins, 9. ágúst 2007, voru lagðar fram greinargerðir vegna fjölda jarða. Við þetta tækifæri voru einnig lögð fram frekari gögn og leitast við að upplýsa málið að öðru leyti. Þá greindi formaður frá því að aðalmeðferð væri fyrirhuguð 16.-19. september.

Við fjórðu fyrirtöku málsins, 29. ágúst 2007, var lögð fram breyting á kröfulínu íslenska ríkisins í málinu. Fyrirvari var þó gerður um staðsetningu umræddra punkta. Sigurður Jónsson hrl. og Friðbjörn Garðarsson hdl. lýstu því yfir að þar með lyki aðild vegna jarðanna Fjalla og Auðbjargarstaða. Ragnar Aðalsteinsson hrl. lýsti því hins vegar yfir að aðild Ytri-Tungu og Hringvers héldi áfram þrátt fyrir þetta. Við sama tækifæri voru einnig lögð fram frekari gögn, leitast við að upplýsa málið að öðru leyti og undirbúa aðalmeðferð þess.

Aðalmeðferð fór fram dagana 17. og 18. september 2007 og skiptist í vettvangsskoðun, skýrslutökur og málflutning. Um fyrstnefndu atriðin tvö vísast nánar til kafla 4.3. og 4.4. Við málflutning kom m.a. fram að lögmenn teldu ekki sáttagrundvöll í málinu, sbr. 1. mgr. 15. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998. Var málið tekið til úrskurðar að málflutningi loknum.

Loks var málið endurupptekið 29. maí 2008 og lögð fram ný gögn. Þau höfðu áður verið kynnt lögmönnum og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

3 KRÖFUGERÐ³

3.1 Kröfur íslenska ríkisins

Af hálfu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins eru gerðar þær endanlegu aðalkröfur að viðurkennt verði að allt land innan eftirfarandi kröfupunkta, sbr. kröfugerð, verði úrskurðað þjóðlenda, sbr. meðfylgjandi uppdrátt: Upphafspunktur er í fjallinu Eilífi (1). Þaðan er bein stefna meðfram mörkum þjóðgarðsins í Jökulsárgljúfrum til norðurs í Lönguhlíð (2) og ræður hlíðin merkjum á mótis við syðsta og vestasta horn Langavatnshöfða (3). Þaðan er línán dregin í vestur í Eyjólfs hæð (4), þaðan í Rauðhóla (5) og úr Rauðhólum í Sæluhúsamúla (6). Þaðan er farið til norðvesturs í Olnboga í Jóhannesargili (7) og þaðan í beina stefnu til norðurs eftir fjallgarðinum í vestustu vörðu á Biskupsási á Tunguheiði (8). Þaðan er farið til vesturs um Tunguheiði í Tungunúp við Selfjall, í u.þ.b. 500 m hæð (9). Frá Tungunúp er haldið með vesturbrúnum Grasafjalla í Búrfell (10), þaðan í Gyðuhnjúk (11) og frá Gyðuhnjúk í Höskuldsvatnshnjúk (12). Þaðan er línán dregin í Höfuðreiðarmúla í u.þ.b. 500 m hæð (13). Þaðan er fylgt 500 metra hæðarlínu í Lambafjöllum suður til Gustahnjúks (14). Þaðan er línán dregin beina stefnu til suðurs í Gustahlíð austur af Þverárgili (15). Þaðan til austurs beina stefnu sunnan við merki Þeistareykjafréttar, í upphafspunkt (fjallið Eilíf). Undir rekstri málsins var staðsetningu punkts nr. 8 á korti breytt en jafnframt gerður fyrirvari af hálfu íslenska ríkisins um staðsetningu hans.

Íslenska ríkið miðar við að eignarland ríkisjarðanna Áss og Svínadals liggja einungis að þjóðlendukröfusvæði þess.

3.2 Kröfur Aðaldælahrepps og Baldurs Jónssonar vegna Geitafells

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni að allt land Geitafells, innan merkja framlagðs landamerkjabréfs, sé beinum eignarrétti undirorpið, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Úr Nikurtjörn (1) í vörðu á Langamel (2), þaðan austur í vörðu við veginn (3). Þaðan er línán dregin eftir vatnsdragi austur yfir mýrina og Geitafellsá á merkjum Langavatns (4) og þaðan í vörðu á fjallsbrún (5). Þaðan er línán dregin í Merkistein á Járnhrygg (6), þaðan í vörðu við norðurenda Breiðdals og þaðan sömu stefnu austur í Lambafjöll (7), sem ráða merkjum að austan allt suður í Gustaskarð (8). Þaðan ræður Sandur suður í Þvergilstrag (9). Síðan ræður Þverárgil, og síðan Þverá, þar til hún fellur í

³ Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (kort) og II (aðilaskrá). Upphaflega var kröfum einnig lýst vegna Auðbjargarstaða, Árdals, Fjalla, Höfðabrekku, Ingveldarstaðatorfu, Keldunestorfu, Kílakots, Krossdals, Kvíslarhóls, Lindarbrekku, Mánár, Mánárbakka, Bangastaða, Meiðavalla, Ólafsgærðis, Sulta, Tóveggjar, Undirveggjar, Garðs I-II, Laufáss, Kvistáss, Austurgarðs, Voga, Grásíðu og Víkingavatns. Breytingar á kröfulínu ríkisins við meðferð málsins hafa hins vegar leitt til þess að kröfusvæði eigenda umræddra jarða falla nú utan þjóðlendukröfusvæðis. Þær koma því ekki til umfjöllunar í úrskurði þessum nema að því er varðar ákvörðun málskostnaðar.

Geitafellsá (10). Síðan fylgir línan ánni þar til kemur á móts við garðlag (11) sem ræður merkjum í Nikurtjörn.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur auk veiða í vötnum.

Loks er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.3 Kröfur Gunnars Hallgrímssonar vegna Langavatns

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Langavatns, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Að vestan ræður Geitafellsá frá merkjum Geitafells (1), þá Langavatn og Klambrakvísl að Skriðugili (2) og ræður gilið meðan endist (3). Þaðan er línan dregin beint austur á Lambafjöll (4) sem ráða merkjum að austan allt að merkjum Geitafells (5) og ráða merki Geitafells að sunnan í upphafspunkt í Geitafellsá.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur auk veiða í vötnum.

Loks er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.4 Kröfur Ragnheiðar Jóhannesdóttur vegna Klambrasels og Árna Þorbergssonar vegna Brúnahlíðar

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Klambrasels og Brúnahlíðar, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Að vestan ræður Klambrakvísl að landamerkjagarði (1) og fylgir línan honum meðan endist (2). Þaðan er línan dregin beint í Kistufjall (3). Að austan ráða Lambafjöll að hornmarki á mótum Langavatni (4) og þaðan fylgir línan merkjum Langavatns ofan í Skriðugil (5) og þaðan í kvíslina.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur, auk veiða í vötnum.

Loks er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.5 Kröfur Garðræktarfélags Reykhverfinga hf. vegna Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots)

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Bláhvamms, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Að sunnan á móti Klambreseli ræður Merkigarður frá kvíslinni (1) og þaðan sem garðinn þrýtur (2) fylgir línan sömu stefnu í Kistufjall (3). Að austan ráða Lambafjöll, á móti Þeistareykjum, þangað til komið er á móts við Syðstahver (4). Þaðan liggja merkin beint vestur í Syðstahver (5) og frá honum ræður Syðstihverlækur þangað til hann rennur í læk í Litlugróf (6). Þaðan er línan dregin beint í Merkjagarð á Hrakholtum og með honum í Reykjakvísl (7).

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur auk veiða í vötnum.

Loks er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.6 Kröfur Garðræktarfélag Reykhverfinga o.fl. vegna Reykjatorfu (þ.e. Hveravalla, Litlu Reykja, Reinar, Reykjahóls, Reykjavalla, Stóru Reykja og Víðiholts)

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Stóru Reykja, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Reykjakvísl ræður merkjum að vestan og norðan þar til Helgá rennur í hana (1). Síðan ræður Helgá merkjum til suðurs á móts við Merkjagarð, sunnan við Holtakot (2). Garðurinn ræður merkjum meðan endist (3) og síðan sama stefna til Lambafjalla (4). Að austan ráða Lambafjöll, á móti Þeistareykjum, þangað til komið er á móts við Syðstahver (5). Þaðan er línan dregin beint vestur í Syðstahver (6) og þaðan ræður Syðstihverlækur þangað til hann rennur í læk í Litlugróf (7). Þaðan er línan dregin beint í Merkjagarð á Hrakholtum með honum í Reykjakvísl (8).

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.7 Kröfur Tryggva Óskarssonar vegna Þverár

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Þverár, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Helgá ræður merkjum á móts við Merkgarð, er liggur nokkru sunnar en Holtakot (1), og síðan ræður garðurinn merkjum á meðan endist (2). Þaðan er línan dregin sömu stefnu yfir Reykjafjall í Lambafjöll (3), sem ráða merkjum að austan á móti Þeistareykjum. Lambafjöll ráða uns komið er á móts við Tröllagil (4). Þaðan er línan dregin í Tröllagil (5), sem ræður meðan endist, og eftir það Þverá uns hún fellur í Reykjakvísl (6) og þaðan ræður kvíslin uns Helgá rennur í hana (7).

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.8 Kröfur Jóns Árna Gunnlaugssonar o.fl. vegna Skóga I, II og III og Skógahlíðar

Gerð er sú krafa að kannað verði sérstaklega hvort ekki séu efni til að kröfum íslenska ríkisins gagnvart jörðunum verði vísað frá óbyggðanefnd. Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur aðila að landi Skarðaborgar, Skóga og Skógahlíðar samkvæmt framlögðum þinglýsingarvottorðum og sbr. framlögð landamerkjabréf og skráningu í fasteignamat auk annarra framlagðra skjala. Kröfulína er dregin frá Mýrarkvísl (12) í Hamarbrekkuhól (13), þaðan í Tvívörður (14) á Eystri-Hamarbrekku. Þaðan ræður bein stefna um norðanvert Höskuldsvatn í Drag (Merkisskoru) (6) sem gengur upp af vatninu og þaðan bein lína um Nykurtjörn (7) að landamerkjum Fjalla. Frá þeim merkjapunkti er bein lína í Jóhannsgil (8) og þaðan í Sæluhúsi (5). Frá Sæluhúsi liggur merkjalínan í Höfuðreiðarmúla (4) og þaðan í Bjarnöxl (3). Frá Bjarnöxl liggur línan í Grýlhól (9) og þaðan í Litlumýri (10). Þaðan liggur línan eftir Skógaá að mörkum Skógaár og Mýrarkvíslar (11).

Loks er gerð krafa um málskostnað sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

3.9 Kröfur Sigurðar Ágústis Þórarinssonar o.fl. vegna Skarða, Skarðaborgar og Einarstaða

Gerð er sú krafa að kannað verði sérstaklega hvort ekki séu efni til að kröfum íslenska ríkisins gagnvart jörðunum verði vísað frá óbyggðanefnd. Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur aðila að landi Skarðaborgar, Skóga og Skógahlíðar samkvæmt framlögðum þinglýsingarvottorðum og sbr. framlögð

landamerkjabréf og skráning í fasteignamat auk annarra framlagðra skjala. Kröfulína er dregin frá Mýrarkvísl (12) í Hamarbrekkuhól (13), þaðan í Tvívörður (14) á Eystri-Hamarbrekku. Þaðan ræður bein stefna um norðanvert Höskuldsvatn í Drag (Merkisskoru) (6) sem gengur upp af vatninu og þaðan bein lína um Nykurtjörn (7) að landamerkjum Fjalla. Frá þeim merkjapunkti er bein lína í Jóhannsgil (8) og þaðan í Sæluhús (5). Frá Sæluhúsi liggur merkjalínan í Höfuðreiðarmúla (4) og þaðan í Bjarnöxl (3). Frá Bjarnöxl liggur línan í Grýlhól (9) og þaðan í Litlumýri (10). Þaðan liggur línan eftir Skógaá að mörkum Skógaár og Mýrarkvíslar (11).

Þá er þess krafist að kröfu ríkisins um þjóðlendur innan þessa lands verði hafnað.

Loks er gerð krafa um málskostnað sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

3.10 Kröfur Sveitarfélagsins Norðurþings vegna Húsavíkur

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Húsavíkur, sbr. framlagt landamerkjabréf, þ.e. öllu landi innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Að norðan á móti Bakka er línan dregin úr Skjólbrekkunöf ytri (1) austur til heiðar í vörðu á holti í Syðri-Vallmó (2) og þaðan í Grýluhól (3). Þaðan er línan dregin beina stefna yfir Álftatjarnir (4) og þaðan eftir tveimur vörðum austan við Álftatjarnir (5). Þaðan, á móts við Héðinshöfða, er stefnan utan við Syðri-Grænur í utanverðum Gyðuhnjúk (6) og síðan í hornpunkt milli Húsavíkur, Héðinshöfða og Fjalla (7). Þaðan er línan dregin í hornpunkt milli Húsavíkur, Fjalla og Skarða á móts við Nikurtjörn (8) og þaðan í Nikurtjörn (9). Þaðan er línan dregin í Rauf fyrir ofan norðurenda Höskuldsvatns (10) og þaðan, eftir vörðum, um Hnjúka á móts við Skarðstorfu (11), þaðan í merkigard (12) og eftir garðinum í vörðu neðarlega á garðinum (13) og þaðan beint í vestari snösina á Svarthamri (14).

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.11 Kröfur Indriða Úlfssonar o.fl. vegna Héðinshöfða

Gerð er sú krafa að hafnað verði kröfu íslenska ríkisins þess efnis að hluti lands Héðinshöfða, innan eftirfarandi merkja, teljist til þjóðlendu. Aðilarnir lýsa merkjunum á eftirfarandi hátt: Að norðan ræður garður sá er sést á bökkunum lítinn spöl norðan við Hnefadalslæk, og liggur beina stefnu frá sjó (1) til nyrðri brúnar Sandheiðar (þó nokkuð sundurslitinn)(2). Liggur svo merkjalínan eftir áminnstri heiðarbrún og þaðan beina stefnu í Búrfellsá þar sem hún fellur í Köldukvísl (3). Ræður svo téð Búrfellsá (4) svo langt sem hagi nær austur (5). Að sunnan ræður Reyðará merkjum frá sjó (6)

og þar til Sellækur rennur í hana (7), sem líka ræður merkjum að sunnan og kemur úr Syðri-Konungshöfn, er liggur rétt norður undir svokölluðum Hafnarás (8). Liggur svo merkjalínan þaðan beina stefnu í Gyðuhnjúskoll utanverðan (9). Að vestan fylgir Lundey Héðinshöfða en að austan ráða, innan áðurgreindra örnefna, að sunnan Gyðuhnjúskolls og að norðan Búrfellsár, takmörkin á milli Kelduneshrepps og Húsavíkurhrepps (10 og 11).

Til vara er þess krafist, ef einhver hluti lands jarðarinnar verði talinn þjóðlenda, að viðurkennd verði öll takmörkuð eignarréttindi eigenda jarðanna Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals yfir viðkomandi landi á grundvelli hvers kyns nota sem eigendur þessara jarða hafi að fornu og nýju haft af því.

Þá er krafist alls málskostnaðar að mati óbyggðanefndar.

3.12 Kröfur Árna Sigurðssonar o.fl. vegna Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals

Gerð er sú krafa að hafnað verði kröfu íslenska ríkisins þess efnis að hluti lands Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals innan eftirfarandi merkja teljist til þjóðlendu: „Að norðan móts við Hringversland norður frá sjó (1) svokölluð Reká að upptökum hennar (3), sem er á svokallaðri Rekamýri, hvar nú er hlaðin dys (og látin í hana viðarkol), stendur hún norðanvert við poll þann, er áðurnefnd Reká kemur úr, fast við veg þann, sem nú er yfir Tunguheiði, þaðan sem vegurinn liggur á nyrðri barmi á svonefndri Leirlág (4), og austur veginn að læk þeim sem hefir upptök sín austanvert við Núpsdranga, þar sem vegurinn liggur yfir hann (hvar líka er hlaðin dys á sama hátt og hin er að ofan er getið) (5), þaðan ræður lækurinn til uppsprettu (6) og bein lína þaðan til fjalls (7), móts við þá er land eiga að austan. Lækur þessi er kallaður Núpælækur að ofan, en þegar ofanefrir heiðinni kemur heitir hann Hvíthólalækur, og rennur þá vestur í svonefnda Skeifá. Að sunnan ræður svonefnd Kaldakvísl frá sjó (8) að svokallaðri Búrfellsá (9), þar ræður Búrfellsá til fjalls (10) móts við Héðinshöfðaland.“

Til vara er þess krafist, ef einhver hluti lands jarðanna verði talinn þjóðlenda, að viðurkennd verði öll takmörkuð eignarréttindi eigenda jarðanna Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals yfir viðkomandi landi á grundvelli hvers kyns nota sem eigendur þessara jarða hafi að fornu og nýju haft af því.

Þá er krafist alls málskostnaðar að mati óbyggðanefndar.

3.13 Kröfur Svövu Bjargar Kristjánsdóttur vegna Hringvers

Gerð er sú krafa að hafnað verði kröfu íslenska ríkisins þess efnis að hluti lands Hringvers innan eftirfarandi merkja teljist til þjóðlendu: Að norðan verðu ræður merkjum frá sjó, svokölluð Skeifá, allt að læk þeim, en rennur frá Hafurssteini. Steinn þessi er stór og einkennilegur; stendur hann í mýri vestan undir svo nefndum Grenishól, utan í Tungumýri. Þaðan er línin dregin frá nefndum steini, beint suður í hæstu Núpsbrún. Að sunnan verðu ræður merkjum frá sjó (12), svokölluð Reká, allt

að upptökum hennar á Rekamýri, hvar nú er hlaðin dys (11) og látin í hana viðarkol. Stendur hún norðan vert við poll þann er áður nefnd Reká rennur úr, fast við veg þann sem nú er yfir Tunguheiði. Þaðan sem vegurinn liggur á nyrðri barmi á svokallaðri Leirlág (10) er línán dregin austur heiðarveginn allt að vaði á læk þeim, sem hefur upptök sín austanvert við Núpsdranga (9). Frá vaðinu ræður lækurinn til uppsprettu (8), þaðan beina línu á hæstu Núpsbrún (7), síðan austur Núpsbrúnina til hins vegar nefndra merkja.

Til vara er þess krafist, ef einhver hluti lands jarðarinnar verði talinn þjóðlenda, að viðurkennd verði öll takmörkuð eignarréttindi eigenda Hringvers yfir viðkomandi landi á grundvelli hvers kyns nota sem eigendur jarðarinnar hafi að fornu og nýju haft af því.

Þá er krafist alls málskostnaðar að mati óbyggðanefndar.

3.14 Kröfur Ólafar Önnu Steingrímsdóttur o.fl. vegna Ytri-Tungu 1 og 1A

Gerð er sú krafa að hafnað verði kröfu íslenska ríkisins þess efnis að hluti lands Ytri-Tungu innan eftirfarandi merkja teljist til þjóðlendu: (Að sunnan skilur Ytri-Tunguland frá Hringvers og Syðri-Tungulandi: Skeifuá frá sjó, upp þangað til fellur í hana Hafursteinslækur, sem rennur frá Hafursteini. Hafursteinn er stór og auðkennilegur, stendur hann í mýri vestan undir svonefndum Grenishól, utan í Tungumýri. Bein lína er dregin þaðan, suður í hæðstu Núpsbrún, frá Núpsbrún austur á móts við Skarðsbrekku. Bein lína er dregin þaðan, stefnu í Tunguheiðarveg á Vatnafjallgarði og síðan um Lambatorfur í vestustu vörðu á Biskupsás.) Að austan skilur Ytri-Tunguland frá Fjallalandi og Mánárlandi: Biskupsás á Tunguheiði (7) eða grjóthæðir þær norður fjallgarðinn, sem vötnum hallar norður og austur af (8). Að norðan skilur Ytri Tunguland frá Hallbjarnarstaða- og Ísólfstaðalandi: Hallbjarnarstaðaá frá sjó (14), upp þangað til við tekur Föxugróf (13) er ræður merkjum þangað til hún endar, vestan undir brekkum við Föxugrófasel. Þaðan ræður Sólheimalækur (12) meðan hann liggur frá norðaustri. Því næst ræður varða á norður gilbarmi lækjarins (11) og síðan varða í líkri stefnu á syðri barmi Fossgilsgrófar (10). Bein lína er dregin þaðan sunnan við svonefnda Ytri-Sólheima austur að hinni nefndu merkjalínu milli Ytri-Tungulands og Mánár að austan (9).

Til vara er þess krafist, ef einhver hluti lands jarðanna verði talinn þjóðlenda, að viðurkennd verði öll takmörkuð eignarréttindi eigenda Ytri-Tungu 1 og Ytri-Tungu 1A yfir viðkomandi landi á grundvelli hvers kyns nota sem eigendur jarðarinnar hafi að fornu og nýju haft af því.

Þá er krafist alls málskostnaðar að mati óbyggðanefndar.

3.15 Kröfur Aðaldælahrepps og Þingeyjarsveitar vegna Þeistareykja

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Þeistareykja innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi

uppdrætti: Úr Sæluhústóft við Sæluhúsmúla á Reykjaheiði (1), beint í hápunkt norður-enda Rauðhóls (2) og þaðan beina línu í hæsta punkt miðhæðar Eyjólfshæðar (3). Þaðan er línan dregin suður, á sveitarfélagamörkum, í norðurenda Bunguveggjar (4) og eftir veggnum liggja merkin á sveitarfélagamörkum að Hituhólum (5). Frá Hituhólum er línan dregin beina stefnu gegnum Syðra-Gangnamannaskarð (6) í Eilíf (7) og þaðan eftir hreppamörkum að Gæsafjöllum (8). Þaðan er línan dregin áfram eftir hreppamörkum að hornmarki milli Geitafells og Þeistareykja í Þverárgilsdragi (9). Þaðan liggja landamerki Geitafells og Þeistareykja saman norður í Gustaskarð (10) og þaðan liggja landamerkin norður í Kistufjall (11). Þaðan er línan dregin í Jónsnípu (12) og þaðan í Sæluhústóft á Sæluhúsmúla.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.16 Kröfur Sveitarfélagsins Norðurbings vegna Ásheiðar

Gerð er sú aðalkrafa að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt aðila á landi Ásheiðar innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: Frá fjallinu Eilíf (1) vestur í syðra Gangnamannaskarð í Hrutafjöllum (2) og þaðan vestur í Bunguvegg (3). Línan fylgir Veggnum þar til hann þrýtur (4) og þaðan beina stefnu í Eyjólfshæð (punktur 5, samanber punkt 4 í lýsingu þjóðlendukröfulínu), þaðan í vörðu á Lönguhlíð til móts við syðsta og vestasta horn Langavatnshöfða (punktur 6, samanber punkt 3 í lýsingu þjóðlendukröfulínu). Þaðan ræður Langahlíð suður í Eilíf.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt aðila að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

4 GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1 Inngangur

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-54 ásamt undirskjölum eða samtals 693 skjöl, auk 24 hliðsjónargagna. Sjá nánar í fylgiskjali nr. III (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2 Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll., nr. 58/1998. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fái stöð um einstök álitæfni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til umfjöllunar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt. Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar og grundvallast á „Yfirliti yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmonnum málsaðila og engar athugasemdir komið fram. Við samningu þess naut óbyggðanefnd ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar.

Fyrirsvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmennt um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna eða afla. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmonnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Pau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til greinargerða Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 2 og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. III, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 2 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3 Vettvangsferð

Óbyggðanefnd skoðaði vettvang málsins í ágætu skyggni 17. september 2007, í fylgd með lögmonnum, tilteknum málsaðilum og Hjörleifi Guttormssyni náttúrufræðingi, sem annaðist leiðsögn ásamt heimamönnum.

Ekið var frá Húsavík upp á Húsavíkurfjall, en þaðan sést vel yfir kröfussvæði ríkisins á vestanverðu Tjörnesi og suður að Lambafjöllum. Þessu næst var haldið að Sæluhúsmúla, þaðan sem kennileiti á lýstum merkjum jarða í Kelduhverfi og Reykjahverfi voru skoðuð. Frá Sæluhúsmúla var ekið að gangnamannakofa á Þeistareykjum, þaðan að Þeistareykjabungu og síðan inn á slóða sem liggur við lýst mörk milli Þeistareykja og jarða í Kelduhverfi. Frá slóðanum sást vel að kennileitum sem miðað er við í kröfugerð íslenska ríkisins. Haldið var eftir slóðanum til austurs, að girðingu sem afmarkar Þjóðgarð í Jökulsárgljúfri. Ekið var að Langamúla sem staðsettur er á austurmörkum Ásheiðar. Þar var numið staðar við meintar merkjavörður. Frá Langamúla var ekið út á Dettifossveg og um Ásbyrgi aftur til Húsavíkur.

4.4 Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins gáfu eftirtaldir skýrslur og svöruðu spurningum óbyggðanefndar og lögmanna: Baldur Jónsson, eigandi Geitafells; Þórarinn Þórarinsson, annar eigenda Voga í Kelduhverfi; Þorgrímur J. Sigurðsson, fyrrum eigandi Skóga II í Reykjahverfi; Sigurður Þórarinsson, annar eigenda Skarðaborgar í Reykjahverfi; Hálfdan Ármann Björnsson, Hlégarði í Aðaldal; Indriði Úlfsson, eigandi Héðinshöfða I á Tjörnesi; Jónas Jónasson, annar eigenda Héðinshöfða II; Jón Heiðar Steinþórsson, Ytri-Tungu á Tjörnesi; Aðalsteinn Guðmundsson, eigandi Kvíslarhóls á Tjörnesi og Ólína Arnkelsdóttir, oddviti Aðaldælahrepps.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í úrskurði þessum, eftir því sem tilefni er til, en uppskriftir á þeim eru meðal gagna málsins.

5 SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA

Hér verður í fyrstu greint frá elstu ritheimildum um landnám á svæði því sem til umfjöllunar er. Því næst verða raktar heimildir um einstök landsvæði sem þjóðlendukrafa íslenska ríkisins í máli þessu getur varðað, að því leyti sem þær fjalla um afmörkun, eignarréttindi og nýtingu. Er þar að mestu fylgt efnispáttum og síðan tímaröð. Loks er gerð grein fyrir afréttarmálum á svæðinu almennt.⁴

5.1 Landnám

Landnáma getur allnokkurra landnámsmanna í Reykjahverfi (og austan Laxár), Tjörnesi og Kelduhverfi:

Heðinn ok Höskuldr, synir Þorsteins þurs, fóru til Íslands ok námu fyrir innan Tunguheiði. Heðinn bjó at Heðinshöfða ok átti Guðrúnu. ... Höskuldr nam lönd öll fyrir austan Laxá ok bjó í Skörðum; við hann er kennt Höskuldsvatn, því at hann druknaði þar. Í þeira landnámi er Húsavík, er Garðarr hafði vetrsetu.⁵

Böðólfr hét maðr, son Gríms Grímólfssonar af Ögðum, bróðir Böðmóðs; hann átti Þórunni dóttur Þórólfs hins fróða; þeira son var Skeggi. Þau fóru til Íslands ok brutu skip sitt við Tjörnes ok váru at Böðólfsskytju hinn fyrsta vetr. Hann nam Tjörnes allt á millim Tunguár ok Óss.⁶ [Ós heitir nú Lónsós].

Máni hét maðr; hann var fæddr í Ömð á Hálogalandi; hann fór til Íslands ok braut við Tjörnes ok bjó at Máná nökkura vetr. Síðan rak Böðólfr hann á braut þaðan, ...⁷

Skeggi Böðólfsson nam Kelduhverfi upp til Kelduness ok bjó í Miklagarði.⁸

Ljótr órveginn hét maðr, er nam Kelduhverfi upp frá Keldunesi. Hans son var Gríss faðir Galta í Ási; hann var vitr maðr ok vígamaðr mikill.⁹

Önundr nam <ok> Kelduhverfi frá Keldunesi ok bjó í Ási; hann var son Blæings Sótasonar, bróðir Báлка í Hrutafirði.¹⁰

5.2 Geitafell

Máldagar Auðunar rauða eru frá 1318. Þar stendur að Geitafell sé eign Grenjaðarstaðarkirkju.¹¹

⁴ Þessi kafli er byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, sbr. skjal nr. 52. Þó hefur verið felld út eða stytt umfjöllun um heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins.

⁵ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 275-276.

⁶ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 279-280. Textinn er úr Hauksbók. Sturlubók er ekki alveg samhljóða, en Jakob Benediktsson álitur Hauksbókartextann upphaflegri.

⁷ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 282.

⁸ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 280, 281.

⁹ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 282.

¹⁰ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 282.

¹¹ Skjal nr. 2 (177).

Geitafell var meðal jarða þegar Grenjaðarstaður var afhentur samkvæmt afhendingarskrá 29. maí 1391 (27. febrúar 1393).¹²

Í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394, stendur m.a. varðandi Geitafell:

Hier skal oc vera þriggia marka kristfiar omage oc stendr firir geitaferll.¹³

Fram kemur í vísitasíubók Þorláks Skúlasonar 1631 að Grenjaðarstaðarkirkja eigi Geitafell.¹⁴ Hið sama kemur fram í vísitasíu kirkjunnar frá 1715.¹⁵

Í eignaskrá Grenjaðarstaðarkirkju sem séra Guðmundur Bjarnason tók saman árið 1644 kemur fram að Geitafell er meðal jarða kirkjunnar.¹⁶

Í Sýslu- og sóknarlýsingum Þingeyjarsýslna sagði Grenjaðarstaðarprestur svo um selstöður Grenjaðarstaðar 24. október 1843:

Gegnt í austur frá Geitafelli stendur undir heiðarbrekkunni Grenjaðarstaðarsel, er eg hef brúkað, eftir að hafa þannig legið ónotað af formönnum mínum næstliðin 100 ár.¹⁷

og ennfremur:

31. *Selstöður* eru hér í sóknunum hvergi notaðar, og enda fáar í fornöld brúkaðar að sögn, nema á Grenjaðarstað um mína tíð, sem áður er hér getið við Geitafell, þó ónotuð af formönnum mínum næstliðin 100 ár. Selstaða heyrir að vísu Klömbrum til í eyðijarðarinnar Hóls landi, sem ekki hefur verið í manna minnum brúkað, en hvers vegna, eins og annars staðar, verður ekki upplýst.¹⁸

Landamerkjabréf fyrir Grenjaðarstaðarkirkjujörðina Geitafell var útbúið 20. október 1883. Það var þinglesið 29. maí 1885:

Á suðvestur horni landsins ... í Merkivörðu á Langamel á sunnanverðu Presthvammsfelli þaðan rétt stefna til austurs í vörðu við veginn austan í fellinu þaðan eftir vatnsdragi austur yfir mýrina í Geitafellsá sunnan vert við Langanes, þaðan sömu stefnu upp frá ánni að austan í vörðu sem stendur á fjallsbrúninni, þaðan í stóran stein (Merkistein) á norður enda Járnhryggs, þaðan í vörðu vestan vert við norður enda Breiðdals, og þaðan sömu stefnu austur á Lambafjöll, en þau ráða merkjum að austan suður í Gustaskarð, þaðan ræður Sandur suður í Þverárgilsdrag, en Þverárgil eða Þverá ræður landamerkjum að sunnan vestur í Geitafellsá, en þaðan garðlag gamalt þvert uppí Nikurtjörn.¹⁹

¹² Skjal nr. 2 (191).

¹³ Skjal nr. 2 (182).

¹⁴ Skjal nr. 2 (129) a-b.

¹⁵ Skjal nr. 2 (149) a-b.

¹⁶ Skjal nr. 2 (99) a-b.

¹⁷ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 152.

¹⁸ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 154.

¹⁹ Skjal nr. 2 (17) a-b.

Landamerkjabréfið var samþykkt af: Snorra Oddssyni, bónda á Geitafelli; Sigurði Guðmundssyni, bónda í Presthvammi; Sigtryggi Kristjánssyni, bónda í Kasthvammi, og Jóni Þórarinssyni, bónda á Langavatni. Einnig skrifaði Benedikt Kristjánsson [prestur á Grenjaðarstað], sem var umráðamaður ofangreindra jarða, undir bréfið.

Virðing á kirkjuförðinni Geitafelli fór fram 22. nóvember 1913 í tengslum við fyrirhugaða sölu. Þar kemur m.a. fram að land jarðarinnar sé allstórt, það sé gott sauðland og allsnapaseigt til vetrarbeitar en til ókosta verði að telja miklar lækja- og djúhættur fyrir sauðfé. Heyskap hafi ábúendur þó árlega fengið annarsstaðar sem erfitt og langsótt er að aka að sér á vetrum. Engar kvaðir hvíla á jörðinni og henni fylgja engin ítök né hlunnindi ef frá er talin lítt nýtileg mótekja og lítilsháttar nýgræðingur af björk á bletti í landinu. Í mati virðingarmannanna segir:

Jörð þessi er þannig í sveit sett að hún liggur að Þeistareykja afrétt, og er opnari fyrir ágangi þaðan en nokkur önnur jörð í þessum hreppi, liggur hún í botni Reykjahverfis og heiðaslakka er þaðan liggur til afréttar. Frá brúnni á Laxá má heita að allir fjárrekstrar til afréttar liggi um land jarðarinnar, verður því meiri átroðningur á slægjur og allt heimaland jarðarinnar, af því fé og hrossum er heim leitar úr afrétt en nokkurstaðar annarstaðar er við til þekkjum. Þá hefir þetta einkum vaxið hin síðustu ár, er sú breyting hefir orðið á búnaðarháttum manna, að flestir búendur hér reka ær sínar með dilkum á afrétt. Bæði vegna þessa, og að sauðfé hefir almennt fjölgað, heldur féð sig, einkum ærnar, meira til byggða en áður var, hefir kveðið svo mjög að því hin síðustu ár, að slægjur jarðarinnar sem helst eru í höllum og giljadrögum til heiðarinnar hafa algerlega ónýtt. Jafnframt hefir orðið allsendis ógerlegt að hafa ær í kvíum, innanum fjármergð þá sem í landið hefir lagst, en búsmalagagn var talinn hér farsælasti kostur jarðarinnar, og mun þetta hafa verið ein megin orsök þess, að bóndi sá er hér hafði búið allmörg ár, flutti héðan fyrir ári síðan.²⁰

Þeir segja enn fremur að af ofantöldum ástæðum hafi núverandi ábúandi ráðist í að gera meira en 2000 faðma langa girðingu um nærlægari hluta landsins til varnar ágangi „afréttarfjár“ á slægjur og landsnytjar. Enda sé það eina leiðin til að viðhalda búskap á jörðinni. Enn fremur benda þeir á að óhjákvæmilegt sé að byggð haldist á Geitafelli þar sem það sé áfangastaður þeirra sem sækja yfir Hólasand til Húsavíkur sem sé mjög fjölfarin leið bæði sumar og vetur. Þrátt fyrir hina löngu girðingu fellur mikill hluti af landi jarðarinnar til „afréttar“ og þar með hinar fjarlægari slægjur. Hins vegar hafi ekki verið unnt að fá neinar bætur fyrir það vegna þess að hlutaðeigandi hreppssjóður hafi „Þeistareykjaafrétt“ á leigu og hreppsúar þ.a.l. frían upprekstur þangað.

²⁰ Skjal nr. 2 (283).

Stjórnarráðið seldi Sigfúsi Bjarnasyni jörðina Geitafell og er afrit afsalsins dagsett 2. maí 1916.²¹ Afsalinu var ekki þinglýst en hins vegar veðskuldabréfi fyrir eftirstöðvum kaupverðs.²²

Jörðin var um skeið í eigu Jarðakaupasjóðs ríkisins, 1938-1952, en árið 1952 keypti ábúandi jörðina að undanskilinni 36 ha spildu, sem ætluð var til skógræktar.²³

Fjallað er um Geitafell í jarðamatinu 1849-1850. Þar kemur fram:

Geitafell kyrkju eign ómetin; ... hagkvisti og landrými fyrir sauðfje í betra lagji, og málnytta eins, gripa haga allgóðir, og hestaganga á vetri eins; utbeit fyrir sauðfje í sama máta; grasatekja ljeleg, ...²⁴

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Geitafells hafi verið þinglesin 1885. Eftirfarandi upplýsingar um Geitafell eru einnig fengnar úr matinu:

Engjarnar ... dreifðar um landið, og því bæði nærtækar og langsóttar. ...

Búfjárhagur: Landrými allmikið. Kjarngott heiðarland. Sumarheit góð fyrir allan búfénað. Vetrarheit einnig góð þegar niðri nær, en snjóþungt og vorhart. Fjárgæmsla hagfeld nú vegna girðingar. ... Heimaland girt frá afrétt með 3800 mt. vírgirðingu, í gildu standi. – Jörðin á næga afrétt utan girðingar fyrir heimafé og auk þess upprekstrarétt í afrétt sveitarinnar.²⁵

Geitafellsbóndi afsalaði Aðaldælahreppi hluta úr jörðinni (í Geitafellsheiði), 6. október 1956, með tilteknum merkjum:

Að austan ræður merkjalína milli Geitafells og Þeistareykja samkv. landamerkjaskrá. Að norðan ræður merkjalína milli Geitafells og Langavatns, samkv. landamerkjaskrá, allt niður í girðingu hjá Járnhrygg, sem löggð var vorið 1956. Að sunnan ræður merkjalína milli Kasthvamms og Geitafells niður í suðurenda fyrnefndrar girðingar. Að vestan ræður girðingin.²⁶

Oddvitar Reykdæla- og Aðaldælahreppa höfðu árið 1961 mál gegn landbúnaðarráðherra fyrir hönd Kirkjujarðasjóðs til viðurkenningar og greiðslu á árlegri afgangsskyldukvöð af hinni fornu jörð Geitafelli, svonefnt „Geitafellsómagameðlag“ sem fyrrum var goldin af Grenjaðarstaðarprestum.

Aukadómur Þingeyjarsýslu 1. ágúst 1963 sýknaði landbúnaðarráðherra. Hluti málavaxta var reifaður þannig í dómnum:

Árið 1911 tók Kirkjujarðasjóður við kirkjujörðum Grenjaðarstaðar, og var hreppstjórum þá falið að greiða framlagið af eftirgjaldi afréttarlandsins Þeistareykja. Löngu áður hafði presturinn á Grenjaðarstað samið við

²¹ Skjal nr. 2 (283).

²² Skjal nr. 4 (45).

²³ Skjal nr. 4 (46).

²⁴ Skjal nr. 2 (80) a-b.

²⁵ Skjal nr. 2 (84).

²⁶ Skjal nr. 11 (3).

hreppsnefnd Helgastaðahrepps um það, að hreppurinn notaði afréttarlandið, og að eftirgjaldið skyldi vera jafnt Geitafellsómagjaldinu.

Síðan 1911 greiddu svo hreppstjórnarnir meðlagið af jarðarafgjöldunum, fyrst af afgangi Þeistareykja, en eftir að hrepparnir (stefnendur) keyptu afréttarlandið 1915, af öðrum jarðarafgjöldum, að því leyti sem þau hrukku til heima fyrir, en mismuninn greiddi sýslumaður af gjöldum úr öðrum hreppum, ef tekjur af jörðum í heimahreppi hreppstjóra hrukku ekki til, stundum þó úr prestlaunasjóði hreppsins. Gekk það svo til 1958. Þá nægðu afgangi 13 ríkisjarða í Aðaldælahreppi og Reykdælahreppi vart fyrir Geitafellsómagameðlaginu, og þá neitaði Stjórnarráðið (Dómsmálaráðuneytið) algerlega að halda áfram greiðslunum og taldi skyldu til þess algerlega niður fallna.

Aukadómurinn lét viðurkenndan fræðimann rannsaka uppruna og viðhald „Geitafellsómagakvaðarinnar“. Hins vegar taldi dómurinn að á hverjum tíma yrði að vera skynsamlegt hlutfall milli tekna af eign og afgangi skvaða og taldi ekki skylt að fara lengur að fyrirætlum, sem orðin væru mörg hundruð ára gömul. Vegna breyttra þjóðfélagshátta (ríki og Tryggingastofnun sæju um stóran hluta fátækraframfærslu) væri kvöðin orðin úrelt. Sýknaði dómurinn því landbúnaðarráðherra.

Dómur Hæstaréttar féll 25. maí 1964 (mál nr. 140/1963). Var dómnum þá snúið við. Í forsendum dómsins segir að greiðsluskylda Grenjaðarstaðarprests hefði verið staðfest með hæstaréttardómi 25. janúar 1878. Árið 1911 hefði fyrirvar greiðsluskyldunnar færst til Stjórnarráðsins vegna sjóða þeirra, sem tekjur af kirkjujörðum og andvirði seldra jarða rann til samkvæmt lögum um laun sóknarpresta nr. 46/1907. Kirkjujarðasjóður hafi selt Geitafell árið 1916 og fengið jarðarandvirðið. Ekki var áskilið að kaupandi jarðarinnar tækist afgangsskylduna á hendur, og engin lögmæt skuldskeyting því farið fram þegar jörðin var seld. Leiði þetta því til þess að skyldan hvíli á stefnda. Var landbúnaðarráðherra f.h. Kirkjujarðasjóðs dæmdur til þess að greiða hið umþætta meðlag.²⁷

5.3 Langavatn

Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar var tekin saman árið 1461 og á næstu áratugum (1461-1510). Þar kemur fram að Langavatn sé eign Grenjaðarstaðar.²⁸

Fram kemur í vísitasubók Þorláks Skúlasonar 1631 að Grenjaðarstaðarkirkja eigi Langavatn.²⁹

Guðmundur Bjarnason prestur á Grenjaðarstað tók saman eignaskrá kirkjunnar árið 1644 en þar kemur fram að Langavatn er á meðal jarða kirkjunnar.³⁰

²⁷ Hrd. 1964, bls. 503.

²⁸ Skjal nr. 2 (201).

²⁹ Skjal nr. 2 (129) a-b.

³⁰ Skjal nr. 2 (99) a-b.

Samkvæmt lista yfir Grenjaðarstaðarkirkjujarðir í vísitasíubók Gísla Þorlákssonar 1659 - 1683 tilheyrir Langavatn kirkjunni.³¹ Sama er í vísitasíu Einars Þorsteinssonar biskups á Grenjaðarstað 1694.³² Langavatn er einnig talið sem eign Grenjaðarstaðarkirkju í vísitasíum kirkjunnar 1702 og 1715.³³

Landamerkjabréf fyrir Langavatn var útbúið 21. nóvember 1883. Því var þinglýst 29. maí 1885:

Að vestan ræður Geitafellsá, þá Langavatn þá Klambrakvísl út að Skriðugili er liggur rétt í austur nokkuð utar en mitt á milli bæanna Langavatns og Klambarsels, þaðan beina stefnu austur á Lambafjöll, en þau ráða merkjum að austan fram að Geitafells merkjum, og ráða Geitafellslandamerki að sunnan.³⁴

B[enedikt] Kristjánsson [prestur á Grenjaðarstað] umráðamaður [Langavatns], Snorri Oddsson [bóndi á Geitafelli] og Jónatan Grímsson [bóndi í Klambarseli] skrifuðu undir landamerkjabréfið.

Virðing á Langavatni fór fram 7. nóvember 1914 vegna fyrirhugaðrar sölu kirkjujarðarinnar. Jörðin liggur ofarlega í Reykjahverfi undir Reykjaheiði við vatn sem er samnefnt bænum. Fram kemur í virðingunni að jörðin eigi allmikið land í heiðarbrekkunni og upp til heiðar en beutiland er ekki teljandi á undirlendi. Vatnið ræður merkjum á hálfri breidd landsins en þá kvísl sem úr því fellur ofan Reykjahverfi, vatnið gengur fast að brekku en milli brekku og kvíslar er engið sem hverfur undir svell þegar vetrar. Sumarhagi er í betra lagi bæði fyrir sauðfé og gripi. Vetrarharðindi og snjóþyngsli eru í mesta lagi og leysir snjó oft seint á vori en síðastliðið sumar lágu fannir í brekkunni umhverfis túnið fram yfir miðjan júlí. Í virðingargerðinni segir ennfremur:

Sökum þess að jörðin liggur að afrétt, var ágangur afréttarfjár, á engi og heimahaga, mjög skaðlegur, þar til fyrir tveimur árum að ábúandinn sá sér eigi annað fært, en byggja girðing, um 2000 faðma langa, til varnar þessum ágangi, sem óðum óx í síðari tíð, fyrir mjög mikla fjárfjölgun á aðliggjandi afrétt, svo að til eyðileggingar horfði með slæur jarðarinnar. En svo hagar hér til að girðinguna varð að leggja eftir brekkubrúnum heiðarinnar, til að forðast venjuleg snjóþyngsli, fellur við það meginhluti heiðarlandsins utan girðingar og takmarkast heimaland með þessu móti.³⁵

Stjórnarráðið seldi Davíð Sigurbjörnssyni Langavatn og er afsalið dagsett 14. september 1915.³⁶

Grenjaðarstaðarkirkjujörðin Langavatn er sögð 20 hundruð samkvæmt jarðamatinu 1804. Í því kemur einnig fram að skriður falli á tún og úthaga.³⁷

³¹ Skjal nr. 2 (132) a-b.

³² Hliðsjónarskjal / Skjal nr. 2 (142) a-b.

³³ Skjöl nr. 2 (145) a-b og 2 (149) a-b.

³⁴ Skjal nr. 2 (34) a-b.

³⁵ Skjal nr. 2 (285).

³⁶ Skjal nr. 4 (58).

Fjallað er um Langavatn í jarðamatinu 1849-1850. Þar kemur fram:

Lángavatn, kyrkju eign nú 20 hndr., ... en nú getur hún framfleytt í meðalári 8 málnytukúgyldum og gjeldfjænaði 3 hndr., að undanskyldum þrætuparti í landinu, er alytst að beri 2 gjeldfjár hndr. hagkvisti fyrir sauðfje og málnytá í meðallagi; ...³⁸

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Langavatns hafi verið þinglesin 1885. Eftirfarandi upplýsingar um Langavatn eru einnig fengnar úr matinu:

Engjar ... Dreifðar um landið og því bæði nærtækar og langsóttar. ...

Búfjárhagar: Land all víðlent heiðarland, og sumarbeit mjög góð og hæg fyrir allan búfénað. Vetrarheit einnig góð er til nær, en snjóþungt og vorhart. Fjárgeymsla nú orðin hæg og hagfeld vegna girðingar. ... Heimaland girt frá afrétt með gaddavírsgirðing, sem er fullir 4000 m. að lengd. Jörðin á nægilega afrétt fyrir sig, utan girðingar og auk þess upprekstrarétt í afrétt sveitarinnar.³⁹

5.4 Klambresel ásamt Brúnahlíð

Í afhendingarskrá Grenjaðarstaðar, 29. maí 1391 (27. febrúar 1393), er Hóll nefndur meðal jarða Grenjaðarstaðarkirkju.⁴⁰ Þetta er staðfest í Sigurðarregistri en elsti hluti þess er frá 1525.⁴¹

Í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394, kemur fram að Hóll sé eign Grenjaðarstaðarkirkju.⁴²

Ólafur Hjaltason biskup galt Sigurði Jónssyni á Grenjaðarstað upp í kirkjubót til ævinlegar eignar 6. ágúst 1560

eina eydijord sem kirkian hefur litla nytsemd af haft i laanga tima. sem heiter Holkot i Reykiahverfi. sudur i það stora gil sem gengur a midli Laangavatns og Holkots fyrir v c.⁴³

Í kirknaskrá Guðbrands biskups Þorlákssonar frá 1569 kemur fram að tíund liggi til Grenjaðarstaðakirkju af Reykjum og fjórum kotum þar hjá, þ.e. Víkingsstöðum, Holtakoti, Brekknakoti, Hólkoti og Reykjamannahögum, sem samtals séu 80 hundruð að dýrleika.⁴⁴

Um Grenjaðarstaðarklaustursjörðina Klömbur segir svo í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín:

³⁷ Skjal nr. 2 (75).

³⁸ Skjal nr. 2 (80) a-b.

³⁹ Skjal nr. 2 (84).

⁴⁰ Skjal nr. 2 (191).

⁴¹ Skjal nr. 2 (211).

⁴² Skjal nr. 2 (185).

⁴³ Skjal nr. 2 (226).

⁴⁴ Skjal nr. 2 (293).

Úthagarnir eru mjög litlir, og því hefur ábúandi keypt jafnlega til bólnnar selför af staðnum í kirkjunnar land út frá Lángavatni fyrir ofan Reykjakvísl fyrir xl álna toll, en síðan bóluna hefur staðarhaldarinn leyft bóndanum sömu selstöðu frí og eftirgjaldslaust með jörðinni.⁴⁵

Selið var í landi jarðarinnar Hóls eða Hólkots, sem síðar varð að jörðinni Klambraseli.⁴⁶

Jóhannes Jónatansson skrifaði stiftsyfirvöldum 19. nóvember 1890 og óskaði eftir því að fá að kaupa ábýlisjörð sína Klambrasel vegna yfirvofandi breytinga á Grenjaðarstaðarbrauði og fasteignum kirkjunnar. Hann getur þess að faðir sinn hafi byggt kotið árið 1848 í sellandi kirkjujarðarinnar Klambra. Kotið segir hann kostalítið, engjar bæði litlar og lélegar og standi tæplega til bóta og því sé 600 krónur hæfilegt verð fyrir það.⁴⁷

Pann 21. nóvember 1883 var útbúið landamerkjabréf fyrir Klambrasel. Það var þinglesið 12. júní 1890:

Að vestan ræður Klambrahvísl, að norðan milli Brekknakots og Klambrasels, ræður garður sem byrjar við hvíslina nokkru fyrir sunnan Messuvað og stefnir þvert upp yfir Nónás og austur yfir mýri og uppá fjallsbrún síðan ræður bein lína austur í Kistufjall.

Að austan ráða Lambafjöll, að sunnan Langavatns landamerki austan frá Lambafjöllum ofan í Skriðugil.⁴⁸

Jón Þórarinsson [bóndi á Langavatni] og B[enedikt] Kristjánsson [prestur á Grenjaðarstað], umráðamaður [Klambrasels], skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Pétri Jónssyni fyrir hönd landsjóðsjarðarinnar Brekknakots.

Virðing á kirkjujörðinni Klambraseli fór fram 14. maí 1913 vegna fyrirhugaðrar sölu hennar. Fram kemur í virðingargerðinni að Klambrasel hafi verið byggt um miðbik 19. aldar sem nýbýli í fjarliggjandi beitalandi fyrrverandi kirkjujarðarinnar Klambra í Aðaldal. Það var faðir núverandi ábúanda sem byggði býlið fyrst en þá voru þar engar slægjur sem nýttar höfðu verið. Tún jarðarinnar liggur í snjósælli votri heiðarkinn en á túninu liggur snjór og jarðraki fram eftir vori sem getur valdið kali. Í virðingargerðinni segir ennfremur:

En þó er það lakast, að þar sem jörðin er sett í jaðri afréttar, sem fyllt er nú árlega af fé langtum meir, en áður gjörðist hér, þá er svo mikill ágangur afréttarfjár á slægjur þessar, að ábúandi telur sér ekki lengur viðvært, nema girða þá hlið landsins er að afrétt veit, en það er næst [næst, ofan línu] lengsta hliðin, 1100 faðmar. Hefir hann þegar flutt heim efni í þá girðing. Og knýr það hann mjög til að leita kaups á jörðinni, er hann hlýtur að leggja í svo

⁴⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 214-215.

⁴⁶ Skjal nr. 2 (80). Byggðir og bú. Aldarminning búnaðarsamtaka Suður-Þingeyinga, bls. 589.

⁴⁷ Skjal nr. 2 (294).

⁴⁸ Skjal nr. 2 (32) a-b.

mikinn kostnað til að halda henni við, sem byggilegri. – Engjar þessar gefa af sér um 120 hesta árlega, sé þær varðar og nýttar svo sem nú er gjört. Heyið er heldur létt. Ekki virðist okkur að nokkur vegur sé til að bæta þetta engi. – Sumarhaga hefir jörðin, fyrir sauðfé í betra lagi, en lakara fyrir gripi. Að vetrarlagi er snjóþungt mjög og er þá, að allmiklu leyti, notað aðfengið beitiland fyrir sauðfénað. Hestabeit er engin á vetrum.⁴⁹

Virðingarmenn geta þess einnig að núverandi ábúandi framfleyti sér með því að sækja árlega mikinn hefyng til annarra jarða en flytja verði hann yfir langan veg og brattan. Stjórnarráðið seldi Jóhannesi Jónatanssyni Klambrasel og er afsalið dagsett 30. maí 1914.⁵⁰

Fjallað er um Klambrasel í jarðamatinu 1849-1850. Þar kemur fram:

Klambrasel, áður Hóll eða Hólkot, kyrkju eign, nýbýli, var fyrrmeir talið 20 hndr. ... hagkvisti og hagarými, fyrir fje og gripi í betra lagji og málnytta góð, ...⁵¹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Klambrasels hafi verið þinglesin 1890. Eftirfarandi upplýsingar um Klambrasel eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landrymi mikið og sumarland mjög gott fyrir allan fénað. Vetrararbeit góð er til nær, en snjóþungt mjög og vorhart. Skjólalítið. Fjárgæymsla hæg nú orðin vegna girðingar. ... Heimaland girt frá afrétt, nýleg gaddavírsgirðing. ... Jörðin á rétt til upprekstrar í afrétt sveitarinnar og að auki sérstaka afrétt nægilega fyrir heimafé.⁵²

Nýbýlið Brúnahlíð var byggt á helmingi Klambrasels árið 1956. Hefur landi verið skipt milli jarðanna.⁵³

Jón Sigurðsson segir svo í bókinni „Suður-Þingeyjarsýsla“:

Milli Reykja í Reykjahverfi og Langavatns var til forna mikil og landrúm jörð, sem nefndist Hóll og var með vissu í byggð 1318 og 1397. Eftir það getur þar ekki byggðar, og má vel vera, að bærinn hafi aldrei verið byggður eftir Svartadauða. ÁM getur ekki þessa eyðibýlis, en 1729 er hér talað um eyðibýlið Hólkot. Bærinn var í ási norðvestur frá Klambrarseli, og eru þar enn glöggar rústir.⁵⁴

Síðar segir í sömu bók um Klambrasel:

ÁM segir, að staðarhaldari Grenjaðarstaða hafi jafnaðarlega leyft Klambrarbónda selstöðu austan Reykjakvíslar, utan við Langavatn, þ.e. hið forna Hólsland. Var selið reist á allt öðrum stað en Hóll, þó landareignin sé söm. ... Menn vita þar fyrst með vissu um vetrarvist 1772-1775. ... Óljós sögn

⁴⁹ Skjal nr. 2 (286).

⁵⁰ Skjal nr. 4 (55).

⁵¹ Skjal nr. 2 (80) a-b.

⁵² Skjal nr. 2 (84).

⁵³ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 511.

⁵⁴ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 339.

er um byggð þar eða húsmennsku nálægt 1836, en varanleg byggð hefst 1848.⁵⁵

5.5 Brekknakot (Bláhvammur og Laufahlíð)

Brekkur í Reykjahverfi voru goldnar Hólakirkju fyrir jarðir, 11. október 1447.⁵⁶

Brekknakot nefnt í kirknareikningum nyrðra á prestssetrum 1569 meðal kota hjá Reykjum.⁵⁷ Sjá kafla 5.6 um Reykjatorfu.

Samkvæmt Jarðabók Árna og Páls var Brekknakot eyðihjáleiga (1712), byggð fyrir manna minni í úthögum frá Reykjum suður með fjallinu, fór í eyði um 1700, en tíundaðist 5 hundruð.⁵⁸

Jón Sigurðsson segir um Brekknakot:

Í fornskjöllum frá 15. og 16. öld er getið um jörð í Reykjahverfi, sem nefndist Brekkur og gekk sem sjálfstæð jörð kaupum og sölum allháu verði. Seinna hafa Brekkur fallið undir stórbýlið Reyki og legið í eyði um hríð. Árið 1712 er nafnið Brekknakot notað fyrst um eyðihjáleigu Reykja, sem fór í eyði um 1700. Ekki er vitað, hvenær Brekknakot byggðist næst, en í byggð er það komið 1762.⁵⁹

Upp úr 1840 varð Brekknakot konungsjörð, síðar þjóðjörð, og heyrði undir Reykjadalsjarðir, þótt það teldist hjáleiga Reykja.⁶⁰ Amtmaður í Norður- og Austuramtí fór þess á leit við umboðsmann Reykjadalsjarða að hann gæfi sér lýsingu á ásigkomulagi Brekknakots. Í lýsingu umboðsmanns, sem svaraði 29. júlí 1836, kemur fram að jörðin hafi nokkurn veginn nógu mikið land fyrir sig, gæði þess séu mjög mikil og útheyskapur ekki fjarlægur.

Landamerkjabréf fyrir Brekknakot var útbúið 24. febrúar 1887 og því þinglýst 1. júní 1888. Umrætt landamerkjabréf er svohljóðandi:

Að sunnan móti Klambraseli ræður merkjum garður sem liggur frá Klambakvísl austur að mýrinni, svo bein stefna yfir mýrina í garð þann sem liggur upp fjallið, og frá efri enda hans bein stefna austur í Lambafjöll. Að norðan móti Reykjum ræður garður sem liggur beint austur [austur, tvítekið og hið fyrri yfirstrikað] frá Reykjakvísl sunnan í vestara Hrakholt og austur á svokallað litla Hrakholt. Þaðan ræður bein stefna í Litlugróf, og ræður svo nefnd gróf þar til Syðsta kverslækur fellur í hana, þá ræður nefndur lækur í Syðstahver, og mindar hann tungu þá sem nú fylgir Brekknakoti. Úr

⁵⁵ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 339.

⁵⁶ Skjal nr. 2 (196).

⁵⁷ Skjal nr. 2 (233). Sjá einnig skjal nr. 2 (293).

⁵⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 246.

⁵⁹ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 342.

⁶⁰ Skjal 4 (28).

Syðstahver ræður bein stefna austur til fjallsbrúnar og svo í Lambafjöll. Að vestan ræður Reykjakvísl og að austan Lambafjöll.⁶¹

Jón Sigurðsson, umboðshaldari, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af B[enedikt] Kristjánssyni [presti á Grenjaðarstað], hvað varðaði Klambrasel, og Sigurði Tómassyni, eiganda Reykja.

Virðing á jörðinni Brekknakoti fór fram 16. júní 1915 vegna fyrirhugaðrar sölu. Þar kemur m.a. fram að heimaland jarðarinnar sé sæmilega rúmt móti öðrum nytjum hennar. Það sé hagfellt til notkunar, liggja nærri jafnt á alla vegu frá bænum og nái bæði til fjallendis og láglandis. Sauðhagi er góður, sumar og vetur, þegar til lands nær og á sumrum er gripahagi viðunandi. Úrkomusamt og snjóþungt er þar á vetrum, jarðbönn eru því algeng og lengi vetrar þegar hart er og þá fram á vor og jafnvel allt til fardaga. Jörðin á land að hverunum við Uxahver og eru merki í syðsta hverinn. Hún á þó engin hlunnindi eða ítök annarsstaðar. Brekknakot var selt Jóni Fr. Jónssyni og er afsalið dagsett 6. júní 1916.⁶²

Brekknakot er hjáleiga Reykja sem er talin fimm hundruð samkvæmt jarðamatinu 1804.⁶³

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Brekknakots hafi verið þinglesin 1888. Eftirfarandi upplýsingar um Brekknakot eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landið fremur þröngt og skjólalítið. Sumarland sauðfjár mjög gott og vetrararbeit einnig er til nær en snjóþungt. Gripahagar lélegir. Fjárgeymsla hæg. Túnið er algirt. Einnig samgirðing milli heimalands og afréttar. Lengd 2215 mtr. Jörðin á næga afrétt fyrir sig.⁶⁴

Þann 23. september 1940 var landamerkjamál Brekknakots og Laufahlíðar annars vegar og Hveravalla hins vegar tekið fyrir í landamerkjadómi Þingeyjarsýslu. Málið, sem mátti rekja til beiðni frá ábúanda Brekknakots og Laufahlíðar og formanni og framkvæmdastjóra Garðræktarfélags Reykhverfinga h.f., gekk út á að ákvarða hluta landamerkjálunnar milli Brekknakots og Hveravalla.

Eftir að gengið hafði verið á merkin samkvæmt landamerkjaskrár jarðanna frá 24. febrúar 1887 og 22. maí 1890 og örnefni og staðhættir athugaðir var gert eftirfarandi samkomulag um hina umdeildu línu:

Úr Syðstahverlæk þar sem hann beygir til norðausturs rjett neðan við hverinn í merki á vesturbrún Syðstahvers.

Þaðan ræður bein sjónhending yfirí merki á austurbrún hversins í vörðu efst á brekkubrúninni ofan við Laufahlíð.

⁶¹ Skjal nr. 2 (57). Það sem skrifara landamerkjabókar Þingeyjarsýslu hefur sést yfir er: „og austur á svokallað litla Hrakholt.“, einnig hefur hann gert Sigurð Tómasson eiganda Reykja að Sigurði Jónssyni.

⁶² Skjal nr. 2 (282).

⁶³ Skjal nr. 2 (74).

⁶⁴ Skjal nr. 2 (83).

2. Vatnsrjettindi og orku í Syðstahver eiga aðilar hver að hálfu.

1. Að öðru leyti eru merkin milli jarðanna samkv. landamerkjaskránum [landamerkjaskrá?].

Bárður Halldórsson og Pálmi Einarsson [væntanlega dómsmenn] skrifuðu undir samkomulagið. Það gerðu einnig; Þórður Jónsson, fyrir Laufahlíð; Böðvar Jónsson, fyrir Brekknakot; Júl. Havstein [sýslumaður]; Hrólfur Árnason, fyrir Garð. féll. Reykhverfinga, og Atli Baldvinsson, fyrir Garð. féll. Rhv.

Fyrir neðan undirskriftir þeirra stendur eftirfarandi:

Merkin sitt hvoru megin Syðstahvers og á brekkubrúnni skulu aðilar auðkenna með litlum steinsteypum vörðum. Að gefnu tilefni tekur [strikað yfir rjetturinn] merkjadómurinn fram, að Syðstihver er einu nafni nefndur þær borholur tvær, sem eru rjett neðan við Laufahlíð. ...

Þar kemur einnig fram að formaður og framkvæmdastjóri Garðræktarfélagins hafi óskað þess að bókað væri að þeir undirrituðu samkomulagið í trausti þess að næsti aðalfundur félagsins féllist á það. Einnig stendur að Búnaðarfélag Íslands muni gera uppdrátt af merkjalínunni og umhverfi hennar

Brekknakot fór í eyði árið 1945, en í landi þess voru byggð býlin Bláhvammur, sem fékk 2/3 hluta Brekknakotslands, og Laufahlíð, sem hlaut þriðjunginn. Laufahlíð féll síðar undir Bláhvamm.⁶⁵

5.6 Reykjatorfa

Reykja er getið í Ljósvetninga sögu, sem Björn Sigfússon telur frá því um miðja 13. öld, og einnig Reykdæla sögu.⁶⁶

Máldagar Auðunar rauða eru frá 1318. Þar stendur varðandi Grenjaðarstað:

Hier skulu vera prestar. ij. oc hinn þridie ef þing fylgia til reykia.⁶⁷

Samkvæmt jarðakaupabréfi, 31. desember 1544, voru Reykir í Reykjahverfi seldir með öllum gögnum og gæðum, eignum og ítölum, að tilskildum nokkrum ítökum. Þar á meðal:

Mælifellzhaga utann so mykinn part sem Eignadur værj Mulakyrkiu ä millum tueggia Garda.⁶⁸

Í kirknaskrá Guðbrands biskups Þorlákssonar frá 1569 kemur fram að tíund liggi til Grenjaðarstaðakirkju af Reykjum og fjórum kotum þar hjá, þ.e. Víkingsstöðum, Holtakoti, Brekknakoti, Hólkoti og Reykjamannahögum, sem samtals séu 80 hundruð að dýrleika.⁶⁹

⁶⁵ Byggðir og bú, bls. 603-604. Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 522. Sbr. skjal nr. 4 (38)

⁶⁶ Íslensk fornrit X. Ljósvetninga saga Reykdæla saga ok Víga-Skútu, bls. XLVI-L, 3, 239.

⁶⁷ Skjal nr. 2 (178).

⁶⁸ Skjal nr. 2 (215).

⁶⁹ Skjal nr. 2 (293).

Þá segir Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns í lýsingu Reykja að munnmæli séu að jörðin eigi ítak, 5 hundraða land í Mælifellshögum milli tveggja jarða, sem liggja í fjöllum vestur af Reykjaheiði. Enginn vissi að jörðin hafi ítakið brúkað eða þess notið.⁷⁰

Séra Ingjaldur Jónsson á Múla lét lögfesta Þeistareyki og Mælifellshaga líkt og nánar er vikið að í kafla 5.14 um Þeistareyki. Lögfestan var m.a. lesin upp á manntalsþingi á Húsavík 9. júní 1792 og þá mótmælti Árni Sigurðsson ábúandi Stórureykja henni hvað Mælifellshaga áhrærði en hann hélt því fram að þar ætti ábylissjörð sín fimm hundraða land.⁷¹

Skúli Tómasson prestur í Múla lögfesti Þeistareyki með Mælifellshögum þann 13. maí 1854, sbr. kafla um Þeistareyki. Lögfestan var lesin á manntalsþingi að Húsavík 15. maí 1854 og á Skútustöðum 18. sama mánaðar og loks að Helgastöðum tveimur dögum síðar. Enginn hreyfði mótmælum en Halldór Jónsson ábúandi Reykja í Reykjahverfi bað um að sér geymdist réttur sinn ef í ljós kæmi að Reykjum tilheyrði nokkur tiltala til Mælifellshaga eins og hann hefði heyrt munnmæli um.

Bændurnir Eyjólfur Brandsson á Reykjum og Sigurgeir Þorgrímsson á Brekkakoti mótmæltu harðlega banni við notkun á Þeistareykjalandi og Mælifellshögum sem lesið var upp á manntalsþingi á Húsavík 4. júní 1870.⁷²

Einhvern tíma fyrir 1846 var byggður bær í landi Reykja, sem fékk nafnið Litlureykir og 1/3 lands Reykjajarðarinnar. Afsal fyrir þessum hluta jarðarinnar var gefið út árið 1908.⁷³ Eftir það færðist nafnið Stórureykir á hina upphaflegu jörð. Árið 1904 keypti Garðræktarfélag Reykhverfinga 10 hektara úr Reykjalandi og árið 1918 1/3 Reykjaland til viðbótar og var þá stofnað býlið Hveravellir. Síðar voru stofnuð í Reykjalandi býlin Reykjarhóll (árið 1940), Rein (árið 1963) og Reykjavellir (árin 1946-1956).⁷⁴ Meginhluti lands Stórureykja hefur skipst að jöfnu milli Reykjavalla og Reykjahóls.⁷⁵ Nýbýlið Grundir var stofnað árið 1955 á helmingi Litlureykja, en býlin hafa verið sameinuð undir nafninu Litlureykir.⁷⁶

Landamerkjaskrá fyrir Stórureyki, ásamt Litlureykjum og Holtakoti, var útbúin 22. maí 1890. Hún var þinglesin 11. júní sama ár:

Að vestan móti landeignum Ness og Árbótar ræður Reykjavísl og eiga Reykir í mitt meginvatn hennar. Að norðan ræður enn hin sama kvísl þar til er Helga á kemur saman við hana, þá ræður Helga á merkjum til suðurs allt þar til er gamall garður liggur uppfrá henni til austurs nokkru sunnar en á móts við Holtakot. Síðan ræður garður sá merkjum, svo langt sem hann nær og

⁷⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 246.

⁷¹ Skjal nr. 2 (111) a-b.

⁷² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.101).

⁷³ Skjal nr. 4 (73).

⁷⁴ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 343. Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 523, 527-529, 531. Sbr. skjal nr. 4 (75).

⁷⁵ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 532.

⁷⁶ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 529.

síðan hin sama stefna til Lambafjalla. Að austan ráða Lambafjöll. Að sunnan austur frá Reykjavísl, ræður merkjum garður sá, er liggur austur sunnan á Hrakholt og austur á Litluhrakholt. Þaðan ræður bein stefna í Litlugróf; þá ræður lækur sá er rennur eftir Litlugróf, til þess er hann kemur saman við læk þann er rennur eftir Löngugróf, þá sá lækur til þess er hann kemur saman við syðstakverslæk. Síðan ræður merkjum Syðstahverslækur uppí Syðstahver. Úr Syðstahver ræður svo bein stefna til Lambafjalla.⁷⁷

Umboðsmaður Stóru Reykja ásamt Litlu Reykjum og Holtakoti, Sigurjón Kristófersson, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: Árna Jónssyni, ábúanda og umráðamanni Þverár; Jóni Jónssyni, hann skrifaði undir vegna Ness og Þeistareykjalands í umboði [Benedikts Kristjánssonar] umráðamanns Múlakirkju; og Pétri Jónssyni, en hann var settur umboðsmaður þjóðeignarinnar Brekknakots.

Samkvæmt jarðamatinu 1804 eru Reykir, sem taldir eru 25 hundruð, sjálfseignarjörð. Skriðuföll hrjá úthaga jarðarinnar.⁷⁸

Í sama jarðamati kemur fram að Halakot (en væntanlega er átt við Holtakot) sé hjáleiga Reykja.⁷⁹

Í jarðamatinu 1849-1850 segir um Stórureyki:

Stórureykir hver jörð að undanfögnu talin 40 hndr. að dýrleika með tveimur hjáleigum sem eru Brekknakot og Holtakot ... en hvorug þessi hjáleiga hefur þó nein viss eður sjerskyld landamerki.

... Ókostir jarðarinnar þeir helztu ... og leikur efi á að jörð þessi eigi afrjettarland fyrir geldfje sitt á sumrum, ...⁸⁰

Í köflunum um Litlureyki og Stórureyki A og B í fasteignamatinu 1916-1918 er land sagt óskipt. Um búfjárhaga segir að sumarbeit sé góð fyrir allan búpening og vetrararbeit einnig, er til nær, en snjóþungt. Beitlandið er nærri og fjárgeymsla hæg. Samgirðing er milli heimalands og afréttar. Jarðirnar eiga næga afrétt fyrir sig. Litlureykir og Stórureykir B (Garðyrkjufélagið) hafa allmikið landrymi en Stórureykir A í meðallagi.⁸¹ Umfjöllun um Holtakot er tekin upp hér rétt á eftir.

Úttektarmenn voru mættir að nýbýli Óskars Sigtryggssonar [Reykjarhóli] 11. júní 1941 til þess að skipta túni, engi og fyrirhuguðu ræktunarlandi handa nýbýlinu úr landi Stórureykja. Gengið var um landið, það athugað og mælt. Við landskiptin sjálf var ekki vikið að landinu til heiðar. Nýbýlið fékk m.a. ¼ slæгна í bithaga móti Stórureykjum eftir samkomulagi og jarðhita einungis til eigin nota. Undir bréfið skrifuðu úttektarmenn, sýslumaður, Óskar Sigtryggsson og Sigtryggur Hallgrímsson.⁸²

⁷⁷ Skjal nr. 2 (40) a-b.

⁷⁸ Skjal nr. 2 (74).

⁷⁹ Skjal nr. 2 (74).

⁸⁰ Skjal nr. 2 (79) a-b.

⁸¹ Skjal nr. 2 (83).

⁸² Skjal nr. 4 (93).

Holt, eyðijörð, er nefnt í skrá frá 1449 yfir kúgildi á Hólastólsjörðum.⁸³

Prestadómur var kveðinn upp um hald Þorsteins Þorleifssonar á Holtakoti eign Hólakirkju þann 17. apríl 1493.⁸⁴

Í Sigurðarregistri, er byrjað var að skrá 1525, kemur fram að Hólastóll eigi þrjú eyðikot hjá Reykjum.⁸⁵ Eyðikot þrjú hjá Reykjum, metin á 15 hundruð, voru meðal þess sem seldist eða lógaðist frá Hólakirkju meðan Jón Arason biskup hélt Hólastað (1550).⁸⁶ Reykir, Holtakot, Víkingsstaðir, Brekknakot og Hólakot, metin á 80 hundruð eru nefnd í kirknareikningum nyrðra á prestssetrum 1569 meðal kota hjá Reykjum.⁸⁷

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir Holtakot forna eyðihjáleigu, sem hafi legið í auðn yfir 70 ár.⁸⁸

Jón Sigurðsson í Yztafelli telur sennilegt, að hér sé Holt í Reykjahverfi, sem nefnt er í bréfi frá árinu 1394. Holtakot hafi verið komið aftur í byggð 1762.⁸⁹

Um búfjárhaga Holtakots segir í fasteignamatinu 1916-1918:

Búfjárhagar: Landrými nokkurt. Sumarheit góð fyrir sauðfé, og snapaseigt á vetrum. Gripahagar ekki góðir. Jörðin á afrétt fyrir sig.⁹⁰

Nær samfelld byggð hefur verið í Holtakoti frá því um 1800. Árið 1950 var býlið byggt upp að nýju og nefnt Víðiholt.⁹¹ Í landi Víðiholts hefur verið stofnað býlið Helgá.⁹²

5.7 Þverá

Í arfleiðslubrési Gottskálks Nikulássonar, 6. júní 1520, kemur fram að hann gefi Hólakirkju Þverá sem metin er á 20 hundruð.⁹³

Sigurður Jónsson, Arasonar, seldi Þverá í jarðaskiptum, 31. desember 1544.⁹⁴

Þverá, 15 hundruð, er talin meðal jarða, sem höfðu lógast eða selst frá Hólakirkju á dögum Jóns Arasonar.⁹⁵

Vitnisburður Magnúsar Ísleifssonar um landamerki Þverár var bréfaður að Sandvík í Bárðardal 25. september 1644. Magnús, sem hafði verið heimilismaður á Þverá í sjö ár eða til 26 ára aldurs, lýsti landamerkjunum þannig:

⁸³ Skjal nr. 2 (197).

⁸⁴ Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. VII, 168-170).

⁸⁵ Skjal nr. 2 (209)

⁸⁶ Skjal nr. 2 (217)

⁸⁷ Skjal nr. 2 (233).

⁸⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 246.

⁸⁹ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 345.

⁹⁰ Skjal nr. 2 (83).

⁹¹ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 533. Sbr. skjal nr. 4 (78).

⁹² Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 534.

⁹³ Skjal nr. 2 (208).

⁹⁴ Skjal nr. 2 (215).

⁹⁵ Skjal nr. 2 (217).

J fyrstu up frá Bænum: J þann Læk: Sem liggur Sunnan J Þvera til motz við Botar Bæ & Sudur eptir J þann Gard Sem liggur næst fyrir utan vökyngstadi oc sudur og ofan eptir mýrenne: J Kielldu nockra: huor Kiellda ad liggur: ofan J helga A fyrir Sunnan vökyngstadi: Jtem: Eingia Reytur Jördinnj Purerä eignad atölulaust fyrir utan Þverä med Gardi vmgyrdtur: -

Eirnin var optnefndri Jördu Þverä eignad fim hundrada Land atölulaust fyrir vestan Reykia kuysl ...⁹⁶

Sveinn Ólafsson og Björn Jónsson vottuðu að hafa verið viðstaddir er Magnús gaf Sigurði Magnússyni umræddan vitnisburð.

Þann 3. júní 1890 var útbúið landamerkjabréf fyrir Þverá. Það var þinglesið 11. júní sama ár:

Að vestan ræður Helgá merkjum suður að svokölluðum merkigarði, sem liggur þvert upp frá henni nokkru sunnar en á móti Holtakoti; garðurinn ræður merkjum að sunnan meðan hann endist og síðan hin sama stefna austur yfir Reykjafjall austur í Lambafjöll, sem ráða merkjum að austan norður í Tröllagil, sem ræður merkjum að norðan meðan það endist en úr því ræður Þveráin þar til hún rennur í kvíslina.

Land það sem Þverá á á Hvammsheiði afmarkast ...⁹⁷

Árni Jónsson skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: Jóni Jónssyni, eftir umboði frá umboðsmanni eiganda Stórureykja með Litlureykjum og Holtakoti; Sigurði Jónssyni, eiganda Heiðarbótar; Árna Sörenssyni, ábúanda og umráðamanni Skóga, og Sigurjóni Jóhannessyni, en hann samþykkti hvað varðaði landamerki Árbótar, Núpa og Laxamýrar.

Þverá var sjálfseignarjörð samkvæmt jarðmatinu 1804, sögð 20 hundruð. Fram kemur að á beri möl á úthaga.⁹⁸

Í jarðmatinu 1849-1850 er fjallað um Þverá. Þar kemur fram:

Þverá hingaðtil talin 20 hndr. að dýrleika. ... Úthagi er þar bæði að gæðum og víðáttu í betra lagi fyrir allann pening enkum að sumarlagi, vetrarútbeit er þar ámot allgóð fyrir sauðpening, líka á jörð þessi vestur til Hvammsheiðar töluverðt útbeitar og afrjettarland í hverju einnig mætti hafa lítilvægar grasatekju ...⁹⁹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Þverár hafi verið þinglesin 1890. Eftirfarandi upplýsingar um Þverá eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landrými mikið og kjarnaland. Sauðfjárbæit góð sumar og vetur, snjólétt en næðingasamt. Hestahagar góðir, en kúahagar slæmir. Beitilandið

⁹⁶ Skjal nr. 2 (72) a-b.

⁹⁷ Skjal nr. 2 (53) a-b.

⁹⁸ Skjal nr. 2 (74).

⁹⁹ Skjal nr. 2 (79) a-b.

heldur fjarsótt, en fjárgeymsla þó hæg. ... Jörðin á næga afrétt fyrir sig. ...
Ágangur er mikill af afréttarfé.¹⁰⁰

5.8 Skógar og Skógahlíð

Í afhendingarskrá Grenjaðarstaðar, 29. maí 1391 (27. febrúar 1393) kemur fram að Grenjaðarstaðarkirkja eigi 24 hundruð í Laxamýri eða Skógaland til leiguburðar.¹⁰¹

Í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394, kemur fram að Grenjaðarstaðarkirkja eigi:

fiavgr hvndrvt oc tvvtvgv i laxamyre. ella skoga land til leigvbvrdar.¹⁰²

Sigurður Jónsson, Arasonar, seldi Skóga í jarðaskiptum, 31. desember 1544.¹⁰³

Skógar, 20 hundruð, voru taldir meðal jarða, sem höfðu lógast eða selst frá Hóla­kirkju á dögum Jóns Arasonar.¹⁰⁴

Samkvæmt lista yfir Munkaþverárklaustursjarðir í máldagabók Guðbrands Þorlákssonar 1590-1616 tilheyra Skógar klaustrinu.¹⁰⁵

Eigandi Skóga hóf landamerkjamá­l gegn Skörðum á 9. áratug 19. aldar. Var því vísað tvisvar sinnum heim í hérað af Landsyf­r­rétti og mun þar með hafa fallið niður. Sjá umfjöllun við Skörð.

Landamerkjabréf fyrir Skóga var útbúið þann 28. maí 1892. Það var þinglesið 1. júní sama ár:

Að vestan ... Að norðan ræður merkjum Skóga á til austurs allt að Moldskurði, sem miðja vega milli Litlumýri og Skóga ár botna. Úr Moldarskurði ræður bein stefna í vörðu sem er byggð á sandhæð, rett ofan við það sem Moldarskurður endar. Frá vörðunni ræður bein stefna sunnan á Grýluhól. Síðan ræður bein stefna eftir tveim vörðum, er hin eystri norðvestan við Bjarnaröxl, síðan sama stefna utan í Bjarnaröxl til austurs norðan vert við Höfuðreiðarmúla. Að austan ræður merkjum bein stefna frá Höfuðreiðarmúla, suður Lambafjöll í Tröllagil er ræður merkjum að sunnan vestur á móts við Táarmel. Frá Táarmel ræður merkjum garður, sem beygist til norðvesturs [í, sést ekki vegna gats fyrir löggildingarsnúru] stórhól í Víðirker síðan ræður sami garður merkjum beint vestur yfir stöpla og ofan eftir sunnan við Dýakot vestur í Mýrarkvísl.¹⁰⁶

Guðný Ólafsdóttir skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: Þuríði H. Jónsdóttur, eiganda og ábúanda Heiðarbótar, og Árna Jónssyni, eiganda og

¹⁰⁰ Skjal nr. 2 (83).

¹⁰¹ Skjal nr. 2 (191).

¹⁰² Skjal nr. 2 (185).

¹⁰³ Skjal nr. 2 (215).

¹⁰⁴ Skjal nr. 2 (217).

¹⁰⁵ Skjal nr. 2 (319) a-b.

¹⁰⁶ Skjal nr. 2 (43) a-b.

ábúanda hálftrar Þverár. Bréfið var einnig samþykkt af eigendum og ábúendum Skarða þeim Jóni Á. Árnasyni, Jakobínu Jónsdóttur og Jóni Jónssyni.

Skógar, sem eru sjálfseignarjörð samkvæmt jarðamatinu 1804, eru þar sagðir 20 hundruð.¹⁰⁷

Í jarðamatinu 1849-1850 er fjallað um Skóga. Þar kemur fram:

Skógar hingaðtil taldir 20 hundruð að dýrleika ... Hagbeit á sumrum er fremur smá fyrir stórgripi en betri fyrir sauðpening, ... þessutan á jörð þessi afrjettartiltölu til svokallaðrar Reykjaheiðar. ...¹⁰⁸

Fram kemur í fasteignamatinu 1916-1918 að Skógar eigi óskipt land við Dýjakot og að landamerkjum hafi verið þinglýst sameiginlega 1890 [svo!] Eftirfarandi upplýsingar um Skóga eru fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Sauðland gott, en fremur snjóþungt. Gripahagar í þrengra lagi. Beitlandið nærri en skjólalítið. Fjárgeymsla hæg. ... Samgirðing milli heimalands og afréttar og á jörðin næga afrétt fyrir sig.¹⁰⁹

Skógum hefur á 20. öld verið skipt í nokkur býli. Fjórðungur landsins féll til Dýjakots/Skógahlíðar, þegar byggð var endurreist þar árið 1869. Skógar I voru 5/8 jarðarinnar eftir það og Skógar II 3/8 hlutar, en þeir urðu til árið 1902. Skógar III voru stofnaðir árið 1962 á hálfleudu Skóga I.¹¹⁰

Landskipti fóru fram milli Skóga I og II 27. nóvember 1957. Skiptin mun aðeins hafa varðað land næst bæjunum, en í skiptagerðinni segir:

Austan og ofan téðs skipta lands er óskipt land.¹¹¹

Viðbót og breyting við landamerkjaskrá Skóga I og Skóga III var gerð árið 1980, en virðist ekki taka til lands til heiðar.¹¹²

Dý eða Dýjakot var fornbylí í landi Skóga, sem var í eyði öldum saman. Dýja er fyrst getið í dómi um skuldaskipti 11. og 12. júní 1380:

eydijord sem langan tíma hafdi vbygd verit er ath dyium hæiter¹¹³

Dý voru goldin Hólastól í makaskiptum fyrir Harðbak, 17. mars 1456.¹¹⁴

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir í framhaldi af lýsingu Skóga árið 1712:

Dyakot kallast nú fornt eyðiból skamt suður og upp frá jörðunni, og eru þar sýnileg byggíngarmerki garða og tóftaleifa, og atla menn að þessi jörð hafi eyðilagst í stóru plágunni. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.¹¹⁵

¹⁰⁷ Skjal nr. 2 (74).

¹⁰⁸ Skjal nr. 2 (79) a-b.

¹⁰⁹ Skjal nr. 2 (83).

¹¹⁰ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 536-539. Sbr. skjal nr. 4 (63).

¹¹¹ Skjal nr. 4 (94).

¹¹² Skjal nr. 34 (7).

¹¹³ Skjal nr. 2(182).

¹¹⁴ Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. V, 136-137).

Jón Sigurðsson í Yztafelli hefur eftirfarandi um Skógahlíð:

Suðaustur frá Skógum og nærri 60 m hærra yfir sjó var fornbyli, er nefndist *Dýjakot* og ÁM segir, að legið hafi í eyði frá Svartadauða og megi ekki aftur byggja. Voru þar grónar tættur árið 1869, þegar Sigurður Árnason frá Skógum byggði þar nýjan bæ. ... Ýmsir bjuggu síðan í Dýjakoti skamma hríð. Það var í sameign með Skógum fram að 1909, en þá keypti það Jakob Magnússon, áður á Húsabakka, og bjó þar um hríð. Sigurður Pálsson frá Skógum bjó þar síðast nokkur ár, og lagði að lokum í eyði 1929.

Eigi fór þó Dýjakotslandið í auðn. Sigurður byggði sér nýjan bæ 1929, í Dýjakotslandinu, suður frá Skógum neðan við allar brekkur og bratta, og nefndi Skógahlíð. ... Sigurður hefur auk þess undir hluta af Skógum og heldur rækt í gamla Dýjakotstúninu.¹¹⁶

Þessari frásögn Jóns ber ekki að öllu leyti saman við aðrar heimildir. Í „Byggðir og bú Suður-Þingeyinga“ segir að við endurreisn Dýjakots árið 1869 hafi fylgt syðsti hluti Skógalands. Nýr bæ hafi verið byggður á öðrum stað árið 1939 og nefndur Skógahlíð.¹¹⁷ Dýjakot sjálft hafi farið í eyði árið 1924.¹¹⁸ Og samkvæmt þinglýsingum var býlið selt undan Skógum árið 1911.¹¹⁹

Fram kemur í fasteignamatinu 1916-1918 að Dýjakot eigi óskipt land við Skóga og að landamerkjum hafi verið þinglýst sameiginlega 1890 [svo]. Eftirfarandi upplýsingar um Dýjakot eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Sauðland gott og sæmilega rúmt, en snjóþungt í flestum vetrum. Gripahagar fremur þröngir. Beitlandið nærtækt en skjólalítið. Fjárgeymsla hæg. ... Samgirðing, úr gaddavír milli heimalands og afréttar, 450 metr. löng. Jörðin á upprekstrarland fyrir sig.¹²⁰

Landskipti Dýjakots og Skóga voru gerð í desember 1922. „Afrétt“ Dýjakots skyldi vera tiltölulegur hluti úr „afrétti“ þeim sem jörðunum tilheyrði austan girðingar miðað við hundraðatal Skóga í jarðamati 1861, sem var 21, 6 hndr. Þar af Dýjakot 5 hndr.¹²¹

5.9 Skörð, Skarðaborg og Einarstaðir

Landnáma segir Skörð vera býli landnámsmannsins Höskulds Þorsteinssonar, sem nam lönd öll fyrir austan Laxá.¹²²

Jarðakaup fóru fram í Skörðum, 10. október 1463 (10. apríl 1466).¹²³

¹¹⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 249.

¹¹⁶ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 347.

¹¹⁷ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 536.

¹¹⁸ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 551.

¹¹⁹ Skjal nr. 4 (62).

¹²⁰ Skjal nr. 2 (83).

¹²¹ Hliðsjónarskjal (Landamerkjabók Þingeyjarsýslu D, nr. 252/1922).

¹²² Íslensk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 276.

Gottskálk Nikulásson fékk hálf Skörð í makaskiptum fyrir Finnastaði í Höfðahverfi 11. október 1504, 11. janúar 1505.¹²⁴

Samkvæmt arfleiðslubræfi Gottskálks Nikulássonar, 6. júní 1520 gaf hann Hólakirkju 20 hundruð í Skörðum.¹²⁵

Jón biskup Arason seldi hálf Skörð 14. júlí 1531.¹²⁶

Hálf Skörð, 20 hundruð, voru talin meðal jarða, sem höfðu lógast eða selst frá Hólakirkju á dögum Jóns Arasonar.¹²⁷

Sex menn vottuðu að hafa verið viðstaddir á Hólum 3. maí 1652 og séð á handsöl þeirra Þorláks biskups Skúlasonar og séra Bjarna Jónssonar. Bjarni seldi biskupi 30 hundruð í Skörðum fyrir 60 hundruð, þar af til hálfis í peningum, ¼ hluta í kúgildum og ¼ hluta í fríðum og ófríðum peningum. Bjarni lýsti landamerkjum allrar jarðarinnar Skarða en séra Jón Magnússon í Laufási átti 10 hundruð í jörðinni. Samkvæmt séra Bjarna voru landamerkin svohljóðandi:

... að garður sá réði fyrir norðan á milli Laxamýrar og Skarða, sem gengi neðan úr kvísl þeirri sem rennur ur Langavatni og ofan í Laxamýrarvatn réði garður sá allt uppí Stórlág. Síðan úr gáginni [svo] til fjalls uppá móts við Saltvíkurland, en fyrir sunnan Skörð segir hann að ráði landamerkjum Skóga á, sem fellur á millum Skóga og Skarða, fylgir jörðu þessari Skörðum allt samfast land Grísatungur og allt austur að sæluhúsinu á móts við Fjallamenn. Ítem til sagði síra Bjarni að áðurgreind jörð Skörð ætti þessi ítök í annara manna lönd: fyrst tveggja mánaða beit á Hvammsheiði annan á sumar en annan á vetur. Þar næst til segir hann að kirkjan á Skörðum eigi áttung úr áttungi úr Hlíðarkirkju rekaparti á Langareka. Ítem, fjórðung rafts og viðá á millum Hrossadals og Klappstapa á sama Langareka. Ítem á jörðin Skörð tveggja manna ísgöngu á Botnsvatni fyrir aftan Húsavík.¹²⁸

Í afsals- og veðmálabók Þingeyjarsýslu var árið 1866 fært inn vitnisburðarbréf sex manna, 5. maí 1652, um að þeir hefðu verið við kaup Þorláks biskups Skúlasonar á jörðinni Skörðum af séra Bjarna Jónssyni, 3. maí s.á. Hefur bréfið verið fært inn eftir afriti frumbréfsins, vottuðu af Sigfúsi Schulesen, sýslumanni. Einhverjar villur eru í uppskriftinni, því að talað er um Þorberg Ásmundsson, klausturprest á Hólum, sem þá var þar kirkjuprestur. Í bréfinu eru tiltekin mörk Skarða:

... að garður sá réði ... [lýsingin er síðan eins og lýsing Bjarna Jónssonar frá 3. maí 1652] ... á móts við Fjallamenn.¹²⁹

¹²³ Skjal nr. 2 (203).

¹²⁴ Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. VII, 730-731).

¹²⁵ Skjal nr. 2 (208).

¹²⁶ Skjal nr. 2 (208).

¹²⁷ Skjal nr. 2 (217).

¹²⁸ Skjal nr. 2 (303) a-b.

¹²⁹ Skjal nr. 34 (20).

Kaupgjörningurinn var bréfaður á Hólum 5. maí 1652. Samkvæmt vitnisburði S. Schulesen var skrifað á kálfskinn með sex hangandi innsiglium hvar af þrjú vantaði.¹³⁰

Kaupbréfi Skarða á kálfskinni frá 15. maí 1652 var framvísað á manntalsþingi á Húsavík 1858.¹³¹

Jörðin Einarstaðir er fyrrum hjáleiga frá Skörðum.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir Einarstaði, Borgartún, Hrásakot og Litluskörð eyðiból í landi Skarða, sem ekki hafi verið byggð í manna minni, þó sýnileg séu byggingamerki girðinga og tóftaleifa.¹³²

Að sögn Jóns Sigurðssonar sáust aðeins vallgrónar tættur á Einarstöðum árið 1855 en þá hafi Jón Jónsson endurbyggt þar.¹³³

Á manntalsþingi á Húsavík 15. maí 1854 var lesin upp lögfesta fyrir jörðinni Skörðum. Inntaks er ekki getið en fram kemur að enginn hafi mótmælt.¹³⁴

Lögfesta fyrir landi Skarða í Húsavíkurbreppi var lesin upp á manntalsþingi að Keldunesi 3. júlí 1867. Inntaks lögfestunnar er ekki getið.¹³⁵

Lögfesta Sigurjóns Jóhannessonar á Laxamýri fyrir Laxamýri og Mýrarseli, frá 8. apríl 1875, var lesin upp á manntalsþingi á Húsavík 17. maí 1875. Inntaks lögfestunnar er ekki getið. Sigurður Flóventsson á Skörðum mótmælti aðeins króknum á garðinum sem að sunnanverðu liggur.¹³⁶

Á 9. áratug 19. aldar hófust deilur milli jarðanna Skóga og Skarða um landamerki. Eigandi Skóga taldi landamerkin þessi:

... að móts við Skarðaland ráði frá Mýrarkvísl Skógaá meðan hún rennur beint, þá garður sá, sem liggur upp yfir þvera Litlumýri, þar sem Skógaá beygist til suðurs og svo bein stefna úr garðinum laust fyrir sunnan Grísatungur austur í Sæluhús. Á hinn bóginn töldu eigendur Skarða til þessara landamerkja fyrir jörð sinni gagnvart Skógum, að Skógaá ráði merkjum milli jarðanna alla leið frá upptökum árinna, en frá upptökum hennar bein lína í Sæluhús. ...¹³⁷

Árið 1887 dæmdi Landsyfirréttur merkjadóm í landamerkjamálinu milli Skóga og Skarða ómerkan og vísaði málinu frá undirrétti.¹³⁸

¹³⁰ Skjal nr. 2 (303) a-b. Afsalsbréfið var lesið á manntalsþingi á Húsavík 16. maí 1866 og fært inn á bls. 26 í eignarskjala- og veðmálabók Þingeyjarsýslu. Aftur var það lesið upp á manntalsþingi á Húsavík 24. nóvember 1876 og fært inn undir nr. 146 í afsals- og veðmálabók Þingeyjarsýslu. Frumrit afsalsbréfsins er hins vegar varðveitt á handritadeild Landsbókasafns, sbr. JS dipl. 36.

¹³¹ Hliðsjónarskjal. Eftirriti af sama bréfi var þinglýst 16. maí 1886. Einnig getið 22. maí 1876.

¹³² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 263.

¹³³ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 348.

¹³⁴ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.92).

¹³⁵ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.99).

¹³⁶ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.103).

¹³⁷ Hliðsjónargagn (Lyrð. (1890-1894) IV, bls. 27-30).

¹³⁸ Hliðsjónargagn (Lyrð. (1886-1889) III, bls. 207-208).

Landamerkjadómnum 14. september 1888 var áfrýjað til Landsyfirréttar, sem dæmdi næsta ár að dómurinn skyldi ógildur og málinu vísað heim í hérað.¹³⁹ Í dómsforsendum segir að áfrýjendur (Skarðamenn) hafi lagt fram afsalsbréf fyrir 30 hndr. í Skörðum frá 5. maí 1652, sem nokkrum sinnum hafi verið þinglesið og geti um landamerki:

Skjal þetta hefur að eins verið framlagt í eptirriti, en hinn stefndi [þ.e. eigandi Skóga] hefur hvorki mótmælt eptirritinu nje heldur „authenti“ frumskjalsins. Engar aðrar skjallugar sannanir hafa fram komið í málinu um landamerkin. Samt sem áður hefur merkjadómurinn eigi sett merkin samkvæmt skjali þessu, þar sem hann að eins hefur látið Skógaá ráða merkjunum, meðan hún rennur beint, en úr því sett önnur merki, sem virðast vera beinni en áin. En til þess þannig að víkja frá og dæma þvert ofan í hið eina áreiðanlega skilríki fyrir landamerkjum jarðanna, sem komið er fram af hálfu málsaðila, virðast dómendur eigi hafa haft lögmæta heimild. Það er eigi rjett, sem segir í dóminum, að Grísatungur sjeu auðsjáanlega settar í afsalsbrjefið til að tákna landamerki Skarðalands að sunnan, því að brjefið segir ekki annað í því efni, en að Skörð eigi Grísatungur. Að merkjasetning áfrýjandanna sje óeðlileg eptir landsháttum, eins og dómurinn segir, getur ekki hnekkt gildi afsalsbrjefsins, en á hinn bóginn skal það tekið fram, að sú merkjasetning verður naumast álitin koma í bága við landshættina, þar sem sama áin er látin ráða merkjum frá upptökum að ósi, sjer í lagi úr, því að það er viðurkennt, að hún að minnsta kosti á að ráða merkjum að nokkru leyti, sbr. lög 17. marz 1882, 2. gr.

Með vitnaleiðslu þeirri, sem fram hefur farið í málinu, er ekkert sannað, er hnekkt geti sönnunargildi afsalsbréfsins, því að vitnin bera ekki annað, en að þau þekki örnefni þau, sem hinn stefndi virðist binda merkjalýsingu sína við, og að þau hafi *heyrt* þau *talín* ráða merkjum milli Skóga og Skarða.

Landamerkjabréf fyrir Skörð með Einarsstöðum var útbúið þann 8. febrúar 1892. Það var þinglesið 1. júní sama ár:

Að vestan ræður kvísl sú, sem fellur úr Langavatni (Mýrarkvísl) suður þangað sem Skóga á til austurs allt að Moldskurði, sem er miðja vega milli Litlumýrar og Skógarbotna. Úr Moldskurði ræður bein stefna í vörðu sem er byggð uppi á Sandhæð, rétt ofan við það, sem Moldskurður endar. Frá vörðunni ræður bein stefna sunnan á Grýluhól. Síðan ræður bein stefna eftir tveim vörðum, er hin eystri norðvestan við Bjarnaröxl og til austurs norðanvert á Höfuðreiðarmúla, og þaðan beint á sæluhús.

Að norðan ræður forn garður, sem liggur frá Mýrarkvísl utan við Hrísakot uppí halsinn á krók þann, sem á garðinum er, og síðan bein stefna í há Hamarbrekkuhól og þaðan í Tvívörður á Eystri - hamarbrekku. Þaðan ræður bein stefna um norðanvert Höskuldsvatn í drag það sem gengur upp af

¹³⁹ Hliðsjónargagn (Lyrð. (1890-1894) IV, bls. 27-30).

vatninu; ræður svo drag það í Nykurtjörn, og síðan sama stefna til háhryggja Grísatungufjalla og ráða síðan fjöllin beina stefnu yfir Olnboga í Johannsgil að sæluhúsi. (~~Skörð eiga tveggja mánaða beit á Hvammsheiði annan á sumri og annan á vetri og tveggja manna göngu á Botnsvatn fyrir ofan Húsavík.~~)¹⁴⁰

Eigendur Skarða, þau Jón Á. Árnason, Jakobína Jónsdóttir og Jón Jónsson, skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: Sigurjóni Jóhannessyni, eiganda Laxamýrar; Jóni Jónssyni, ábúanda Fjalla; Guðnýju Ólafsdóttur, vegna Skóga; B[enedikt] Kristjánssyni [presti á Grenjaðarstað], umráðamanni Þeistareykjalands, og Jóni Arasyni, umráðamanni Húsavíkurlands.

Á spássíunni við yfirstrikaða textann kemur fram að ítökunum hafi ekki verið lýst samkvæmt áskorun 20. maí 1953 og séu því niðurfalín. Jóhann Skaptason skrifar undir þetta.

Eigendur Skarða höfðu áður, árið 1889, samþykkt landamerkjabréf Fjalla.¹⁴¹

Á manntalsþingi á Húsavík 17. maí 1905 var lesið upp stjórnarráðsbréf frá 27. desember 1904 þar sem grennslast var fyrir um gömul heimildarskjöl fyrir jörðum. Fátt virtist til af slíkum skjölum en þó kom fram að gömul heimildarskjöl myndu m.a. vera til fyrir jörðinni Skörðum.¹⁴²

Samkvæmt jarðamatinu 1804 er sjálfseignarjörðin Skörð sögð 25 hundruð.¹⁴³

Í jarðamatinu 1849-1850 er fjallað um Skörð. Þar kemur fram:

Skörð hingaðtil talin 40 hundruð að dýrleika ...

... I samanburði við aðrar jarðir í þessu bygðarlagi er þessi jörð einhver hin bezta að landrými og málnty, ... - Afrjettarland tilheyrir og jörðunni á Reykjaheiði sem kallast Grísatúngur, og álízt það land að vera nægilegt fyrir geldpening þann allann sem á henni verður framfluttur. ...¹⁴⁴

Fram kemur í fasteignamatinu 1916-1918 að Skörð eigi óskipt land við Einarstaði og að landamerkjum hafi verið þinglýst sameiginlega 1890 [svo!] Eftirfarandi upplýsingar um Skörð eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landrými mikið. Sauðland gott og vetrararbeit allgóð. Snjóþungt þó fremur. Gripahagar í þrengra lagi. Fjárgeymsla nú hæg. ... Samgirðing milli heimalands og afréttar. Jörðin á næga afrétt fyrir sig.¹⁴⁵

Eftirfarandi upplýsingar um Einarstaðir eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landrými mikið. Sauðland gott. Snjóþungt fremur, en þó snapasamt. Sæmilegir gripahagar. Fjárgeymsla nú orðin hæg. ... Samgirðing milli heimalands og afréttar og á jörðin næga afrétt fyrir sig.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Skjal nr. 2 (12) a-b.

¹⁴¹ Skjal nr. 2 (14) a-b.

¹⁴² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.140).

¹⁴³ Skjal nr. 2 (74).

¹⁴⁴ Skjal nr. 2 (79) a-b.

¹⁴⁵ Skjal nr. 2 (83).

Eigendur Einarstaða og Skarða komu sér saman um landskipti vorið 1923. Samkomulaginu var þinglýst sama ár:

Að sunnan ræður Skógaá merkjum milli Skóga og Einarstaða frá Þröngvuhól niður að götum vestan við Stórugróf. Síðan ráða göturnar merkjum milli Skarða og Einarstaða í Grafarhól og út fyrir Sigguhvamm í keldufall er ræður í austur að grasgróinni brú sem er vestan vert við hreppsveg Reykhverfinga. Síðan ráða fornar götur suður austan við Geithól, þaðan eftir götum sem er svo liggja í Stórugróf austanvert við Baðskinshól. Síðan ræður Stóragróf austur upp utan við Einarstaðatún. Beitland Einarstaða afmarkast þannig. Úr túninu vestantil eftir fornum garði í vörðu móts við Mosalaut, síðan beint í vörðu á miðjum Háás og sama stefna í girðinguna við afrétt, sem síðan ræður í vörðu á Grýluhól og frá henni í vörðu yst á Illusandhæð og síðan eftir Moldskurði í Skógaá. Afrétt Einarstaða skal vera tiltölulegur hluti eftir jarðarmagni eftir jarðamati 1861, eða 1/3 úr Skarðaafrétt. Laxveiðiréttur í kvíslinni að 1/3.¹⁴⁷

Undir samkomulagið skrifaði eigandi Einarstaða, Friðrik Kristjánsson og eigendur Skarða þeir Jón Ág. Árnason og Sigurður Sigurðarson.

Í landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða árið 1980 er tekið fram, að landamerki við Skörð séu ágreiningslaus.¹⁴⁸

Þegar Einarstaðir voru endurbyggðir um miðja 19. öld, fengu þeir þriðjung Skarðalands.¹⁴⁹ Býlið Skarðaborg var stofnað á fjórðungi þáverandi Skarðalands árið 1949. Allt óræktað land var sameign Skarða og Skarðaborgar.¹⁵⁰

Landskipti milli Skarða og Skarðaborgar fóru fram árið 2001. Þar var eftirfarandi tekið fram:

Útlandið/afrétt er að 1/3 eign Einarstaða en verður í heild sinni óskipt sameign allra, þ.e. Skarða, Skarðaborgar og Einarstaða.¹⁵¹

5.10 Húsavík

Húsavíkur er getið í Landnámu, en þar hafði Garðar Svavarsson vetursetu. Segir Sturlubók hann hafa gert þar hús.¹⁵² Tekið er fram í Landnámu, að Húsavík sé í landnámi þeirra Héðins og Höskulds Þorsteinssona, og þar hafi Eyvindur Þorsteinsson landnámsmaður í Reykjadal komið skipi sínu.¹⁵³ Einnig getur Landnáma um Ketil í Húsavík, son Þóris leðurháls, en Þórir var sonarsonur Gnúpa-Bárðar.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Skjal nr. 2 (83).

¹⁴⁷ Skjal nr. 2 (13) a-b.

¹⁴⁸ Skjal nr. 5 (3).

¹⁴⁹ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 540.

¹⁵⁰ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 541. Sbr. skjal nr. 4 (66).

¹⁵¹ Skjal nr. 34 (13).

¹⁵² Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 35, 36.

¹⁵³ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 276.

¹⁵⁴ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 274.

Máldagar Auðunar rauða eru frá 1318. Þar stendur:

Kyrcia j Husa uijk ä heimaland.¹⁵⁵

Þetta er ítrekað í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394¹⁵⁶ og Ólafs Rögnvaldssonar sem teknir voru saman árið 1461 og á næstu áratugum (1461-1510).¹⁵⁷

Máldagabók Guðbrands Þorlákssonar 1590-1616 greinir frá eftirfarandi:

Hun a allt heimaland, og þar til Þorvalldz stadi, 15 lamba elde, skulu bændur abýrgiast lömb vid þann er a stadnum býr, a millum Biarnar är og Sýls lækiar, Enn þeir bændur sem þýngfarar kaupe eigu ad giegna, gialldi presti fiordung vættar fiska huort haust, enn þeir minna fee eigu faae presti og fiordung, kirkian a flutningar halfar ad hringvere, kirkian a siettung hualreka og flutning fyrir kallbaks landi, I mille svart hamarz og forvada, þridiung I Backa reka og so flutningar, milli Backa gardz og Reýdar aar I hualreka, skal ei minna til kirkiu skrautz vera, af þessu hual hvorum tueggia enn hinn fimmti hlutur.¹⁵⁸

Í afriti af máldaga Húsavíkurkirkju sem er frá 1672 er að finna sömu upplýsingar og í máldagabók Guðbrands.¹⁵⁹

Ekkert markvert er að finna um Húsavík í vísitasíubók Gísla Þorlákssonar 1659-1683.

Kirkjan á Húsavík var vísiteruð aftur 1686. Í vísitasíunni stendur:

Anno 1686 12 Maij Skodud og Vppskrifud Kyrkiann a Hus<a>Vyk ...

Kyrkiann a 7 kugillde annad eckjert af kuiku edur daudu þad Vær Vitum, lögbyle (ad Vær Vitum) a kyrkiann eckjert. Þesse heimalond Stadarinz þegar bigd fast ÞorValldstader landskulld 10 aurar, Skogargierde lands. 40 al., [S]kornyngur Liedur til Husnædiz, ... Eigner Itök og reka a stadurenn Sem domkyrkiunnar og Stadarinz Maldagar hallda. ...¹⁶⁰

Fram kemur í vísitasíu Húsavíkurkirkju sem er frá 1687 að samkvæmt máldagabókum eigi kirkjan einungis allt heimaland.¹⁶¹

Í biskupavísitasíum Húsavíkurkirkju frá 1694, 1702, 1715 og 1828 er að finna texta sem eru nánast samhljóða fyrstu fjórum línnum útdráttarins sem fyrir í þessum kafla var tengdur við máldagabók Guðbrands. Vísitasían frá 1828 minnst reyndar á Biklæk (Bíldslæk) en ekki Sýlslæk.¹⁶²

Í prófastsvísitasíu Húsavíkur frá 1705 stendur:

¹⁵⁵ Skjal nr. 2 (175).

¹⁵⁶ Skjal nr. 2 (186).

¹⁵⁷ Skjal nr. 2 (198).

¹⁵⁸ Skjal nr. 2 (124) a-b.

¹⁵⁹ Skjal nr. 2 (162) a-b.

¹⁶⁰ Skjal nr. 2 (136) a-b.

¹⁶¹ Skjal nr. 2 (138) a-b.

¹⁶² Skjöl nr. 2 (139) a-b, 2 (144) a-b, 2 (150) a-b og 2 (160) a-b.

Óskade þú Prófasturenn framm veyges að Beneficiatus villde frammvísa kirkiuStólen, og Suarade hann þú Suo, að eýngenn være hann til, enn frammlagde [yfirstrikað: vysade] þó gömul og rotenn blöd, vppteýknud vr Copiu Bók þeirre Audunnar Biskups Máldaga, Sub Dato, Anno 1318. og vnderskrifud af Jóni PálsSine, og Thorsteine Jlluga Sine Anno 1642. 5 Martij, Eýrnenn vpp Skrift Prófastsenns Sál. Sr. Skúla Thorláks Sonar, A Kirkiunne og Stadnumm Anno 1674 [yfirstrikað: 74] d.11. Junij. þegar velnefndur Sr. Magnus vidtók, effter Sinn Sál. födur Sr. Jlluga Biörns Son, fráfallenn. Annad alls Echert, seýgest presturenn hafa að frammvísa, af brefum kirkiunnar, þújad þaug Pergamennt Sem vid hana hafe vered, og Sier J hönd komed, Sieu extraderud til Sál. prófastsenns Sr. Skula Thorláks Sonar, effter Háýfer Valldsenns befaínýng, enn Aunnnga kvitterýng Seýgest hann hafa þar vppá af hans Alfu.¹⁶³

Fram kemur í prófastsvísitasíu Húsavíkur frá 1750:

Eigner Kyrkiunnar eru allt Heimaland og Þorvallstader og þau Jtök til landz og Síóar sem Máldagar tilvísa, hvör enn vottast að blifa vid makt og ej undanngeingenn, nema þau lambsElde og fiskatollur sem þar er umgeted, að hier eige til að liggia, og öllum er auglióst hvernig að frá sie komed -¹⁶⁴

Í prófastsvísitasíu Húsavíkur frá 1756 stendur:

Bækur og Bref sem effter Yfervaldanna fyrer Skipan eiga að vera vid Kirkiurnar, framm vísast nu soleides: ... 6° Lögfestur fyrer Beneficii Landeign og Jtökum hierverande Stadarhaldara, sú ellsta þeirra 1644 á þýngum upplesnar og protocolleradar. Hier að auk genpartur af Máldaga Audunar Biskups, under Hende og Signete Sal. Biskupsens Hr. Halldors Brinjolfssonar.

Eigner Kirkiunnar eru allt Heimaland og Þorvaldstader og þau Jtök til Lands og Síóar sem Máldagar tilvísa, hver enn vottast að blýfa vid Magt, og ei undann geingenn, nema þau Lambs Elde og Fiska Tollur, sem þar er um geted að hier eige til að liggia, og öllum er auglióst hvernenn að frá sie komed. ...¹⁶⁵

Í reikningum kirkna í Þingeyjarprófastdæmi er ná yfir tímabilið febrúar 1723-febrúar 1724 er minnst á eignir Húsavíkurkirkju:

X° Kyrkiann að Husavýk. Gardurenn Beneficium ...

Afbýle Obýgd og J Eide lángsamlega

Nedra SkogarGierde og Pietur-Sel Af þessum Echert gagn ...¹⁶⁶

Minnst er á Húsavík í skýrslu um prestaköll í Þingeyjarþingi 1724 og 1725:

¹⁶³ Skjal nr. 2 (234) a-b.

¹⁶⁴ Skjal nr. 2 (163) a-b.

¹⁶⁵ Skjal nr. 2 (165) a-b.

¹⁶⁶ Skjal nr. 2 (238) a-b.

Prestagardurenn hefur litla heibiörg, Landgiæde Vidsæmeleg fyrir Saudpening, Midur fyrir stórgripe, ...¹⁶⁷

Eftirfarandi uppskrift tengist afhendingu Húsavíkurprestakalls 12. júlí 1729:

Effterspurde Profasturenn hvert Nockur Skiöl Kirkiunnar være hier vid, sem filgia Skilldu og til Effterkomara Sal. Sr. Magnusar Einars Sonar Extraderast, og fær ansvar Slykt, ad Kirkiu Stóll á Kalfskins Bref sie ölldunges Eingenn hier, færande Sig þar um til Visitatiu Profastsens Sr. Geirs Anno 1705, þann 9. Octobris af hverre augliost sie það Sr. Magnus Illugason hafe Sagt, ad þau pergament, Sem vid Kirkiuna vered hafe Og Sier i hönd Komed, Sieu Extraderud til Sal. Profastsens Sr. Skula Thorlakssonar effter há yfervalldsens Befaling; Enn aungva Qvittering seigest hann (Sr. Magnus IllugaSon) hafa þar uppa af hans (Profastsens) halfu. Enn á Pappir er framm lagt og nu afhent til Prestsens Sr. Kietils Jonssonar lögfestublöd – 6 - Máldaga Copia Vidimerud af Eigle Sigfusssyne, og Birne Hrolfs Syne ad Hólum 11 Martii Anno 1672. ...¹⁶⁸

Í skýrslu um Húsavíkurbrauð frá 30. júlí 1782 er lögfesta séra Illuga Björnssonar frá 16. júní 1644 fyrir landi kirkjunnar en þar segir:

Lögfesti eg í Merkgigardinn sem áður er sagt sudur frá; En út frá í Skjólbrekkunöf Ytri og réttsýnis um þvert austur í móts vid Fjallaland í Kélduhverfi, eptir Areidar Bréfsins Hljóðan, og so út under Hédinshöfda Land fyrir austan Bakka Land ...¹⁶⁹

Undir lögfestuna skrifa Nikulás Einarsson og Þórður Grímsson nöfn sín. Þar kemur einnig fram að lögfestan hafi verið lesin upp á héraðsþingi 11. desember 1736.

Magnús Illugason prestur á Húsavík lögfesti land kirkju sinnar á manntalsþingi 23. apríl 1680 til eftirfarandi takmarka:

... J Merkgigardenn Sudurfrá sem liggur Bakuid Kallbak til vesturz og Riettsýniss til Sióar J Suarthamar f(yrir) Jnnann haukamýrarlæk. Enn Vt frá i skiólbreccu Nöf Jtre J motz vid laungu Skier, og riettsýniss vmm þurett motz vid fjallaland J Kiellduhuörfe og So vt vnder Hiedinshofda land til heidar, fyrir austann Backaland.¹⁷⁰

Vitni að lögfestunni voru þeir Ólafur Bjarnason og Ólafur Ólafsson. Fimm menn setja nöfn sín undir lögfestuna á Húsavíkur manntalsþingi 23. apríl 1680 þar sem þeir votta að þeir hvorki viti né hafi heyrt annað sannara en séra Magnús hafi lögfest til réttra takmarka við aðra menn. Samkvæmt áritun Jóns Benediktssonar

¹⁶⁷ Hliðsjónarskjal.

¹⁶⁸ Skjal nr. 2 (235) a-b.

¹⁶⁹ Skjal nr. 2 (86) a-b. Illugi Björnsson hélt Húsavík frá 1637-1673, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófaste*, bls. 310.

¹⁷⁰ Skjal nr. 2 (87) a-b. Magnús Illugason hélt Húsavík frá 1674-1712, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófaste*, bls. 310.

sýslumanns hefur lögfestan verið lesin upp aftur á héraðsþingi að Húsavík 11. desember 1736.

Magnús Einarsson lögfesti land Húsavíkurkirkju þann 23. júní 1712 en þar sem merkjum er lýst þar á sama hátt og í lögfestu forvera hans og nafna frá 23. apríl 1680 er óþarfi að endursegja innihald hennar. Lögfestan var lesin upp við Húsavíkurkirkju samdægurs, aftur þar 6. júní 1713 og loks á héraðsþingi á Húsavík 11. desember 1736.¹⁷¹

Séra Magnús Einarsson lét lesa lögfestur fyrir Húsavík á manntalsþingum á Húsavík 8. maí 1719 og 24. júní 1724, en inntaks er ekki getið.¹⁷² Væntanlega hefur merkjum verið lýst eins og í lögfestunni 1712.

Landamerkjamáli milli Húsavíkur og Bakka var tekið fyrir á héraðsþingi á Húsavík 10. desember 1736. Málið snérist um landamerki að sjó vegna nótalagna en í réttinum voru lagðar fram nokkrar lögfestur. Ketill Jónsson lagði þar m.a. fram lögfestu séra Illuga Björnssonar, forvera síns á Húsavík, þar sem hann lögfesti land Húsavíkurkirkju til eftirfarandi takmarka:

... ad utann, nefnelega ij Itre Skiölbrecku nöf, og riettsijnes umm þvert austur ij móts vid Fialla land, Og Skijrskotar þessu til áreidarbrefs, sem nú er ei til stadar, Sömuleides fyrerbijdur hann Nágranna sijnum Jacob Matthssyne ad brúka Selstöðu nær Húsavíkur kyrkiulande enn lögenn leifa.¹⁷³

Einnig voru lesnar upp þrjár lögfestur séra Magnúsar Illugasonar sem voru alveg samhljóða nema hvað að þær tvær síðari bættu við orðunum: „I Ytre Skiölbreckunöf móts vid Launguskier.“ Sú fyrsta var dagsett 19. maí 1678, önnur 23. apríl 1686 og hin þriðja 30. apríl 1708. Loks var, líkt og komið hefur fram, lesin upp lögfesta séra Magnúsar Einarssonar frá 23. júní 1712. Sýslumaður skrifaði á lögfesturnar að þær hafi verið birtar á þinginu og fékk prestinum þær aftur.

Ketill Jónsson prestur á Húsavík lét lesa upp lögfestu fyrir landi kirkju sinnar á manntalsþingi á Húsavík 3. ágúst 1737. Lögfestan sem var dagsett 10. ágúst 1737 [1736, e.t.v. réttara] er svipuð þeirri frá 1680 og verður því aðeins getið eftirfarandi:

... mótz vid Launguskier (efter vitnesburde þar umm heyrdum þann 11. Decembris 1736) og riettsijnes um þvert motz vid Fialla land, og útunder Hiedenshöfda land fyrer austann Backaland.¹⁷⁴

Önnur lögfesta séra Ketils fyrir landi Húsavíkur var lesin upp á manntalsþingi 6. maí 1738. Henni var mótmælt af Jóni Benediktssyni sýslumanni því að enn hafði ekki endanlegur dómur verið kveðinn upp um landið milli Húsavíkur og Bakka.¹⁷⁵

¹⁷¹ Skjal nr. 2 (88). Magnús Einarsson hélt Húsavík frá 1712-1728, sbr. Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 310.

¹⁷² (BL. Add 11096. Dómabók Benedikts Þorsteinssonar sýslumanns í Þingeyjarsýslu 1719-1724, bl. 171v-172r, 269r-272v. Útdráttur í skjali nr. 2.

¹⁷³ Skjal nr. 2 (246) a-b.

¹⁷⁴ Skjal nr. 2 (247) a-b.

Á manntalsþingi á Húsavík 30. apríl 1739 lögfesti séra Ketill Jónsson land Húsavíkurkirkju. Lögfestan var nánast eins og sú frá 1680 að viðbættri tilvitnun í vitni og próf sem tekið var í héraðsréttinum 11. desember 1736.¹⁷⁶

Aftur lögfesti séra Ketill land kirkju sinnar á Húsavíkurmanntalsþingi 5. júlí 1745. Þar sem lögfestan er að öllu leyti samhljóða þeirri frá 30. apríl 1739, nema hvað ekki er minnst á vitni og próf sem tekið var í héraðsréttinum 11. desember 1736, þá er engin ástæða til að endursegja inntak hennar.¹⁷⁷

Ketill prestur lögfesti land Húsavíkurkirkju á ný 2. júní 1751 fyrir manntalsþingsrétti á Húsavík. Lögfestan er samhljóða síðustu tveimur en með viðbótar upplýsingar um lögfestur forvera hans og er því endursögð að hluta til hér:

... móts við Launguskier (bæde efter því sem mýner nærstu Formenn hafa halded, og þeirra Lögfestur sem enn nu til Stadar eru syna, og lýka þar um heirdum vitnum og teknu Profe þann 11 Decembris 1736 fyrer Rettenum ad Husavýk Settu Hierads þýnge) og riettsýnes umm þvert móts við Fialland i Kellduhverfe ...¹⁷⁸

Lögfestan var lesin á upp á ný fyrir manntalsþingsrétti á Húsavík 2. júní 1751. Þann 5. júní 1752 var kveðinn upp dómur í landaþrætumáli Húsavíkur og Backa:

Doms Slutning aa Landaþrætu-Maale mille Husavýkur og Backa, afsögd fyrer Herads þýngs Rettenum ad Husavýk þann 5ta Junii 1752

Af hier fyrer Rett leiddum Vitnum, og ödrum Frammlögðum Skilrykikum af Prestenum Sr. Katle Jonssyne, Er Fullkomlega bevýsu[d] Laga Hefd Husavýkur Kirkiu og Stadar, ad utannverdu, i Jtre Skiól brecku eda Forvada Nöf. Hverre Hefd, hier framm færðar Ástædu[r] og Andvitne Stols Jardarennar Backa vegna af Hálfu Biskupse[ns] Hr. Haldors Brinjolfssonar, ei eru af þeim Gildleik ad hrinda kunne þess vegna tildæmest hier med Husavýkur Beneficio, at utanverdu Land allt i Jtre Skiólbrecku Nöf sem nu týdast er köllud Forvada N[öf] og þaðann rett sýnes til austurs móts við Backa Land. Enn ad vesta[n]verdu til Síáfar, skal tilheira Husavýk sa Partur Laungu Skieria, sem er fyrer ádur ummgetnu Takmarke, enn sa sem þar er fyrer utann liggjande Backa Jördu, til Selaveida og annara Gagnsemða.

...

Under skrifud Nöfn

J. Benedixson

Jon Jonsson

Jon Jons Son

Þorsteinn Bardarson

¹⁷⁵ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.10).

¹⁷⁶ Skjal nr. 2 (89) a-b. Ketill Jónsson hélt Húsavík frá 1728-1769, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasti*, bls. 310.

¹⁷⁷ Skjal nr. 2 (90).

¹⁷⁸ Skjal nr. 2 (91) a-b.

Jon Sigmundsson

Þorlákur Erlendsson

Ögmundur Jonsson

Illuge Jonsson

Halldor Wigfusson

Pesse Doms Slutning er Rett extraherud af Nordur Syslu Herads Protocol

Testor nomine et Sigillo J. Benedixson (L. S.)¹⁷⁹

Þorlákur Jónsson, eftirmaður séra Ketils, lögfesti land Húsavíkurkirkju á Húsavíkur manntalsþingi 16. júní 1772 en þar sem hún virðist orðrétt samhljóða þeirri frá 30. apríl 1739 verða merkin ekki endurtekin.¹⁸⁰

Lesin var upp lögfesta fyrir Húsavíkurprestakalli á manntalsþingi á Húsavík 23. júlí 1801. Inntaks lögfestu er ekki getið en fram kemur að hún hafi verið óátalin.¹⁸¹

Á manntalsþingi á Húsavík 25. maí 1814 var lesin upp lögfesta fyrir Húsavíkurprestakalli. Inntaks lögfestu er ekki getið en fram kemur að enginn hafi mótmælt henni.¹⁸²

Ekki verður heldur haft fyrir því að endursegja merki úr lögfestu séra Gísla Auðunarsonar sem lögfesti land Húsavíkurkirkju á manntalsþingi 28. júní 1821 enda er sú lögfesta nær orðrétt samhljóða þeim frá 30. apríl 1739 og 16. júní 1772.¹⁸³ Loks er að geta lögfestu séra Jóns Ingvaldssonar sem lesin var á Húsavíkurmanntalsþingi 11. maí 1850. Þar lögfestir hann land kirkjunnar til sömu takmarka og lögfestan 1680.¹⁸⁴ Björn Jónsson eigandi Bakka mótmælti lögfestunni hvað varðaði reka en einnig að því leyti sem lýst var eftir landi frá Húsavík á bak við Bakkaland til fjalls en mótmælti annars ekki stefnunni að neðan. Við þessi mótmæli gerði séra Jón þá athugasemd að hvergi í lögfestunni væri að finna orðin á bak við Bakkaland til fjalls.¹⁸⁵

Á manntalsþingi á Húsavík 11. maí 1850 var lesin upp lögfesta séra Jóns Ingvaldssonar fyrir landi Húsavíkur og ítökum. Inntaks lögfestu er ekki getið en Björn Pálsson, eigandi og ábúandi Bakka, mótmælti henni m.a. því að lýst væri landi frá Húsavík á bak við Bakkaland til fjalls.¹⁸⁶

Fram kemur í úttekt Húsavíkurkirkju frá 1808:

... Lýka skeinker Frátrædende Kirkiunni Máldaga fyrer henni innfestann i Máladann Pappyr útvegada frá Runnetunni [e.t.v. er hér átt við

¹⁷⁹ Skjal nr. 2 (164) a-b.

¹⁸⁰ Skjal nr. 2 (92). Þorlákur Jónsson hélt Húsavík frá 1769-1808, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 310.

¹⁸¹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.34).

¹⁸² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.52).

¹⁸³ Skjal nr. 2 (93). Gísli Auðunarson hélt Húsavík frá 1820-1840, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 310.

¹⁸⁴ Skjal nr. 2 (94) a-b. Jón Ingvaldsson hélt Húsavík frá 1848-1876, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 310.

¹⁸⁵ Skjal nr. 2 (94) a-b.

¹⁸⁶ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.117).

Rundetárn/Sívalaturn, þar skjöl og bækur voru geymd] utanlands. fidimerada af Dtr. Hannesi Finnssýni, [yfirstrikað: og] biskupi og Guðmundi Kétillssýni Sýsslumanni þá verandi í Kaupmannahöfn. Hann afhendir og einnig nockrar Lögfestr og fleie Skiöl fyrir þ(ess)u Prestakalle – sum ad litlu gagne, edr Verde sinum Epter Manne sem hann qvitterar hann fyrer ...¹⁸⁷

Önnur úttekt á kirkjunni var gerð 1840:

Loksins má hér minnst á 33 gömul og sum hrjáleg Dókument áhrærandi ímislegar Húsavíkur Prestakalls eignir og Réttugheit, ad nockru leiti markverd, ad nokkru einnig midur merkileg; eru þau öll samanvafin med umbundnum Spotta, og lögd med öðrum Prestakallsins Bréfum.¹⁸⁸

Landamerkjabréf fyrir prestssetrið Húsavík á Tjörnesi, ásamt hjáleigunum Nausti, Vilpu og Skógargerði auk kirkjujarðarinnar Þorvaldsstaða, var útbúið 2. desember 1885. Því var þinglýst 15. maí 1886:

Að norðan móts við Bakka ræður niðri við sjó Skjólbrekkunöf ytri móts við Löngusker; þaðan bein stefna austur til heiðar í grjótvörðu á holti í svonefndum Syðri-Vallmó; síðan bein stefna í Grýluhól, og þaðan stefna til austurs, yfir Álftatjarnir, eftir tveimur vörðum í vörðu austan við Álftatjarnir, þaðan móts við Héðinshöfða, er stefna utan við [strikað yfir Grænutjarnir] Syðri-Grænur í utanverðan Gyðuhnjúk; síðan sama stefna austur að Fjallalandi í Kelduverfi.

Að sunnan móts við Kaldbak, ræður niðri við sjó vestari snösín á Svarthamri fyrir innan Haukamýrarlæk; þaðan bein stefna í vörðu á neðanverðum fornlegum merkigarði; síðan merkijagarðurinn; svo stefna til heiðar frá efri enda merkigarðsins í sömu átt um Hnjúka eftir vörðum, og móts við Skörð, frá vörðu austast í Hnjúkum bein stefna í Rauf fyrir ofan norðurenda Höskuldsvatn; síðan stefna í Nikurtjörn og austur að Fjallalandi í Kelduverfi.

Að austan, móts við Fjöll í Kelduverfi, bein stefna á milli austur [austur, ofan línu] endanna á landamerkjalinunum fyrir norðan og sunnan.

Innan þessara ummerkja eru hjáleigurnar Naust, Vilpa og Skógargerði, og kirkjujörðin Þorvaldsstaðir með óskiftum búfjárhögum og heiðarlandi.¹⁸⁹

Kjartan Einarsson, sóknarprestur á Húsavík, skrifaði undir landamerkjabréfið. Fyrir ofan undirskrift hans stendur að þar sem bréfið snerti aðeins land prestssetursins séu ekki talin upp í því rekaítök þau sem Húsavíkurkirkja eigi samkvæmt gömlum skjölum. Landamerkjabréfið var samþykkt af: B. Sveinssyni, eiganda Héðinshöfða; Þ. Þórarinssyni, umboðsmanni eiganda Bakka; Jóni Jónssyni, umboðsmanni eiganda Fjalla, og Sigurjóni Jóhannessyni, eiganda Kaldbaks. Einnig samþykktu Jón Á. Árnason og Jón Jónsson landamerkjabréfið en þeir áttu hvor um sig þriðjung í

¹⁸⁷ Skjal nr. 2 (166) a-b.

¹⁸⁸ Skjal nr. 2 (167) a-b.

¹⁸⁹ Skjal nr. 2 (27) a-b.

Skarðatorfunni. Það var einnig samþykkt af J. Jónssyni sem skrifaði undir fyrir hönd eiganda þriðjungs Skarðatorfunnar.

Síðar, árið 1889, samþykkti Húsavíkurstjóri landamerkjabréf Fjalla.¹⁹⁰

Virðing á prestssetrinu Húsavík með Þorvaldsstöðum var framkvæmd 18. desember 1912 vegna fyrirhugaðrar sölu jarðarinnar. Það, sem virðingarmenn höfðu til hliðsjónar, var þinglesin og staðfest landamerkjaskrá Húsavíkur, skýrsla frá prestinum á Húsavík um tekjur af prestssetrinu með Þorvaldsstöðum og hjáleigum síðastliðin fimm ár, fólkstal og hagfræðiskýrslur. Í virðingunni kemur m.a. fram að jörðin hafi talsvert úthagaland en stærsti hluti landsins liggja að fjallabaki, til austurs á Reykjaheiðarhálandið og er því ekki notað nema að sumarlagi fyrir sauðfé og lítilsháttar fyrir hross. Engjar eru engar núorðið en áður fyrr var stundum heyjað dálítið í bithaganum. Hagaganga fyrir gripi er ekki meiri en gerist á minniháttar sveitajörðum og uppfyllir því ekki þarfir kaupsbúa. Ein helsta notkun landsins er kvistbeit fyrir sauðfé að vetrarlagi. Taldar eru upp tekjur prestakallsins en þ.á m. er hagbeit sunnan og vestan. Virðingarmenn efast um að þessi tekjuliður getið haldist jafnhár m.a. vegna þess að nautgripir séu meira notaðir í heimahögum og ganga því æ minna í öðrum landeignum. Vetrararbeit verði einnig að takmarka til þess að misbjóða ekki landinu og koma í veg fyrir uppblástur. Þennan tekjulið verði því að miða við sæmilegt gagn fénaðar og að landinu sé ekki ofboðið. Þeir geta þess jafnframt að fólksfjöldi í kaupsbúinu hafi staðið í stað síðastliðin fimm ár og að aukning landafurða sé ólíkleg enda hafi allt helsta landið nú þegar verið tekið til ræktunar.¹⁹¹ Prestssetrið Húsavík með Þorvaldsstöðum var afsalað Húsavíkurborpi árið 1913.¹⁹²

Samkvæmt jarðmatinu 1804 er kirkjújörðin Húsavík sögð 20 hundruð. Í matinu er minnst á ágang vegna verslunar og brennisteinsflutnings og tekjur sem prestur hefur haft af versluninni.¹⁹³

Í jarðmatinu 1849-1850 er fjallað um Húsavík. Þar kemur fram:

Húsavík hvar undir að heyra hjáleigunnar Skógargerði Vilpa og Naust. – Með heimajörðunni hlýtur einnig að teljast býlið Þorvaldsstaðir, þótt efi sje talið meðal hjáleigna staðarins, þó engin sjerskylin landamerki hefur, ...

Utheyiskap á allri þessari staðartorfu er valla að telja, þar hann fæst ekki nema í betri árum og þá ei nema með miklu lángræði og tilkostnaði upp til fjalls. – En útbeit staðarins fyrir geldfje bæði til sjós og lands má teljast í betra lagi ...

Yfir höfuð er það að segja um beutiland staðarins að það bæði er að gæðum og víðáttu í betra lagi, en notast ekki til hlýtar sakir fjarlægðar og framúrskarandi landurzla, ...¹⁹⁴

¹⁹⁰ Skjal nr. 2 (14) a-b.

¹⁹¹ Skjal nr. 2 (287).

¹⁹² Skjöl nr. 4 (54) og 12 (2).

¹⁹³ Skjal nr. 2 (74).

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Húsavíkurlands hafi verið þinglesin 15. maí 1886. Eftirfarandi upplýsingar um Húsavíkurland eru einnig fengnar úr matinu:

Engjar liggja til fjalls, 1-2 kl. tíma engjavegur. Mýrar og startjarnir. ...

Búfjárhagar: Víðáttumikið heiðarland, en grýtt og slitrótt. Gripahagar lélegir, en sauðland allgott er fjær dregur. ... Girðing liggur þvert um landið, úr gaddavír 5 þætt, í góðu standi 12200 mtr. löng. Landið fyrir ofan girðingu, er notað sem afrétt þorpsbúa.¹⁹⁵

Í landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða árið 1980 er tekið fram, að landamerki við Húsavíkurkaupstað séu ágreiningslaus.¹⁹⁶

Jón Sigurðsson í Yztafelli hefur m.a. þetta um land Húsavíkur:

Austan við Krubbsfjall nefnast Reyðarárbotnar, þar er mýrlent, og var talið helzta engi staðarins. Þangað er 10 km leið. Víðar voru áður fyrr nytjaðir smáengjablettir upp um fjöll og heiðar.¹⁹⁷

5.11 Héðinshöfði

Héðinshöfði var jörð landnámsmannsins Héðins Þorsteinssonar, sem ásamt Höskuldi bróður sínum nam land fyrir innan Tunguheiði.¹⁹⁸

Halldór prestur Loftsson gaf Grundarkirkju í Eyjafirði reka sína á Tjörnesi í sálugjöf, nema það sem fylgdi Héðinshöfða, 8. desember 1403.¹⁹⁹

Skiptagerningur bræðra á landi, búi og hýbýlum að Héðinshöfða 2. janúar 1431. Fram kemur að:

hier med skylldi annar hafa selfor j reydaraarbugvm enn annar j burfelstungu.²⁰⁰

Ólafur Rögnvaldsson biskup keypti hluta í Höfða í Höfðahverfi fyrir Héðinshöfða, 15. febrúar 1433.²⁰¹

Hálfur Héðinshöfði var seldur og afhentur með hálfri Lundey og eins manns öngulveiði á Botnsvatn, 24. júní 1471. Virðist hlutinn metinn 20 hundruð.²⁰²

Héðinshöfði var gefinn, 40 hundraða jörð, 20. september 1541.²⁰³

Héðinshöfði, 40 hundruð, var lagður til kvonarmundar 30. september 1548.²⁰⁴

¹⁹⁴ Skjal nr. 2 (79) a-b.

¹⁹⁵ Skjal nr. 2 (83).

¹⁹⁶ Skjal nr. 5 (3).

¹⁹⁷ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 354.

¹⁹⁸ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 275.

¹⁹⁹ Skjal nr. 2 (190).

²⁰⁰ Skjal nr. 2 (192).

²⁰¹ Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. IV, 526-627).

²⁰² Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. V, 616-618).

²⁰³ Sjá skjal nr. 2 (skjalaflokkur B.1. og B.5., Ísl. fbrs. X, 666).

²⁰⁴ Skjal nr. 2 (216).

Skipti voru gerða á Hafrafellstungu og Héðinshöfða m.m., 15. febrúar 1569. Nikulás Þorsteinsson sagði í tilefni þess:

ad landareign Hiedinzhöfða værj j hinn gamla Reidararfarveg. enn firir vtann riedj sa gardur og hædir sem geingur ofann fyrer vtann Hnefadal. og suo ad Hiedinzhöfðj ætti tueggia manna ijsgaungu a Botnz vatn.²⁰⁵

Lögréttumennirnir Einar Hjörleifsson og Jón Sigurðsson vottuðu með bréfi gerðu 27. apríl 1630 á Munkaþverá að hafa verið viðstaddir og til votta kallaðir 4. ágúst 1629 er Ólafur Jónsson og Magnús Björnsson riðu á merki milli jarðanna Héðinshöfða og Bakka. Þar hafi Ólafur handsalað Magnúsi alla jörðina Héðinshöfða eftir því gamla skiptabréfi bræðranna Halls og Finns Ásgrímssonar frá 1331. Ólafur sagði að hann og Jón Sigurðsson faðir hans hafi eftir þessu bréfi haldið og notað alla landareign Héðinshöfða þrátt fyrir að séra Sigurði á Grenjaðarstað og mæðginunum á Bakka hafi mislíkað það.²⁰⁶

Í lögfestum fyrir landi Húsavíkurkirkju er stefna landamerkjálýsingarinnar miðuð við land Héðinshöfða og vísast því til kafla 5.10 um Húsavík hvað það varðar.

Tómas Skúlason prestur á Grenjaðarstað lagði fram, á manntalsþingi á Húsavík 4. júní 1788, lögfestur fyrir kirkjujörðum sínum en þ.á m. var Rauf. Inntaks er ekki getið en lögfestunni var mótmælt af Páli Halldórssyni ábúanda Héðinshöfða að svo miklu leyti sem hún að sunnanverðu gengur upp á Héðinshöfðaland.²⁰⁷

Á manntalsþingi á Húsavík 23. maí 1837 var lesin upp lögfesta sem gefin var út degi fyrr af séra J. Jónssyni fyrir jörðum, eignum og ítökum Grenjaðarstaðarprestakalls og kirkju í Húsavíkurhreppi. Inntaks er ekki getið en Andrés Helgason bóndi á Héðinshöfða var ekki samþykkur lögfestunni fyrir sitt leyti.²⁰⁸

Að því er greinir í Sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslna greindi Húsavíkurprestur svo frá 21. janúar 1842:

31. (*Selstöður.*) Sel hafa víða verið upp til heiðar, en nú í langa tíð ei notuð, líklega vegna dugnaðarleysis og fátæktar. Selstöður hafa verið á Maná, Sandhólum, Ytri- og Syðri-Tungu, Rauf og Héðinshöfða og máske víðar.²⁰⁹

Jón Jónsson prestur á Grenjaðarstað lögfesti jarðir kirkjunnar á Tjörnesi 4. maí 1850. Lögfesta Raufar er svohljóðandi:

... ræður hennar landi frá sjó upp að norðan Kaldakvísl alt að olboga þeim sem á henni verður suðvestur undan Kvíslarhóli, þaðan rjettsýni til austurs og

²⁰⁵ Skjal nr. 2 (231).

²⁰⁶ Skjal nr. 2 (302) a-b. Annað afrit af sama bréfi er að finna í bréfabók séra Skúla Þorlákssonar en þar er bréf Halls og Finns Ásgrímssonar sagt vera frá 1332, sbr. skjal nr. 2 (302) a-b. Umræddur séra Sigurður á Grenjaðarstað er eflaust Sigurður Jónsson sem hélt staðinn á árabílinu um 1533-1595, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófata*, bls. 304. (Bréfabók Skúla prófests).

²⁰⁷ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.19).

²⁰⁸ Sbr. skjal nr. 2 (A.6 70).

²⁰⁹ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 192.

fjalls upp eptir gömlum landamerkjja garði er ennú tilsjест uppfrá tjeðum olboga, er sættasemjararnir í Húsavíkur sættaumdæmi sjálfir sáu og skoðuðu fyrir mín tilmæli 14 Juli 1843. En að sunnan ræður Hnefadalsá einnin beina stefnu til fjal<l>s austur; sömuleiðis lögfesti eg reka nefndrar jarðar innan sagðra takmarka.²¹⁰

Þessum merkjum mótmælti Jóhannes Kristjánsson hreppstjóri eigandi Héðinshöfða að því leyti sem landamerkjunum var lýst:

... sudur fyrir þann Gard, er liggur frá Sjó til svokalladrar Sandheidar, skamt fyrir utan Hnefadalslæk ...²¹¹

Að ósk Jóhannesar Kristjánssonar var lesin upp lögfesta fyrir jörð hans Héðinshöfða á manntalsþingi á Húsavík 15. maí 1854. Inntaks er ekki getið en fram kemur að enginn hafi hreyft mótmælum.²¹²

Friðlýsing Jóns Björnssonar fyrir ábúðarjörð sinni Héðinshöfða var lesin á manntalsþingi á Húsavík 18. maí 1860.²¹³

Á manntalsþingi á Húsavík 17. maí 1905 var lesið upp stjórnarráðsbréf frá 27. desember 1904 þar sem grennslast var fyrir um gömul heimildarskjöl fyrir jörðum. Fátt virtist til af slíkum skjölum en þó kom fram að gömul heimildarskjöl myndu m.a. vera til fyrir jörðinni Héðinshöfða.²¹⁴

Landamerkjabréf fyrir Héðinshöfða var útbúið þann 5. júní 1885. Því var þinglýst 15. maí 1886:

Að norðan ræður garður sá er sést á bökkunum lítinn spöl norðan við Hnefadalslæk, og liggur beina stefnu frá sjó til nyrðri brúnar Sandheiðar (þó nokkuð sundurslitinn) liggur svo merkjalínan ~~æð~~ eftir áminnstri heiðarbrún og þaðan beina stefnu í Búrfellsá þar sem hún fellur í Kölduhvísl, ræður svo téð Búrfellsá svo langt sem hagi nær austur.

Að sunnan ræður Reyðará merkjum frá sjó og þar til Sellækur rennur í hana, sem líka ræður merkjum að sunnan og kemur úr Syðri - Kórungshöfn, er liggur rétt norður undir svokölluðum Hafnarás; liggur svo merkjalínan þaðan beina stefnu í Gyðuhnjúkskoll utanverðan.

Að vestan fylgir Lundey Héðinshöfða, en

Að austan ráða innan áðurgreindra örnefna, að sunnan Gyðuhnjúkskolls og að norðan Búrfellsár, takmörkin á milli Keldunesshrepps og Húsavíkurhrepps.²¹⁵

B. Sveinsson, eigandi Héðinshöfða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: J. Hálfánarsyni, í umboði Grenjaðarstaðaprestakalls hvað snerti

²¹⁰ Skjal nr. 2 (98) a-b.

²¹¹ Skjöl nr. 2 (98) a-b og 2 (274) a-b.

²¹² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.93).

²¹³ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.96).

²¹⁴ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.140).

²¹⁵ Skjal nr. 2 (24) a-b.

Raufarland; Kjartani Einarssyni, sóknarpresti á Húsavík, og Þ. Þórarinssyni, vegna eigenda Bakka og Tröllakots.

Ekki var skrifað undir þetta bréf af hálfu Fjalla, en eigandi Héðinshöfða skrifaði undir Fjallabréfið árið 1889.²¹⁶

Sjálfs eignarjörðin Héðinshöfði er samkvæmt jarðamatinu 1804 sögð 25 hundruð.²¹⁷

Fjallað er um Héðinshöfða í jarðamatinu 1849-1850. Þar kemur fram:

Héðinshöfði er talin hefur verið hingað til 30 hndr. að dýrleika ... Hagar að sumarlagi eru fremur grasgefnir og viðlendir ... Land jarðarinnar er yfir höfuð fremur þröngt, nema sá hluti þess er að fjalli veit, og er það þar mjög uppblásið og af sjer gengið. – Það virðist því að meiga telja jörðu þessari enkum til ógyldis, að hún er landljett og uppblásin mjög til fjalls, og auk þess hættusöm fyrir sauðpening bæði við sjoynn og vegna dýa og grófa, ...²¹⁸

Í fasteignamatinu 1916-1918 er staðfest að landamerki Héðinshöfða hafi verið þinglesin 1890. Eftirfarandi upplýsingar um Héðinshöfða eru einnig fengnar úr matinu:

Búfjárhagar: Landrými allmikið til, en þröngt heima um sig, og létt til beitar. Heiðarland í fjarlægð mikið og gott. ... Jörðin á næga afrétt fyrir sig.²¹⁹

Í landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða árið 1980 er tekið fram, að landamerki við Héðinshöfða séu ágreiningslaus.²²⁰

Sel Héðinshöfða var í Seltungum uppi undir Búrfelli.²²¹

5.12 Syðri-Tunga ásamt Kvíslarhól, Tungugerði og Steindal

Syðri-Tunga hálf m.m. var fengin Ólafi biskupi Rögnvaldssyni upp í sektargjöld, 3. desember 1493.²²²

Í makaskiptum á jörðum lætur Gottskálf Hólabiskup m.a. Kvíslarhól og hálfa Syðri-Tungu, 9. september 1504 og 30. október 1505.²²³

Kvíslarhóll var hjáleiga frá Syðri-Tungu og talinn þriðjungur jarðar. Landi hefur verið skipt, en aðallandið er suður og austur til heiðarinnar norðan Köldukvíslar allt til háfjalla.²²⁴ Heiðarlandið er mikið og slægjur þar meiri en þótti þurfa til heimanota, og oft lánað engi.²²⁵

²¹⁶ Skjal nr. 2 (14) a-b.

²¹⁷ Skjal nr. 2 (74).

²¹⁸ Skjal nr. 2 (79) a-b.

²¹⁹ Skjal nr. 2 (83).

²²⁰ Skjal nr. 5 (3).

²²¹ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 374.

²²² Skjal nr. 2 (205).

²²³ Skjal nr. 2 (207).

²²⁴ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 558.

²²⁵ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 376.

Elsta heimild, sem fundist hefur um Kvíslarhól, er makaskipti á jörðum. Gottskálk Hólabiskup lét m.a. Kvíslarhóll og hálfu Syðri-Tungu, 9. september 1504 og 30. október 1505.²²⁶

Kvíslarhóll var þriðjungur Syðri-Tungu og var aðeins skipt túni og engjum að sögn Jarðabókar Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.²²⁷

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir árið 1712 að úthagar í Syðri-Tungu séu góðir og miklir, sérdeilis til heiðarinnar, og því mjög erfið fénaðargeymsla.²²⁸

Tungugerði var hjáleiga Syðri-Tungu árið 1712, byggt fyrir manna minni, skipt aðeins að túni og engjum og taldist fjórðungur jarðarinnar allrar.²²⁹

Tungugerði er sjálfseignarjörð samkvæmt jarðamatinu 1804.²³⁰

Á manntalsþingi á Húsavík 25. maí 1814 var lesin upp lögfesta fyrir hálfri jörðinni Ytri-Tungu. Einnig lét Jón Semingsson bóndi í Ytri-Tungu og eigandi hálftrar jarðarinnar lesa upp vitnisburð Sveins Guðmundssonar á Hallbjarnarstöðum og Vigfúsar Halldórssonar í Tungugerði um landamerki milli Ytri-Tungu og Syðri-Tungu frá 27. apríl 1811. Við sama tækifæri óskaði Jón í Ytri-Tungu að fyrrgreindir bændur staðfestu þennan sama vitnisburð með eiði. Bændurnir gerðu það með eftirfarandi hætti:

Það vitnum við undirskrifadir: Þegar Bóndin Jón Semingsson á Ytri-Tungu adspurdi Sigmund Jonsson Eganda Syðritungu, Hvört hann vildi eigna sér það land sem liggur milli Skeifuár og svokalladrar Hafursteins grófar, og í gömlum og nýrri lögfestum er eignad Ytritúngu, seigist nefndur Sigmundur öldungis ecki áfrýa, þar hann seigist ecki vita ad neim hafi það ádur gjört af sýnum formönnum sem Jördina hafa ádur átt.²³¹

Að því er greinir í Sýslu- og sóknarlýsingum Þingeyjarsýslna greindi Húsavíkurprestur svo frá 21. janúar 1842:

31. (*Selstöður.*) Sel hafa víða verið upp til heiðar, en nú í langa tíð ei notuð, líklega vegna dugnaðarleysis og fátæktar. Selstöður hafa verið á Maná, Sandhólum, Ytri- og Syðri-Tungu, Rauf og Héðinshöfða og máske víðar.²³²

Á manntalsþingi á Húsavík 11. maí 1850 var lesin upp lögfesta Jóns Jónssonar prests á Grenjaðarstað, dagsett fjórða sama mánaðar, fyrir kirkjunnar jörðum og ítökum í þingsókninni. Inntaks lögfestunnar er ekki getið en henni var m.a. mótmælt af Jóni Ásmundssyni, eiganda og ábúanda Syðri-Tungu, að því er snertir:

²²⁶ Skjal nr. 2 (207).

²²⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 263.

²²⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 262

²²⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 262.

²³⁰ Skjal nr. 2 (74).

²³¹ Skjal nr. 2 (68) a-b. Ritað hefur verið á vitnisburðinn af sýslumanni að hann hafi verið lesin á þingi 1877 (sbr. skjal nr. 2, (A.6.53)).

²³² Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar, bls. 192.

... tiltekinn gard úr Köldukvislarolboga, að nordanverdu við Raufarland hvor Gardr [hvor Gardr, ofan línu, strikað yfir, sem] aunga beina stefnu hafi eptir Köldukvísl að nedan, heldur liggja útaustur Túnguheiði.²³³

Kirkjujarðir Grenjaðarstaðar á Tjörnesi voru lögfestar af séra Jóni Jónssyni 4. maí 1850. Þar lögfesti hann m.a. Rauf til eftirfarandi takmarka:

... ræður hennar landi frá sjó upp að norðan Kaldakvísl alt að olboga þeim sem á henni verður suðvestur undan Kvíslarhóli, þaðan rjettsýni til austurs og fjalls upp eptir gömlum landamerkjia garði er ennú tilsjest uppfrá tjeðum olboga, er sættasemjararnir í Húsavíkur sættaumdæmi sjálfir sáu og skoðuðu fyrir mín tilmæli 14 Juli 1843. En að sunnan ræður Hnefadalsá einnin beina stefnu til fjal<l>s austur; sömuleiðis lögfesti eg reka nefndrar jarðar innan sagðra takmarka.²³⁴

Jón Ásmundsson eigandi Syðri-Tungu mótmælti umræddri lögfestu:

... að því leiti snertir tiltekinn Gard í Kölduhvíslar olboga að nordanverdu við Raufarland, hvor Gardur einga beina stefnu hafi eptir Kölduhvísl að nedan, heldur liggja útaustur Túnguheiði.²³⁵

Landamerkjabréf fyrir Syðri-Tungu með afbýlunum Kvíslarhóli og Tungugerði var útbúið 23. júní 1883 og þinglýst 15. maí 1886:

Að norðan móts við Hringversland norður frá sjó svo kölluð Reká að upptökum hennar, sem er á svokallaðri Rekamýri, hvar nú er hlaðin dys og látin í hana viðarkol, stendur hún norðan vert við poll þann, er áður nefnd Reká kemur úr, fast við veg þann, sem nú er yfir Tunguheiði, þaðan sem vegurinn liggur á nyrðri barmi á svonefndri leirlág, og austur veginn að læk þeim, sem hefir upptök sín austan vert við Núpsdranga þar sem vegurinn liggur yfir hann (hvar líka er hlaðin dys, á sama hátt og hin er að ofan er getið), þaðan ræður lækurinn til uppsprettu og bein lína þaðan til fjalls, móts við þá er land eiga að austan. Lækur þessi er kallaður Núpalækur að ofan, en þegar ofaneftir heiðinni kemur heitir hann Hvíthólalækur, og rennur þá vestur í svonefnda Skeifá. Að sunnan ræður svonefnd Kaldahvísl frá sjó að svokallaðri Búrfellsá, þar ræður Búrfellsá til fjalls móts við Héðinshöfða land.²³⁶

M. Magnússon, eigandi hálftrar Syðri-Tungu og umráðamaður hins helmingsins og Kvíslarhóls; Sj. Halldórsson, ábúandi Kvíslarhóls; Þorbergur Eiríksson, ábúandi í Syðri-Tungu, og Jón Benediktsson, ábúandi á Tungugerði, skrifuðu undir bréfið. Það var samþykkt af: J. Jónssyni, eiganda og ábúanda Hringvers, og B[enedikt] Kristjánssyni [presti á Grenjaðarstað], umráðamanni Raufar.

²³³ Skjal nr. 2 (274) a-b.

²³⁴ Skjal nr. 2 (98) a-b.

²³⁵ Skjal nr. 2 (98) a-b.

²³⁶ Skjal nr. 2 (45) a-b.

Einnig samþykkti Jakob Oddsson, ábúandi á Rauf, bréfið. Samkvæmt honum höfðu ábúendur ábýlisjarðar hans aldrei brúkað land eða eignað sér austan við svonefnda Köldukvísl.

Bréf þetta er ekki undirritað af hálfu Fjalla, en hins vegar undirrita ábúendur Syðri-Tungu, Tungugerðis og Kvíslarhóls Fjallabréfið árið 1889.²³⁷

Landamerkjabréf fyrir Hringver, sem liggur norðan Syðri-Tungu, var útbúið 30. mars 1886. Það var þinglesið 15. maí sama ár:

Að norðan verðu ræður merkjum frá sjó, svokölluð Skeifá, allt að læk þeim, er rennur frá Hafurssteini, steinn þessi er stór og einkennilegur, stendur hann í mýri vestan undir svonefndum Grenishól, utan í Tungunúp, þaðan frá nefndum steini, beint suður í hæstu Núpsbrún. Að sunnan verðu ræður merkjum frá sjó, svokölluð Reká, allt að upptökum hennar á Rekamýri; hvar nú er hlaðin dys (og látin í hana viðarkol), stendur hún norðan vert við poll þann, er áðurnefnd Reká kemur úr, fast við veg þann, sem nú er yfir Tunguheiði. Þaðan sem vegurinn liggur á nyrðri barmi á svokallaðri Leirlág, og austur heiðarveginn allt að vaði á læk þeim, sem hefir upptök sín austan vert við Núpsdranga; frá vaðinu ræður lækurinn til uppsprettu, þaðan beina línu á hæstu Núpsbrún, síðan austur Núpsbrúnina til hinsvegar nefndra merkja.

Til enn meiri glöggvunar fyrir framtíðina er nú hlaðin dys uppá sama hátt og hin, sem að framan er talin við vaðið á síðastnefndum læk, lækur þessi er kallaður Núpælækur að ofan, en þegar niður eftir heiðinni kemur Hvíthólalækur, og rennur þá norðvestur í Skeifá.²³⁸

J. Jónsson, eigandi og ábúandi Hringvers, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af: Páli Þorbergssyni, ábúanda á Tungugerði; Sigurjóni Halldórssyni, ábúanda á Kvíslarhóli; Þorbergi Eiríkssyni, ábúanda á Syðri-Tungu; Kristjáni Guðmundssyni, ábúanda og eiganda $\frac{3}{4}$ úr Ytri-Tungu; Einari Einarssyni, ábúanda á $\frac{1}{4}$ úr Ytri-Tungu, og M. Magnússyni, eiganda og umráðamanni Syðri-Tungu.

Sjálfs eignarjörðin Syðri-Tunga er sögð 10 hundruð samkvæmt jarðamatinu 1804. Kvíslarhóll og Tungugerði voru þá sjálfs eignarjarðir og ekki sami eigandi að þeim. Var Kvíslarhóll metinn 5 hundruð, en ekkert mat á Tungugerði.²³⁹

Fjallað er um Syðri-Tungu, Kvíslarhól og Tungugerði sameiginlega í jarðamatinu 1849-1850. Þar kemur fram:

Syðritunga hingaðtil talin 30 hndr. að dýrleika, ásamt hjaleigunum Tungugerði og Kvíslarhóli sem báðar eru bygðar en hafa engin sjerskyld landamerki, og hljóta því að metast í sameiningu með heimajörðunni.

²³⁷ Skjal nr. 2 (14) a-b.

²³⁸ Skjal nr. 2 (26) a-b.

²³⁹ Skjal nr. 2 (74).

Engjar sem tilheyra torfu þessari eru talsverðar að víðáttu, ... en sumpart til heiðar sem er langt til að ná. – Landrymi má telja þessari torfu til kosta, enkum upp til heiðar, þó er þar málmyta í lakara lagi sakir landljettu; ...²⁴⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að land Syðri-Tungu sé óskipt við Kvíslarhól og Tungugerði og að landamerki þessara jarða hafi verið þinglesin 1886. Eftirfarandi upplýsingar um Syðri-Tungu eru einnig fengnar úr matinu:

Engjarnar: ... Auk þess slægjur í svo kallaðri Tunguheiði, langsóttar, dreifðar og geta brugðist í slæmum árum.

Búfjárhagar: Landrymi nokkurt, en liggur fjarri. Heiðarland. Beitlandið létt fyrir sauðfé. Afar snjóþungt. ... Fjárgeymsla frekar erfið. Tún og engjar afgirtar með samgirðingu. Jörðin hefir afrétt handa sér.²⁴¹

Þar er einnig að finna eftirfarandi upplýsingar um Tungugerði:

Engjar greiðfærar, samfeldar og nærtækar. Vallendisbakkar og hálfdeigjumýrar. ... Auk þessa eru engjaspildur í fjarlægð til heiðar.

Búfjárhagar: Landrymi nokkurt en liggur fjarri. Heiðarland. Sumarhagar gripa allgóðir. Vetrararbeit léleg, og slitrótt fjörubeit. ... Fjárgeymsla í meðallagi. ... Samgirðing liggur fyrir ofan tún og engi. Jörðin hefir upprekstur fyrir sig.²⁴²

Þá kemur einnig fram í jarðamatinu að Kvíslarhóll hafi næga afrétt fyrir sig.

Tungugerði hefur verið í eyði síðan árið 1960. Var það þá talið þriðjungur Syðri-Tungu.²⁴³

Í landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða árið 1980 er tekið fram, að landamerki nærliggjandi jarða, þ.á m. Syðri-Tungu, Tungugerðis og Kvíslarhóls séu ágreiningslaus.²⁴⁴

Syðri-Tunga var með landstærstu jörðum á Tjörnesi. Þriðjungur landsins var lagður til Kvíslarhóls.²⁴⁵ Óskipt land með Syðri-Tungu eiga jarðirnar Tungugerði (áður hjáleiga, síðar þriðjungur jarðar, í eyði frá árinu 1960) og nýbýlið Steindalur, stofnað 1958-1960, sem fylgir fjórðungur Syðri-Tungulands.²⁴⁶

5.13 Fjöll

Jörðin Fjöll í Kelduhverfi liggur austan við ágreiningssvæði íslenska ríkisins og eigenda nokkurra jarða á Tjörnesi. Deilt er um hvort land þeirra jarða nái allt austur að landi Fjalla. Því er fjallað sérstaklega um Fjöll hér þótt jörðin liggi utan ágreiningssvæðisins.

²⁴⁰ Skjal nr. 2 (79) a-b.

²⁴¹ Skjal nr. 2 (83).

²⁴² Skjal nr. 2 (83).

²⁴³ Byggðir og bú, bls. 638. Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 583.

²⁴⁴ Skjal nr. 5 (3).

²⁴⁵ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 558.

²⁴⁶ Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985, bls. 559, 560, 583.

Máldagar Auðunar rauða frá eru 1318. Þar kemur fram að Áskirkja á lambaeldi allt ofan undir Fjöll.²⁴⁷

Í máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar, sem tekin var saman árið 1461 og á næstu áratugum (1461-1510), kemur fram að Fjöll eru viðmið um lambaeldi Áskirkju.²⁴⁸

Fjöll eru nefnd í skrá yfir kúgildi á Hólastólsjörðum frá 1449.²⁴⁹

Samkvæmt Sigurðarregistri, sem byrjað var að taka saman 1525, á Hólastóll Fjöll.²⁵⁰

Sex menn vottuðu að hafa verið viðstaddir á Hólum 3. maí 1652 og séð á handsöl þeirra Þorláks biskups Skúlasonar og séra Bjarna Jónssonar. Bjarni seldi biskupi 30 hundruð í Skörðum. Bjarni tiltók landamerki allrar jarðarinnar Skarða en séra Jón Magnússon í Laufási átti 10 hundruð í jörðinni. Samkvæmt séra Bjarna voru landamerkin svohljóðandi:

... fylgir jörðu þessari Skörðum allt samfast land Grísatungur og allt austur að sæluhúsinu á móts við Fjallamenn.²⁵¹

Nánar er fjallað um þetta í kafla 5.9 um Skörð.

Fjöll koma nokkuð við sögu afréttarmála og er nánar vikið að því í kafla 5.14 um Þeistareyki og kafla 5.16 um afréttarmál. T.d. varð ágreiningur um afréttarmál milli Keldhverfinga undir forystu Ólafs Gottskálkssonar á Fjöllum og Múlaprests árið 1843.

Á manntalsþingi í Keldunesi 14. júní 1843 var lesið upp frumvarp frá Ólafi Gottskálkssyni á Fjöllum um landskipti milli Fjalla og Auðbjargarstaða sem dagsett var degi fyrr. Gunnlaugur andstæðingur hans var ánægður með frumvarpið og skrifaði undir það í réttinum en með því var málinu lokið án frekari afskipta sýslumanns eða áreiðargjörðar.²⁵²

„Afréttarfriðlysing“ Ólafs Gottskálkssonar á Fjöllum var lesin upp á manntalsþingi á Keldunesi 20. júní 1848.²⁵³

Guðjón Jóhannesson, 38 ára að aldri og hafði mestallan aldur sinn dvalist í Garðskirkjusókn, bréfaði svohljóðandi vitnisburð að Sultum 4. maí 1868 um landamerki Víkingavatns og Fjalla:

... fyrst úr Rauðhól og norður í Þríhyrning, og þaðan í Rauðastein er stendur utanverðt á svokölluðum hniklabrekkum og svo útí Sjónarhól er stendur fyrir suð vestan svonefnda Veggjarenda fyrir vestan Svulti og þaðan útí hól er stendur neðanvert við litlumíri, og þessa sömu stefnu að framan til sjóar. En

²⁴⁷ Skjal nr. 2 (176).

²⁴⁸ Skjal nr. 2 (200).

²⁴⁹ Skjal nr. 2 (197).

²⁵⁰ Skjal nr. 2 (209).

²⁵¹ Skjal nr. 2 (303) a-b.

²⁵² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.121).

²⁵³ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.126).

aldrei hefi jeg heyrt svo nefndan haukadalshól kenndan við landamerki millum ofanskrifaðra jarða sem stendur austur í Vikingavatnsheiði fyrir austan þrí hyrning eins og vitnisburðir Stefans Olafssonar og Helga Sigurðssonar tilvísa.²⁵⁴

Guðjón sagðist aldrei hafa heyrt önnur landamerki nefnd milli fyrrgreindra jarða og sagðist reiðubúinn að staðfesta vitnisburð sinn með eiði ef eftir því væri óskað. Áminnsta vitnisburði Stefáns og Helga er ekki að finna í jarðaskjölum Þingeyjarsýslu.

Í lögfestum fyrir landi Húsavíkurkirkju er stefna landamerkjálýsingarinnar miðað við Fjallaland og vísast því til kafla 5.10 um Húsavík hvað það varðar.

Lögfesta Snorra verslunarstjóra Pálssonar fyrir Fjöllum var lesin upp á manntalsþingi 24. maí 1875. Erlendur Gottskálksson skýrði frá því að gefnu tilefni að hann hefði eftir ósk Snorra samið téða lögfestu. Bændurnir í Lóni, Guðmundur og Árni Kristjánssynir, með fullu samþykki Kristjáns Árnasonar, sem hafði byggingarráð yfir jörðinni, mótmæltu þessari lögfestu að því leyti sem hún skerti land Lóns og réttindi hennar.²⁵⁵

Að því búnu skýrði umboðsmaður Snorra að hann sem sé búsettur í Kelduhverfi hafi enga persónulega þekkingu um að landamerki þau sem tíunduð eru í lögfestunni séu rétt. Hann hafi hins vegar farið eftir sögusögn Sigurðar Ólafssonar, fyrrum eiganda og ábúanda Fjalla, við gerð hennar.

Landamerkjabréf fyrir Fjöll og Auðbjargarstaði var útbúið 4. maí 1889. Það var þinglesið 23. júní 1890:

Samkvæmt merkjadómi þeim er kveðinn var upp hinn hinn 17. dag September mánaðar 1887, eru landamerki þessara jarða að norðan og austan þessi: Bein stefna úr vestari endanum á garðinum í Selsnesi yfir mitt skeríð vestan við austari Rifós og þaðan til sjóar og suður á við aftur frá garðsendanum, sömu beinu stefnu í salta [svo, á væntanlega að vera Sulta] götu og svo til austurs eftir götunni mótsvið Sjónarhól þar sem lönd Víkingavatns og Fjalla koma saman, frá Sjónarhól til suðurs í Rauðastein á hnyklabrekkum, þaðan sömu stefnu í Þríhyrning og svo fram í Rauðhól, úr Rauðhól til vesturs eftir Bláskógaveginum á Sæluhús, þaðan beina stefnu norðvestur í svonefndann olboga í miðju Jóhannesargili, þaðan beina stefnu til norðurs eftir háfjallgarðinum í vestustu vörðu á Biskupsás á Tunguheiði, þaðan skálína, lítið eitt til norðausturs mitt á milli Auðbjargarstaða og Bangastaða víðáttu á Gerðibrekku er ræður merkjum að sjó fram.

...²⁵⁶

²⁵⁴ Skjal nr. 2 (65) a-b.

²⁵⁵ Skjal nr. 2 (269) a-b.

²⁵⁶ Skjal nr. 2 (14) a-b.

E. Gottskálksson skrifaði undir vegna Fjalla- og Auðbjargarstaðaeigenda. Bréfið var samþykkt af: Árna Kristjánssyni, sem skrifaði undir þann 4. maí 1889 fyrir hönd eigenda Lóns og Bangastaða; Jóni A. Árnasyni, Jóni Jónssyni og Jakobínu Jónsdóttur, en þau þrjú skrifuðu undir fyrir Skarðaland; B[enedikt] Kristjánssyni presti í Múla, sem samþykkti merkin milli Fjallalands og Þeistareykja; Finnboga Rúti Magnússyni presti á Húsavík, sem skrifaði undir fyrir hönd Húsavíkurlands; Þórarni Bjarnarsyni og Kristjáni Árnasyni, en þeir skrifuðu undir fyrir Víkingavatn; Jóhannesi Jóhannessyni og Jón Jónssyni, sem skrifuðu undir fyrir Ytri-Tungu. Ábúendur jarðanna Syðri-Tungu, Tungugerðis og Kvíslarhóls, þeir Þ. Eiríksson, Ólafur Egilsson og Guðni Gíslason skrifuðu einnig undir landamerkjabréfið svo og B. Sveinsson, eigandi Héðinshöfða.

Jörðin Fjöll, sem tilheyrir hinum aflagða Hólastól, er sögð 30 hundruð í jarðamatinu 1804 með hjáleigunni Auðbjargarstöðum. Henni fylgir eyðihjáleigan Fletir. Árlegur tekjur af afréttarleigu eru 1 ríkisdalur og jörðin hefur kjarrskóg til eigin nota. Nokkuð góður útigangur er á jörðinni.²⁵⁷

Í jarðamatinu 1849-1850 er fjallað um Fjöll. Þar kemur fram:

Fjöll með hjáleigunni Auðbjargarstöðum og eyðikotinu Flötum bóndaeign, nú 30 hndr. ... landrými mikið og landkostir í góðu meðallagi; afrétt og heimaland til aflögu. Hlunnindi: ... skógur og grasatekja til heimilis þarfa. Ókostir: geldfjár-ágangur mikill, hættur af gjám, lækjum og díum, aur-rennsli nokkur og smáskriðuföll á eingi og úthaga, ...²⁵⁸

Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að landamerkjabréf Fjalla vanti og að jörðin eigi óskipt land við Auðbjargarstaði. Eftirfarandi upplýsingar um Fjöll eru einnig fengnar úr matinu:

Afréttarland mikið og gott. Fjallaland og móa. Dálftill skógur er í landinu. ...

Gripahagar snöggir en kjarngóðir. Nærtækir. Beitarland að vetri gott einkum í fjarlægð. Oft fremur snjóþungt. Fjarpössun og smalamennska ervið. ... Upprekstrarland mikið og tekið fyrir upprekstur árl. 9. kr. ...

Ágangur af afréttarfé.²⁵⁹

Í landi Fjalla eru örnefnin Selskörð og Seljadalur.²⁶⁰ Nýbýlið Fjöll II var stofnað árið 1957, en aðeins skipt túni og ræktunarlandi.²⁶¹

Landskipti milli jarðanna Fjalla I, Fjalla II og Auðbjargarstaða fóru fram árið 1980. Þar er vikið að landamerkjum:

Skiptanefnd kinnti sér landstærð eftir loftmynd og að landamerki nærliggjandi jarða væru ágreiningslaus. Þær jarðir eru: Lón, Víkingavatn, Kílakot,

²⁵⁷ Skjal nr. 2 (73).

²⁵⁸ Skjal nr. 2 (78) a-b.

²⁵⁹ Skjal nr. 2 (82).

²⁶⁰ Gísli Guðmundsson. Lýsing Þingeyjarsýslu. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 30 og 31.

²⁶¹ Land og fólk. Byggðasaga Norður-Þingeyinga, bls. 234.

Ólafsgærði, Sultir í Kelduneshreppi, Þeystareykjaland (afréttarland Reykdæla- og Aðaldælahrepps), Skörð í Reykjahreppi, Húsavíkurkaupstaður, Héðinshöfði, Syðri-Tunga, Kvíslarhóll, Tungugerði, Ytri-Tunga í Tjörneshreppi og Bangastaðir í Kelduneshreppi.²⁶²

5.14 Þeystareykir

Máldagar Auðunar rauða eru frá 1318. Þar kemur fram að til Múlakirkju heyrir:

þeystareykia land oc mælifell.²⁶³

Þetta er ítrekað í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394.²⁶⁴ Í máldögum Péturs stendur einnig um Múlakirkju:

þar er þriggja presta skyld og tueggja diackna. taka heima j leygu fíorar merckur. enn vtann gardz adrar fíorar ef ecki lyckst af þeystareykium²⁶⁵

Vísitasía Jóns Vilhjálmssonar er frá 1431. Þar kemur fram að Múlakirkja eigi selfor j teistaræykia landi.²⁶⁶

Í máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar, sem tekin var saman árið 1461 og á næstu áratugum (1461-1510), kemur fram að Múlakirkja eigi Mælifell.²⁶⁷ Þar stendur einnig að Múlakirkja eigi Þeystareykjaland og að í Múla:

er þriggja presta skyld oc tueggja diakna. tekzt heima j leigu. iiij. merkr. en vtan gardz adrar. iiij. ef lykzt af þeystareykium.²⁶⁸

Fram kemur í Sigurðarregistri frá 1525 að með Múlakirkju fylgi Þeystareykjaland og Mælifell.²⁶⁹

Í jarðakaupabréfi frá 31. desember 1544 kemur fram að Reykir í Reykjahverfi séu seldir með öllum gögnum og gæðum, eignum og ítölum, að tilskildum nokkrum ítökum. Þar á meðal:

Mælifellzhaga utann so mykinn part sem Eignadur værj Mulakyrkiu ä millum tueggja Garda.²⁷⁰

Í skrá yfir eignir Hólastóls frá 1550 stendur:

a Þeystareykium . iiij. kugillde.²⁷¹

²⁶² Skjal nr. 5 (3).

²⁶³ Skjal nr. 2 (179).

²⁶⁴ Skjal nr. 2 (183).

²⁶⁵ Skjal nr. 2 (184).

²⁶⁶ Skjal nr. 2 (193).

²⁶⁷ Skjal nr. 2 (202).

²⁶⁸ Skjal nr. 2 (202).

²⁶⁹ Skjal nr. 2 (212).

²⁷⁰ Skjal nr. 2 (215).

²⁷¹ Skjal nr. 2 (217).

Fram kemur í máldögum Ólafs Hjaltasonar (1553) að Múlakirkju fylgi Þeistareykir.²⁷² Nokkru síðar eða 8. september 1563 var gerður annar máldagi fyrir Múlakirkju. Í honum kemur fram að Múlakirkju fylgi Þeistareykjaland og Mælifell.²⁷³

Reikningar kirkna á prestssetrum í Hólabiskupsdæmi frá 1569 nefna að Múlakirkja eigi:

Þeistareyki. landskyld .c.²⁷⁴

Í reikningum Hóladómkirkju frá 1576 kemur fram að biskup hafi galdið Þeistareykja-Jóni 20 álnir.²⁷⁵ Bendir það til þess að Jón hafi þá búið á Þeistareykjum eða átt þar einhvern tímann heima.

Vísitasúbók Þorláks Skúlasonar 1631 greinir frá eftirfarandi:

Kyrkia mariæ ad Mula, hun a ... Þeista reyka Land og mælefell, (þetta er Eydi land). ...²⁷⁶

Árið 1639 var útbúin lögfesta fyrir Þeistareyki og Mælifell. Þar stendur:

Anno 1639 þann 1?? [síðan verður ekki meira lesið, hafi eitthvað staðið þarna]

Eg Jon Gyssurson Lögfeste hier j dag eign mvla k(ir)kju liggjandj j Grenjadarstadar kyrkju soknn Er mælefell og þesta Reykia land heýter: tödur og eingiar holltt og haga og allar lands nitjar þær er greindum löndum eiga ad filgia og filgtt haffa ad fornu og nýu, til vmmerkia þ(eir)ra er adrer menn eiga j mote firrsagdri mvla k(ir)kju eign Bædj ad ordfullu og Lögmaale riettu. f(yrir)byd eg hiedann af huorjum m(ann)e j ad vinna edur sier ad nyta beýta edur usla nockurn þar ad giora nema mitt sie lof edur leyfi til Ad vndan teknum þeym sem þestar Reykie h(ef)ur ad leigu maala ad vitni þynu N og þ(inu) N og allra þ(eir)ra er ord myn heýra: ... ad auk ordinantiunnar Eirnin byfala eg þ(eim) a Teysta R<eyki> insetia þ(eir)ra peninga sem þ(ei)m usla giora a todum edur eing<i>um epter lögmale, ef nockrer reka þangad syna peninga og stofna?? so afriett þar alldrey var j k(ir)k<i>unnar landj edur so Nærre ad eý maa an skada k(ir)k<i>unnj vera huad log eckj leyfa

Olafur Jonsson Eggertt Jonsson med E. H.

Gudmundur Arna son m. E. H.²⁷⁷

Fram kemur í vísitasú Múla í Aðalreykjadal frá árinu 1686:

Anno 1686 þann 11 Dag Martý Kyrkiann ad Mula I Adal Reykiadal ...

... Þestareiker Landskulld 1 hndr....²⁷⁸

²⁷² Skjal nr. 2 (223).

²⁷³ Skjal nr. 2 (227).

²⁷⁴ Skjöl nr. 2 (232) og nr. 2 (292).

²⁷⁵ Skjal nr. 2 (291).

²⁷⁶ Skjal nr. 2 (130) a-b.

²⁷⁷ Skjal nr. 2 (242) a-b.

Gísli Einarsson prestur á Múla lögfesti Múlastað og allar þær jarðir er honum heyrðu til en þ.á m. voru Þeistareykir. Ekki er getið takmarka aðeins sagt um kirkjujarðirnar að þær séu lögfestar:

Med ollum þeirra gagnSemdum och hlunendum til Lands och Vatns J Minna hlut och Meýra, ad ollu til teknu enn Enn Aungvo fraSkilldu, Sem þeim filgt hefur och filgia A ad logum.²⁷⁹

Lögfestan var lesin á manntalsþingi að Helgastöðum þann 22. apríl 1695.

Fram kemur í vísitasíum Múla í Aðalreykjadal frá árunum 1694 og 1715 að Múlakirkja eigi Þeistareyki og Mælifell.²⁸⁰

Á manntalsþingi á Helgastöðum 2. júní 1712 bauð séra Gísli Einarsson í Múla upp eyðijörðina Þeistareyki til ábúðar. Þar sem ekki tókst að útvega ábúanda á jörðina lögfesti séra Gísli það sem krúnu- og Múlakirkjujörðinni Þeistareykjum hefur fylgt að fornu og nýju.²⁸¹

Séra Gísli Einarsson í Múla kærði Svein Þorsteinsson á Tóvegg fyrir sammingsrof á manntalsþingi í Keldunesi 2. maí 1722. Sveinn hafði tekið Þeistareyki til ábúðar frá næstu fardögum en vilji hætta við. Hótaði séra Gísli Sveini sektum stæði hann ekki við orð sín og bannaði mönnum að byggja honum aðra jörð. Sagðist Sveinn vissulega hafa tekið Þeistareyki til ábúðar en hafi nú skipt um skoðun og geti ekki flutt til Þeistareykja. Kona hans sé heilsulítill og hún og annað heimilisfólk vilji ekki flytja á Þeistareyki, þungur og óflutningsfær ómagi sé á heimili hans sem honum ber að annast, öll hross hans séu ófær til flutninga vegna megurðar og að hann hafi verið fávís og óframsýnn að taka þá ákvörðun að „setja bólstað sinn í eyði öræfum“ fyrir utan góðra manna ráð og vitund. Sveinn bað séra Gísla afsökunar og sóknarprestur hans og hreppstjórar þar í sveit sóru að ástæður hans upp sannar. Múlaprestir voru í sjálfsvald settar hóflegar skaðabætur.²⁸²

Séra Gísli Einarsson lögfesti á manntalsþingi á Helgastöðum 9. maí 1722 Þeistareyki, sem legið hefðu í eyði nokkur umliðin ár, með öllum sínum herlegheitum og fyrirbauð á sama landi alla ólöglega yrking og brúkun gegn sektum eftir lögum. Gegn hóflegu gjaldi bauð hann Keldhverfingum hestagöngu í sama landi sumar og vetur eftir því sem landið getur borið spjallalaust ef ske kynni að jörðin gæti byggst í framtíðinni. Hann bauð séra Magnúsi Einarssyni á Húsavík sama tilboð en öllum öðrum mönnum var nefndrar jarðar ólögleg yrking fyrirboðin.²⁸³

²⁷⁸ Skjal nr. 2 (143) a-b.

²⁷⁹ Skjal nr. 2 (103) a-b.

²⁸⁰ Skjöl nr. 2 (143) a-b og nr. 2 (148) a-b.

²⁸¹ Skjal nr. 2 (104) a-b.

²⁸² Skjal þetta er í British Library Add 11096. Dómabók Benedikts Þorsteinssonar sýslumanns í Þingeyjarsýslu 1719-1724, bl. 212r-214r. Útdráttur í skjali nr. 2.

²⁸³ British Library. Add 11096. Dómabók Benedikts Þorsteinssonar sýslumanns í Þingeyjarsýslu 1719-1724, bl. 215r-218r. Útdráttur í skjali nr. 2.

Í reikningum kirkna í Þingeyjarprófastdæmi er ná yfir tímabilið febrúar 1723-
febrúar 1724 er minnst á eignir Múlakirkju í Aðalreykjadal:

XIII° Kyrkiann ad Mula i Adal Reikiadal ...

Peistareiker 20 hndr ad dyrleika, hafde j Eide leiged áred 1723. j 15. Ár, og
enn nu Landskulld 0 ...²⁸⁴

Í skjalasafni Múlakirkju er að finna skerta eignaskrá sem er óársett en er yngri
en frá 14. maí 1724 en þá dagsetningu er að finna á síðasta varðveitta blaði skrárinnar.
Þar kemur fram að meðal eyðingarða sem fylgi staðnum séu Þeistareykir sem leigðir
séu til heyskapar og hestagöngu fyrir 20-30 álnir. Þar segir að jörðin hafi verið boðin
upp en nú um stundir hafi ekki tekist að byggja hana vegna vatnsleysis og fjarlægðar í
allar áttir frá mannabyggðum.²⁸⁵

Illa hefur gengið á fá Þeistareyki byggða en nýr Múlaprestur, séra Þorleifur
Skaftason, býður upp jörðina til ábúðar á manntalsþingi á Helgastöðum 12. júní 1725.
Í máli hans kemur fram að jörðin sé óbyggð og í eyði en þannig hafi hann tekið við
henni síðastliðið vor. Þorleifur bauð m.a. næstu nábúum Þeistareykja jörðina en tókst
ekki að fá hana byggða og því lögfesti hann hana. Í lögfestunni er ekki getið
takmarka.²⁸⁶

Í sundurliðuðum reikningi séra Þorleifs Skaftasonar yfir tekjur Múlakirkju frá
1. júlí 1743 er vitnað til kálfskinns máldaga sem prestarnir Kolbeinn Auðunarson, Jón
Loftsson og Ketill Hallsson settu saman í Múla 8. september 1563 eftir þremur
Hóladómkirkjumáldögum. Þar eru taldar upp nokkrar eyðingarðir kirkjunnar sem höfðu
óbyggðar verið í meira en öld en þ.á m. eru Þeistareykjaland sem er sagt sífellt hafa
legið í eyði og geri það enn og Mælifell sem presturinn telur að hafi aldrei verið byggt
heldur aðeins verið ítak.²⁸⁷

Aftur bauð séra Þorleifur Skaftason Þeistareyki upp til ábúðar á manntalsþingi
á Helgastöðum 9. maí 1744. Jörðin sem var óbyggð og í eyði freistaði hvorki næstu
nágranna né annarra og því lögfesti presturinn:

... þratt nefnda Mula Kyrkiu Jord Þeistareike, Hennar Tun og Eingiar, Hollt
og Haga, og allar Landz Nýtiar, ad öllu tilskildu enn eingu frá, Sem greindre
Jörd filger og filgt hefur ad fornu og Nýu (Hvar med og Meinter eru aller
Mælefells hagar) ad tilteknum þessum Landa Merkium ad Sunnan So langt
framm j Mó, þar til Ylþz fiall er nærre geinged under Giæsadals fioll, og So
rett austur og Vestur, Ad Vestann ræda Lambafiöll, ad Nordan Raudhóll og

²⁸⁴ Skjal nr. 2 (239) a-b.

²⁸⁵ Skjal nr. 2 (100) a-b.

²⁸⁶ Skjal nr. 2 (105) a-b. Þorleifur Skaftason tók við Múla vorið 1724. sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófaste*, bls. 306.

²⁸⁷ Skjal nr. 2 (101) a-b.

rettsýnes Vr hönum austur og Vestur, enn Ad austan rædur Land eign þeirra
Manna er nærst kunna Sier landeign ad bevýsa.²⁸⁸

Jón Þorleifsson prestur í Múla bauð árangurslaust upp eyðijörðina Þeistareyki ásamt Mælifellshögum og lögfesti svo jörðina með tilteknum landamerkjum sem eru samhljóða lögfestu séra Þorleifs Skaftasonar frá 9. mars 1744 og því ekki endurtekin. Lögfestan var lesin á Helgastaðþingi 13. maí 1749. Sami prestur lét lesa upp samhljóða lögfestu á Húsavík 16. júní 1753, 24. maí 1762, 16. júní 1772, 1. maí 1775 og 22. maí 1776. Aftur lét hann lesa upp samhljóða lögfestu á manntalsþingi á Helgastöðum 3. júní 1767 og á Húsavík 30. júní sama ár.²⁸⁹

Ingjaldur Jónsson prestur í Múla sá sig knúinn til þess að banna öll afnot af jörðinni Þeistareykjum með bréfi rituðu á dönsku þann 22. september 1781. Í forboðinu kemur fram að Þeistareykir hafi margoft verið boðnir upp til ábýlis en án árangurs vegna þess hversu afskekkt og fjarri mannabyggðum jörðin er. Hún sé hins vegar leigð til heyskapar og hestagöngu yfir vetrarmánuðina. Í landi hennar eru einnig brennisteinsnámur sem margir sæki í en geti með engu móti nýtt sér námurnar nema með því að fara inn á landsvæði kirkjunnar. Hann bannar einnig að þeir, sem sæki í námurnar, noti leiguland kirkjunnar undir hesta sína eða á annan máta til skaða.²⁹⁰

Lögfesta séra Ingjalds Jónssonar á Múla fyrir Þeistareykjum og Mælifellshögum er samhljóða fyrri lögfestum um sama efni og því virðist óþarfi að endursegja efni hennar. Lögfestan var lesin á manntalsþingum á Skútustöðum 19. maí 1792, á Helgastöðum 21. maí sama ár og á Húsavík 9. júní sama ár. Aðeins voru gerðar athugasemdir við lögfestuna á Húsavík en þar mótmælti Árni Sigurðsson ábúandi Stórureykja henni hvað Mælifellshaga áhrærði en hann hélt því fram að þar ætti ábýlisjörð sín fimm hundraða land.²⁹¹

Jón Sigurðsson prestur í Garði lögfesti land kirkju sinnar 26. maí 1775. Hér verður aðeins tekinn upp hluti lögfestunnar, þ.e. sá hluti sem snýr að Þeistareykjum sem er á þessa leið:

Fyrst ad utann og vestann i Miósund þadann Sudur Bringukolls Rönd og i Bænhúskletta so i Stein þann er Stendur austann vid Rióma Dal og Kallast Smierbýtill þadann i austasta Hesthól, Sýdann framm i [yfírstrikað: Tóbaks Lág, þadann i] Laungu Hlýd So framm á Hæls móts vid Þestareike.

Ad austann Halsenn útý fremra Sand Klett [ekki verður greint hvort heldur á að lesa: Sand Klett eða Saud Klett] ...²⁹²

²⁸⁸ Skjal nr. 2 (106) a-b.

²⁸⁹ Skjöl nr. 2 (107) - 2 (109).

²⁹⁰ Skjal nr. 2 (110) a-b.

²⁹¹ Skjal nr. 2 (111) a-b.

²⁹² Skjal nr. 2 (120) a-b. Í lögfestum Garðs frá 1673-1702 er Þeistareykja ekki getið, sbr. skjal nr. 2 (115) - 2 (119).

Lögfestan var lesin á manntalsþingi í Keldunesi samdægurs, aftur á sama stað 13. júní 1777 og svo 25. júní 1789.

Vigfús Björnsson Garðsprestur lögfesti land kirkju sinnar 12. júní 1798 en óþarfi er að endursegja merki hennar hér þar sem að hún að mestu samhljóða lögfestu forvera hans frá 26. maí 1775 og mörkin við Þeistareyki eins. Lögfestan var lesin samdægurs á manntalsþingi í Keldunesi, svo á sama stað 10. júlí 1804 og loks aftur 21. júlí 1807.²⁹³

Samhljóða eldri lögfestum Garðs (1775 og 1798) er lögfesta séra Magnúsar Jónssonar fyrir landi Garðs frá 5. júlí 1844. Þar eru mörkin við Þeistareyki eins og því verður inntaks hennar ekki getið frekar. Lögfestan var lesin upp samdægurs á manntalsþingi í Keldunesi.²⁹⁴

Lögfesta séra Þórarins Jónssonar fyrir Múlastað og sér í lagi eyðijörðinni Þeistareykjum var lesin upp á manntalsþingi á Húsavík 28. maí 1806. Lögfestan var óátalin en inntaks hennar er ekki getið.²⁹⁵

Þórarinn Jónsson prestur í Múla lét frá sér fara auglýsingu um landamerki Þeistareykja sem dagsett er 20. apríl 1809. Að baki lá sú staðreynd að talsvert var um að fólk stundaði grasatekju í landinu án þess að fá leyfi hjá presti eða leigutaka. Þegar gengið væri á fólk með þetta bar það fyrir sig að það þekkti ekki til landamerkja á hinn víðlendu Reykjaheiði. Þessu fólk til frekari upplýsingar lögfesti séra Þórarinn því Þeistareyki ásamt Mælifellshögum til eftirfarandi takmarka:

... ad vestann ráða Lambafiöll réttlínis út og sudur, ad nordan Raudhóll austur og vestur, fyri víst allt á midia Dunareikiahálsa, sudur undir Bóndólfs Skard, Takmörk ad sunnann Eylífnúkur nærri geingenn undir Giæsadals Fioll, og þadan réttlínis úr sama Hniuk út aptur Móts vid ádurnefndt Bóndólfs Skard austur frá Þeistareikium.²⁹⁶

Því næst bauð séra Þórarinn Þeistareyki upp til ábúðar ef nokkur vildi reisa sér bústað á þessari eyðijörð. Prestur bauð vildarkjör m.a. viði til húsbyggingar en frábað sér aðra en menn með nokkur efni og dugnað. Auglýsingin var lesin upp á manntalsþingi á Húsavík 24. apríl 1809, á Helgastöðum 4. maí sama ár, á Ljósavatni 8. sama mánaðar og loks degi síðar á manntalsþingi á Hálsi.

Lögfesta Þeistareykja var lesin upp á manntalsþingi að Helgastöðum 4. maí 1809. Fram kemur að enginn hafi mótmælt henni en inntaks er ekki getið.²⁹⁷

Múlaprestur byggði Árna Einarssyni hreppstjóra á Tjörnesi Þeistareykjaland liggjandi á Reykjaheiði og er byggingarbréfið dagsett 13. maí 1816. Í því tiltekur séra Þórarinn Jónsson eftirfarandi skilmála. Leigan skal gjaldast í 60 fiskum, hvorki má ljá

²⁹³ Skjal nr. 2 (121) a-b.

²⁹⁴ Skjal nr. 2 (122) a-b.

²⁹⁵ Sbr. skjal nr. 2 (A.6. 28).

²⁹⁶ Skjal nr. 2 (112) a-b.

²⁹⁷ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.46).

né leigja hlunnindi jarðarinnar, svo sem slægjur, hagbeit, brennisteinsgröft eða nokkuð annað án vitundar og leyfi séra Þórarins. Undanskilin byggingunni er grasatekja en henni vill prestur halda fyrir sig en leyfir þó Árna hreppstjóra að hafa eitt tjald í landinu á grasaheiðartíma. Að öðru leyti er honum heimilt landið til allra leiguliðanota og gagnsemda til næstu fardaga.²⁹⁸

Lögfesta séra Skúla Tómassonar í Múla fyrir eyðijörðinni Þeistareykjum var lesin upp á manntalsþingi að Helgastöðum 25. maí 1819. Inntaks lögfestunnar er hins vegar ekki getið.²⁹⁹

Skúli Tómasson prestur í Múla höfðaði mál gegn konungi vegna eignarhalds á brennisteinsnámum í Þeistareykjalandi á árunum um 1820.

Það er ljóst af málsskjölum að yfirvöld hafa viðurkennt réttindi Múlakirkju á Þeistareykjum, sbr. t.d. skipunarbréf málflutningsmanna 30. október 1819 og bréf rentukammers til amtmanns í Norður- og Austuramti 14. mars 1818.³⁰⁰

Við réttarhöldin var lagður fram vitnisburður fyrrverandi Múlaprests, Ingjalds Jónssonar, dagsettur 31. mars 1819, en Ingjaldur hafði verið 50 ár í Múla.³⁰¹ Þar segir að jörðin Þeistareykir hafi frá alda öðli ekki verið stöðuglega setin eða byggð vegna (að sögn) vatnsskorts í þurrkasumrum og fjarlægðar frá byggð. Þegar Ingjaldur kom til Múla árið 1769 höfðu Þeistareykir lengi verið leigðir bónda í Saltvík til slæгна, hestagöngu á vetrum og frjálsrar grasatekju fyrir 5 aura landskuld eða 30 álnir. Síðar hafi hún verið leigð forstöðumanni brennisteinsverksins, N. Buck, en hann hafi liðið mikinn skaða á heybjörg þar vegna flutnings á brennisteini úr Þeistareykjanámum og beðið Ingjald að friða jörðina fyrir átroðningi með bréflegu banni. En þar sem það hafði lítið gildi til þess að fá skaðann bættan, var settur upp tollur fyrir hverja flutta vætt. Af honum hefði prestur fengið nokkurn hluta fyrir utan umsamda landskuld.

Einnig var lögð fram lögfesta Ingjalds Jónssonar 27. apríl 1792 (þinglesin s.á.) þar sem hann bannaði allan brennisteinsgröft á Þeistareykjum, sem ylli leigulandi kirkjunnar skaða eða umráðamanni óþægindum, sem og grasatekju. Var vísað til þess leiguliði hefði sagt um 20 manns nýta sér grasaheiði Þeistareykja síðastliðið sumar án leyfis eða greiðslu.³⁰²

Tvö vitni voru kölluð fyrir rétt 27. apríl 1820. Annað, sem hafði verið forstöðumaður brennisteinsverksins á Húsavík 1795-1808, var spurt, hvort það hefði ekki haft Þeistareykjaland á leigu af þáverandi Múlapresti. Svaraði vitnið játandi, þó ekki allan tímann en hélt 7-8 ár. Einnig að það hefði tekið toll af þeim, sem brennisteininn fluttu, og goldið Múlapresti hagatoll. Hitt vitnið var mun eldra, 87 ára og hafði á yngri árum verið til heimilis nærri brennisteinsverkinu á Húsavík. Sagði

²⁹⁸ Skjal nr. 2 (113) a-b. N. Nielsen og Árni Einarsson votta að umrætt byggingarbréf sé rétt afritað eftir frumriti Árna á Laxamýri.

²⁹⁹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.38).

³⁰⁰ Hliðsjónarskjal, Skjal nr. 2(304) a-b og 2(310)a-b.

³⁰¹ Hliðsjónarskjal, Skjal nr. 2(310).

³⁰² Hliðsjónarskjal. Skjal nr. 2(308) a-b.

það Saltvíkurbónda þá hafa haft Þeistareykjaland til leigu af Múlapresti, en kannaðist ekki við neinn toll af brennisteinsflutningi. Bæði vitnin töldu vitnisburð Ingjalds Jónssonar sannan, að svo miklu leyti sem þau til vissu.³⁰³

Á manntalsþingi á Helgastöðum þann 17maí 1820 var dæmt í eignaréttarmáli Skúla Tómassonar vegna brennisteinsnáma í Þeistareykjarlandi.³⁰⁴

Héraðsréttardómur í Þeistareykjamáli séra Skúla Tómassonar í Múla gegn rentukammeri um rétt til námanna var dæmdur ógildur í Landsyfirrétti 6. ágúst 1821 og málinu vísað frá réttinum.³⁰⁵

Hæstiréttur dæmdi hins vegar í máli rentukammersins gegn séra Skúla, 16. janúar 1823:

Brennisteinsverki Húsavíkur skal vera óheimilt að nota brennisteinsnámur í kirkjujörðinni Þeistareykjum, nema með samþykki fjárhaldsmanns Múlakirkju. [Málkostnaður skyldi greiddur af almannafé].³⁰⁶

Á manntalsþingi á Helgastöðum 29. apríl 1835 var lesin upp leigusamningur sem séra Skúli Tómassonar hafði gert við verslunina Örum & Wulf fyrir Þeistareykja brennisteinsnámum til tíu ára fyrir 20 ríkisbankadala árlega leigu. Árni Einarsson á Laxamýri leigutaki Þeistareykja mótmælti leigusamningi þessum að öllu leyti.³⁰⁷

Í ágripi af lífssögu Höskulds Jónssonar (1792-1863) er getið umsóknar hans til amtmanns um leyfi til þess að taka upp byggð á Þeistareykjum. Hefur það gerst árið 1836 samkvæmt vitnisburðarbréfi Höskulds frá því ári. Fékk hann ekki ábúðina:

Nú er frá því (að segja) að þessi tilraun mín kom að engu; lagði þó herra amtmaðurinn sitt bezta til, en Múlastaðarpresturinn stóð fast í móti; kvaðst ei missa mega not eyðijarðarinnar, hver þó liggur meir en hálf þingmannaleið þaðan.³⁰⁸

Lesið var upp bréf factors Johnsen á Húsavík, dagsett 12. maí 1837, á manntalsþingi á Húsavík 23. sama mánaðar þar sem hann bannar notkun á brennisteinsnámum Þeistareykja. Sama bréf var lesið upp á Skútustöðum 25. maí 1837.³⁰⁹

Skúli Tómasson tók saman sundurliðaðan reikning yfir Múlakirkju sem er dagsettur 1. júlí 1839. Þar kemur fram að grasatekju í Þeistareykjalandi sé varla hægt að telja lengur til hlunninda eftir að hreindýr hafi eytt fjallagrösum á Reykjaheiði. Þeistareykjaland hafi undanfarin fimm ár verið leigt sem „afrétt“ og fyrir það hafi goldist þrjár ríkisdalir. Fyrir brennisteinstekju í Þeistareykjarlandi greiðist árlega 30

³⁰³ Hliðsjónarskjal. Skjal nr. 2(309) a-b.

³⁰⁴ Skjal nr. 2 (144) a-b.

³⁰⁵ Hliðsjónargagn (Lyrd. (1815-1824) II, bls. 287-290).

³⁰⁶ Hliðsjónargagn (Lyrd. (1815-1824) II, bls. 418).

³⁰⁷ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.99).

³⁰⁸ Blanda. Fróðleikur gamall og nýr III, bls. 26-27.

³⁰⁹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.71). Þetta bréf var einnig lesið upp á manntalsþingi að Helgastöðum 27. maí 1837 og á manntalsþingi á Ljósavatni 30. maí 1837.

ríkisbankadalir síðan árið 1835 eftir samningi til tíu ára. Í sama reikningi segir að þó svo að máldagi kirkjunnar minnist á Mælifell þá sé það meining manna að það hafi aldrei byggt verið heldur einungis verið ítak.³¹⁰

Ólafur Gottskálksson á Fjöllum fór fyrir flokki tólf Keldhverfinga í bréfi til A. Þórðarsonar hreppstjóra dagsettu 24. febrúar 1843. Þar kvarta þeir yfir þeim eyðileggjandi ágangi sem þeir hafi þurft að þola undanfarin ár af geldpeningi sveitanna innan Reykjaheiðar. Þeir segja að því meiri „afréttar-“ og búfjárhagaþröng sem þeir megi þola þeim mun skaðvænni verði ágangur af óheimilum geldfjárfjölda sem strax á stekkjartíð á vorin fylla ekki eingöngu „afréttar-“ og heiðarlönd heldur jafnvel einnig næstu búfjárhaga mönnum til mikils tjóns og mæðu. Þannig sé þetta allt sumarið þangað til gangnamenn á haustin smali fénu til réttar en síðastliðið haust hafi verið rekið um 800 af slíku fé inn yfir Reykjaheiði. Haldi þetta óvenjulega ástand áfram gæti það haft slæm áhrif á hagsæld þeirra því fjárræktin sé helsti bjargræðisvegurinn. Þeir biðja því hreppstjóra um aðstoð í máli þessu.³¹¹

Hreppstjóri skrifaði Arnóri Árnasyni sýslumanni 18. mars 1843 og sendi honum bréf Ólafs á Fjöllum og Keldhverfinganna tólf. Hann segir að það sýni hversu ósanngjarnan og eyðileggjandi ágang Keldhverfingar hafi liðið af þeim mikla fjölda geldfénaðar sem rekinn hafi verið heimildarlaust undanfarin ár úr sveitunum fyrir innan Reykjaheiði. Sá geldfénaður hafi ekki aðeins gengið í „afréttarland“ Fjalla, sem sé í raun of lítið fyrir fé Keldhverfinga, heldur einnig í búfjárhaga þeirra 12 bænda sem skrifuðu undir bréfið, þeim til stórs skaða. Hann fer fram á að sýslumaður sjái til að þessi ójöfnuður verði lagfærður strax á komandi sumri.

Hreppstjóri útskýrir að séra Skúli Tómasson á Múla eigi Þeistareykjaland og að hann hafi annað hvort tekið meiri fénað til „afréttargöngu“ en góðu hófi gegnir eða að fjöldi manna reki geldfénað sinn leyfislaust norður á Reykjaheiði. Sjálfur telur hreppstjóri að hvorttveggja sé rétt og þetta ástandi þurfi að lagfæra. Enginn amist við því þó að séra Skúli noti Þeistareykjaland til „afréttar“ fyrir sinn eigin fénað þó svo að fé hans renni þaðan í Kelduhverfi. Hins vegar sé óþolandi að hann taki „afréttarfénað“ af svo mörgum mönnum að Keldhverfingar bíði af því óbætanlegan skaða. Hreppstjóri segist vita að séra Skúli muni svara þessu með því að segja að Þeistareykjaland sé svo stórt að í því megi ganga fleira fé en aðeins hans eigið. Það sé hins vegar athugandi að Garður eigi líka nægilegt land að vöxtum fram í heiðinni sem hafi þó aldrei og muni aldrei vera hægt að nota sem „afréttarland“ vegna þess að skepnur þoli þar ekki við á sumrum vegna vatnsleysis. Það sama muni eiga við um meiri hluta Þeistareykjalands en féð flýr úr þessum heiðarlöndum vegna hita og leitar til byggða þar sem vatn er að finna.³¹²

³¹⁰ Skjal nr. 2 (102) a-b.

³¹¹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.147 a-c).

³¹² Sbr. skal nr. 2 (A.6.148 a-b).

Sýslumaður svaraði bréfi hreppstjóra 8. maí 1843 og sagðist hafa sent séra Skúla Tómassyni í Múla bréfin og óskað eftir skriflegri umsögn hans. Múlaprestur muni hafa lofað að gera það um leið og hann fengi áreiðanlega vitneskju um hvað mikill fénaður frá Keldhverfingum sjálfum eða á þeirra vegum væri rekinn á Reykjaheiði. Sjálfur segist hann hvorki kæra sig um að ofsetja þann hluta Reykjaheiðar er honum tilheyri né Þeistareykjaland með því fé er hann hafi rekið og gefið öðrum leyfi til að reka þangað sem hann telji ekki vera meiri fjölda en hann eigi land til. Einmitt þess vegna hafi hann neitað séra Jóni Jónssyni á Grenjaðarstað um „afrétt“ og vísað honum þess í stað á son sinn séra Magnús á Garði sem eigi hluta í Reykjaheiði. Sýslumaður segist ekki vilja láta farast fyrir að tilkynna hreppstjóra svar Múlaprests og að skriflegt svar hans muni sent honum um leið og það berist. Annars segir hann að þetta mál, sem sé á milli eiganda Reykjaheiðar, komi sér sem sýslumanni ekki við. Hann ráðleggur honum þó að hlutaðeigendur sameinist um að óska eftir því að áreiðargjörð verði framkvæmd á „afrétt“ Reykjaheiðar og landsvæði hvers og eins ákvarðað samkvæmt lögum. Ef það yrði gert væri hægðarleikur fyrir hlutaðeigendur að fyrirbyggja eða a.m.k. að átta sig á hvort einhver notaði „afréttina“ án leyfis. Hann segist einnig hafa nefnt þetta við séra Skúla og biður hreppstjóra um að greina Keldhverfingum frá svari sínu.³¹³

Ekki hefur tekist að finna umrætt svar séra Skúla við bréfi Keldhverfinga en uppkast að svari hans er að finna í skjalasafni Múlakirkju. Þar segist hann sjá að bréf Keldhverfinga sé beint gegn sér enda hafi hann undanfarin ár notað Múlakirkjulöndin Þeistareyki og Mælifellshaga til „geldfjárafréttar“ fyrir sig, nokkra sveitunga sína og landseta án þess að biðja Keldhverfinga leyfis. Þrátt fyrir að hann hafi talið sig réttu megin laganna hafi hann fljótt orðið þess áskynja að Ólafur Gottskálksson á Fjöllum hafi ekki verið sérlega ánægður með uppátækið. En honum virðist Ólafur einráður um að leyfa „afrétt“ á Reykjaheiði og að hafi gert það fyrir fullan toll bæði fyrir og eftir að hann fór að nota „afrétt“ Þeistareykja. Séra Skúli telur æskilegt að borin séu saman „afréttarlönd“ þeirra bæði að stærð og gæðum sem og hvað mikið hvor þeirra hafi tekið í þau hingað til. Hann segist gera sér grein fyrir því að mikið af fé slæðist úr „afréttinni“ á Þeistareykjum og þ.á m. út í Kelduhverfi en það sama eigi við um „Fjallaafrétt“. Vel kynni að vera að Keldhverfingar misstu eitthvað af búsmala sínum á sumrum á Þeistareyki og að sama skapi sé ekki laust við að eitthvað hafi slæðst þangað úr „Fjallaafréttinni“ þó að hann hafi ekki skráð slíkt hjá sér. Enda telur hann það ekkert tiltökumál þó að fé manna á sumrum gangi úr einni „afrétt“ í aðra eða kunni að nálgast þær sveitir sem næstar liggja „afréttum“. Hann hafi orðið var við slíkt víðar en í Kelduhverfi en aldrei vitað til þess að mönnum hafi verið bannað að nota „afrétt“ sinn af þeim sökum. Hann segist fyrir löngu hafa getað byggt Þeistareyki með góðum kjörum en hafnað því bæði vegna Keldhverfinga og annarra nágranna

³¹³ Sbr. skal nr. 2 (A.6.149).

sem hafi vilja njóta frelsis þar fyrir skepnur sínar. Það gæti hins vegar farið svo að hann neyddist til að byggja jörðina ef menn héldu áfram að amast við skepnum hans og annarra sem reki þangað með leyfi hans. Múlaprestur telur nauðsynlegt að sýsluyfirvöld í báðum Þingeyjarsýslum hlutist til um að rannsaka hvert haust í öllum réttum umhverfis Reykjaheiði heimildir manna til að nota „afréttalandið“ sem safnað er úr. Væri það gert sæist betur hverjir helst ofsetja „afréttarlönd“ sín og hverjir noti þau oftast án leyfis en ef það væri ljóst væri hægt að gera viðeigandi úrbætur.

Séra Skúli segir að e.t.v. sé ráðlegast að fá menn til að meta hversu margt fé Þeistareykjaland með Mælifellshögum geti borið. En Ólafur á Fjöllum yrði þá að gera slíkt hið sama varðandi sína „afrétt“ því að þá sæist enn betur hvort Fjallaland geti borið fé Keldhverfinga og þeirra sem þangað reka af Tjörnesinu. Að endingu bendir hann á ef þeim, sem áttu göngur á Þeistareykjum síðastliðið haust, hafi þótt ógurlegur fjöldi fjár hafa komið þaðan þá geti tæpast staðist að féð hafi sótt sér vatn út í Kelduhverfi enda sé ólíklegt að það gerist meðan tjörnin neðan við EistareykjagrunDIR þorni ekki upp.³¹⁴

Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu frá því um 1840 er á nokkrum stöðum getið um sel, fyrst og fremst í heimalöndum. Múlaprestur sagði 31. ágúst 1839:

31. (*Selstöður*.) Ekki vita menn til að Múli eigi nokkurs staðar selstöðu, nema ef vera ætti í Mælifellshögum á Reykjaheiði, og er þangað ½ þingmannaleið, sem í meir en 100 ár ekki hefur verið notuð sökum vegalengdar.³¹⁵

Loks segir í jarðamatinu 1849-1850 að Mælifellshagar séu selland Múlastaðar, en þeir eru taldir með eyðijörðinni Þeistareykjum:

N° 68 Theistareykir, með Mælifellshögum sem selland staðarins Múla,³¹⁶

Skúli Tómasson prestur í Múla lögfesti þann 13. maí 1854 samkvæmt:

... máldaga Múlakirkju á kálfskinni með vaxinnsiglum af 1563 og lögfestum af datis 1712, 1725, 1749, 1753, 1744, 1767, 1806, 1809 og 1819, öllum upplesnum fyrir manntalsþingsrjetti og óátöldum - bæði á Húsavík og Helgastöðum, - Múlakirkju eign, eyðijörðina Þeistareyki, liggjandi í Grenjaðarstaða kirkju sókn, og Helgastaða þingsókn; Lögfesti jeg nefndrar jarðar tún og engjar, holt og haga og allar landsnyttjar, sem greindri jörðu fylgt hafa, og fylgja eiga með rjettu, að fornu og nýju, að öllu tilskildu; en engu fra. Hvar með og meintir eru allir Mælifellshagar, að tilteknum þessum landamerkjum.

³¹⁴ Skjal nr. 2 (123).

³¹⁵ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 133.

³¹⁶ Skjal nr. 2 (80).

Síðan kemur landamerkjalyásing sem er eins og sú úr lögfestunni frá 9. maí 1744 nema hvað:

... Að sunnan svo langt fram í Gæsadalsmó ... Rauðhóll og rjettsýnis úr honum vestur til sæluhússtóttar og austur³¹⁷

Í kjölfarið kemur svo hefðbundið orðalag í lögfestum um bann gegn notkun á umræddu landi. Lögfestan var lesin á manntalsþingi að Húsavík 15. maí 1854 og á Skútustöðum 18. sama mánaðar og loks að Helgastöðum tveimur dögum síðar. Enginn hreyfði mótmælum en Halldór Jónsson ábúandi Reykja í Reykjahverfi bað um að sér geymdist réttur sinn ef í ljós kæmi að Reykjum tilheyrði nokkur tiltala til Mælifellshaga eins og hann hafði heyrt munnmæli um.

Lögfesta séra Skúla Tómassonar í Múla fyrir Þeistareykjalandi og Mælifellshögum var lesin upp á manntalsþingi á Húsavík 15. maí 1854. Sama lögfesta var lesin upp á manntalsþingi á Skútustöðum 18. maí 1854 og á manntalsþingi á Helgastöðum 20. maí 1854 og fram tekið að enginn hafði hreyft mótmælum.³¹⁸

Á manntalsþingi á Helgastöðum 2. júní 1870 var Þeistareykjaland lögfest. Innihalds lögfestunnar er ekki getið.³¹⁹ Bændurnir Eyjólfur Brandsson á Reykjum og Sigurgeir Þorgrímsson á Brekknakoti mótmæltu harðlega banni við notkun á Þeistareykjalandi og Mælifellshögum sem lesið var upp á manntalsþingi á Húsavík 4. júní 1870.³²⁰

Dómsmálaráðuneytið danska skrifaði amtmanni, í Norður- og Austuramti, 6. júlí 1872 og greindi honum frá samningi sem gerður hafði verið við Alfred G. Lock um leigu á brennisteinsnámum í Þingeyjarsýslu. Í samningnum, frá 13. apríl 1872, kemur fram að umræddar brennisteinsnámur samanstandi af Reykjahlíðar-, Kröflu- og Fremrinámum. Ennfremur segir að námurnar á kirkjujörðinni Þeistareykjum séu undanskildar umræddum samningi.³²¹

Fyrir fógetarétti að Húsavík 18. janúar 1877 kröfðust þeir séra Benedikt Kristjánsson í Múla og Þ. Guðjohnsen verslunarfulltrúi á Húsavík þess að eignir brennisteinsfélagsins „The North of Iceland Sulphur Company (Limited)“ í Englandi verði kyrrsettar vegna vanskila. Getið er samnings A.G. Locks við dómsmálastjórnina frá 13. apríl 1872 til brennisteinsnáms í námum þeim í Þingeyjarsýslu, þ.e. Reykjahlíðar- og Fremrinámum, sem séu í eigu hins opinbera.³²²

Leigusamningur séra B. Kristjánssonar í Múla og Chr. G.W Lock var lesinn upp á manntalsþingi á Helgastöðum 12. júní 1877. Með honum seldi Múlaprestur herra Lock brennisteinsnámur Þeistareykja á leigu til 10 ára fyrir 10 pund á ári.³²³

³¹⁷ Skjal nr. 2 (114) a-b.

³¹⁸ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.91., A.6.96).

³¹⁹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.73).

³²⁰ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.101).

³²¹ Skjal nr. 2 (290).

³²² Skjal nr. 2 (270).

³²³ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.108).

Lögregluréttur var settur á Þeistareykjum 8. ágúst 1877 vegna þess að búið var að brjóta upp hús á Þeistareykjum sem tilheyrðu hinu enska brennisteinsfélagi hvers eignir höfðu verið kyrrsettar með fógetagjörð 18. janúar sama ár. Fram kemur í rannsókninni að fyrrnefnt félag hafi síðastliðið vor látið byggja þau hús er nú standi á jörðinni en fyrir hafi verið þar hús sem gangnamenn og aðrir sem leið áttu þar um gátu leitað sér skjóls. Umrætt hús hafi verið notað í þarfir félagsins en í staðinn hafi verið lánað annað hús sem nota átti í sama tilgangi meðan félagið ræki námurnar en skilaði svo aftur jafngóðu húsi er rekstrinum var hætt.³²⁴

Nokkur bréfaskipti urðu vegna Þeistareykjalands og umsjónar þess árin 1911-1912.³²⁵ Í uppkasti að bréfi Stjórnarráðs Íslands til sýslumanns Þingeyjarsýslu 25. september 1911 segir:

1., Þeistareykjaland og námurnar á að hverfa undir umsjón hlutaðeigandi hreppstjóra og greiðir hann af eptirgjaldi afrjettarlandsins Geitafellsómaga meðlagið. Þar sem stjr. er yður samdóma um að eðlilegast væri að hreppsþjelög þau, er land þetta hafa á leigu, eignuðust landið, þá mun stjr. samþykkja sölu þess, ef þess verður óskað og verðið þykir viðunanlegt.

Ágreiningur varð nokkur milli Reykdæla- og Aðaldælahreppa, og sendi hreppstjóri Reykdælahrepps fyrirspurn um málið til Stjórnarráðs Íslands 3. maí 1912, þar sem m.a. var rakin saga leigumála á síðari hluta 19. aldar. Bréfið var sent sýslumanni til umsagnar og sagði hann í svari 18. október 1912 m.a.:

er það að kalla má óhjákvæmileg nauðsyn fyrir íbúa Reykdæla og Aðaldælahreppa, að hafa upprekstur í Þeistareykjaland, og því eðlilegt, að hreppsnefndirnar hafi umráð yfir landinu. Hefi ég því lagt það til við hreppsnefndirnar, að þær, fyrir hreppanna hönd sæktu um kaup á landinu, ...

Viðvíkjandi umráðum landsins, meðan það er landsjóðseign, er það að segja, að ég álit sjálfsagt að hreppstjórnir í Reykdæla og Aðaldælahreppum hafi umráðin í sameiningu, og geri í sameiningu samninga við sveitarstjórnirnar, en innheimti afgjaldið hver hjá sinni hreppsnefnd. Þetta kemur best heim við það, að landinu ekki var skift, þegar gamla Helgastaðahrepp var skift, og að fjallskilamálin eru sameiginleg með hreppunum.

Í virðingargerð frá 14. maí 1913 vegna fyrirhugaðrar sölu Klambrasels er Þeistareykja getið en þar kemur m.a. eftirfarandi fram:

En þó er það lakast, að þar sem jörðin er sett í jaðri afréttar, sem fyllt er nú árlega af fé langtum meir, en áður gjörðist hér, þá er svo mikill ágangur afréttarfjár á slæjur þessar, að ábúandi telur sér ekki lengur viðvært, nema girða þá hlið landsins er að afrétt veit, en það er næst [næst, ofan línu] lengsta hliðin, 1100 faðmar. Hefir hann þegar flutt heim efni í þá girðing. Og knýr

³²⁴ Skjal nr. 2 (271).

³²⁵ Skjal nr. 2 (288).

það hann mjög til að leita kaups á jörðinni, er hann hlýtur að leggja í svo mikinn kostnað til að halda henni við, sem byggilegri.³²⁶

Í virðingargerð frá 22. nóvember 1913 vegna fyrirhugaðar sölu Geitafells er að finna talsverðar upplýsingar um afréttarnot af Þeistareykjum og ágang afréttarfjár á Geitafellsland. Sjá Geitafell.

Í virðingargerð frá 7. nóvember 1914 vegna fyrirhugaðrar sölu Langavatns koma m.a. fram eftirfarandi upplýsingar um Þeistareykjaland:

Sökum þess að jörðin liggur að afrétt, var ágangur afréttarfjár, á engi og heimahaga, mjög skaðlegur, þar til fyrir tveimur árum að ábúandinn sá sér eigi annað fært, en byggja girðing, um 2000 faðma langa, til varnar þessum ágangi, sem óðum óx í síðari tíð, fyrir mjög mikla fjárfjölgun á aðliggjandi afrétt, svo að til eyðileggingar horfði með slæur jarðarinnar. En svo hagar hér til að girðinguna varð að leggja eftir brekkubrúnum heiðarinnar, til að forðast venjuleg snjóþyngsli, fellur við það meginhluti heiðarlandsins utan girðingar og takmarkast heimaland með þessu móti.³²⁷

Þeistareykjaland, með öllum gögnum og gæðum, að undanskildum námaréttindum, var selt Aðaldæla- og Reykdælahreppum 14. september 1915.³²⁸ Í matsgerð frá 30. júní 1914 segir m.a.:

Land það alt, sem kallað er Þeistareykja afréttur er nálægt 2 fer Mílur að stærð, og liggur á Reykjaheiði upp af Öxarfjarðarflóa, milli Jökulsár á Fjöllum og bygðanna upp af Skjálfaflóa. Liggja að því að norðan heimalönd Keldhverfinga, að sunnan heimalönd Mývetninga, að austan Svínadalshönd með fram Jökulsá á Fjöllum, en að vestan heimalönd Reykdæla og Aðaldælahreppa.

Landið er háslétt, með fjallgörðum og stökum Móbergfellum, ... skiftist á brunahraun, eyðisandar, lyngmóar, grasbalar og vallendisgrundir meðfram fjallgörðunum, einkum við Þeistareykjafjöllin um hverfis brennusteinsnámurnar, sem liggja í austanverðu daldragi eða breiðum slakka, er gengur eftir endilöngu landinu vestanverðu, milli tveggja fjallgarða, að austan Þeistareykja- Kvíhóla og Gæsafjöll, en að vestan Lambafjöll og Hólasandur, er skilja heimalönd bygðarinnar og afréttinn. Í þessum slakka er aðal kjarni landsins: Mælifellshagar og Þeistareykjagrundir; ...

Sem afréttur hefir landið alt þann mikla ókost, að það er með öllu vatnslaut, ... Vegna legu sinnar og vetrarríkis, verður þetta land nær því aldrei notað sem vorafréttur svo sem Austurfjöll og Framdalir, og rýrir það mjög gildi þess í samanburði við þau lönd, og marga aðra afrétti.

³²⁶ Skjal nr. 2 (286).

³²⁷ Skjal nr. 2 (285).

³²⁸ Skjal nr. 2 (284).

Þeistareykjaafrétt nota engir aðrir til upprekstrar en Reykdæla og Aðaldælahreppar, og er að jafnaði rekið á hann nál. 6000 fjár árlega. Nægir það þessum tveimur hreppum alls ekki, sem sést af því, að þeir verða árlega að greiða Keldhverfingum og Mývetningum 50 krónur í afréttartolla, bæði fyrir það fé, sem rekið er í afrétt þeirra, og fyrir átroðning af því fé, sem flýr inná þeirra lönd úr Þeistareykjaafrétti bæði fyrir sumarhretum, og vegna þess að afrétturinn er talin ofsetinn. Auk þess leggja Reykdæla og Aðaldælahreppar hinum sveitunum árlegan fjallskilastyrk á þeirra afréttir, er nemur nál. 60 dagsverkum og jafnmörgum hesta-dagsverkum.

[Síðan kemur samanburður á mati Þeistareykjalands 1860 og annarra landa]

Forn leigumáli Þeistareykjalands með Mælifellshögum, alla þá tíð, er það heyrði undir Múlakirkju, var 4 sauðir veturgamlir, þá er það var leigt sem býli. Nú hafa Reykdæla og Aðaldælahreppar landið leigt fyrir 48 króna afgjald, og þykir full hátt. Að vísu leigði Grenjaðarstaðaprestur landið herra um nokkur ár, en sá leigumáli var aðeins bráðabyrgða samningur um hans tíð, til þess, að firrast vandræði og málaferli, enda áttu þá námurnar að fylgja með. Er því eigi rétt að taka tillit til þess leigumála, því fremur, sem sami prestur leifði hreppunum aftur leigulaus afréttarnot landsins um nokkur ár af sömu ástæðum, þá er hann tók all-mikið fé af Englendingum fyrir rétt til þess, að vinna námurnar.

Í virðingargerðinni bera virðingarmennirnir matið á landinu í jarðabókinni frá 1860 [hér er væntanlega átt við Nýja jarðabók 1861] saman við önnur „afréttar-“ og öræfalönd í sýslunni. Þau lönd sem þeir telja upp eru eftirfarandi; Svínadalssand, Svartárkotsland, Bleiksmýrardalur og Framfjöll.³²⁹

Veðbréf til Kirkjujarðasjóðs og afsal til Reykdæla- og Aðaldælahreppa fyrir Þeistareykjalandi, að undanskildum brennisteinsnámum með landsréttindum, var gefið út árið 1915 og landamerki, gerð 1948 og 1951, færð í afsals- og veðmálalabók árið 1951.³³⁰

Lagt hefur verið fram ódagsett og óþinglesið landamerkjabréf Þeistareykja, gert eftir söluna 1915. Skjalið er undirritað af umboðsmönnum Reykdæla- og Aðaldælahreppa, Hólmgeiri Þórsteinssyni í Vallakoti og Indriða Þórkelssyni á Ytrafjalli, og umboðsmönnum jarðanna Grímsstaða og Reykjahlíðar í Mývatnssveit, Garðs, Víkingavatns og Fjalla í Kelduhverfi, Skarða, Skóga, Þverár, Reykja og Brekknakots í Reykjahverfi, Klambarsels, Langavatns og Geitafells í Aðaldælahreppi og Kasthvamms og Hóla í Laxárdal. Hins vegar hafa umráðamenn Áss, Svínadals og Kelduness í Kelduhverfi ekki skrifað undir, en ástæðu þess er ekki getið. Mörkum er svo lýst:

³²⁹ Skjal nr. 2 (284).

³³⁰ Skjöl nr. 4 (84), 4 (85) og 32 (3).

Suðvestur horn landsins er á Hólasandi þar sem norðurrönd Eilífshnjúks sér norður undan Gæsafjallahorni nyrðra.

Þaðan ræður merkjum að sunnan gegnt Grímsstaða og Reykjahlíðar löndum, samkvæmt þinglesnum landamerkjaskráum þeirra jarða, bein stefna um Gæsafjallahorn nyrðra á Eilífshnjúk, gegnt Hrútafjöllum.

Að austan gegnt Áss og Svínadals landi ráða merkjum Hrútafjöll, samkvæmt fornum máldögum og lögfestum Áss, og frá Hrútafjöllum í Kerlingarhól.

Að norðan gegnt Áss, Kelduness, Garðs, Víkingavatns, Fjalla og Skarða löndum eru, samkvæmt þinglesnum og staðfestum landamerkjaskráum allra þessara jarða, landamerkin þannig: Úr Kerlingarhól um Sauðklett og Eyólfshæð í syðri enda Lönguhlíðar; þaðan um Rauðhól eftir Bláskógavegi um Sæluhús í Höfuðreiðarmúla.

Að vestan gegnt Skarða, Skóga, Þverár, Reykja, Brekknakots, Klambrasels, Langavatns, Geitafells, Kasthvam<m>s, og Hólalöndum, eru samkvæmt þinglesnum og staðfestum landamerkjaskráum allra þessara jarða, merkin þannig: úr Höfuðreiðarmúla um há Lambafjöll í Gustahnjúk og þaðan um Þverárgilsdrög, Kröflugil og eftir Sandi í suðvestur hornmark það, sem í upphfi er nefnt.

Land alt innan þessara merkja er óskoruð eign Reykdæla og Aðaldælahreppa, og eiga engir aðrir nei<ns> konar ítök í það eða réttindi til þess, önnur en landsjóður námur.³³¹

Landamerkjabréf fyrir Þeistareykjafrétt var útbúið þann 16. september 1948 og innfært í landamerkjabókina 31. júlí 1951 af sýslumanni. Þar kemur eftirfarandi fram:

Að norðan eru merki frá suðurodda Sæluhússmúla, bein stefna í norðurenda Rauðhóls, þaðan stefna í suðurenda Lönguhlíðar, (brún mót vestri) og þaðan bein lína austur á Eyjólfshæð.

Að austan eru merki fyrst bein stefna af Eyjólfshæð suður í norðurenda Bunguveggjar, þar sem varða er. Þá ræður merkjum gjáveggurinn, Bunguveggr, þar til hann þrýtur austur af Þeistareykjartungu sunnanvert.

Frá veggjarenda á þessum stað ræður bein lína suður að Hituhólum miðjum og sama stefna suður yfir hólana. Frá sunnanverðum Hituhólum ræður óslitinn gjáveggur, Borgaveggur, allt suður að beinni línu sem Þversker vegg þenna, stefnu austan frá Eilífshnjúk og vestr að rótum Gæsafjalla að norðan. Er það merkjahorn, sem hjer myndast á Borgarvegg stutt noðr af Éthól.

Að sunnan eru merki frá þessum stað á Borgarvegg, vestur eptir fyrrnefndri línu, stefnu af Eilíf á norðurrætur Gæsafjalla og sömu stefnu frá þeim stað er rætur fjallanna ganga lengst norður og vestur mó og sand þar sem Eilífshnúk

³³¹ Skjal nr. 32 (4).

ber við Gæsafjöll að norðan, allt vestr á merkihnúk á Klapparbrekku, en þaðan bein stefna á Gustaskarð.

Að vestan ráða Lambafjöll merkjum úr Gustaskarði að sunnan norður á Jónsnýpu á Höfuðreiðamúla, og af Jónsnýpu ~~beint beint~~ bein stefna í suðurodda Sæluhússmúla, sem í upphafi var nefndur.³³²

Sigfús Björnsson skrifaði undir bréfið. Það var samþykkt af: Ólafi Jónssyni vegna Fjalla; Erlingi Jóhannessyni fyrir hönd Kelduneshrepps vegna Ásheiðar; Áskeli Sigurjónssyni vegna Reykdælahrepps; Snorra Gunnlaugssyni vegna Geitafells; Sigurði Guðmundssyni vegna Aðaldælahrepps; Aðalgeiri Davíðssyni vegna Langavatns; Kristjáni Jóhannessyni vegna Klambrasels; Sigtryggi Hallgrímssyni, umboðsmanni Reykja; Sveini Björnssyni, umboðsmanni Víkingavatnstorfu; Guðm. Björnssyni vegna Sulta; Jóhannesi Þórarinssyni, sem handsalaði vegna Garðs; Hrólfi Árnasyni fyrir Þverá; Gunnlaugi Sveinbjörnssyni fyrir Skóga I; Jóni Þórarinssyni fyrir Skörð; Páli Sigurðssyni og Sigurði Pálssyni, en þeir skrifuðu undir fyrir Skóga II, og Jóhannesi Sigfinnssyni, Helga Sigurjónssyni og Ragnari Sigfinnssyni en þeir þrír skrifuðu undir vegna Grímsstaða. Bréfið var einnig samþykkt af eigendum Austurgarðs og Laufáss, þeim Birni Haraldssyni og Þórarni Haraldssyni, og eigendum Reykjahlíðar, þ.e. Pjetri Jónssyni, Illuga Jónssyni, Sigurði Einarssyni, Þorsteini Jónssyni og Kristjönu Hallgrímsdóttur.

Bréfið var staðfest af oddvita Aðaldalshrepps, Sigurði Guðmundssyni, en hann skrifaði undir 27. júní 1951 og oddvita Reykjadalshrepps, Áskeli Sigurjónssyni, en hann skrifaði undir 27. júní 1950. Fyrir framan undirskriftir þeirra stendur að landamerkjaskráin hafi verið gerð að beiðni þessara tveggja hreppa sem eigi afrettarlandið. Þar stendur einnig að allir þeir sem eigi lönd eða hafi umráð fyrir landi umhverfis Þeistareykjaafreitt hafi samþykkt landamerkjabréfið.

Tekið skal fram að Múlaklerkur skrifaði, vegna Þeistareykjalands, undir landamerkjabréf Áss, Garðs, Víkingavatns, Fjalla, Skarða, Grímsstaða og Reykjahlíðar og umboðsmaður Múla skrifaði undir landamerkjabréf Stóru- og Litlureykja og Holtakots vegna Þeistareykja.

Mörkum Garðs (þ.e. Miklagarðs, Austurgarða, Þórólfsstaða og Bakkakots) að sunnan (móti Þeistareykjalandi) er lýst svo í landamerkjaskrá frá 6. október 1883, sem þinglesin var 26. maí 1887:³³³

úr Sauðklett fremra vestur í Eyólfshæð, þaðan réttisýnis vestur í suðri enda Lönguhlíðar.

B(enedikt) Kristjánsson umboðsmaður Þeistareykjalands skrifaði undir þetta bréf.

³³² Skjal nr. 2 (52) a-b.

³³³ Skjal nr. 2 (1).

Mörkum Víkingavatns að framan (sunnan), móti Þeistareykjum, er lýst svo í lýsingu 16. maí 1885, sem þinglesin var 8. júní 1889:³³⁴

Úr fremri Lönguhlíðar enda réttlínis í Rauðhól.

Múlaprestur skrifar undir bréfið með þessum orðum:

Að því er snertir landamerkjalinuna frá fremri enda Lönguhlíðar til Rauðhóls er eg sem umboðsmaður Þeistareykjalands samþykkur ofan ritaðri landamerkjaskrá Múla, 14. Sept. 1887, B. Kristjánsson prestur að Múla.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir árið 1712, að Þeistareykir, 20 hndr. að dýrleika, séu nú í eyði og næstliðið ár. Landskuldin 1 hndr. meðan byggt var og svo að fornu. Útigangur góður meðan niðri nái, hestaganga í betra lagi. Grasatekja sæmileg, brúkast af ýmsum í leyfisleysi, hvannatekja lítil. Húsavíkursturur noti jörðina nú til slæгна, en leigugjald ekki ákveðið. Flestum þyki líklegt að þessi jörð muni ekki aftur byggjast, helst þar sem hún liggir frammi á eyðifjalli.³³⁵

Þá segir Jarðabók Árna og Páls í lýsingu Reykja í Reykjahverfi að munnmæli séu, að jörðin eigi ítak, 5 hundraða land í Mælifellshögum milli tveggja jarða, sem liggja í fjöllum vestur af Reykjaheiði. Enginn vissi að jörðin hafi ítakið brúkað eða þess notið.³³⁶

Í jarðamatinu 1849-1850 segir um Þeistareyki:

Þeistareykir, með Mælifellshögum sem selland staðarins Múla, eyðijörð, áður talin 20 hndr.; er nú brúkuð fyrir afrjett handa sauðfje og hrossum; graslendi er þar heimum sig á fyrreverandi túni og eingjum, víðlendi mikið af móum og hrauni, en þegar á alt er litið, er landið yfirgrifsmikið, og víða gott hagkvæmi fyrir sauðfje; í landi jarðar þessarar eru brennusteins námur, er nú sem stendur eru arðlausar. Land þetta álytt að framfleyta um sumar tíma af gjeldpeningi 2000; og 6 hrossum; Okostir: miklar gjáhættur og vatnsleysi í öllu landinu; mun því hæfilegur ávögstur jarðar þessarar 16 r.³³⁷

Fram kemur í fasteignamatinu 1916-1918 að Þeistareykjanámur, sem eru brennisteinsnámur, séu í eigu kirkjujarðasjóðs. Námurnar liggja í landi Þeistareykja, vestan undir Námufjalli.³³⁸

Í landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða árið 1980 er tekið fram, að landamerki við Þeistareyki séu ágreiningslaus.³³⁹

Ólafur Jónsson rekur sögu býlis á Þeistareykjum í ritinu „Ódádahraun“ og minnst jafnframt á Mælifell. Vitnar hann þar til Íslenzks fornbréfasafns og Bréfabókar Guðbrands Þorlákssonar og telur hiklaust mega álykta, að búið hafi verið

³³⁴ Skjal nr. 2 (48).

³³⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 211-212.

³³⁶ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 246.

³³⁷ Skjal nr. 2 (80) a-b.

³³⁸ Skjal nr. 2 (84).

³³⁹ Skjal nr. 5 (3).

á Þeistareykjum á síðari hluta 16. aldar, auk eldri byggðar. Einnig víkur hann að dómi frá árinu 1645 um aðtekt á fé ekkjunnar á Þeistareykjum.³⁴⁰ Þá vitnar hann til ferðar Ole Henschels um Þingeyjarsýslu árið 1775, sem prentuð er í Ferðabók Ólafs Olavíusar. Í síðari útgáfu Ferðabókarinnar segir:

Fyrrum var búið á Þeistareykjum, og enn standa leifar af bænum, sem bóndinn á Laxamýri, er heyjar þarna, notar fyrir heyllöðu.³⁴¹

Telur Ólafur líklegt, að búið hafi verið á Þeistareykjum einhvern tíma milli 1712 og 1775, því að ósennilegt væri, að bæjarhús hefðu ekki verið fallin, ef býlið hefði staðið í eyði frá 1710. Telur hann enga byggð hafa verið þar frá 1775 og til 1868, þegar byggð hófst þar að nýju og stóð til ársins 1873.³⁴² Einnig getur Ólafur nokkurra þjóðsagna tengdum Þeistareykjum. Hið eina í þeim, sem getur álitist marktækt, er að nafngreindur maður hafi farið á Þeistareyki um vetur til þess að vitja hrossa, sem Reykdælir, Reykhverfingar og Húsvíkingar hafi látið ganga þar fram eftir vetrum. Þetta ætti að hafa gerst á 19. öld.³⁴³

Um Þeistareyki segir Jón Sigurðsson í Yztafelli:

Þeirra getur fyrst 1318. Þá getur þar einnig byggðar 1394, og er þó stopul talin. Vitað er þar um byggð 1550, því þá á Hólastóll þar 4 kúgildi. Árið 1688 býr þar Bessi nokkur. Í auðn er þar bæði 1703 og 1712 og þó í byggð þess á milli. Eftir það vita menn þar eigi til byggðar á 18. öld, og með vissu hafði þar verið auðn um langan aldur, en Sigurður hinn sterki, faðir Karls á Knútsstöðum, reisti þar bæ 1868. Þar bjó hann þrjú ár. ... Eftir hann bjó á Þeistareykjum Gísli hinn stóri, sonur Skáld-Gísla í Skörðum, og bjó hann þar einnig þrjú ár, og hefur eigi verið byggð þar síðan.³⁴⁴

Jón segir einnig, að grasafólk hafi legið þar löngum við á vorum, en rjúpnamenn á haustum.

Eftirfarandi er um Mælifell í bókinni „Suður-Þingeyjarsýsla“:

Það var önnur eign Múla [önnur en Þeistareykir] þar austur á heiðinni. Mælifell nefnist einstakt fell, nokkuð hátt, en lítið að ummáli, um 5 km norðaustur frá Þeistareykjum. Milli Mælifells og Lambafjalla eru ærnir hagar, sem nefnast Mælifellshagar. Hagarnir teygjast bæði norður og suður vestan við fellið. Vestur frá fellinu eru vallgrónar tættur, sem nefnast nú Reykjasel.

... Varla verður Mælifell staðsett annarsstaðar en þar, sem nú er nefnt Reykjasel. Þar eru enn nógir sauðhagar, þótt eyðisandar séu í kring og hamraklungur Lambafjalla. Vel gætu engjar hafa blásið. Þarna er eitt af þeim fáu öruggu vatnsbólum, er finnast þar eystra. ÁM telur munnmæli, að Reykir í Reykjahverfi eigi selland í Mælifellshögum, og lifði sú sögn Reykjamanna

³⁴⁰ Ólafur Jónsson: Ódáðahraun III, bls. 158-160.

³⁴¹ Ólafur Olavíus: Ferðabók II, bls. 286.

³⁴² Ólafur Jónsson: Ódáðahraun III, bls. 162-163.

³⁴³ Ólafur Jónsson: Ódáðahraun III, bls. 167-169. Gríma hin nýja IV, bls. 380-382.

³⁴⁴ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 327.

fram á þessa öld. Sennilega hefur hér verið fornbýlið Mælifell, sem farið hefur í eyði snemma á öldum. En eftir siðbót hafa Reykjamenn fengið sér selstöðu hjá Múlaklerkum. Mælifellshagar eru nú taldir til Þeistareykjalands.³⁴⁵

5.15 Ás og Ásheiði

Ás var jörð landnámsmannsins Önundar Blæingssonar að sögn Landnámu. Sama rit segir Galta Grísson, sonarson landnámsmannsins Ljóts óþvegin, hafa búið í Ási.³⁴⁶

Í máldögum Auðunar rauða Þorbergssonar sem eru frá 1318 stendur að:

- Kyrkia j Ase ä þridiung j heimalande.³⁴⁷

Þetta er ítrekað í máldögum Péturs Nikulássonar, en rekja má sögu þeirra til 1394³⁴⁸ og Ólafs Rögnvaldssonar sem teknir voru saman árið 1461 og á næstu áratugum (1461-1510).³⁴⁹

Vitnisburður sex manna um reka- og landamerki milli Áss og Kelduness er frá 28. júní 1494. Þar kemur fram:

ad kiellduess skylldi eiga sionhending vr mel þeim er vt er fra fliotzdalzarde og helldur vestann. og vpp j Midhoolz hws. Og vt vr melnvm Riettsyni j sio. Enn j millvm skoga landzmerkis og Ass kirkiv Reka. Riettsyni vr sio nyagardur. er nv erv kalladar þufur. j Jökulza. vid Jlijfsfialle.³⁵⁰

Kaupahlutinn í Ási, Tóveggur og Hagi á Árskógsströnd voru seldir fyrir kaupahlutann í Grýtubakka, Hlíðskóga (Hléskóga) og Hringsdal, 14. júlí 1531.³⁵¹

Ólafur Hjaltason biskup fékk Vigfúsi Þorsteinssyni til eignar kirkjuhlutann í Ási, 20 hundruð, 5. september 1553.³⁵²

Samkvæmt máldagabók Guðbrands Þorlákssonar biskups sömdu þeir Vigfús Þorsteinsson árið 1590, um að kirkjan héldi sínum hlut í Ási. Í máldaganum stendur einnig:

... I fyrstu var það giorningur I mille B. Fusa og Biskups, ad kirkian I Ase skal eiga oll þau ornamenta, bækur og skruda, sem hun aatti þa herra Olaafur tök Reikning, það var anno 1553 vtan þar vantar kaleik lýtinn, Enn su kirkiu böt sem giord hafdi verid I þann týma, og það annad sem þa var Reiknad og vera aatti allt fyrer 20 hndr., það skylldi allt standa, og vera fyrer þann gamla Reikning sem fallid hafdi Inn til þess ärs, 1553, Enn það kaup sem herra Olaafur hafdi sellt fusa bonda þridiung I heima landi, Sem kirkian I ase aatt

³⁴⁵ Jón Sigurðsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Suður-Þingeyjarsýsla, bls. 327-328.

³⁴⁶ Íslenzk fornrit I. Íslendingabók Landnámabók, bls. 282.

³⁴⁷ Skjal nr. 2 (176).

³⁴⁸ Skjal nr. 2 (188).

³⁴⁹ Skjal nr. 2 (200).

³⁵⁰ Skjal nr. 2 (206).

³⁵¹ Skjal nr. 2 (213).

³⁵² Skjal nr. 2 (220).

hefur að alldodli og herra Olaafur hafði Sellt fyrir 20 hndr., það tók biskup aptur og bonden Vigfus lagði það kaup og það bref í biskups hönd, so kirkian í Áse skal eiga þridiung í heima [Strikað yfir, husa] landj, so sem hun aatt hefur, Enn fyrer það sem fallid hefur í portio fraa Anno 1553 Inn til Annum 1590, sem er í 37 aar, þa gallt bondin Fuse 6 malnýtu kugl. [6 maln. kugl, endurtekið og yfirstrikað] og 4 gielldfiar hundrad Sem nu hiedan í fraa skal vera eign Askirkju, og standa fyrir prestu og biskupe, eru nu auk þau ornamenta sem fyrr voru golldinn. ...³⁵³

Séra Þorsteinn Illugason prófastur í Múla bréfaði vitnisburð um landamerki Áss og Kelduness 4. ágúst 1620 að bön Guðbrands biskups Þorlákssonar. Hann skýrir frá því að þá hann fékk umboð Hólástóls í norðurumboði hafi elstu menn, sem þá voru í Kelduhverfi, lýst fyrir honum eftirfarandi landamerkjum milli Áss og Kelduness:

... fyrst vr þeyrrj þufu Sem Hvalbein stendur J vid siöinn og Reka mark er A millumm Ass og Kiellduress þaðann Riett Sýnis J Fliots dalz gard, og aftvr Sion Hending J Reyk J Holz Husvmm.³⁵⁴

Þorlákur biskup Skúlason kallaði saman sex menn þann 4. september 1631 að Garði í Kelduhverfi til að bera hið sannasta sem þeir höfðu heyrt af elstu mönnum um landamerki milli Áss og Kelduness. Með opnu bréfi sínu vottuðu þeir að landamerki milli téðra jarða hefðu:

... verid Halldinn fyrst ur þeyrrj þufu Sem Hvalbein stendvr J vid Siöinn, & reka mark er A millvmm Ass og Kielldvness, þaðann Riettsýnis J fliotsdalz gard, og afttur Sion Hending J Reyk J Holz Husumm ...³⁵⁵

Jafnframt sögðust þeir hafa heyrt það bréf sem Björn Jónsson las upp á Keldunesþingi um árið í umboði Jóns Sigurðssonar og lögfesti með því Ásland en það hafi verið samhljóða þeirra vitnisburði. Þeir segjast enn fremur hafa gefið út samskonar vitnisburð um sama efni fyrir nokkrum árum að beiðni Guðbrands biskups Þorlákssonar. Sumir þeirra, sem stóðu að þeim vitnisburði, séu nú látnir en á sínum tíma höfðu þeir borið um það sem þeir vissu um landamerkin í 20 ár eða lengur.³⁵⁶

Í máldögum og eignaskrá Áskirkju kemur ekkert fram um landamerki.

Um Ás segir svo í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín:

³⁵³ Skjal nr. 2 (127) a-b.

³⁵⁴ Skjal nr. 2 (56) a-b. Þorsteinn Illugason fékk Norðurumboð 23. apríl 1592, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* V, bls. 211.

³⁵⁵ Skjal nr. 2 (55) a-b.

³⁵⁶ Umræddur Jón Sigurðsson er án efa sýslumaður í Húnavatnssýslu og klausturhaldari að Reynistað með sama nafni og umræddur Björn Jónsson hinn eini sanni annálaritari að Skarðsá en hann var í þjónustu Jóns uppeldisbróður síns um skeið, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* I, bls. 224 og III, bls. 257-258.

Úthagarnir mikið víðlendir og góðir til fjallsins, en lakir heim um sig, og verður því að brúka selför á Svínadal, sem er fjórðungur þingmannaleiðar áleiðis.³⁵⁷

Jarðabókin nefnir fimm eyðiból í landi Áss: Geithús, Hvammssel, Rauðhólasel, Svínadalssel og Fornasel og um þau sagt:

Ekkert þessra eyðibóla hefur byggt verið í manna minni nema Svínadalssel, það var seinast bygt fyrir vel 60 árum. ...

Aftur má hjer byggja, ef fólk til fengist, samt er staðnum mein að því, þó það sje í fjarska, því hingað er brúkuð selför jafnlega.³⁵⁸

Í reikningum kirkna í Þingeyjarprófastdæmi er ná yfir tímabilið febrúar 1723-febrúar 1724 er minnst á eignir Áskirkju:

V^o Ass Kýrkia i Kielldu Hverfe.

Kýrkiann á þrydiung i Heimalande, Hitt allt tilheirer Systlumannenumm Biarna Petursýne Enn Jördenn öll er 60 hndr. ...

Kýrkiann á reka, skóg, afriett, grasa land, Hvannstód, lytenn fiállhrapa, Selstödu, alfta veide (enn af) Sel veide (enn af) af öllu þessu hefur kyrkiann eckert af 0

Hun á og itök [yfirstrikað: effter] og af deilldann lands part, Sem maldagar Syna og nu eru vid kyrkiuna, enn þar af hefur hun eckert gagn ...³⁵⁹

Við prófastsvísitasú 1750 reyndust engin skjöl kirkjunnar í höndum ábúanda Áss en vísað til eignarmanns.³⁶⁰

Lögfesta fyrir Ási frá 16. apríl 1663 var lesin upp á manntalsþingi að Keldunesi 14. júní 1843. Inntaks lögfestunnar er ekki getið.³⁶¹

Í landaþrætumáli milli Þórunnarsels og Nýjabæjar að Keldunesi 28. júní 1834 voru lagðar fram nokkrar lögfestur Áss í Kelduverfi:

Jón Kolbeinsson lögfesti eign Jóns Vigfússonar, jörðina Ás í Kelduverfi.³⁶² Lögfestan var lesin upp að Áskirkju 15. apríl 1663. Sjálfur lögfesti Jón Vigfússon jörð sína Ás í Öxarfirði.³⁶³ Lögfestan var lesin upp 22. apríl 1680. Á manntalsþingi 13. apríl 1703 í Keldunesi lögfesti Magnús Einarsson jörðina Keldunes.³⁶⁴ Í þessum lögfestum er ekkert getið um suðurmörk Áslands.

³⁵⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 299.

³⁵⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 301.

³⁵⁹ Skjal nr. 2 (237) a-b.

³⁶⁰ Skjal nr. 2 (170) a-b.

³⁶¹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.122).

³⁶² Skjal nr. 2 (71) a-b. Áteiknun er um að lögfestan hafi verið lesin upp fyrir aukarétti að Keldunesi 28. júní 1834.

³⁶³ Skjal nr. 2 (71) a-b. Áteiknun er um að þessi rauðgula lögfesta hafi verið lesin upp fyrir aukarétti að Keldunesi 28. júní 1834.

³⁶⁴ Skjal nr. 2 (245) a-b.

Benedikt Þorsteinsson, varalögmaður og sýslumaður lögfesti jörðina Ás m.a. á manntalsþingi í Keldunesi 6. maí 1719. Inntaks er ekki getið.³⁶⁵

Jón Jónsson lögfesti eignarjörð sína Ás og hjáleigur hennar; Bakka, Þórunnarsel og Byrgissel, sem tilheyrðu syni hans og alnafna, ásamt Byrgi sem tilheyrði honum. Að upptöldum hefðbundnum formála lögfestir hann jörðina með eftirfarandi hætti:

En landamerkin, sem Ás kyrkju máldagar og önnur forn og ný skjöl útvísa, eru þessi eptirfylgjandi: Ad utan og vestan í Hvalbein hid forna, er stendur vid sjó, þadan til sudurs í þúfuna vid Bröndukíl og Brandkollutjörn þadan skal stefna vestan vid Fljótsdalsgard (sem nú er þufnarönd) á reik í Hólshúsum allt sudur vestanverdt vid Randasel, þadan rétta stefnu í Meidavallahamar úr honum rétt til vesturs í þann austari Sandklett þadan í Hrutafjöll og austur í eilífshnjúk og svo beint austur í Jökulsá. og rædur hún svo landi ad austan til sjáfar úr. Med sama skilordi lögfesti eg eignir kyrkjunnar og Itök ad Asi ...³⁶⁶

Lögfestan, sem gilda skyldi í ár, var lesin fyrir manntalsþingsrétti að Ási 25. júní 1789 og bannaði Jón öllum að nýta sér ofangreint land án leyfis síns eða sonar síns. Lögfestan var lesin aftur upp fyrir manntalsþingsrétti 20. júní 1792 og átaldi hana enginn þá. Aftur var hún lesin upp fyrir manntalsþingsrétti 12. júlí 1799 en þá mótmælti henni séra Vigfús Björnsson, eigandi Kelduness, að því leyti sem hann taldi hana ganga of mikið upp á Keldunesland án þess að hann gæti skilgreint það nánar.³⁶⁷

Á manntalsþingi í Keldunesi 20. júní 1792 var lesin upp lögfesta fyrir Ási. Inntak lögfestu kemur ekki fram.³⁶⁸

Þann 12. júlí 1799 á manntalsþingi að Keldunesi voru lesnar upp lögfestur fyrir Ási og Keldunesi og mótmælt af umráðendum beggja jarðanna.³⁶⁹

Þorbergur Jónsson hreppstjóri lagði fram, á manntalsþingi í Keldunesi 10. júlí 1804, skriflega beiðni til sýslumanns um að taka vitnisburð þingsóknarmanna um nokkur atriði varðandi ásigkomulag jarðarinnar Áss. Umrætt skjal hefur ekki varðveist en af vitnisburðum þingsóknarmanna má að hluta til sjá um hvað var spurt:

Hér uppá svara þýngmenn til 1ta Pósts: Nei, þeir vite ecki ad Asi tilheýre neirn Úteingja Heýskapur, nema sokalladur Vögumýrar, lángt frá liggjande, blautar og nú graslausar ordnar. ... Til 3ia Svara Já. Til 4da svara eirnenn Já, ad allar þær hjáleigur, sem Jördinni Ási tilheyrdur sjeu nú seldar og burtu

³⁶⁵ British Library Add 11096. Dómabók Benedikts Þorsteinssonar sýslumanns í Þingeyjarsýslu 1719-1724, bl. 170v-171r. Útdráttur í skjali nr. 2.

³⁶⁶ Skjal nr. 2 (71) a-b. Áteiknun er um að lögfestan hafi verið lesin upp fyrir aukarétti að Keldunesi 28. júní 1834. Ummælin innan svigans um að gat hafi verið í frumritinu eru frá 1834 er landaþrætumál Þórunnarsels og Nýjabæjar var í háamáli en lögfestan var meðal málsskjala.

³⁶⁷ Skjal nr. 2 (71) a-b.

³⁶⁸ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.26).

³⁶⁹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.32).

feingnar, og ordnar [upphaflega skrifað: ordenn, en leiðrétt ofan línu] annarra Egindómur.³⁷⁰

Að beiðni J. Salomonssonar eiganda Áss var lesin upp lögfesta fyrir nefndri jörðu og kirkjuítökum þar á manntalsþingi í Keldunesi 4. júlí 1810.³⁷¹

Á manntalsþingi í Keldunesi 23. júní 1828 var lesin upp lögfesta Hallgríms eiganda Áss fyrir jörð hans og þar fyrrverandi kirkjuítökum. Inntak lögfestu er ekki getið.³⁷²

Deilur voru um Fagranes í Mývatnssveit á árunum 1832 - 1833. Einar Jónsson frá Reykjahlíð bar fyrir rétti 14. júní 1833 að Bjarni fyrrum bóndi á Grímsstöðum hefði aldrei þurft að kaupa hestagöngu á svokölluðum Austurfjöllum af föður sínum (í Reykjahlíð) því að hann hefði leigt hana af Jóni Jónssyni í Ási.³⁷³ Nánar er fjallað um þetta deilumál í kaflanum um Reykjahlíð í máli nr. 1/2007.³⁷⁴

Landamerkjabréf Áss og Svínadals í Kelduhverfi var útbúið 1. maí 1889. Því var þinglýst 24. júní 1890:

Eftir löggildandi landamerkjabrefi fyrir jörðunni Ási í Kelduhverfi og afbýlisjörð hennar Svínadal og eftir því sem kunnugir menn helzt til vita, eru þessi landamerki áðurnefndrar jarðar:

Ás á land allt að utan og austan frá syðri enda á Svartbaksskeri við Jökulsá og með henni fram í Dettifoss, og þaðan beint vestur í Eilífshnjúk, og þaðan beint vestur á Gangnamannaskarð (hið syðra) í Hrutafjöllum, og þaðan þvert í vestur þangað til bein stefna fæst úti Búnguveggi (rétt horn) og úr Búnguveggjum beina línu úti Eyólfshæð austur í Kerlingarhól, og svo austur í Merkipúfu og Arndísarhóla og alla leið á Meiðavallahamar við Byrgisbotn; síðan ráða Byrgisbjörg landamerkjum á millum jarðanna Áss og Byrgis það sem Björgin taka. En þaðan sem björgin enda, á Ás beina línu í Hólsnafir og land allt þar fyrir utan að Keldunesslandi útyfir Stóra og út yfir svonefndann Randarselskíl, í vörðu þá á kílbakkanum, sem er merkivarða millum Kelduness og Þórunnarsels landa. Þaðan utanað kílnum beina línu til suðausturs í syðri enda Svartbakaskers.

...

Ennfremur átta hesta göngu á Mývatnsfjöllum.³⁷⁵

E. Gottskálksson skrifaði undir landamerkjabréfið en hann var umboðsmaður eigenda Áss, þeirra Jóns Bjarnasonar í Laxárdal og Helgu Jónsdóttur að Syðralóni. Landamerkjabréfið var samþykkt af: B. Kristjánssyni, en hann var umboðsmaður Þeistareykja; Á. Bjarnasyni, umboðsmanni Vilborgar Þórarinsdóttur í Kílakoti

³⁷⁰ Skjal nr. 2 (249) a-b.

³⁷¹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.47).

³⁷² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.58).

³⁷³ Skjal nr. 2 (257) a-b.

³⁷⁴ Skjöl nr. 2 (255) a-b og nr. 2 (257) a-b.

³⁷⁵ Skjal nr. 2 (3) a-b.

eiganda 3/8 hluta úr Þórunnarseli; Þórði Flóventssyni, en hann samþykkti fyrir sig og stjúpdóttur sína Sigríði Bjarnadóttur en bæði áttu þau 3/8 hluta úr Þórunnarseli; S. Gunnlaugssyni, eiganda fjórðungs úr Þórunnarseli; Sigurgeiri Péturssyni, ábúanda og eiganda Reykjahlíðar; Indriða Ísakssyni, en hann samþykkti sem eigandi Kelduness og sem umboðsmaður Sigurbjörns Friðrikssonar á Sjóarlandi Hólseiganda, og S. Gunnlaugssyni, eiganda Meiðavalla sem samþykkti fyrir sig og móður sína [sami maður og eigandi fjórðungs Þórunnarsels].

Landamerksamningur milli jarðanna Áss og Svínadals var útbúinn þann 27. ágúst 1887. Hann var þinglesinn 28. júní 1911:

Við undirskrafaðir umboðsmenn eigenda jarðanna Áss og Svínadals í Kelduhverfi höfum komið okkur saman um það, að hin réttu landamerki milli nefndra jarða skuli vera þessi:

1. Frá Dettifossi að framan og austan, beina stefnu til vesturs í Eilífshnúk.
2. Frá Eilífshnúk til norðurs í Lönguhlíð og ræður hlíðin merkjum út á mótis við syðsta og vestasta hornið á Langavatnshöfða.
3. Úr „Langavatnshöfða“ í fult austur til „Jökulsár“ sem ræður merkjum fram að Dettifossi.

~~(Í sambandi við þessi landamerki höfum við og gert þann óafturkallanlega samning að Ás hafi það ítak í Svínadalsslandi frítt engi til árlegra slæгна er svarar 20 hestum vel flögðum af þurrabandi þar í enginu er ábúendum kemur haganlegast í hvert skifti. Auk þess skulu ábúendur Áss mega hafa fría og óátalda göngu fyrir hross þeirra í Svínadalsslandi haust og vor þegar þeir vilja og þörf krefur).³⁷⁶~~

E. Gottskálksson, umboðsmaður Jóns Björnssonar í Laxárdal, og Fr. Guðmundsson, umboðsmaður Helgu Jónsdóttur að Syðralóni, skrifuðu undir bréfið.

Á spássíunni við yfirstrikaða textann kemur fram að ítakinu hafi ekki verið lýst samkvæmt áskorun 20. 5. '53 og sé því niður fallið. J. Skaptason skrifar undir þetta.

Samkvæmt jarðamatinu 1804 er Ás sjálfseignarkirkjuförð sem er að hálfu leyti í eigu ábúenda. Ásamt hjáleigum er jörðin sögð 30 hundruð. Hún hefur kjarrskóg sem nýtist bæði eigendum jarðarinnar og öðrum nokkuð sem skilar jörðinni um einum ríkisdal í tekjur árlega. Góður útigangur er á jörðinni.³⁷⁷

Í jarðamatinu 1849-1850 er fjallað um Ás. Þar kemur fram:

Ás með hjáleigunni Svínadal, bóndaeign hingaðtil talin 20 hndr. ... landrými mikið og landkostir góðir, vetrarþétt eins; kolaskógur mikill og afréttarland að því skapi, líka nokkur grasatekja. ... Ókostir: ... skógurinn að ganga til þurðar og ullartjón mikið af honum; afréttarlandið verður ábúanda að litlum notum

³⁷⁶ Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁷⁷ Skjal nr. 2 (73).

nema til egin brúknar, ... – Hjáleigunnar tún er lítið, ... landrými og haglendi fyrir allar skepnur afbragðs gott; eingi víðlendt en fremur graslítið; nægur skógur til heimilis brúknar; afrétt um fram heimilis þarfir. Ókostir: gripahættur talsverðar haust og vor; ... Hjáleigan er liggur mjög til fjalla, er sérilagi undirorpum megnum áfellum að sumarlagi í bágunum árum. - ...³⁷⁸

Samkvæmt jarðmatinu 1916-1918 er Ás vestanvert við Jökulsá, skammt frá Jökulsárbrú. Hin þinglesna landamerkjalyking er þar tekin upp, þar á meðal hrossagangan á Mývatnsfjöllum. Ekki er um orðréttu samsvörun að ræða, t.d. er talað um Bringuveggi í staðinn fyrir Bunguveggi o.fl. en merkjalykingin er í raun hin sama og er því ekki tekin upp.

Í matinu kemur einnig fram að jörðin eigi mikið og gott heiðarland, er það móaland. Í heimalandi er mikill skógur. Landið er óskipt milli Áss og Svínadals sem er talinn 1/3 hluti úr Ási. Jörðin á tiltölu til fossa í Jökulsá, sem ekki er tekið tillit til við matið. Fyrir upprekstur fást árl. kr. 10.00. Einnig er í matinu minnst á að land og engi hafi mjög eyðilagst af sandfoki í svonefndum Ásteigjum. Eigandi jarðarinnar er fyrrv. sýslumaður Einar Benediktsson í Reykjavík.³⁷⁹

Ýmsar breytingar urðu á eignarhaldi Áss á 20. öld. Jörðin komst í eigu Einars Benediktssonar skálds árið 1907. Landspilda við Jökulsá og vatnsafl var selt hf. Gigant 14. desember 1908 og jörðin seld Kelduneshreppi af umboðsmanni Einars Benediktssonar 12. júní 1924.³⁸⁰

Árið 1938 var heimaland Áss suður að Rauðhólum selt ábúendum, en allt land þar sunnan við og vestan línu úr Ásbyrgisbotni í Rauðhóla tekið frá jörðinni og var í lok 6. tugs 20. aldar „afréttur“ sem Kelduneshreppur var eigandi að.³⁸¹

Mörkum heimalands Áss, sem selt var árið 1938, móti heiðinni er þannig lýst í afsalsbréfi:

Úr syðri enda Svartbakaskers í Jökulsá, með henni suður á Dagmálahlíðarhorn, þaðan beint í hæsta Rauðhól, þaðan beina stefnu í Botnslæk í Ásbyrgi, þaðan með björgum Ásbyrgis að austan sem björgin taka, þá nyrst úr björgunum beina línu í Hólsnafir, ...

Í bréfinu er tekið fram, að afréttarlandið sé undanskilið sölu.³⁸²

Hreppsnefnd Kelduneshrepps afsalaði Náttúruverndarráði spildu úr „afréttarlandi hreppsins“, sem áður tilheyrði Ási, 17. mars 1973, til þess að verða hluti af þjóðgarði. Mörkum landsins að sunnan og vestan er lýst svo:

Að sunnan. Landamerki eins og þau eru tilgreind í landamerkjabréfi frá 27. ágúst 1887, þinglýst 28. júní 1911.

³⁷⁸ Skjal nr. 2 (78) a-b.

³⁷⁹ Skjal nr. 2 (82).

³⁸⁰ Skjöl nr. 4 (35-37), nr. 7 (1), nr. 7 (2) og 50 (3).

³⁸¹ Gísli Guðmundsson. Lýsing Þingeyjarsýslu. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 53. Sbr. skjal nr. 4 (36 og 37).

³⁸² Skjal nr. 7 (3).

Að vestan. Bein lína úr norðvesturhorni Svínadalsslands, sbr. ofanritað, í Botnslæk í Ásbyrgi.³⁸³

Kelduneshreppur og Landgræðsla ríkisins gerðu með sér samning 18. október 1991 um að hreppurinn léti endurgjaldslaust land úr syðsta hluta Ásheiðar (afréttarlandi Kelduneshrepps) til landgræðslu. Mörkum er lýst þannig:

Land þetta afmarkast af landi Svínadalss að austan (þjóðgarðurinn í Jökulsárgljúfrum), hreppamörkum Kelduneshrepps að sunnan, (sýslumörk Norður- og suður-Þingeyjarsýslu), nýlegu hrauni vestan Hrutafjalla að vestan og væntanlegri girðingu að norðan. Um nánari stærð og afmörkun landsins vísast til uppdráttar sem fylgja skal samningi þessum og vera hluti af honum.³⁸⁴

Síðar segir, að landið verði afhent eiganda, þegar landið yrði svo vel gróið, að eigi væri nauðsyn á frekari aðgerðum af hendi Landgræðslunnar.

5.16 Afréttir og afréttarnot

5.16.1 Almennt

Ekki verður séð af eldri heimildum, að í fyrrverandi Keldunes-, Húsavíkur (síðar Tjörnes-, Húsavíkur- og Reykjahreppum) og Helgastaðahreppum (síðar Reykdæla- og Aðaldælahreppum) hafi verið nokkrir „afréttir“ eða „almenningar“. Nokkrir kirkjustaðir áttu „afrétti“ eða afréttarítök, en utan þessa svæðis, svo sem Grenjaðarstaður og Helgastaðir í Náttfaravíkum og Einarstaðir á Framdölum.³⁸⁵

Bent skal á, að 23. apríl 1639 báðu prestarnir í Múla og á Grenjaðarstað, Jón Gissurarson, prófastur, og Guðmundur Bjarnason, dóms á Helgastaðapíngi, hvort þeir mættu ekki halda eftir lögum þeim rekum, „afréttum“ og ítökum, sem máldagar kirkna þeirra „útvísa, að þær eigi“ og forverar þeirra hefðu haft og haldið. Sýslumönnunum virtist, að biskupinn yrði að vera þar við með próföstum, en vissu ekki réttara en þeir héldu því öllu, sem kirkjum þeirra heyrði til eftir máldögnum og þeir mættu brúka og hagnýta sér allt:

huortt það erv afriettir eda annat³⁸⁶

Þegar Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns var gerð í Þingeyjarsýslu árið 1712, nýttu ýmsar jarðir í Aðaldal sér upprekstur í Hvammsheiði, sem er langt utan marka ágreiningssvæðis í máli þessu. Er eftirtektarvert, sem þar segir um jörðina Núpa:

Átroðningi mætir þessi jörð af lömbum og geldfje, sem ýmsir menn reka á Hvammsheiði, nokkrir í leyfi þeirra sem ítök eiga í heiðinni eður sjálfra

³⁸³ Skjal nr. 7 (4).

³⁸⁴ Skjal nr. 50 (7).

³⁸⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 110, 178, 181

³⁸⁶ Skjal nr. 2 (241).

bæjamannanna sem löndin leigja, og eru með rjettu búfjárhagar, og nokkrir í óleyfi, en ekki vita menn að þetta sje lögafrijetur.³⁸⁷

Annars er lítið vikið, að „afréttum“ í löndum jarða, nema í Ási í Kelduhverfi:

Upprekstur hefur þessi sveit brúkað stundum í Ásland inn til næstu 10 ára, og var venjuleg undirgift fjárins 5 álna virði af hvörjum manni og sumum minna sem fátt áttu. Ekki er þetta lögafrijet, heldur var þessi upprekstur með leyfi ábúandans.³⁸⁸

Þá er rétt að benda á eftirfarandi umsögn um Reyki í Reykjahverfi:

Munnmæli eru að jörðin eigi þessi ítök: ... v hndr. land í Mælifellshögum milli tveggja garða, sem liggur í fjöllum vestur af *Reykjaheiði*. Þriðja v hndr. land í *Hvammsheiði*. Enginn veit (hér nálægur) að jörðin hafi þessi ítök brúkað eða þeirra notið.³⁸⁹

Úttekt Múlastaðar árið 1724 segir eyðijörðina Þeistareyki vera leigða til heyskapar og hestagöngu.³⁹⁰

Jarðamat 1804 getur ekki um afrétti á þessu svæði nema sagt er um Fjöll í Kelduhverfi:

78. Fiöll Holum forrige Bispestoels Jord 30 hndr. – med Öde Hialeien Fletir.
... For Afret betales til denne Jord aarl. 1 rd.³⁹¹

Fjárangöngur virðast hafa verið miklar milli Kelduhverfis og Tjörness og ágangur verið meiri á Keldhverfinga. Hins vegar voru Tjörnesingar óánægðir með að þurfa að gera fjallskil í Kelduhverfi:

Aðspurður um samgöngubætur greindi hreppstjóri m.a. frá því, á manntalsþingi á Keldunesi 7. júlí 1812, að fyrirhugað væri á þessu sumri að hlaða sauðrétt niður við Fjalla „afrétt“.³⁹²

Í skjalasafni Kelduneshrepps er að finna refasamning fyrir Norðursýslu frá 25. ágúst 1835 í ellefu greinum. Engar landfræðilegar upplýsingar er þar að finna heldur aðeins almennar reglur um grenjaleit í sýslunni. Í fyrstu grein sammingsins segir m.a. að allir sem eigi fleiri en fimm sauðkindur, lömbum eldri, í fardögum hvers árs séu skyldugir til að framkvæma grenjaleit í landi sínu þann fyrsta bjarta, rúmhelga dag í sjöttu viku sumars og aftur í níundu viku sumars. Með í för skulu vera a.m.k. tveir nágrannar sem skuli sæta sektum neiti þeir að taka þátt í leitinni. Þessir þrír, eða menn á þeirra vegum, skuli leita sameiginlega í löndum hvors annars og gera það eins vel og hægt er eftir landslagi. Í víðlendari plássum skal viðkomandi hreppstjóri ákvarða fjölda leitarinna eftir hentugleikum og kringumstæðum. Hver bóndi var einnig

³⁸⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 220.

³⁸⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 301.

³⁸⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 246.

³⁹⁰ Skjal nr. 2 (100).

³⁹¹ Skjal nr. 2 (73).

³⁹² Sbr. skjal nr. 2 (A.6.49).

skyldugur í 11, viku sumars að vitja þeirra vanalegu grenja í landi hans sem ekki höfðu verið unnin vorið áður.

Í sjöttu grein sama samnings segir:

Sá jardar ábúandi sem afréttartolla tekur edur taka ber, skal eiga valid, annad hvört ad kosta einsamall grenja vinníng í afréttarlandinu, eda svara þridjúng afrettartolla sem verjast til grenjavinnínga kostnadarins það ár, sem greni er af öðrum unnid í afréttinni, hér af fylgir, ad vilji afréttarumrádandi betala grenja vinníng í afrétt og hún er fjærleggjandi edur ei áföst heima landi hans ad hann skal þá kosta leitarmenn, og séu þeir ætíð skyldastir til leitar sem afrettarland taka til leigu af honum, þó verður í þessu tilliti ad fara eptir því, sem hingad til hefur vidtekin sidvenja og brúkun verid í hvörju plátsi og Sveit fyrir sig. Vilji leitarmenn ei móti sanngjörnum betalíng af honum fara í leitina á aqvednum tíma skulu þeir sektast med þeim i fyrsta § tilskipudu peníngaútlátum. Vilji Afréttarbóndi, sem afréttar tolla tekur ei halda leitina síálfur, heldur af standa þridjúng tollanna til annara móti því ad þeir leiti ad grenjum í Afrétt skal hreppstjóri vera fyrir leitinni, hvörí sinu umdæmi eptir 10do § hérad nedann.³⁹³

Samkvæmt boði setts sýslumanns skyldi afrit af samningnum liggja við hreppstjórnarembættin og skyldi hver hreppstjóri taka afrit af honum og skyldi hann sendast á milli hreppstjóra í Húsavíkur-, Kelduness- og Skinnastaðahreppum.

Íbúum Húsavíkurhrepps var uppáboðið á manntalsþingi á Húsavík 29. maí 1832:

sem afrétt brúka i sokölludum Fjalla Fjöllum, ad draga hvörgi géldfé sitt úr Safninu annarstadar [annarstadar, ofan línu] i Lögregtinni sem er á Fjöllum i Kelduhverfi, nema þeir bevísi ad nokkurntíma eda í Forntíð hafi Lögrétt verid brúkuð á Máná.³⁹⁴

Þá kvörtuðu bændur á Fjöllum, þeir Jón Gottskálksson og Ólafur Gottskálksson, bréflaga á manntalsþingi 23. maí 1837 yfir óheimilli afréttarnotkun Tjörnesinga.³⁹⁵

Á manntalsþingi á Húsavík 21. maí 1838 var rætt um upptöku lögréttar fyrir geldfé á haust í takmarkinu frá jörðunni Hringveri að Köldukvísl. Tjörnesingar vildu losna undan því að viðhalda Fjallarétt í Kelduhverfi og var þeim tjáð að það yrði ákveðið eftir þing í Keldunesi á yfirstandandi sumri.³⁹⁶ Málið var tekið upp á manntalsþingi í Keldunesi 11. júlí 1838 og þingmönnum tilkynnt að íbúar Tjörneshrepps óskuðu að stofnsetja rétt fyrir haustfé sitt nálægt Köldukvísl fyrir vestan heiðina og hætta að gera fjallskil í Kelduhverfi. Ekkert var ákveðið í málinu en

³⁹³ Skjal nr. 2 (281) a-b.

³⁹⁴ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.62).

³⁹⁵ Skjal nr. 2 (258).

³⁹⁶ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.76).

bændur kvörtuðu yfir ágangi í búfjárhögum sínum af geldfé úr Tjörneshreppi og töldu víst að sá ágangur mundi ekkert minnka þó að fjárréttirnar yrðu aðskildar.³⁹⁷

Ekki voru það fjallskilin ein, sem urðu að ágreiningi. Friðlýsingarbréf fyrir Víkingavatns- og Fjallaheiðum, frá þeim Grími og Birni Þórarinssonum og Ólafi Gottskálkssyni, var lesið á Keldunesþingi 16. júlí 1839 til þess að fyrirbyggja þar óleyfilega grasatekju frá Tjörneshreppi.³⁹⁸

Á árunum 1840-1841 varð allmikill málarekstur gegn bónda í Hringveri á Tjörnesi vegna geldfjársmölunar. Hafði hann látið smala búfjárhaga sína, en umsjónarmaður fjallgangna lagt á það ríka áherslu, að enginn mætti taka úr sínar kindur, heldur reka allt til rétta, nema afréttarkindur hefðu í lengt í kvíaám eigenda sinna, og látið ganga þar um seðil eða eins og segir í réttarskjali:

„Streingilega fyrirbydst einum og sérhvörjum að hlaupa á heidarland áður enn Gaungur ské til að tína úr sínar kindur enn afréttarfé alt, svovel það sem kynni að hafa tekid sér stödu saman við kvifé á bæum ef ekki tilheyrir því sama, heimili – sem og alt það fé er í gaungunum fyrirkémur skal vera komid til Fjallaréttar kvöld þess umtalada mánudags.“ Eirnin stendur þari sú skipan að gánga land alt nidur til Sjóar og taka alt afréttarfé er þeir fyndu.³⁹⁹

Dróttaði umsjónarmaðurinn að bóndanum, að hann hefði leynilega hlaupið á heiðar eða „afrétt“ og rekið afréttarfé heim til sín. Málið snerist síðan að nokkru leyti í annað mál, en ekki verður séð, að nokkur skýr mörk milli heiða/afrétta hafi verið dregin önnur en þau, hvar búsmala (kvíaám og kúm) var haldið á sumrum.⁴⁰⁰

Ólafur Gottskálksson á Fjöllum fór fyrir flokki tólf Keldhverfinga í bréfi til A. Þórðarsonar hreppstjóra dagsettu 24. febrúar 1843. Þar kvarta þeir yfir þeim eyðileggjandi ágangi sem þeir hafi þurft að þola undanfarin ár af geldpeningi sveitanna innan Reykjaheiðar. Um þetta mál er fjallað í kafla 5.14 um Þeistareyki sem þá voru leigðir sem „afréttur“ og viðbrögð Múlaprests sem taldi kvörtuninni beint gegn sér.⁴⁰¹

Vorið 1846 var haldinn lögregluréttur vegna gangnaóreglu Mánárbænda. Hafði Sigfús Sigurðsson, sem átti að stjórna göngum á Tjörnesi, kært bændurna. Bar annar bóndinn:

ad hann ásamt Magnúsi Gudmundssyni a Ketilsstöðum hefði á næstlidnu hausti verid af áklaganum Sigfúsi á Túnguggerdi settr fyrir Fjár Gaungur frá Búrfellsá og nordur ad Eingidal allt til hærstu Grjóta og ofan ad sjá, ... og vidkannast jafnframt ad þá hafi svo tiltalast milli sin og umgetins Magnúsar ad 3 af þeim tilteknu mönnum skyldu gánga ad utan frá Engidal og ad

³⁹⁷ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.78).

³⁹⁸ Sbr. skjal nr. (A.6.80).

³⁹⁹ Skjal nr. 2 (261).

⁴⁰⁰ Skjöl nr. 2 (259) - nr. 2 (268).

⁴⁰¹ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.147 a-c, A.6.148 a-b, A.6.149) og skjal nr. 2 (123).

Mananni en hinir 5 eda 6 að framan frá Burfellsá og utad Mana hvað og skedi.⁴⁰²

Varð síðar gerð sátt í málinu, en ekkert kemur þar fram um afréttir eða smölun á Tjörnesi.⁴⁰³

„Afréttarfriðlýsing“ Fjallabóna var lesin á manntalsþingi að Keldunesi 20. júní 1848, en inntak lýsingarinnar kom ekki fram og verður því ekkert ályktað um mörkin.⁴⁰⁴

Hið íslenska bókmenntafélag leitaði m.a. eftir upplýsingum um afrétti í spurningum sínum til presta vegna hinna fyrirhuguðu sýslu- og sóknalýsinga. Skúli Tómasson, prestur í Múla, svaraði þannig fyrir Múlasókn 31. ágúst 1839:

32. (*Afréttarlönd*.) Afréttarland frá Múla og sumum fleiri bæjum er brúkað norður á Þeistareykjum, sem liggur undir Múlakirkju, en réttir þaðan eru ekki hér í sókn og ber því öðrum að svara þar til.⁴⁰⁵

Jón Jónsson á Grenjaðarstað sagði í lýsingu Grenjaðarstaðar 24. október 1843, að afréttur í Náttfaravíkum hafi öðru hverju verið notaður af formönnum prests, þó ætíð í mótþróa Staðarpresta,

er nú um mína tíð hefur rekið svo langt, að eg fyrir ofríki þeirra og burtrekstur á skepnum mínum hef mátt flýja með þær úr afréttinum og kaupa töluvert lakari afrétt á Reykjaheiði.⁴⁰⁶

En um afrétti Grenjaðarstaðar- og Þverársóknar hafði Jón prestur þessi orð.

32. *Afréttarlönd* eru Þeistareykjaland á Reykjaheiði og Hvammsheiði. Almenningar engir. Lögrétt er svokölluð Hraunsrétt í Hvömmum, nálægt bænum Hrauni.⁴⁰⁷

Þorgrímur Arnórsson prestur á Húsavík svaraði 21. janúar 1842:

32. Reykja- og Tunguheiði eru almennt brúkaðar sem *afréttarlönd*, sumir líka farnir að reka lömb sín fram á Hvammsheiði. – Almenningar eru ei hér og eru því lambatollar goldnir. – Geldfé af vesturluta Reykjaheiðar og af Hvammsheiði er sundurdregið í Hraunsrétt en af austurparti Reykjaheiðar og af Tunguheiði er réttað í 22. viku sumars á Fjöllum í Kelduhverfi, hvar til að heyrir mikill hluti heiðarinnar.⁴⁰⁸

Svar séra Björns Halldórssonar í Garði í Kelduhverfi, 24. ágúst 1840, var á þessa leið:

⁴⁰² Skjal nr. 2 (272).

⁴⁰³ Skjal nr. 2 (273).

⁴⁰⁴ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.126).

⁴⁰⁵ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 134.

⁴⁰⁶ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 149.

⁴⁰⁷ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 154.

⁴⁰⁸ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 192.

32. Afréttarlönd eru bæði fá og lítil í Kelduhverfi (engir almenningar). Liggja þau helst undir tvær jarðir, nefnilega Fjöll, hvar fleiri sveitarbænda hafa upprekstur fyrir geldfé, og Þórunnarsel, hvar lambagöngur tíðkast á sumardag á svonefndum Flötum milli Jökulsár og Bakkahlaups. Að vísu er afréttarland Svínadal tilheyrandi fram til heiðar vestan við Jökulsá, en í sunnanvindum ráfar féð úr Svínadals áthögum fram um öll Mývatnsöræfi, sem taka þar við austur af byggð þess, er hina þrýtur; hvörs vegna fjárleit á haustdag er hér mjög torsókt og heimtur hinar verstu, einkum á lömbum; hvar af flýtur að svo fáir sem engir tíðka til lengdar fjárupprekstur í það land. Aðalfjárrett hér í sveit er svonefnd Fjallarétt, skammt austur frá Fjallatúni. ... Sækja til hennar bæði Tjörnesingar, sem eiga upprekstur á Tunguheiði vestan við Fjallafjöll, og svo Kelduhverfingar. Hinir fyrrnefndu kaupa og afréttarland, eður not þess fyrir sauðfénað sinn, að Fjallaeiganda.⁴⁰⁹

Í jarðamati 1849-1850 segir um Kelduneshrepp⁴¹⁰:

Landrými og landkosti má telja helztu hlunnindi sveitarinnar, einnig er hún vel sjálfbýrg með afréttarland ...

Afréttarland var talið til kosta í Ási og hjáleigunni Svínadal, Víkingavatni og Fjöllum með hjáleigunni Auðbjargarstöðum.

Nr. 1 Ás með hjáleigunni Svínadal, bóndaeign hingaðtil talin 20 hndr. ... landrými mikið ... kolaskógur mikill og afréttarland að því skapi, ... Ókostir: ...; afréttarlandið verður ábúanda að litlum notum nema til egin brúknar, ... – Hjáleigunnar tún er lítið, ... afrétt um fram heimilis þarfir.

Nr. 13 Víkingavatn með hjáleigunum Olafsgerði, Kílakoti og Sultum, bóndaeign nú 37 hndr. ... úthagi fyrir allar skepnum eins gripi sem sauðfénað ónógur, að undantekinni afrétt fyrir fullorðið fé.

Nr. 15 Fjöll með hjáleigunni Auðbjargarstöðum og eyðikotinu Flötum bóndaeign, nú 30 hndr. ... landrými mikið og landkostir í góðu meðallagi; afrétt og heimaland til aflögu. ... Ókostir: geldfjár-ágangur mikill, ...

Þá var kvartað undan ágangi afréttarpenings í Austurgarði, Garði (heiðarlandinu), Víkingavatni, Fjöllum og Bangastöðum.

Í Húsavíkurreppi var í jarðamatinu 1849-1850 talið til ókosta:⁴¹¹

Sömuleiðis er það athugandi við hrepp þennan, að hann á ekki nema aðeins litla tiltölu til afréttarlands, og auk þess eru búfjárhagar víða bæði litlir og uppblásnir í grjót, og hvergi skógarlendi neitt. -

Stórureykjum var talið til ókosta:

og leikur efi á að jörð þessi eigi afréttarland fyrir geldfje sitt á sumrum, ...

⁴⁰⁹ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 216-217.

⁴¹⁰ Skjal nr. 2 (78).

⁴¹¹ Skjal nr. 2 (79).

Við Þverá í Reykjahverfi var minnst á „afrétt“ í Hvammsheiði. Skógum var talið til kosta:

... þessutan á jörð þessi afrjettartöltu til svokallaðrar Reykjaheiðar. ...

Um Skörð segir:

Afrjettarland tilheyrir og jörðunni á Reykjaheiði sem kallast Grísatúngur, og álízt það land að vera nægilegt fyrir geldpening þann allann sem á henni verður framfluttur.

Í lýsingum jarðanna Syðri- og Ytri-Tungu, Hallbjarnarstaða og Sandhóla á Tjörnesi er talað um heiðarlönd, sem þremur fyrstöldu eru talin til kosta, og Héðinshöfði á land til fjalls, en ekki er minnst á „afrétt“ í lýsingum jarða á Tjörnesi, nema á Máná:

Að undanteknum talsverðum reka, - ... verður jörðunni ekki talið annað til kosta en afrjettarhagnaður til egin nota. ...

Um Helgastaðahrepp er sagt:

Afrjettarland má telja nokkuð, er ymsum jörðum í sveitinni tilheyrir, þó ei sje henni einhlýtt með öllu ...⁴¹²

Kasthvammur var sagður vel fær með „afrétt“ fyrir sig. og Þeistareykir með Mælifellshögum, sellandi Múla, eyðijörð

er nú brúkuð fyrir afrjett handa sauðfje og hrossum; graslendi er þar heimum sig á fyrrverandi túni og eingjum, víðlendi mikið af móum og hrauni, en þegar á alt er litið, er landið yfirgrifsmikið, og víða gott hagkvisti fyrir sauðfje; ... Land þetta álytst að framfleyta um sumar tíma af gjeldpeningi 2000; og 6 hrossum.

Það má sjá af lögregluréttarþinghaldi 16. apríl 1849, að afréttarfé hefur verið rekið í land Þeistareykja og einnig „svokallaðan Presthvammsdal.“⁴¹³ Á manntalsþingi að Keldunesi 2. júní 1862 var Þeistareykjalandi (Testareykjalandi) friðlýst fyrir upprekstri geldfjár, trippa og nauta og hverjum öðrum óskunda.⁴¹⁴ Á manntalsþingi á Húsavík 4. júní 1870 var lesið forboð um að brúka Þeistareykjaland og Mælifellshaga m.m. „Var því kröptugasta máta mótmælt“ af bændum á Reykjum og Brekknakoti.⁴¹⁵

Í bókinni Göngur og réttir er birt eftirfarandi skrá um gangnaskil búenda í Helgastaðahreppi árið 1882:

Skrá 1882 yfir afréttir og heimalönd, sem hreinsuð eru til Hraunsréttar:

⁴¹² Skjal nr. 2 (80) a-b.

⁴¹³ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.116).

⁴¹⁴ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.97).

⁴¹⁵ Sbr. skjal nr. 2 (A.6.101).

1. Afrétt sveitarinnar er Þeistareykjaland og hefir sveitin ekki aðra afrétt, hvorki til notkunar né hreinsunar nema í samlögum við aðrar fjallskiladeildir. Þeistareykjafrétt er skipt í þessar leitir.

a) Gjástykkisleit. Hún er austast í Þeistareykjalandi, takmörkuð að austan af Hrutafjöllum, að sunnan af Hágöngum og Mývetningaleitum, að vestan af Þeistareykjaleit (Þórunnarfjöllum) og að norðan af Kelduhverfislöndum. Í þessa leit þurfa sjö menn í fyrstu göngum og fjóra til sex í öðrum og þriðju.

b) Þeistareykjaleit. Hún takmarkast að austan af Gjástykkisleit, að sunnan af Gæsafjöllum, að vestan af Hólasandi og Lambafjöllum og að norðan af Kelduhverfisheiðum. Í þessa leit þurfa 20-22 í fyrstu göngum og 14-18 í öðrum og þriðju.

...

2. Heimalönd þau sem hreinsuð eru til Hraunsréttar af almenningi gegn því, að þau séu sveitinni frjáls sem lambafrétt, eru öll heimalönd austan Laxár, þau er sveitinni tilheyra, nefnilega Hamars-, Hóla-, Kasthvamms-, Geitafells-, Langavatns-, Klambasels- og Presthvamms-lönd, og að auki Grímsstaðaland við Mývatn í sameiningu við Mývetninga. Lönd þessi skiptast í þessar leitir:

a) Frambrúnaleit, eða Hamars-, Hóla-, Kasthvamms-, Geitafells- og Presthvamms-lönd. Sú leit hefst að ofan á takmörkum Hofstaða- og Hamarslanda, takmarkast að austan af Hólasandi, að vestan af Laxá og norðan af Þverárgili og Langavatni. Til hennar þurfa 7-9 menn í fyrstu göngum og 5-6 í öðrum. Þriðju hreinsun annast ábúendur jarðanna.

b) Útbrúnaleit, eða Geitafellsland austan árinna, Langavatns- og Klambaselslönd. Þessi leit hefir verið gerð í sameiningu við Tjörnesinga og til hennar lagt sem svarar 4-5 mönnum. Byrjuð út við Bótargil og gengin suður að Þverárgili og rekið þaðan niður á réttina.

c) Gæsafjallaleit eða Grímsstaðaland allt norður frá Sandvatni, ásamt Gæsafjöllum. Þessi leit er gerð í sameiningu við Mývetninga, þó svo, að fjallskilastjóri Helgastaðahrepps skipar fyrir um leitina og skulu til hennar teknir þeir menn úr Mývatnssveit, sem löndin nota. Til þessarar leitar þurfa 9-12 menn í fyrstu göngum, en 7-9 í öðrum og þriðju. Heimilt er leitarmönnum að draga sundur fé Mývetninga og Reykdæla í Gæsadal.⁴¹⁶

Fyrir lögreglurétti á Ljósavatni 17. maí 1900 var tekin fyrir kæra Sigtryggs Kristjánssonar í Kasthvammi, fjallskilastjóra Reykdælahrepps, á hendur Kristjáni Jónssyni í Barnafelli. Fjallskilastjóri kærði Kristján fyrir að hafa ekki innt af hendi fjallskil þau á „afrétt“ Reykjadalshrepps sem hreppsnefndin þar gerði honum síðastliðið haust.

Kristján sagðist hafa rekið geldfé sitt síðastliðið vor í Þingey í Skjálfandafljóti sem hann hafði leigt afnot af. Honum datt því ekki til hugar að hann væri skyldugur til

⁴¹⁶ Göngur og réttir V, bls. 104-105.

að fara í göngur fyrir það fé á „afrétt“ því það var á umflotinni eyju eins og í sjálfheldu eða girðingu. Um haustið fékk hann boð frá fjallskilastjóra Reykdælahrepps um að hann skyldi ganga tvennar Þeistareykjagöngur. Þar sem hann taldi sig ekki skyldugan til þess að fara í göngur á þetta „afréttarstykki“ greindi hann Sigtryggi fjallskilastjóra í Reykjadalshrepp frá því á Hraunsrétt.⁴¹⁷

Málið var aftur tekið fyrir í lögreglurétti á Húsavík 20. júní 1900.⁴¹⁸ Dómur var svo kveðinn upp í máli hins opinbera gegn Kristjáni Jónssyni í Barnafelli á Húsavík 22. ágúst 1900. Fram kemur að haustið 1899 hafi hreppsnefnd Reykdælahrepps skipað Kristjáni, sem var búsettur í Ljósavatnshreppi, hreppskil á „afrétt“ Reykjadalshrepps. Hreppsnefndin byggði skipun sína á skýrslu hreppsnefndar Ljósavatnshrepps um að Kristján hefði rekið fé sitt í lönd Reykdælahrepps. Hann hunsaði hins vegar þessa skipun og neitaði að greiða skaðabætur og því var hann kærður fyrir gangnarof og krafist skaðabóta fyrir vanrækslu fjallskila. Þrátt fyrir að Þingey sé á landsvæði Reykjadalshrepps taldi hann sig ekki fjallskilaskyldan fyrir það fé sem hann lét reka þangað og áleit sig aðeins skyldugan til að hreinsa sjálfa Þingey. Þessu var dómarrinn ósammála og dæmdi Kristján til greiðslu skaðabóta fyrir gangnarof.⁴¹⁹

Við mat á Geitafelli til sölu, sem gert var snemma vetrar 1914, var það talið jörðinni til ókosta, að hún lægi að Þeistareykjaafrétt og væri opnari fyrir ágangi þaðan en nokkur önnur jörð í Aðaldælahreppi. Hefði núverandi ábúandi gert meira en 2.000 faðma langa girðingu um nærlægari hluta landsins, til varnar ágangi afréttarfjár. Síðan segir:

Þrátt fyrir hina löngu girðingu sem áður er nefnd fellur mikill hluti af landi jarðarinnar til afréttar og þar með hinar fjarlægari slæjur, án þess að unnt hafi verið að fá neinar bætur fyrir það, sem stafar af því að hlutaðeigandi hreppssjóður hefir Þeistareykja afrétt á leigu, og hreppsbúar þarafleiðandi frían upprekstur þangað.⁴²⁰

Við sölu á Klambraseli og Langavatni á árunum 1914 og 1915 var það talið meðal ókosta jarðanna, að þær lægju að „afrétti“, svo að gera þyrfti eða gerðar hefðu verið girðingar til þess að verjast ágangi og þannig tapast mikið land á Langavatni.⁴²¹

Þeistareykjaland eða Þeistareykjaafréttur var keypt af Aðaldæla- og Reykdælahreppum árið 1915, sem áður höfðu notað það sem „afrétt“. Fjallað er um það í kafla 5.14 um Þeistareyki hér á undan.

Tekið er fram í lýsingum allra jarða í þáverandi Reykdæla- og Aðaldælahreppum í fasteignamati 1916-1918, að þær eigi rétt til upprekstrar í „afrétt

⁴¹⁷ Skjal nr. 2 (278).

⁴¹⁸ Skjal nr. 2 (279).

⁴¹⁹ Skjal nr. 2 (280).

⁴²⁰ Skjal nr. 2 (283).

⁴²¹ Skjöl nr. 2 (286) og nr. 2 (285).

sveitarinnar“. Einnig eiga jarðirnar Klambrasel, Langavatn og Geitafell nægilega „afrétt“ fyrir sig.⁴²²

Klambrasel:

Jörðin á rétt til upprekstrar í afrétt sveitarinnar og að auki sérstaka afrétt nægilega fyrir heimafé.

Langavatn:

Jörðin á nægilega afrétt fyrir sig, utan girðingar, og auk þess upprekstrarrétt í afrétt sveitarinnar.

Geitafell:

Jörðin á næga afrétt utan girðingar fyrir heimafé og auk þess upprekstrarrétt í afrétt sveitarinnar.

Flestar jarðir í þáverandi Tjörneshreppi (síðar Reykja- og Tjörneshreppar) áttu samkvæmt fasteignamati 1916-1918 „afrétt“ eða upprekstrarland.⁴²³

Um jarðirnar Brekknakot, Litlu- og Stórureyki, Holtakot, Þverá (þar er kvartað undan ágangi afréttarfjár) og Bakka segir:

Jörðin á afrétt fyrir sig.

Jarðirnar Dýjakot (síðar Skógahlíð), Saltvík og Tröllakot eiga í sama mati: upprekstrarland fyrir sig.

Skógar, Einarsstaðir, Skörð, Héðinshöfði og Kvíslarhóll eiga: næga afrétt fyrir sig.

Hins vegar á Rauf (síðar Eyvík):

mjög lítið upprekstrarland.

Syðri-Tunga hefur:

afrétt handa sér.

Tungugerði hefur:

upprekstur fyrir sig.

Hringver á:

nægilegt upprekstrarland fyrir sig.

Ytri-Tunga, Hallbjarnarstaðir, Ísólfstaðir, Hóll, Mýrarkot, Ketilsstaðir, Sandhólar og Voladalur „hafa“ eða „eiga“:

upprekstrarland handa sér.

Um Máná segir:

⁴²² Skjal nr. 2 (84).

⁴²³ Skjal nr. 2 (83).

Jörðin hefir mikið upprekstrarland fyrir allt að 2000 fjár, en ekkert hefir goldist fyrir upprekstur.

Um Húsavíkurland segir:

Búfjárhagar: víðáttumikið heiðarland, en grýtt og slitrótt. ... Girðing liggur þvert um landið, ... Landið fyrir ofan girðingu, er notað sem afrétt þorpsbúa.

Breiðavík er eina jörðin á Tjörnesi, þar sem ekkert er minnst á upprekstrarland eða „afrétt“.

Í Kelduhverfi er aðeins minnst á „afrétt“ eða upprekstur við örfáar jarðir í fasteignamati 1916-1918.⁴²⁴

Ás (landið var óskipt við Svínadal) á:

mikið og gott heiðarland, ... Fyrir upprekstur fást árl. kr. 10.00 ... Ágangur af afréttarfé.

Ágangur af afréttarfé var einnig á Meiðavöllum. Upprekstur var í land Undirveggjar. Krossdalur, Garður, Grásíða, Ólafsgærði, Kílakot, Sultir, Auðbjargarstaðir og Bangastaðir áttu upprekstrarland, Eyvindarstaðir áttu upprekstrarrétt. Í Keldunesi voru árlegar tekjur af upprekstri, sem og í Garði og Víkingavatni. Nýibær átti upprekstur í Keldunesland, Þórunnarsel og Syðribakki í Ásland.

Á Fjöllum var:

Afréttarland mikið og gott. Fjallaland og móa. ... Upprekstrarland mikið og tekið fyrir upprekstur árl. 9. kr. ... Ágangur af afréttarfé.

Stjórnarráð Íslands sendi öllum sýslumönnum landsins bréf 29. desember 1919. Þar var þeim tilkynnt að vegna þingsályktunar um rétt ríkisins til vatnsorku í „almenningum“ frá 27. september beri þeim að skila skýrslu við fyrsta tækifæri um svæði í sýslum þeirra sem teljast vera „almenningar“ og um „afréttarlönd“ sem ekki sannanlega hafa tilheyrt eða tilheyri nú nokkru lögbýli.⁴²⁵ Steingrímur Jónsson sýslumaður Þingeyjarsýslu svaraði bréfinu 6. apríl 1920. Eftir að hafa talið upp „almenninga“ á öræfum í sýslunni og önnur „afréttarlönd“ (ekkt þeirra fellur undir mál 2/2007) segist hann ekki þekkja til fleiri þó vel megi vera að í óbyggðum Norður-Þingeyjarsýslu séu einhver lönd sem rétt væri að telja til „almenninga“. Svarið virðist byggt á eigin þekkingu sýslumanns því ekkert kemur fram um að það sé byggt á svörum hreppstjóra eða oddvita heldur því, sem hann hefur heyrt eða er kunnugt um.⁴²⁶

Austurhluti Geitafellsheiðar var seldur Aðaldælahreppi árið 1956 sem „afrétt“.⁴²⁷

⁴²⁴ Skjal nr. 2 (82).

⁴²⁵ Skjal nr. 2 (243).

⁴²⁶ Skjal nr. 2 (244).

⁴²⁷ Skjal nr. 11 (3). Byggðir og bú. Aldarminning búnaðarsamtaka Suður-Þingeyinga, bls. 586.

Sýslumaðurinn í Þingeyjarsýslu, Jóhann Skaptason, tók saman „Upplýsingar um afrjettir og fjallskil í Þingeyjarsýslu árið 1959“. Sagði oddviti Reykdælahrepps hreppinn eiga „afrétt“ í Þeistareykjalandi ásamt Aðaldælahreppi. Oddviti Aðaldælahrepps sagði hreppinn eiga 7/15 Þeistareykjalands og Geitafellsheiði ofan girðingar. Í Reykja- og Tjörneshreppum og Húsavík voru að sögn oddvita aðeins heimalönd, en í Kelduneshreppi voru nefnd: Ásheiði, Svínadalsháls, Keldunesheiði, Garðsheiði, Víkingavatnsheiði, Framfjöll og Útfjöll með austurmörk við Jökulsá, en þaðan vestur og norður sýslumörk, en að norðan byggðin í hreppnum. Reykdæla- og Aðaldælahreppar áttu Þeistareykjaland að 8/15 og 7/11 og Geitafellsheiði með Geitafellsbónda. Haft var eftir oddvita Kelduneshrepps:

Kelduneshreppur er eigandi að Ásheiði og nokkrum hluta Svínadalsháls. Ríkissjóður á heimaland Svínadals, en Kelduneshreppur hefir það á leigu. Aðrar afrjettir eru í eign einstaklinga, eigenda þeirra jarða er liggja að afrjettunum.

Í Kelduneshreppi höfðu allir sveitarbúar upprekstrarrétt á „afrétti“ í hreppnum eins og þeir þyrftu; notkunarréttur byggðist á venju og samningi. Reykja- og Tjörneshreppsábuendur notuðu hver sitt land til hagagöngu og Húsavíkingar allir Húsavíkurland; og í Reykdæla- og Aðaldælahreppi höfðu allir bændur eða hreppsþúar upprekstrarrétt. Eignaskiptin urðu til við skiptingu Helgastaðahrepps árið 1896. Notkun Reykdælahrepps byggðist að sögn sýslumanns á eignarrétti og hefð, en það hefði verið útilokað, meðan hreppurinn var sérstakt fjárskiptahólf. Eftir að vörnum var aflétt, 1947, hafi Þeistareykjaland verið lítið notað af bændum í hreppnum.⁴²⁸

Sambærilegar upplýsingar koma fram í svörum oddvita hreppanna og byggingafulltrúa Húsavíkurbæjar við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um upprekstarrétt og „afrétti“ sveitarfélaganna árið 1989.⁴²⁹

Dæmt var í máli Skútustaðahrepps gegn hreppssjóðum Aðaldæla- og Kelduneshrepps 1. ágúst 1973 á Húsavík. Dómkröfur stefnanda var m.a. að hreppssjóðum Aðaldæla- og Kelduneshreppa yrði gert að greiða Skútustaðahreppi fjórðung af útlögðum kostnaði vegna landamerkjagirðingar frá Dettifossi að sandgræðslugirðingu vestan við Gæsafjöll. Til vara var þess krafist að sömu aðilum yrði gert að greiða kostnað í hlutfalli við skiptingu „afréttarlands“ milli þeirra. Einnig var þess krafist að hreppssjóður Reykdælahrepps⁴³⁰ yrði gerður að meðaðila í aðalsökinni og gerður meðábyrgur gagnvart þeim kröfum sem gerðar væru til hreppssjóða Aðaldæla- og Kelduneshreppa.

Helstu málavextir voru þeir að á árunum 1970-1972 var að frumkvæði Skútustaðahrepps gerð „afréttagirðing“ frá Dettifossi að austan að sandgræðslugirðingu vestan Gæsafjalla að vestan. Stefnandi hélt því fram að hinir

⁴²⁸ Skjal nr. 4 (95).

⁴²⁹ Skjöl nr. 4 (5-11).

⁴³⁰ Mál Skútustaðahrepps gegn Reykdælahrepp var tekið fyrir sérstaklega, sbr. skjal nr. 2 (276).

stefndu væru skyldugir til þess að taka þátt í þeim kostnaði sem af þessu reis samkvæmt girðingarlögum. Fram kemur að um landamerkjagirðingu sé að ræða og að landið sunnan hennar sé „afréttur“ Skútustaðahrepps en norðan hennar sameiginlegur „afréttur“ stefndu. Ósamkomulag hafi svo orðið um skiptingu kostnaðarins.

Hinir stefndu sögðu að engin ákvæði væru í girðingarlögunum sem skyldi til aðildar að girðingu milli „afrétta“ og að slík skylda hefði aðeins getað myndast með samþykkt sýslunefndar. Ástæða stefnanda til að reisa þessa miklu „afréttargirðingu“ hlyti að vera ágangur búfjár eða önnur skyld ástæða. Einnig bentu þeir á að með nýjum lögum hafi verið bætt nýjum greinum inn í girðingarlögin sem beinlínis segi að sýslunefnd skuli úrskurða undir hvaða grein girðingarlaganna fyrirhuguð „afréttargirðing“ skuli falla. Sá úrskurður skuli fyrst og fremst að byggjast á því hvort ágangur búfjár réttlætti einhliða ákvörðun um lagningu girðingar og hvort fyrirhugað stæði hennar sé nothæft, miðað við hæð lands, landslag og snjóalög.

Rifjaður var upp aðdragandi þessa girðingarmáls og greint frá því að árið 1967 hafi það verið lagt fyrir sýslufund Suður - Þingeyjarsýslu. Í fundargerð sýslunefndar megi sjá að oddviti Skútustaðahrepps hafi lagt fyrir erindi um setningu samþykktar um endurnýjun girðingar milli Mývatnssveitar annars vegar og Kelduhverfis, Aðaldælahrepps og Reykdælahrepps hins vegar. Eftir að hafa rætt málið komst sýslunefndin að þeirri ályktun að ekki væri ástæða til að efna til sérstakrar samþykktar í þessu skyni en samþykktu að veita oddvita sínum heimild til þess að veita Mývetningum undanþágu með tilfærslu á smölun á þessu ári.

Árið 1970 var málið tekið upp á sýslufundi Norður-Þingeyjarsýslu sem kaus tvo menn til að koma á sáttum fyrir hönd Kelduneshrepps en þær tilraunir báru engan árangur. Fundur var haldinn 16. september 1969 í Hótel Reyhlið að frumkvæði oddvita Skútustaðahrepps. Þangað mættu fulltrúar frá sveitarstjórnnum Reykdæla-, Aðaldæla-, Kelduness- og Skútustaðahreppa auk sýslumanns og fulltrúa hans. Tilfnið var að freista þess að ná samkomulagi um lagningu afréttargirðingar frá Dettifossi vestur í sandgræðslugirðingu vestan Gæsafjalla. Á fundinum var þess óskað að sýslumaður leitaði umsagnar félagsmálaráðherra um málið. Í bréfi, sem sýslumaður ritaði honum 13. október 1969, segir að Skútustaðahreppur hafi ákveðið að girt skuli á „afréttarmörkum“ milli „afréttarlands“ Skútustaðahrepps og „afréttarlanda“ lágsveitanna Reykdæla-, Aðaldæla- og Kelduneshreppa. Sýslumaður var sammála skilningi Skútustaðahrepps á girðingarlögunum hvað framkvæmd verksins varðaði. Lágsveitarhrepparnir töldu hins vegar að þeim væri enginn hagur í því að greind „afréttargirðing“ yrði reist og töldu kostnaðinn við það sér ofviða. Þeir héldu því fram að Skútustaðahreppur gæti ekki kafið þá um þátttöku í kostnaði við girðinguna nema ákveðið væri að reisa hana í sýslunefndarsamþykkt.

Umboðsmaður hinna stefndu krafðist þess að dómari, þ.e. Jóhann Skaptason sýslumaður, viki sæti í þessu máli og úrskurðaðist þannig.⁴³¹

Samdægurs var tekið fyrir mál Skútustaðahrepps gegn hreppssjóði Reykdælahrepps. Dómkröfur stefnanda voru m.a. að hreppssjóði Reykdælahrepps yrði með dómi gert að greiða Skútustaðahreppi fjórðung af útlögðum kostnaði vegna landamerkjagirðingar frá Sandvatni að sandgræðslugirðingu vestan við Gæsafjöll. Málavextir voru þeir að sumarið 1968 hafi, að frumkvæði Skútustaðahrepps, verið gerð landamerkjagirðing frá Sandvatni norðan Mývatns að sandgræðslugirðingu vestan við Gæsafjöll og þannig skilið milli landa Mývetninga annars vegar og Reykdæla hins vegar. Girðingin hafi verið lögð í samráði við oddvita Reykdælahrepps en síðar hafi komið upp ósamkomulag um skiptingu á greiðslu kostnaðar við framkvæmdina.

Í sýknukröfu hins stefnda kemur m.a. fram að umrædd girðing liggja nálægt merkjum milli jarðanna Hamars og Hóla í Laxárdal annars vegar og Grímsstaða í Mývatnssveit hins vegar sem allar séu í einkaeign. Jafnframt bendir hinn stefndi á ef til þess kæmi að litid yrði á girðinguna sem girðingu milli „afrétta“ þá hefði stefnandi ekki haft rétt til að reisa hana með einhliða aðgerðum samkvæmt girðingalögum.

Aðdragandi þessa var að öllu leyti eins og aðdragandi hins málsins sem rakið er hér að framan og úrskurðurinn á sömu leið, þ.e. að héraðsdómarinn Jóhann Skaptason sýslumaður skyldi víkja sæti í þessu máli. Vætanlega hefur verið fenginn setudómari til þess að kveða upp dóm, sem þá hefur fært dóminn í embættisbók sína en dómurinn hefur ekki verið lagður fram í málinu.⁴³²

Afar litlar upplýsingar eru um „afrétt“ Kelduneshrepps í ritinu „Göngur og réttir“ þar eð ekki hafði tekist að afla verulegra upplýsinga um fjallskil hreppsins frá heimamönnum. Þó segir þar, að alls staðar sé stutt á „afréttina“, svo að eigi séu þar nema dags göngur frá bæjum utan á Svínadalsháls, þar sem göngur taki tvo daga. Sökum fjárfunga, sem leiti í heiðalönd Kelduneshrepps, hafi um langt skeið verið venja, að Innsveitungar legðu nokkra menn til í göngur Keldhverfinga, sérstaklega í Ásheiði, jafnframt því, sem þeir menn tækju fé innan yfir Reykjaheiði á réttum í Kelduhverfi.⁴³³ Einnig kemur fram á öðrum stað, að venja sé, að lið bæði Keldhverfinga og Aðaldæla sé mætt á sveitamerkjum, þegar sauðljóst sé, og hefji göngur. Keldhverfingar hafi um allmörg ár sótt fé sitt á Þeistareyki um fyrstu göngur og dregið það úr fjárhópi þeim, sem smalast hafi norðan að.⁴³⁴

Í bókinni „Norður-Þingeyjarsýsla“ er lýsing á afréttarlöndum Keldhverfinga. Hér á eftir eru hlutar úr þeirri lýsingu:

⁴³¹ Skjal nr. 2 (275).

⁴³² Skjal nr. 2 (276).

⁴³³ Göngur og réttir V, bls. 170.

⁴³⁴ Göngur og réttir V, bls. 164-165.

Afréttarlönd Keldhverfinga eru víðáttumikil, og er skipt í leitarsvæði, sem hvert hefur sérstakan gangnaforingja eða fjallkóng. Talið að vestan og austur til Jökulsár eru leitarsvæðin þessi: 1. Útfjöll, 2. Framfjöll, 3. Víkingavatnsheiði, 4. Garðsheiði, 5. Vesturhluti Ásheiðar og Keldunesheiði (vesturhluti Ásheiðar nefnist í daglegu tali Gjástykki), 6. Austurhluti Ásheiðar, 7. Svínadalsháls og 8. Ásland.

1. *Útfjöll* eru norðausturhluti hálendisins, sem gengur frá Reykjaheiði norður á Tjörnes. Takmörk þeirra eru að norðan og vestan sýslumörkin, en suðurtakmörk eru Fjallagil og Tunguheidarvegur. Landslagi og gróðri er lýst í jarðalýsingu Auðbjargarstaða og Bangastaða. ...

2. *Framfjöll* eru suður og austur-hluti áðurnefnds hálendis frá Sæluhússmúla að sunnan, að fyrrnefndum takmörkum Útfjalla að norðan. Vestan að þessum afréttarsvæðum báðum (Útfjöll meðtalín) liggja afréttarlönd Tjörness, Húsavíkur og Reykjahverfis, talið frá norðri til suðurs. Sunnan að Framfjöllum liggur Þeistareykjaland frá Sæluhússmúla að Rauðhól, að austan er Víkingavatnsheiði, er takmarkalínan úr Rauðhól til norðurs um Þríhyrning í Sjónarhól, sem er milli Fjalla og Sulta. Svæði þetta er land Fjalla, og er það auk háfjallanna um 3 km breið mólendisræma austan við þau. Gangnamenn eru 12. Um 17 km eru frá Sæluhússmúla til Fjallaréttar, en þar er réttað og rekið inn um leið og Útfjallasafn. Uppi á háfjöllunum suðvestur af Fjöllum eru gróðurlausir melar, kallaðir Grjót. Grjótin eru venjulega smöluð einu sinni á hausti og þá af 2 mönnum.

5. *Vesturhluti Ásheiðar og Keldunesheiði* eru eitt leitarsvæði, enda liggur Keldunesheiði í beinu framhaldi af vesturhluta Ásheiðar til norðurs. Í Eyjólfs hæð eru landamerki Garðs, Áss og Þeistareykja. Liggur Þeistareykjaland að Ásheiðinni að vestan. Landamerki eru til suðurs frá Eyjólfs hæð um Bunguvegg, og sama stefna til suðurs, eftir að Bunguveggur hverfur, allt að sauðfjárveikivarnagirðingu, sem lögð var 1944 úr Hafragili við Dettifoss til vesturs í Sandvatn norður frá Mývatni. Bunguveggur er gjáveggur mikill, sem rís mót austri. 3-4 km austar rís annar mikill gjáveggur mót vestri, Kvíaveggur. Spildan milli gjánna hefur sigið og er öll sundur tætt af gjám. Jarðsig þetta nefnist Gjástykki. Takmörk þessa leitarsvæðis að austan eru Kvíaveggur og Hrutafjöll sunnar. ... Venjulega er hér fátt um fé, ... Tvo daga þarf til að ganga þetta leitarsvæði. Ganga 5 menn fyrri daginn, og er þá gengið norður móts við Eyjólfs hæð. 12 menn ganga síðari daginn. Vegalengd úr syðstu leitum til réttar er 30-40 km. Rétttað er á Tjarnarétt skammt suðaustur af Keldunesi.

6. *Austurhluti Ásheiðar* liggur austan Kvíaveggs og Hrutafjalla, allt frá byggð og suður að fyrrnefndri girðingu (sunnan girðingar er land Reykjahlíðar í Mývatnssveit). Leitarsvæðið takmarkast að austan af Svínadalshálsi syðst og Áslandi nyrzt. ... Hér gengur margt fé, og eru göngur erfiðar í skógunum. ... Vegalengd frá girðingu og til bæja er svipuð og í vesturhluta Ásheiðar, en dálítið lengra til réttar. Rétttað er á Tjarnarétt. Gengið er tvo daga.

Gangnamenn eru 7 fyrri daginn, en 15 hinn síðari, og eru sumir þeirra gangnamenn úr Svínadalshálsi.⁴³⁵

Ekki er vikið að afréttum á þessu svæði í Árbók Ferðafélags Íslands 1965, Norður-Þingeyjarsýsla, Tjörnes og Strönd, nema á einum stað í umfjöllun um Reykjaheiði. Þar segir:

Farið er út af Tjörnesvegi rétt vestan við Lón suður hjá Fjallabæjum eftir grónum vallendisgrundum, en stórskorin fjöll til hægri (Stallfjall, Stofufjall, Nafafjall og hið efra Sauðafell og Háskálar) með grónum undirhlíðum. Þar er ein af afréttum Keldhverfinga, Framfjöll.⁴³⁶

Samkvæmt upplýsingum oddvita Aðaldælahrepps árið 2007 er „afréttur“ Aðaldælahrepps og Reykdælahrepps (nú hluti Þingeyjarsveitar) Þeistareykjalands. Á Aðaldælahreppur 7/15 og Þingeyjarsveit 8/15. Með samningum við Þingeyjarsveit hefur Aðaldælahreppur fengið beitarafnot Þeistareykjalands gegn því að annast viðhald girðinga, sem settar hafa verið upp umhverfis landið, þ.e. milli Þeistareykjalands annars vegar og Kelduhverfis og Mývatnssveitar annars vegar.⁴³⁷

Í Sýslu- og sóknarlýsingum fyrir Þingeyjarsýslur er fjallað um Reykja- og Tunguheiði:

Reykja- og Tunguheiði eru almennt brúkaðar sem *afréttarlönd*, sumir líka farnir að reka lömb sín fram á Hvammsheiði. — Almenningar eru ei hér og eru því lambatollar goldnir. — Geldfé af vesturhluta Reykjaheiðar og af Hvammsheiði er sundurdregið í Hraunsrétt en af austurparti Reykjaheiðar og af Tunguheiði er réttað í 22. viku sumars á Fjöllum í Kelduhverfi, hvar til heyrir mikill hluti heiðarinnar.⁴³⁸

Í skjali sem ber yfirskriftina „Upplýsingar um afrjettir og fjallskil í Þingeyjarsýsl[u] árið 1959“ sem dagsett er 13. maí 1959 segir meðal annars:

Reykðælahreppur:

Reykðælahreppur á afrjett í Þeistareykjalandi ásamt Aðaldælahreppi.
[...]

Aðaldælahreppur:

7/15 Þeistareykjalands og Geitafellsheiði ofan girðingar. [...]

Reykjahreppur:

Heimalönd. (Oddviti)

Tjörneshreppur:

⁴³⁵ Gísli Guðmundsson: Lýsing Þingeyjarsýslu. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 23-25.

⁴³⁶ Árbók Ferðafélags Íslands 1965. Gísli Guðmundsson: Norður-Þingeyjarsýsla, Tjörnes og Strönd, bls. 34.

⁴³⁷ Skjal nr. 4 (4).

⁴³⁸ Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839–1844. Gott mál hf. Reykjavík 1994, bls. 192.

Aðeins heimalönd (Oddviti)

Húsavík:

Aðeins heimaland.

Kelduneshreppur:

Ásheiði, Svínadalsháls, Keldunesheiði, Garðsheiði, Víkingavatnsheiði, Framfjöll, Útfjöll. Mörk þeirra eru: Að austan Jökulsá í Dettifoss. Þaðan vestur og síðan norður sýslumörkin milli Suður- og Norður-Þingeyjarsýslu. Að norðan byggðin í hreppnum.

Undir skjalið skrifar Jóhann Skaptason sýslumaður Þingeyjarsýslu.⁴³⁹

Þann 20. febrúar 1989 sendi félagsmálaráðuneytið fyrirspurn til allra sveitarstjórna um afréttarmálefni.⁴⁴⁰ Í svörum oddvita Reykjahrepps, Tjörneshrepps, og byggingarfulltrúa Húsavíkurbæjar kemur fram að allt land í hreppnum sé í eigu lögbýla innan staðarmarka sveitarfélaganna.⁴⁴¹ Í svari oddvita Kelduneshrepps sem dagsett er 6. nóvember 1989 segir meðal annars:

Allt land innan marka Kelduneshrepps tilheyrir einstökum jörðum og er með þinglýstum landamerkjum, utan nokkur spílda sunnan og austan til í hreppnum, sem Kelduneshreppur á og kallast Ásheiði.⁴⁴²

Í svari hreppsnefndar Reykdælahrepps við sama erindi dags. 20. febrúar 1989 segir meðal annars:

Afréttur Reykdælahrepps í Suður-Þingeyjarsýslu er Þeistareykjaafréttur á Reykjaheiði. Hann er eign Reykdælahrepps að 8/15 og Aðaldælahrepps að 7/15 og eiga íbúar þessara hreppa upprekstrarétt í afréttinn í þessum hlutföllum. Einnig telst afrétturinn til hreppanna í þessum hlutföllum.⁴⁴³

5.16.2 Fjallskilareglugerðir

Elsta fjallskilareglugerð fyrir vesturhluta Þingeyjarsýslu, þ.e. Suður-Þingeyjarsýslu og Kelduneshrepp í Norður-Þingeyjarsýslu, er frá árinu 1893 og tók gildi 1. janúar 1894.⁴⁴⁴

Var þá svæðinu öllu skipt í þrjú fjallskilafélög: 1. Svæðið milli Jökulsár og Skjálfandafljóts. 2. Svæðið vestan Skjálfandafljóts og norðan Ljósavatnsskarðs, vestur í Fnjóskadal hjá Skógum og þaðan yfir Vaðlaheiði að Veigastöðum á Svalbarðsströnd. 3. Svæðið vestan Skjálfandafljóts ofan við Ljósavatnsskarð. Hvert fjallskilafélag gat skipst í deildir eftir því sem hagar, fjöll og vatnsföll deildu. (1. gr.).

⁴³⁹ Skjal nr. 4(95).

⁴⁴⁰ Skjal nr. 4(5).

⁴⁴¹ Skjöl nr. 4(7), 4(8) og 4(9),.

⁴⁴² Skjal nr. 4(10).

⁴⁴³ Skjal nr. 4(11).

⁴⁴⁴ Skjal nr. 4 (14).

Allt land skiptist í „afréttir“ og heimalönd. Hreppsnefndir í hverjum hreppi ákváðu, hvað skyldu vera „afréttir“ og takmörk milli „afréttar“ og heimalanda. (3 gr.).

Hreppsnefndir skyldu gangast fyrir sveitarsamþykktum um, hvort nota skyldi heimalönd til upprekstrar fyrir geldfé eða lömb. Skyldi tekið skýrt fram, hver þau lönd væru og tala fjár, er í þau mætti reka. Heimalönd, sem heimild væri til fyrir að nota til upprekstra, skyldi skoða sem „afrétti“, enda væru þau notuð á þann hátt af fleiri en landeigendum sjálfum (4. gr.).

Ef tveir eða fleiri menn ættu „afrétti“ saman, skiptust afréttartollar milli þeirra eftir tiltölu hvers og eins í „afrétti“, þótt einn leyfði frekar en aðrir. (9. gr.).

Fjárleitir á öræfi, sem ekki gætu talist til nokkurra „afrétta“, skyldu gerðar eftir sömu reglum sem eftirleitir. (29. gr.).

Ný fjallskilareglugerð var sett árið 1904.⁴⁴⁵ Mikilvægasta breytingin var á 3. grein, en fyrri málsgrein hennar var svohljóðandi:

Allt land skiptist í öræfi, afrjetti og heimalönd. Það skulu vera afrjetti, sem að fornu hafa verið. Sýslunefnd getur og tekið upp nýja afrjetti, ef nauðsyn ber til, eptir tillögum hreppsnefnda og með samþykkt landeiganda.

Næstu fjallskilareglugerðir voru settar árin 1913 og 1920 (dálítil breyting gerð 1924).⁴⁴⁶ Engar breytingar voru þá gerðar, sem ástæða er til að nefna hér, en árið 1929 var svæðið gert að einu fjallskilafélagi eða eins og segir í 1. grein:

Suður-Þingeyjarsýsla, ásamt Kelduneshreppi í Norður-Þingeyjarsýslu er eitt fjallskilafélag, sem skiftist í deildir eftir því sem landi hagar og fjöll og vatnsföll deila. Sýslunefndin ákveður takmörk deilda eftir tillögum sveitarfélaga.

Stjórn og umsjón fjallskilamála breyttist samkvæmt 3. grein:

Hver hreppsnefnd getur valið einn mann eða fleiri úr sínum flokki til að hafa á hendi stjórn og umsjón allra fjallskilamála hreppsins og nefnast þeir fjallskilastjórnar.

Þar sem svo hagar til, að ein fjallskiladeild tilheyrir tveimur eða fleiri hreppum, kjósa hlutaðeigandi hreppsnefndir sameiginlega fjallskilastjórn, er hafi störf þessi á hendi í umboði hreppsnefnda.⁴⁴⁷

Næsta fjallskilareglugerð, árið 1937, var fyrir Suður-Þingeyjarsýslu eina, sem og frá árunum 1952, 1959 og 1974, en árið 1952 var Húsavík orðin að kaupstað og því nefnd sérstaklega eftir það.⁴⁴⁸ Breytingar, sem ástæða þykir til að nefna eru eftirtaldar:

Árið 1959 varð 4. grein svohljóðandi:

⁴⁴⁵ Skjal nr. 4 (15).

⁴⁴⁶ Skjöl nr. 4 (16), nr. 4 (17) og nr. 4 (18)

⁴⁴⁷ Skjal nr. 4 (19).

⁴⁴⁸ Skjöl nr. 4 (20) - nr. 4 (23).

Allt land skiptist í öræfi, afréttir og heimalönd. Ekki verður afréttarland, þótt í einkaeign sé, gert að heimalandi, nema samþykki hreppsnefndar komi til, enda hafi það aldrei áður í byggð verið.

Sýslunefnd getur ákveðið nýjar afréttir eftir tillögum hreppsnefndar, enda liggi samþykki landeigenda fyrir.⁴⁴⁹

Nýrri málsgrein var aukið í 4. grein í fjallskilareglugerðinni árið 1974:

Enn fremur geta hreppsnefndir með samþykki sýslunefndar breytt takmörkum afrétta og lagt til þeirra land, er þær hafa full umráð yfir.⁴⁵⁰

Núgildandi fjallskilasamþykkt er frá árinu 1996 og er fyrir Suður-Þingeyjarsýslu austan Vaðlaheiðar, þ.e. Tjörnes-, Reykja-, Aðaldæla-, Reykdæla-, Skútustaða-, Bárðdæla-, Ljósavatns- og Hálshreppa og Húsavík. Hljóðar 4. grein svo:

Land, sem fjallskilaf framkvæmd tekur til, skiptist í almenninga, afrétti og heimalönd. Héraðsnefnd getur ákveðið nýjar afréttir eftir tillögum sveitarstjórna og með samþykki landeigenda. Ennfremur geta sveitarstjórnir með samþykki héraðsnefndar, breytt takmörkum afrétta og lagt til þeirra land, er þær hafa full umráð yfir. Ekki verður afréttarland, þótt í einkaeign sé, gert að heimalandi, nema samþykki héraðsnefndar komi til. Héraðsnefnd ákveður mörk á afréttum og almenningum.⁴⁵¹

Sérstök fjallskilareglugerð var sett fyrir Kelduneshrepp árið 1935. Þar segir í 1.-3. og 5. grein:

1. gr. Kelduneshreppur í Norður-Þingeyjarsýslu er eitt fjallskilafélag, og teljast lönd allra jarða í hreppnum innan fjallskilasvæðisins.
2. gr. Sýslunefnd Norður-Þingeyjarsýslu hefir á hendi yfirstjórn allra mála fjallskilafélagsins samkvæmt sveitarstjórnarlögunum frá 31. maí 1927, en hreppsnefnd Kelduneshrepps hefir að öðru leyti alla stjórn og framkvæmd fjallskilamála.
3. gr. Allt land á fjallskilasvæðinu telst til afréttar, nema afgirt land og til fjallskila, nema ræktað land.
5. gr. Heimilt er að nota til upprekstrar fyrir sauðfé heiðarland allt, á fjallskilasvæðinu, sem ekki er afgirt, en hvorki engjar né heimalönd.⁴⁵²

Reglugerðin átti aðeins að gilda í eitt ár en gildistími hennar var framlengdur án takmarkana árið 1936.⁴⁵³

Breyting var gerð á reglugerð Kelduneshrepps árið 1953 sem ekki virðist hafa neina þýðingu hér.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ Skjal nr. 4 (22).

⁴⁵⁰ Skjal nr. 4 (23).

⁴⁵¹ Skjal nr. 2 (24).

⁴⁵² Skjal nr. 4 (23).

⁴⁵³ Skjal nr. 4 (24).

⁴⁵⁴ Skjal nr. 4 (25).

Í fjallskilareglugerð fyrir Kelduneshrepp árið 1976 eru litlar efnislegar breytingar frá fyrri reglugerðum. Í 1. gr. er miðað við land vestan Bakkahlaups. Aðrar breytingar í fyrrnefndum greinum taka fyrst og fremst mið af nýjum lögum, svo sem um afréttarmálefni.⁴⁵⁵

Í fjallskilareglugerð fyrir Kelduneshrepp árið 1996 eru litlar efnislegar breytingar frá fyrri reglugerðum. Í 3. grein er mælt fyrir að hreppsnefnd velji einn mann úr sínum hópi til þess að annast framkvæmd fjallskilamála. Aðrar breytingar í fyrrnefndum greinum taka fyrst og fremst mið af nýjum lögum, svo sem um héraðsnefndir og afréttarmálefni.⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ Skjal nr. 4 (26).

⁴⁵⁶ Skjal nr. 4 (27).

6 NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

6.1 Sameiginleg atriði á svæði 6

Hér á eftir verður fyrst fjallað um *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og fyrir-
liggjandi dómafordæmi í þjóðlendumálum og samhengi þessara gagna við það mál
sem hér er til umfjöllunar. Í framhaldinu verður einnig sérstaklega hugað að því hvort
í nýjum dómum um eignarréttarlega stöðu tiltekinna afréttarsvæða megi greina
áherslumun sem tilefni gefi til breytinga á sönnunarmati óbyggðanefndar í sambæri-
legum tilvikum. Að því búnu verður gerð grein fyrir landnámi á því svæði sem mál
þetta varðar og því næst koma niðurstöður óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu
einstakra landsvæða, í staðfræðilegri röð.⁴⁵⁷ Loks verður fjallað um ákvörðun
málskostnaðar.

6.1.1 Almennar niðurstöður óbyggðanefndar

Í úrskurðum óbyggðanefndar í málum nr. 1-7/2000 (svæði 1), er í kaflanum *Almennar
niðurstöður óbyggðanefndar* gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar
staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Í
úrskurðum í málum nr. 1-5/2001 (svæði 2) er í kaflanum *Viðauki við almennar
niðurstöður óbyggðanefndar* aukið við þessa umfjöllun og nokkrum nýjum atriðum
bætt við. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og birtir þannig
sem viðauki með úrskurðum í málum nr. 1-9/2003 (svæði 3), 1-6/2004 (svæði 4) og 1-
5/2005 (svæði 5). Sami viðauki fylgir hér og með öðrum úrskurðum í málum nr. 1-
5/2007 (svæði 6).

Sú umfjöllun um einstök landsvæði sem hér fer á eftir er í beinu samhengi og
samræmi við áðurnefndar *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar*, ásamt viðauka við
þær, og vísar til þeirra, sbr. einnig kafla 6.1.2.-6.1.3. hér á eftir.

6.1.2 Dómafordæmi í þjóðlendumálum

Á þeim tíma sem liðinn er frá því *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og viðauki
við þær birtist hefur Hæstiréttur kveðið upp nokkurn fjölda dóma sem almenna
þýðingu hafa við efnislega úrlausn þjóðlendumála. Samhengi nýrra niðurstaðna
dómstóla við þau grundvallaratriði sem úrlausnir óbyggðanefndar byggjast á kemur að
sjálfsögðu til skoðunar hverju sinni.

Í þeim úrskurðum sem kveðnir voru upp 31. maí 2006, nánar tiltekið kafla
6.1.1. í málum nr. 1-6/2004 (svæði 4), var þannig fjallað sérstaklega um dóm
Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005. Svo sem þar segir verður sú

⁴⁵⁷ Umfjöllun um staðhætti og gróðurfar á svæðinu er byggð á skýrslu Hjörleifs Guttormssonar,
náttúrufræðings, sbr. skjal nr. 53, útgefnum kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskrá frá
Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3., og almennum uppláttarritum, svo
sem árbókum Ferðafélags Íslands.

ályktun af honum dregin, sbr. nú einnig dóm Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006, að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Í tilvikum ríkisjarða hefur því þó verið lýst yfir af hálfu íslenska ríkisins að í þjóðlendukröfu felist ekki afsal á eignarlandi og því eigi niðurstaða óbyggðanefndar, að því leyti sem hún tekur til ríkisjarða, að ráðast af sömu atriðum og lögð séu til grundvallar um annað eignarland.

Í þeim úrskurðum sem kveðnir voru upp 29. maí 2007, nánar tiltekið kafla 6.1.1. í málum nr. 1-5/2005 (svæði 5), tók óbyggðanefnd einnig afstöðu til þess hvort þeir dómar sem þá lágu fyrir gæfu tilefni til að herða sönnunarkröfur til landamerkjabréfa jarða. Niðurstaðan var sú að svo væri ekki. Þá skal þess getið að í sömu málum, kafla 6.1.2., var gerð almenn grein fyrir stofnun heiðarbyggðar á Norðausturlandi.

Frá því óbyggðanefnd kvað upp síðastnefnda úrskurði, í málum nr. 1-5/2005 (svæði 5), hafa gengið níu Hæstaréttardómar sem tengjast fyrri svæðum. Nánar tiltekið eru þetta fimm dómar frá 14. júní 2007, þ.e. í málum nr. 22/2007 (Þórsmörk og Goðaland), nr. 23/2007 (Steinsholt), nr. 25/2007 (Almenningar), nr. 26/2007 (Merkurtungur), nr. 28/2007 (Stakkholt), einn dómur frá 4. október 2007, í máli nr. 27/2007 (Græna fjall/Fljótshlíðarafréttur), einn dómur frá 11. október 2007, í máli nr. 99/2007 (Skaftártunguafréttur) og loks tveir dómar frá 18. október 2007, í málum nr. 47/2007 (Núpsstaður og fleiri jarðir í Fljótshverfi) og 79/2007 (Mörtunga og Prestbakkjarðir).

Tveir hinir síðastnefndu dómar eru fremur til staðfestingar á framangreindri niðurstöðu, þ.e. að ekki beri að herða sérstaklega kröfur til landamerkjabréfa jarða. Að öðru leyti telur óbyggðanefnd nauðsynlegt að taka til athugunar samhengi eldri og yngri dóma um eignarréttarlega stöðu tiltekinna afrétta einstakra jarða og/eða stofnana og hvort tilefni sé til breytinga á sönnunarmati óbyggðanefndar í sambærilegum tilvikum. Fer sú umfjöllun hér á eftir.

6.1.3 Afréttir einstakra jarða og stofnana

Um þýðingu hugtakanna jörð, afréttur og almenningur er rækilega fjallað í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*, sbr. kafla 6.1.1. og viðauka. Að því er varðar hugtakið jörð er niðurstaðan sú að almennt megi gera ráð fyrir að slíku landi hafi upphaflega verið ráðstafað úr einstökum landnámmum, stofnað til nýbýlis á eða eignarhefð unnin yfir. Þannig eru taldar líkur á því að jörð, svo sem hún er afmörkuð í landamerkjabréfi eða innan annarra ótvíræðra merkja, sé beinum eignarrétti háð. Tilvist landamerkjabréfs ein og sér ræður því ekki úrslitum um mat á eignarrétti, heldur staða landsvæðisins sem jarðar.

Afrétti hefur óbyggðanefnd flokkað í þrennt á grundvelli uppruna, sbr. kafla 4.4. og 4.5. í áður nefndum *Almennum niðurstöðum*. Þar eru í fyrsta lagi samnota-afréttir, þ.e. þeir afréttir sem skv. elstu heimildum hafa verið í sameiginlegum notum

jarða í tilteknu sveitarfélagi eða á afmörkuðu svæði. Í öðru lagi eru afréttir einstakra jarða og stofnana, sem skv. elstu heimildum tilheyru einstökum jörðum, lögpersónum eða stofnunum, fyrst og fremst kirkjunum. Í þriðja lagi er um að ræða jarðir sem að hluta eða öllu leyti hafa verið lagðar til afréttar og gilda þar um sambærileg sjónarmið og að framan greindi um eignarhald á landi jarða yfirleitt.

Hafi umþrætt landsvæði ekki legið innan merkja jarðar hefur óbyggðanefnd talið að líkur séu á því að það hafi ekki orðið beinum eignarrétti háð fyrr en með setningu þjóðlendulaga. Tilvist landamerkjabréfs skiptir þá ekki grundvallarmáli en litið til atriða svo sem umfjöllunar í heimildum, nýtingar, staðháttar, gróðurfars og landnáms. Ekki er þó alltaf augljóst hvort landsvæði hefur stöðu jarðar eða afréttar. Á það álitaefni hefur sérstaklega reynt þegar undir einstakar jarðir og/eða stofnanir hafa legið svæði sem skilin hafa verið frá viðkomandi heimajörð með sjálfstæðum merkjum eða, í sumum tilvikum, af öðrum fasteignum. Eru aðstæður þá oft þær að landsvæðisins er getið með sérstökum hætti í heimildum, stundum beinlínis kallað afréttur og heimildir um afnot einskorðaðar við beit eða önnur þrengri og þá sambærileg not.

Til úrlausnar hjá óbyggðanefnd hefur komið nokkur fjöldi landsvæða sem fella má undir framangreinda lýsingu. Þessi landsvæði hafa verið úrskurðuð þjóðlendur og afréttir/landsvæði í afréttareign, eftir atvikum með vísan til heimilda, legu, sögu, staðháttar, nota o.fl. Ber hér að nefna Afrétt norðan vatna í máli nr. 4/2000 (svæði 1), Hrunaheiðar í máli nr. 5/2000 (svæði 1); Hoffellslambatungur í máli nr. 4/2001 (svæði 2); Þórsmörk, Goðaland, Almenna, Teigstungur, Múlatungur, Merkurtungur, Stakkholt, Steinsholt, Hólatungur, Borgartungur og Skógafjall í máli nr. 5/2003 (svæði 3); Hvítmögu og Stórhöfða í máli nr. 6/2003 (svæði 3); Villingadal, Suðurfell og Múla í máli nr. 1/2005 (svæði 5); Steinvarartungu og Þorbrandsstaðatungur í máli nr. 3/2005 (svæði 5); Þverfellsland og sunnanverða Grímólfsártungu í máli nr. 4/2005 (svæði 5) og loks afréttarland á Hólsfjöllum í máli nr. 5/2005 (svæði 5).

Segja má að Hæstiréttur hafi einnig tekið skýra afstöðu til landamerkjabréfa annarra landsvæða en jarða, þegar í fyrstu dómum í þjóðlendumálum. Í forsendum réttarins í dómi frá 21. október 2004, máli nr. 48/2004, segir þannig svo:

Við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði, sem þar er lýst, skiptir almennt máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði, en þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig til dæmis afrétti, sem ekki tengjast sérstaklega tiltekinni jörð. Felur landamerkjabréf fyrir jörð í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega.

Að auki segir svo í dómi réttarins frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005:

...nær frá upphafi Íslandsbyggðar mörkuðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta

og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu manna. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda merkjum réttindanna við, hvers eðlis sem þau voru. Af framanrituðu þykir leiða að skýra verði hvaða réttindi það séu sem menn voru að skipta á milli sín.

Þá hefur komið fram það skýra mat Hæstaréttar að sé ekki um jörð að ræða hafa landamerkjabréf takmarkaðra vægi sem „sönnunargagn um beinan eignarrétt“, sbr. dóm Hæstaréttar 14. júní 2007 í máli nr. 22/2007.

Úrskurðir óbyggðanefndar um þær þjóðlendur og afrétti/landsvæði í afréttareign sem áður voru tilgreindar hafa verið staðfestir efnislega með dómum Hæstaréttar að því er varðar Afrétt norðan vatna, Hoffellslambatungur, Hrunaheiðar, Þórsmörk, Goðaland, Steinsholt, Almennunga, Merkurtungur og Stakkholt, sbr. dóma frá 21. október 2004, 28. september 2006, 5. október 2006 og 14. júní 2007 í málum nr. 47/2004, nr. 497/2005, nr. 133/2006, nr. 22/2007, nr. 23/2007, nr. 25/2007, nr. 26/2007 og nr. 28/2007. Í tilvikum Skógafjalls, Hvítmögu og Stórhöfða var sams konar niðurstöðum óbyggðanefndar á hinn bóginn snúið við og komist að þeirri niðurstöðu að þar væru eignarlönd en ekki þjóðlendur í afréttareign, sbr. dóma frá 16. maí 2007 í málum nr. 24/2007, nr. 536/2006 og nr. 448/2006. Önnur framangreind landsvæði hafa ekki komið til kasta dómstóla en af dómum um eignarland frá því fyrir gildistöku þjóðlendulaga ber að nefna Hrd. frá 29. febrúar 1996 (Hrd. 1996/696) um Blikdal í Esju og dóm aukadómpings Árnassýslu 23. febrúar 1980 um Tunguheiði í Biskupstungum.

Úrskurðir óbyggðanefndar um þjóðlendur í afréttareign á þessum svæðum eru þannig almennt í góðu samræmi við úrlausnir Hæstaréttar, fyrr og síðar, þó svo forsendur séu ekki einsleitar í öllum tilvikum og taki þess utan mið af sérstöðu einstakra svæða. Dómar Hæstaréttar um landskikana þrjá sunnan Mýrdalsjökuls, þ.e. Skógafjall, Hvítmögu og Stórhöfða, skera sig þar hins vegar nokkuð úr.

Framangreind úrlausnarefni eiga það sameiginlegt að viðkomandi landsvæði hefur legið undir einstaka jörð/jarðir eða stofnun, landfræðilega aðskilið frá henni/þeim með einum eða öðrum hætti, jafnan getið með sérstökum hætti í heimildum, stundum beinlínis kallað afréttur og afnot einskorðuð við beit eða önnur þrengri og þá sambærileg not.

Ef reynt er að taka saman þau sameiginlegu atriði sem leiða til niðurstöðu Hæstaréttar um eignarland í umræddum þremur undantekningartilvikum, þá sýnist landfræðileg lega, m.a. gagnvart aðliggjandi eignarlöndum og að einhverju marki almennir staðhættir vega mjög þungt. Í tilvikum Hvítmögu og Skógafjalls var á því byggt að svæðin hefðu verið innan merkja jarða og að hvorki staðhættir né gróðurfar mæltu gegn því að þau hefðu verið numin, a.m.k. að einhverju leyti. Beinn eignarréttur hefði þannig stofnast. Um Stórhöfða segir að líkur séu fyrir því að hann hafi verið innan upphaflegs landnáms eins og aðliggjandi lönd. Hann hafi ekki verið talinn

til samnotaafréttu og ekkert sé komið fram í málinu sem stutt geti að munur verði að þessu leyti gerður á Stórhöfða og aðliggjandi landsvæðum. Nægilega sé því leitt í ljós að hann hafi frá landnámi verið háður beinum eignarétti sem heiðaland jarðar.

Dómar Hæstaréttar um þjóðlendur í Þórsmörk, Goðalandi, Almennungum, Merkur tungum, Stakkholti og Steinsholti, eru kveðnir upp mánuði síðar en dómar um eignarlönd í Stórhöfða, Hvítmögu og Skógafjalli. Fyrstnefndu svæðin sex liggja norðan Eyjafjallajökuls og voru öll talin heyra undir einstaka jörð/jarðir sem þau eru landfræðilega aðskilin frá. Í forsendum Hæstaréttar er m.a. vísað til möguleikans á landnámi, legu og staðháttu, skorts á skriflegum eignarheimildum og samræmis milli þeirra innbyrðis. Tekið er sérstaklega fram að ekki sé sýnt fram á önnur not meintra réttthafa en hefðbundin afréttarnot til sumarbeitar fyrir búfé. Í öllum þessum sex tilvikum var dæmd þjóðlenda í afréttareign.

Sýnist þannig ekki vera fullt samræmi í mati réttarins að því er varðar hin tilgreindu atriði í annars vegar tilvitnuðum þremur dómum og hins vegar öðrum úrlausnum um sams konar landsvæði, auk eldri dóma um Hoffellslambatungur og Hrunaheiðar.

Draga má þá ályktun af framangreindum dómum að það séu fyrst og fremst staðbundnar aðstæður, þ.m.t. staðhættir, en þó einkum lega viðkomandi þriggja landsvæða að eignarlöndum til annarra átta en gagnvart Mýrdalsjökli sem úrslitum ráði. Til þess ber þó að líta að fleiri atriði eru hér samofin og lögð til grundvallar hverju sinni. Þá liggja fyrir eldri dómar um þjóðlendur á landsvæðum með svipaða legu gagnvart annars vegar eignarlöndum og hins vegar þjóðlendum, sbr. einkum Hoffellslambatungur og Hrunaheiðar í Hrd. 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 og Hrd. 5. október 2006 í mál nr. 133/2006. Ekki liggur fyrir skýr yfirlýsing Hæstaréttar um breytta afstöðu að þessu leyti. Með hliðsjón af framangreindu og að teknu tilliti til stjórnskipulegrar jafnræðisreglu telur óbyggðanefnd útilokað að líta svo á að umræddir þrjú dómar, um Hvítmögu, Skógafjall og Stórhöfða, feli í sér að lega þrætusvæðis að eignarlandi eða eignarlöndum geti ein og sér vegið svo þungt að önnur sú sönnunarfærsla sem ella fer fram við slíkar kringumstæður hafi hverfandi þýðingu.

Óumdeilt er hins vegar að eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða getur auk hefðbundinna og viðurkenndra eignarheimilda haft vægi við eignarréttarlegt mat og ásamt öðru leitt til þeirrar niðurstöðu að um eignarland sé að ræða. Má þar um vísa til dóms Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 varðandi efstu jarðir í Biskups-tungnahreppi, sbr. einnig úrskurð óbyggðanefndar um þau landsvæði. Hið sama má segja um eignarland í dómi Hæstaréttar 18. október 2007 í máli nr. 47/2007 um jarðir í Fljótshverfi, sbr. og úrskurð óbyggðanefndar um sama svæði.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að ekki séu forsendur til þess að breyta því sönnunarmati sem lagt hefur verið til grundvallar um afrétti einstakra jarða og/eða stofnana og styðst við fjölda dóma í sambærilegum tilvikum. Fyrir liggur að í málum

nr. 4 og 5/2007 á svæði 6 hjá óbyggðanefnd snúa sérstök álitæfni af þessu toga að eftirtöldum landsvæðum: Hálsmannatungur, Draflastaðakirkjuland á Gönguskarði, Tjarnahverfi á Gönguskarði, Finnsstaðadalur, Grímsland og Kambsmýrar í máli nr. 4/2007 og Upprekstrarland milli Höfðagilja og Eyvindará/Laufáshagi í máli nr. 5/2007.

6.2 Landnám

Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrlausnum sínum byggt á því að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar en talið hæpið að af takmörkuðum lýsingum í Landnámu verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi.⁴⁵⁸ Má í þessu sambandi einnig vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, sem fjallaði um Hoffells-Lambatungur í Nesjum.

Í kafla 5.1. hér að framan er gerð grein fyrir þeim takmörkuðu frásögnum Landnámu sem lúta að landsvæði því sem hér er til umfjöllunar. Af þeim verður ekki ráðið hversu langt inn til landsins numið var. Að öðru leyti vísast til eftirfarandi kafla um einstök landsvæði.

6.3 Geitafell, Langavatn, Klambasel, Brúnahlíð, Brekknakot, Reykjatorfa, Þverá, Skógar og Skógahlíð

6.3.1 Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem þinglýstir eigendur Geitafells, Langavatns, Klambasels og Brúnahlíðar, Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots), Reykjatorfu, Þverár, Skóga og Skógahlíðar gera kröfur til sem eignarlands síns, sjá nánar kafla 3.1. um kröfur ríkisins og kafla 3.2.-3.8. um kröfu gagnaðila þess. Gagnaðila íslenska ríkisins greinir ekki á um innbyrðis afmörkun kröfusvæða sinna að öðru leyti en því kröfusvæði Skóga skarast á við kröfusvæði Þverár og Reykjatorfu. Landsvæði það sem um er deilt tekur til vestanverðra Lambafjalla sem eru um 19 km langur fjallaklasi norður af Hólasandi sem nær norður undir Reykjaheiði. Norðan Lambafjalla, sunnan til á Reykjaheiði, heita Höfuðreiðar og Höfuðreiðarmúli en sunnan hans er Jónsnípa (452 m) og Jónsnípuskarð.

6.3.2 Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að þjóðlendukröfur ríkisins taki til svæða sem liggja utan landnáms. Jafnframt beri að hafa í huga að umrædd svæði liggja fjarri byggðum bóllum, séu heiðarlönd og/eða fjalllendi, sem ekki séu líkur á að hafi verið

⁴⁵⁸ Sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

numið í öndverðu. Varðandi jarðir vestan Grísatungufjalla og Lambafjalla er á því byggt að þær eigi ekki merki austar en að 500 metra hæðarlínu. Á kröfusvæði íslenska ríkisins sé samnotaafréttur fyrir búfé.

Af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins, þ.e. eigenda Geitafells, Langavatns, Klambrasels og Brúnahlíðar, Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots), Reykjatorfu, Þverár, Skóga og Skógahlíðar, er mótmælt þeirri staðhæfingu ríkisins að nám landnámsmanna hafi legið utan við þjóðlendukröfulínu. Vart sé hægt að skilja lýsingu á landnámsmörkum bræðranna Héðins og Höskuldar öðruvísi en svo að um sé að ræða allt land austan Laxár allt til Mývatns. Suður- og vesturmörk landnáms Höskuldar séu óskýr en Lambafjöll séu eðlilegustu vesturmörkin miðað við landshætti á svæðinu. Gagnaðilar mótmæla því að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkjara jarðanna verði dregin í efa.

Vísað er til þinglýstra landamerkjabréfa viðkomandi jarða sem í aðalatriðum séu samhljóða og uppáskrifuð af eigendum aðliggjandi jarða. Landamerkin séu þinglýst og færð í landamerkjabók og séu ágreiningslaus. Gagnstætt því sem haldið sé fram í kröfulýsingu íslenska ríkisins séu ekki heimildir um annað en að jarðirnar hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan landamerkjara þeirra hafi eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildi um eignarland almennt. Fjallendið hafi þar ekki verið undanskilið. Engin gögn bendi til þess að land austan kröfulínu íslenska ríkisins, innan merkjara jarðanna, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land innan merkjara þeirra. Bent er á að það hafi fyrst verið við setningu landamerkjara laga nr. 5/1882 og síðar nr. 41/1919 að stjórnvöld höfðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri uppi. Því sé staðan sú í miklum fjölda tilfella, að elstu upplýsingar um landamerki jarða hafi ekki orðið til fyrr en í kjölfar landamerkjara laga. Gagnaðilar byggi á eignarheimildum sem eigi grundvöll sinn í fyrrgreindum lögum. Því er haldið fram að athugasemdalausri landamerkjara lýsingu jarðar verði ekki hnekkt nema óbyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar.

Því er haldið fram að óumdeilt sé að jarðir vestan Lambafjalla lýsi allar landamerkjum í Lambafjöll og gagnaðilar mótmæla þeim skilningi íslenska ríkisins að skilja beri slíka lýsingu þannig að um rætur fjallanna sé að ræða. Réttur skilningur sé sá að landamerki jarðanna liggi í hábrúnum fjallanna.

Vísað er til þess að málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd lúti ákvæðum stjórnisýslulaga, nr. 37/1993, og með hliðsjón af meðalhófsreglu þeirri sem lögfest sé í 12. gr. laganna sé óheimilt að leggja svo þunga sönnunarbyrði á landeigendur að þeim sé ómögulegt að axla hana. Sem dæmi um slíkar óhóflegar sönnunarkröfur megi nefna að landeiganda sé gert að sanna eignatöku að fornu innan merkjara sinnar jarðar og rekjara framsal þeirra eignarréttinda óskertra fram á okkar daga.

Umræddir gagnaðilar ríkisins halda því og fram að eftir að ríkisvald stofnaðist hér á landi hafi handhafar þess margsinnis bæði beint og óbeint viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Hafi ríkisvaldið einhvern tíma getað haft uppi vefengingarkröfu á hendur þeim þá sé ljóst að slík krafa sé fyrir löngu fallin úr gildi fyrir tómlæti eða fyrningu handhafa ríkisvaldsins. Gagnaðilar minna á að heimildarskjölum þeirra fyrir jörðunum hafi verið þinglýst athugasemdalaust. Þeir hafi þess vegna í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja jarðanna væri undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra og hafi aðgerðir ríkisins fram til þessa aðeins styrkt þá í þeirri trú.

Til vara byggja umræddir gagnaðilar ríkisins á því að þeir hafi hefðað landið, enda byggt það og nýtt langt umfram tilskilinn hefðartíma.

Eigendur Skóga I-III og Skógahlíðar hafa krafist þess að kröfum íslenska ríkisins gagnvart jörðum þeirra sé vísað frá óbyggðanefnd. Af hálfu þeirra er því haldið fram að ríkið hafi ekki uppfyllt skilyrði 4. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 sem skyldi ríkið til að leggja fram þær heimildir og gögn sem það byggi rétt sinn á og rökstyðja kröfur sínar ítarlega. Fullyrt sé af hálfu ríkisins að nám landnámsmanna hafi legið utan við þjóðlendukröfulínu. Þá sé því haldið fram að umrædd lönd séu afréttarlönd og hafi því ekki verið undirorpin beinum eignarrétti. Þessi rök íslenska ríkisins séu ekki studd neinum gögnum. Þá hafi ekki verið þinglýst yfirlýsingu um kröfugerð ríkisins á jörðina Skógahlíð og eigendum jarðarinnar ekki tilkynnt um hana þrátt fyrir að þeir eigi óskipt land með eigendum Skóga. Lágmarkskrafa sé að þær jarðir sem kröfulýsingin eigi að taka til séu tilgreindar í kröfulýsingu og hver sé krafan gagnvart hverri einstakri jörð en það sé ekki gert í kröfulýsingu íslenska ríkisins. Þá er því mótmælt að eingöngu dalir og hlíðar þeirra hafi verið numin í öndverðu, svo sem íslenska ríkið haldi fram.

Til stuðnings eignarréttarkröfu sinni halda eigendur Skóga I-III og Skógahlíðar því fram að hafa beri í huga þá viðurkenndu sönnunarreglu íslensks eignarréttar að sá sem fari með fullkomin umráð landareignar, hafi gert það um áratuga skeið og hafi þinglýsta eignarheimild að landsvæðinu í hendi, þurfi ekki frekari sönnunargagna við heldur hvíli sönnunarbyrðin alfarið á þeim sem vefengi slíkar eignarheimildir landeigandans. Krafa íslenska ríkisins sé ekki studd neinum sögulegum sönnunargögnum né heldur réttarlegum gögnum. Engan lagalegan rökstuðning sé að finna fyrir því hvers vegna eignarréttur eigenda umræddra jarða samkvæmt þinglýstum landamerkjabréfum skuli víkja.

Umræddir gagnaðilar ríkisins halda því fram að fullur hefðartími sé liðinn frá því að landamerkjabréf voru gerð fyrir umræddar jarðir og enginn getað notað landið nema eigendur þess á hverjum tíma. Öll nýting annarra aðila á þessu landi hafi ávallt verið háð leyfi frá eigendum. Þeir hafi þannig samkvæmt framlögðum þinglýstum heimildum óskoraðan eignarrétt fyrir þessu eignarlandi sínu með öllum gögnum og gæðum, m.a. á grundvelli hefðar.

Eigendur Skóga I-III halda því einnig fram að það landsvæði innan jarða þeirra sem þjóðlendukrafa ríkisins tekur til hafi verið nýtt frá örófi samhliða nýtingu á öðru landi sem tilheyrir þessum jörðum og til þessa hafi þetta land aldrei verið talið til afréttar. Ekkert komi fram í kröfugerð ríkisins sem bendi til annars en að allt land innan landamerkjanna samkvæmt landamerkjabréfum hafi verið nýtt sem fullkomið eignarland eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Þá hafi eigendur þess um langt skeið gengið út frá því að merkjum sé þar rétt lýst og eigendur grannjarða virt og viðurkennt merkin. Við þær eignarheimildir sem þeir byggi nú á hafi verið miðað í almennum samskiptum milli jarðareigenda sem og í samskiptum við íslenska ríkið og stofnanir þess í meira en öld. Engar athugasemdir hafi komið fram af hálfu ríkisvaldsins við landamerkin og hafi jarðirnar verið skattlagðar með hliðsjón af þessum landamerkjum. Þá hafi jarðirnar verið veðsettar með hliðsjón af þeim löndum sem þeim tilheyrir og engar athugasemdir hafi komið fram um stærð þeirra af hálfu lánveitenda sem í mörgum tilvikum hafi verið lánastofnanir á vegum íslenska ríkisins.

6.3.3 Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Geitafells, Langavatns, Klambarsels og Brúnahlíðar, Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots), Reykjatorfu, Þverár, Skóga og Skógahlíðar er rakin í köflum 5.2 til 5.8. Af þeim heimildum sem þar er getið, er ljóst að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að ræða.⁴⁵⁹ Flestar koma þær fyrst fram á 14. öld, tvær á 15. öld og ein á 16. öld.

Frávísunarkröfur gagnaðila íslenska ríkisins eru einkum byggðar á því að kröfugerð íslenska ríkisins sé hvorki nægilega skýr né nægilega vel rökstudd sbr. m.a. 4. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998. Íslenska ríkið hefur fært fram gögn til stuðnings kröfum sínum og staðsett kröfulínuna með vísan til kennileita. Óbyggðanefnd telur málatilbúnað ríkisins nægilega skýran til að unnt sé að taka kröfurnar til efnislegrar meðferðar. Kröfum gagnaðila íslenska ríkisins um frávísun er því hafnað.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum umræddra jarða er lýst í landamerkjabréfum þeirra og hvað ráðið verður af þeim fáu eldri heimildum um sama efni sem fyrir hendi eru. Athugun þessi tekur til austurmerkja jarðanna, að því leyti sem þau geta varðað ágreiningssvæði aðila í máli þessu. Talið frá suðri til norðurs eru þetta jarðirnar Geitafell, Langavatn og Klambarsel í Aðaldælahreppi, Brekknakot, Reykjatorfa, Þverá og Skógar í Reykjahverfi. Þá verður að auki litið til gagna um landsvæðið austan Lambafjalla, þ.e. kröfusvæðis eigenda Þeistareykja í máli þessu. Að fenginni niðurstöðu um landamerki umræddra jarða með tilliti til

⁴⁵⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Þjóðlendukröfusvæðis ríkisins verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem deilt er um.

Jörðin Geitafell liggur syðst þeirra jarða sem hér eru til umfjöllunar. Merkjum hennar er fyrst lýst í landamerkjabréfi frá 20. október 1883, þingl. 29. maí 1885. Bréfið er áritað um samþykki vegna aðliggjandi jarða til norðurs og suðurs en ekki vegna Þeistareykja til austurs. Norðurmerki eru dregin „austur á Lambafjöll“ og þau sögð ráða austurmerkjum „suður í Gustaskarð, þaðan ræður Sandur suður í Þverárgilsdrag ...“ . Er það komið að suðurmerkjum jarðarinnar og út fyrir það svæði sem hér er til umfjöllunar.

Jörðin Langavatn liggur norðan Geitafells. Merkjum er fyrst lýst í landamerkjabréfi, dags. 21. nóvember 1883 og þingl. 29. maí 1885. Bréfið er áritað um samþykki umráðamanns Grenjaðarstaðar, en bæði Langavatn og Geitafell voru þá í eigu staðarins, en ekki vegna Þeistareykja. Norðurmerki eru dregin „beina stefnu austur á Lambafjöll“ og tekið fram að þau ráði austurmerkjum „fram að Geitafells merkjum“ sem miðað er við að sunnan.

Jörðin Klambasel, áður Hóll eða Hólkot, er norðan Langavatns, sunnan Brekknakots í Reykjahverfi. Í málinu er einnig lýst kröfum vegna Brúnahlíðar, sem stofnað var til árið 1956 í hluta af landi Klambasels. Merkjum Klambasels er fyrst lýst í landamerkjabréfi, dags. 21. nóvember 1883 og þingl. 12. júní 1890. Bréfið er áritað vegna aðliggjandi jarða til suðurs og norðurs, þ.e. Langavatns og Brekknakots, en ekki vegna Þeistareykja, til austurs. Norðurmerki eru dregin „uppá fjallsbrún síðan ræður bein lína austur í Kistufjall.“ Um austurmerki segir síðan að þar ráði Lambafjöll.

Jörð sú sem syðst liggur í Reykjahverfi, norðan Klambasels, var áður nefnd Brekknakot en skiptist nú að hluta í Bláhvamm og Laufahlíð. Landamerkjum er fyrst lýst í landamerkjabréfi, dags. 24. febrúar 1887 og þingl. 1. júní 1888. Bréfið er áritað um samþykki vegna aðliggjandi jarða til norðurs og suðurs, þ.e. Reykja og Klambasels, en ekki vegna Þeistareykja. Suðurmerki eru „... bein stefna austur í Lambafjöll“ og norðurmerki „... til fjallsbrúnar og svo í Lambafjöll“. Jafnframt segir að Lambafjöll ráði að austan.

Norðan Brekknakots er svokölluð Reykjatorfa en hlutar hennar nefnast nú Stóru-Reykir, Litlu-Reykir, Hveravellir, Víðiholt, Reykjarhóll, Rein og Reykjavellir. Landamerkjum er fyrst lýst í landamerkjabréfi, dags. 22. maí 1890 og þingl. 11. júní 1890. Bréfið er áritað um samþykki vegna aðliggjandi jarða til suðurs og norðurs, þ.e. Brekknakots og Þverár, og vegna Þeistareykja til austurs. Norður- og suðurmerki eru dregin „til Lambafjalla“ og sömu fjöll sögð ráða að austan.

Merkjum jarðarinnar Þverár, að því leyti sem hér skiptir máli, var einnig fyrst lýst heildstætt í landamerkjabréfi, dags. 3. júní 1890 og þingl. 11. júní 1890. Bréfið er áritað um samþykki vegna aðliggjandi jarða til suðurs og norðurs, þ.e. Reykjatorfu og

Skóga, en ekki vegna Þeistareykja. Suðurmerki eru dregin „austur í Lambafjöll, sem ráða merkjum að austan norður í Tröllagil.“

Skógar liggja nyrst þeirra jarða sem hér eru til umfjöllunar en skiptist nú að hluta í Skóga I-III og Skógahlíð. Landamerkjum er lýst í landamerkjabréfi, dags. 28. maí 1892 og þingl. 1. júní 1892. Bréfið er áritað um samþykki vegna aðliggjandi jarða til suðurs og norðurs, þ.e. Þverár og Skarða, en ekki vegna Þeistareykja. Norðurmerki eru dregin „...norðan vert við Höfuðreiðarmúla“ og um austurmerki segir að þar ráði „bein stefna frá Höfuðreiðarmúla, suður Lambafjöll í Tröllagil“. Merkjum Skarða er lýst í landamerkjabréfi frá 8. febrúar 1892, sem þinglýst var 1. júní 1885. Þar er suðurmerkjum, gagnvart jörðinni Skógum, lýst svo til austurs: „[...] Frá vörðunni ræður bein stefna sunnan á Grýluhól. Síðan ræður bein stefna eftir tveim vörðum, er hin eystri norðvestan við Bjarnaröxl og til austurs norðanvert á Höfuðreiðarmúla, og þaðan beint á sæluhús.“ Bréfið er m.a. áritað um samþykki vegna Skóga. Eldri heimildir benda til hins sama, sbr. kafla um Skörð hér á eftir.

Í þeim landamerkjabréfum sem að framan eru rakin er merkjum milli jarða almennt lýst í Lambafjöll og tekið fram að þau ráði til austurs. Í bréfi Klambrasels er einnig miðað sérstaklega við Kistufell, sem hæst ber á Lambafjöllum, auk þess sem norðurmerkjum Skóga er lýst norðanvert við Höfuðreiðarmúla, norðaustur af Lambafjöllum, og suðurmerkjum Geitafells í Þverárgilsdrög, sunnan Lambafjalla. Vesturmerki Þeistareykja, austan þeirra jarða sem hér hefur verið fjallað um, eru einnig miðuð við Lambafjöll, sjá nánar í kafla 6.5. Eldri heimildir um merki Skóga gagnvart Skörðum ná einnig að landi Þeistareykja. Hér ber þess að geta að Lambafjöll eru aflíðandi fjallabelti, skorin giljum og dölum og einstaka klettabelti að austan. Hæst ber þar Kistufjall (843 m) sem er nálægt miðjum fjallgarði, syðst eru Þverárhorn (523 m) og Gustahnjúkur (602 m), en Gustaskarð norðan við, milli hnjúksins og meginfjallanna. Við vettvangsskoðun óbyggðanefndar sást glögg að Lambafjöll eru að stærstum hluta ágætlega gróin.

Óbyggðanefnd telur að framangreindar heimildir og staðhættir bendi til þess að merki landsvæða vestan og austan Lambafjallasvæðisins og norður undir Reykjaheiði hafi náð þar saman, fremur en að þau lægju umhverfis fjöllin með rótum þeirra, svo sem haldið hefur verið fram af hálfu íslenska ríkisins. Umræddur hluti af Þjóðlendukröfufusvæði íslenska ríkisins í máli þessu telst því allur innan merkja jarða.

Verður þá næst fjallað sameiginlega um eignarréttarlega stöðu þessa landsvæðis. Um þýðingu landamerkjabréfa við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirbyggjandi umfjöllunar Hæstaréttar og óbyggðanefndar um það efni, sjá m.a. yfirlit í kafla 6.1.1. í málum nr. 1-5/2005. Þannig liggur fyrir sú niðurstaða Hæstaréttar að við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði sem þar er lýst, skipti almennt máli hvort um sé að ræða jörð eða annað landsvæði. Þekkt sé að landamerkjabréf hafi ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig t.d. afrétti, sem ekki tengist sérstaklega tiltekinni jörð. Landamerkjabréf

fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega. Með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt. Þá hafi menn ekki eingöngu markað sér landsvæði háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra.

Landamerkjabréf fyrir þær jarðir sem hér eru til umfjöllunar voru gerð í kjölfar þess að landamerkjalog tóku gildi 1882. Svo sem að framan er rakið benda fyrirbyggjandi gögn ekki til annars en að merkjum sé þar rétt lýst. Landamerkjabréf þeirra eru þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt síðan um merki jarðanna, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem hér geti skipt máli. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur jarðanna hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Af frásögnum Landnámu verður ekki ráðið hversu langt upp til fjalla og inn til landsins landnám á þessu svæði náði, sbr. kafla 6.2. Verða því engar afdráttarlausar ályktanir af þeim frásögnum dregnar. Sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður þó að telja líklegt að land á þessu svæði hafi a.m.k. verið numið að hluta. Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum tekið afstöðu til þjóðlendukrafna sem grundvallast hafa á þögn eða óskýrleika landnámslýsinga, tiltekinni hæð yfir sjávarmáli og engri eða takmarkaðri nýtingu lands, þá fyrst og fremst til sauðfjárbéttar. Skal þar sérstaklega vísað til úrskurða um Esju og Smjörfjöll, sbr. mál nr. 3-4/2004 á svæði 4 og 2-3/2005 á svæði 5. Þar var því hafnað að slík atriði ein og sér leiddu til frávik frá þeirri meginreglu að landamerkjabréf jarðar afmarki eignarland. Afstaða óbyggðanefndar að þessu leyti liggur því fyrir og fyrirbyggjandi dómur Hæstaréttar gefa ekki tilefni til stefnubreytingar.

Jarðir þær sem hér um ræðir liggja að öðrum jörðum, þar á meðal á fjöllum uppi. Heimildir um afréttarnot á þessu svæði eru almenns eðlis og endurspegla fremur beitarnot á hálendari hlutum jarðanna. Þær benda ekki til þess að land innan merkjalýsinga jarða á þessu svæði hafi haft stöðu afréttar að lögum. Skal í þessu sambandi sérstaklega vísað til almennrar umfjöllunar óbyggðanefndar um hugtökin jörð og afréttur, sbr. einkum kafla 4.4. og 4.5. í viðauka með úrskurði þessum.

Ekki eru heimildir um annað en að umræddar jarðir hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem hér er byggt á hafa eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Engin gögn benda til þess að land á þjóðlendu-kröfusvæði íslenska ríkisins, innan merkja jarða, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land þeirra og verða staðhættir, gróðurfar og nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Enda þótt nýting fjalllendis jarðanna hafi, eðli máls samkvæmt, verið takmarkaðri en láglandis þeirra,

leiðir það eitt og sér ekki til eignarréttarlegrar aðgreiningar. Loks verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að á þessu landsvæði sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶⁰ Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka skýrt fram að í umfjöllun óbyggðanefndar um merki felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land það sem eigendur jarðanna Geitafells, Langavatns, Klambrasels og Brúnahlíðar, Bláhvamms og Laufahlíðar (Brekknakots), Reykjatorfu, Þverár, Skóga og Skógahlíðar gera eignarlandskröfur til, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.4 Skörð, Skarðaborg, Einarstaðir, Húsavík og hluti jarða á Tjörnesi, frá Grísatungu að Grasafjöllum

6.4.1 Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem þinglýstir eigendur Skarða, Skarðaborga, Húsavíkur, Héðinshöfða og Syðri-Tungu gera kröfur til sem eignarlands síns. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila þess í köflum 3.9–3.12. Þá er kröfum vegna Hringvers lýst í kafla 3.13 og kröfum vegna Ytri-Tungu 1 og 1A í kafla 3.14. Þess skal getið að undir rekstri málsins breytti íslenska ríkið staðsetningu á punkti nr. 8 (vestasta varða á Biskupsási) á kröfulínukorti og færði hann nokkru vestar. Í kjölfarið var því lýst yfir af hálfu eigenda jarðarinnar Fjalla í Kelduhverfi að kröfulína ríkisins næði ekki lengur inn fyrir merki Fjalla, heldur lægi þar í vesturmerkjum. Þeir teldu sig því ekki lengur eiga aðild að málinu. Um staðsetningu umræddrar vörðu er ágreiningur á milli annars vegar eiganda Fjalla og hins vegar eigenda Syðri-Tungu, Hringvers og Ytri-Tungu 1 og 1A á Tjörnesi. Hinir síðarnefndu telja vörðuna liggja austar en íslenska ríkið miðar við á kröfulínukorti sínu. Eigendur Hringvers og Ytri-Tungu 1 og 1A hafa því haldið áfram aðild sinni að málinu, þrátt fyrir framangreinda breytingu íslenska ríkisins.

Þar sem íslenska ríkið hefur nú staðsett kröfulínu sína þannig að hún skarast ekki lengur við kröfuvæði Fjalla, Hringvers og Ytri-Tungu telur óbyggðanefnd ekki þörf á sérstakri umfjöllun um þau svæði hér. Merki Fjalla og Hringvers gagnvart þeim kröfusvæðum jarðeigenda sem lína ríkisins sker koma þó til skoðunar í því samhengi en Ytri-Tunga liggur fjær.

⁴⁶⁰ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Landsvæði það sem um er deilt liggur í Grasafjöllum, Búrfelli, Grísatungufjöllum og á Reykjaheiði. Svæðið er víðast hvar 3–5 km breitt frá austri til vesturs, um 15 km langt frá norðri til suðurs og fjarlægð til sjávar á bilinu 8–16 km. Syðst er breitt skarð í um 360 m hæð, á milli Höfuðreiðarmúla og Grísatungna, en við Grísatungur hækkar land skarpt. Þar norður af taka við snjósæl Grísatungufjöllin (um 700 m) og norður af þeim eru Gyðuhnjúkur og Búrfell (761 m). Enn norðar liggja Grasafjöll sem fara lækkandi til norðurs.

6.4.2 Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að þjóðlendukröfur taki til svæða sem liggja utan landnáms. Engar landnámslýsingar virðist ná til Grísatungu- og Grasafjalla. Jafnframt beri að hafa í huga að umrædd svæði liggja fjarri byggðum bóllum, séu heiðarlönd og/eða fjalllendi, og ekki líkur á að þau hafi verið numin í öndverðu.

Varðandi Syðri-Tungu, Héðinshöfða, Húsavík og Skarð er á því byggt að merki þeirra nái ekki austar en að 500 metra hæðarlínu. Ekki er talið að í merkjalýsingu Syðri-Tungu frá 1883, þar sem vísað er til „til fjalls á móts við þá er land eiga að austan“, felist eignarréttartilkall umfram þjóðlendukröfulínu. Þá sé landamerkjabréf Syðri-Tungu einungis samþykkt vegna jarða sem liggja vestanvert á Tjörnesi. Eldri heimildir og landamerkjabréf Héðinshöfða frá 1885 styðji ekki eignarréttartilkall austan Búrfells og Gyðuhnjúks. Heimildir greini að á þessu svæði séu afréttarlönd, m.a. Reykja- og Tunguheiði, sbr. Sýslu- og sóknalýsingu Þingeyjasýslna, um Húsavíkursókn 1842. Ekki sé fallist á landamerkjalyýsingu Húsavíkur frá 1885 umfram Gyðuhnjúk, sem ekki eigi sér stoð í eldri heimildum. Merkjalýsingin sýnist taka yfir afrétti í Framfjöllum og Grísatungufjöllum. Hafnað sé lýsingu í landamerkjabréfi Skarða frá 1892 um eignarhald austan Höfuðreiðarmúla. Ekki sé viðurkenndur eignarréttur Skarða austan við Höskuldsvatn á Reykjaheiði, en hún teljist til samnotaafreftar.

Eigendur Skarða og Skarðaborgar hafa krafist þess að kröfum íslenska ríkisins gagnvart jörðum þeirra sé vísað frá óbyggðanefnd. Því er haldið fram að ríkið hafi ekki uppfyllt skilyrði 4. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 sem skyldi ríkið til að leggja fram þær heimildir og gögn sem það byggir rétt sinn á og rökstyðja kröfur sínar ítarlega. Fullyrt sé af hálfu ríkisins að nám landnámsmanna hafi legið utan við þjóðlendukröfulínu. Þá sé því haldið fram að umrædd lönd séu afréttarlönd og hafi því ekki verið undirorpin beinum eignarrétti. Þessi rök íslenska ríkisins séu ekki studd neinum gögnum. Því er mótmælt að eingöngu dalir og hlíðar þeirra hafi verið numin í öndverðu eins og ríkið haldi fram.

Til stuðnings eignarréttarkröfu sinni halda eigendur Skarða og Skarðaborgar því fram að hafa beri í huga þá viðurkenndu sönnunarreglu íslensks eignarréttar að sá sem fari með fullkomin umráð landareignar, hafi gert það um áratuga skeið og hafi þinglýsta eignarheimild að landsvæðinu í hendi, þurfi ekki frekari sönnunargagna við

heldur hvíli sönnunarbyrðin alfarið á þeim sem vefengi slíkar eignarheimildir landeigandans. Krafa íslenska ríkisins sé ekki studd neinum sögulegum sönnunargögnum né heldur réttarlegum gögnum. Engan lagalegan rökstuðning sé að finna fyrir því hvers vegna eignarréttur eigenda umræddra jarða samkvæmt þinglýstum landamerkjabréfum skuli víkja.

Umræddir gagnaðilar ríkisins halda því fram að fullur hefðartími sé liðinn frá því að landamerkjabréf voru gerð fyrir umræddar jarðir og enginn hafi getað notað landið nema eigendur þess á hverjum tíma. Öll nýting annarra aðila á þessu landi hafi ávallt verið háð leyfi frá eigendum. Þeir hafi þannig samkvæmt framlögðum þinglýstum heimildum óskoraðan eignarrétt fyrir þessu eignarlandi sínu með öllum gögnum og gæðum, m.a. á grundvelli hefðar.

Eigendur Skarða og Skarðaborgar halda því einnig fram að það landsvæði innan jarða þeirra sem þjóðlendukrafa ríkisins tekur til hafi verið nytjað óslitið frá örófi samhliða nýtingu á öðru landi sem tilheyri þessum jörðum og til þessa hafi þetta land aldrei verið talið til afréttar. Ekkert komi fram í kröfugerð ríkisins sem bendi til annars en að allt land innan landamerkja samkvæmt landamerkjabréfum hafi verið nýtt sem fullkomið eignarland eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Þá hafi eigendur þess um langt skeið gengið út frá því að merkjum sé þar rétt lýst og eigendur grannjarða virt og viðurkennt merkin. Við þær eignarheimildir sem þeir byggi nú á hafi verið miðað í almennum samskiptum milli jarðareigenda sem og í samskiptum við íslenska ríkið og stofnanir þess í meira en öld. Engar athugasemdir hafi komið fram af hálfu ríkisvaldsins við landamerkin og hafi jarðirnar verið skattlagðar með hliðsjón af þessum landamerkjum. Þá hafi jarðirnar verið veðsettar með hliðsjón af þeim löndum sem þeim tilheyri og engar athugasemdir hafi komið fram um stærð þeirra af hálfu lánveitenda sem í mörgum tilvikum hafi verið lánastofnanir á vegum íslenska ríkisins.

Af hálfu eigenda Húsavíkur er mótmælt þeirri staðhæfingu ríkisins að nám landnámsmanna hafi legið utan við þjóðlendukröfulínu. Örnefnisins Húsavíkur sé getið í Landnámu, í landnámslýsingu þeirra bræðra Héðins og Höskuldar Þorsteinssona sem hafi numið land fyrir innan Tunguheiði og lönd öll fyrir austan Laxá. Vart sé hægt að skilja lýsingu á vestari landnámsmörkum bræðranna Héðins og Höskuldar öðru vísi en um sé að ræða allt land austan Laxár allt til Mývatns. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðanna verði dregin í efa.

Vísað er til þinglýstrar landamerkjalyýsingar Húsavíkur og því haldið fram að hún nái á móti lýsingu Fjalla í Kelduhverfi án þess að á því leiki nokkur vafi. Komi það skýrt fram í lýsingunni sjálfri auk þess sem eigandi Fjalla áriti hana með samþykki sínu. Landamerkin séu samþykkt af eigendum allra aðliggjandi jarða, þinglýst og færð í landamerkjabók. Gagnstætt því sem haldið sé fram í kröfulýsingu íslenska ríkisins séu ekki heimildir um annað en að jörðin hafi verið byggð og nýtt

eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan landamerkja hennar hafi eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildi um eignarland almennt. Fjallendið hafi þar ekki verið undanskilið. Engin gögn bendi til þess að land austan kröfulínu íslenska ríkisins, innan merkja jarðarinnar Húsavíkur, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land innan merkja hennar.

Bent er á að það hafi fyrst verið við setningu landamerkjálaga nr. 5/1882 og síðar árið 1919 með lögum nr. 41/1919 að stjórnvöld höfðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri uppi. Því sé staðan sú í miklum fjölda tilfella, að elstu upplýsingar um landamerki jarða hafi ekki orðið til fyrr en í kjölfar setningar landamerkjálaga. Byggt sé á eignarheimildum sem eigi grundvöll í fyrrgreindum lögum. Því er haldið fram að athugasemdalausri landamerkjálýsingu jarðar verði ekki hnekkkt nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar.

Vísað er til þess að málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd lúti ákvæðum stjórnsýslulaga, nr. 37/1993, og með hliðsjón af meðalhófsreglu þeirri sem lögfest sé í 12. gr. laganna sé óheimilt að leggja svo þunga sönnunarbyrði á landeigendur að þeim sé ómögulegt að axla hana. Sem dæmi um slíkar óhóflegar sönnunarkröfur megi nefna að landeiganda sé gert að sanna eignatöku að fornu innan merkja sinnar jarðar og rekja framsal þeirra eignarréttinda óskertra fram á okkar daga.

Umræddir gagnaðilar ríkisins halda því og fram að eftir að ríkisvald stofnaðist hér á landi hafi handhafar þess margsinnis bæði beint og óbeint viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Hafi ríkisvaldið einhvern tíma getað haft uppi vefengingarkröfu á hendur þeim þá sé ljóst að slík krafa sé fyrir löngu fallin úr gildi fyrir tómlæti eða fyrningu handhafa ríkisvaldsins. Gagnaðilar minna á að heimildarskjölum þeirra fyrir jörðinni hafi verið þinglýst athugasemdalaust. Þeir hafi þess vegna í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja jarðarinnar væri undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra og hafi aðgerðir ríkisins fram til þessa aðeins styrkt þá í þeirri trú.

Til vara byggja umræddir gagnaðilar ríkisins á því að þeir hafi hefðað landið, enda byggt það og nýtt langt umfram tilskilinn hefðartíma.

Af hálfu eigenda Syðri-Tungu og Héðinshöfða er því haldið fram að sú afstaða ríkisins að viðurkenna ekki einkaeignarrétt að landi ofan 500 metra hæðarlínu eigi sér enga stoð í landslögum, hefð, venju eða öðrum sögulegum heimildum. Byggt sé á þinglýstum landamerkjum sem gerð hafi verið fyrir fjórum kynslóðum og öðrum eldri gögnum um jarðirnar. Landamerkin hafi verið skráð og þinglesin og þar með staðfest af þar til bærum valdsmanni og hafi síðan verið virt af hinu opinbera valdi og einkaaðilum. Gögn þessi hafi síðan verið fullkomin sönnun um eignarrétt að jörðunum og um merki þeirra. Þá hafi lánastofnanir hins opinbera og einkaaðila byggt traust á þessum gögnum og eigendur jarða verið skattlagðir samkvæmt þeim.

Eigendur jarðanna hafi mátt treysta því að ríkið breytti ekki afstöðu sinni til landamerkjanna eftir allan þennan tíma. Á því er byggt að núverandi eigendur séu í góðri trú um eignarheimildir sínar og landamerki. Þeir hafi ekki staðið að gerð þeirra og þeim sé ekki nákvæmlega kunnugt um hvaða gögn hafi verið fyrir hendi þegar landamerkin hafi verið gerð. Góð trú þeirra njóti lagaverndar en því til stuðnings er vísað til dóma Mannréttindadómstóls Evrópu.

Því er haldið fram að séu umræddar eignarheimildir ekki fullnægjandi sönnun um beinan eignarrétt þá verði hann talinn sannaður með eignarhefð, enda hafi verið í gildi ákvæði um eignarhefð í íslenskum lögum allt frá árinu 1281. Merki jarðanna séu skýrt afmörkuð í landamerkjabréfum og ekki sé umdeilt að eigendur hafi nýtt land jarðanna með þeim hætti sem aðstæður hafi leyft á hverjum tíma. Hafnað er því viðhorfi ríkisins að ekki hafi verið unnt að stofna til eignarréttar með *occupatio* yfir í einskis manns landi eftir lögtöku Jónsbókar 1281. Það sé fyrst með lögtöku Þjóðlendulaga sem það sé óheimilt.

Því er mótmælt að ríkið geti byggt kröfulínu sína á óljósum lýsingum Landnámu en þar sé aðallega getið um hverjir námu hvað en ekki nákvæmlega fjallað um landamerki numinna jarða. Mótmælt er þeim skilningi ríkisins að þögn Landnámu um nákvæma stærð landnáms jarðanna inn til landsins sé túlkuð með þeim hætti sem ríkið geri. Þá er bent á að veður- og gróðurfar hafi verið annað og hagstæðara á landnáms tíma en síðar varð og byggð landsins og nýting verið með allt öðrum hætti. Byggðin hafi náð upp í 6–700 metra hæð, eins og nýjar rannsóknir fornleifafræðinga sanni.

6.4.3 Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Skarða og Skarðaborgar, Húsavíkur, Héðinshöfða og Syðri-Tungu, er rakin í köflum 5.9 til 5.12. Þá er saga Fjalla í Kelduhverfi rakin í kafla 5.13. Af þeim heimildum sem þar er getið er ljóst að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að ræða.⁴⁶¹ Þriggja þeirra er getið í Landnámu en þeirra sér að öðru leyti fyrst stað í heimildum frá 14. og 15. öld. Hið síðastnefnda á einnig við um þá fjórðu.

Frávísunarkröfur gagnaðila íslenska ríkisins eru einkum byggðar á því að kröfugerð íslenska ríkisins sé hvorki nægilega skýr né nægilega vel rökstudd sbr. m.a. 4. mgr. 10. gr. Þjóðlendulaga nr. 58/1998. Íslenska ríkið hefur fært fram gögn til stuðnings kröfum sínum og staðsett kröfulínuna með vísan til kennileita. Óbyggðanefnd telur málatilbúnað ríkisins nægilega skýran til að unnt sé að taka kröfurnar til efnislegrar meðferðar. Kröfum gagnaðila íslenska ríkisins um frávísun er því hafnað.

⁴⁶¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum umræddra jarða er lýst í landamerkjabréfum þeirra og hvað ráðið verður af eldri heimildum um sama efni. Talið frá suðri eru þetta Skörð, ásamt Skarðaborg og Einarstöðum, í Reykjahverfi í Norðurþingi, Húsavík, einnig í Norðurþingi, og Héðinshöfði og Syðri-Tunga í Tjörneshreppi. Athugun þessi tekur til austurmerkja jarðanna, að því leyti sem þau geta varðað ágreiningssvæði aðila í máli þessu. Í því sambandi verður einnig litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem samkvæmt kröfulýsingum í máli þessu liggja að framangreindri jarðaröð, þ.e. frá Skörðum að sunnanverðu og til Syðri-Tungu að norðanverðu. Þar liggur jörðin Fjöll í Kelduhverfi til austurs, Skógar eru sunnan Skarða og Hringver norðan Syðri-Tungu. Loks eru Þeistareykir austan Skóga og sunnan Fjalla, með hornmark að Skörðum. Að fenginni niðurstöðu um landamerki umræddra jarða með tilliti til þjóðlendukröfusvæðis ríkisins verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem deilt er um.

Þar sem jörðin Fjöll á vesturmerki á móti kröfufusvæðum allra framangreindra jarða, frá Skörðum í suðri og að Syðri-Tungu í norðri, verður hér fyrst gerð grein fyrir heimildum um merki hennar, sbr. kafla 5.13.

Í landamerkjabréfi Fjalla og Auðbjargarstaða frá 1889 sem þinglesið var 23. júní 1890, er vísað í merkjadóm frá 1887. Merkjum að sunnan og vestan er lýst svo: „[...] úr Rauðhól til vesturs eftir Bláskógaveginum á Sæluhús, þaðan beina stefnu norðvestur í svonefndum olboga í miðju Jóhannesargili, þaðan beina stefnu til norðurs eftir háfjallgarðinum í vestustu vörðu á Biskupsás á Tunguheiði.“ Landamerkjabréf Fjalla er áritað vegna Skarða, Húsavíkur, Héðinshöfða og Þeistareykja en áritun skortir vegna Syðri-Tungu. Ekki eru fyrir hendi aðrar lýsingar fyrirsvarsmanna Fjalla á vesturmerkjum en í nokkrum heimildum um aðliggjandi landsvæði er vikið að þeim. Ber þar sérstaklega að geta um lýsingu Bjarna Jónssonar á landamerkjum Skarða 1652 og ítrekaðar lýsingar á merkjum Húsavíkur. Þessar heimildir renna stöðum undir að land Fjalla sé rétt afmarkað í landamerkjabréfinu. Þá er sérstaklega til þess að líta að í máli þessu hefur íslenska ríkið ekki gert þjóðlendukröfu inn fyrir landamerki Fjalla samkvæmt bréfinu. Verður þannig lagt til grundvallar að þar sé landamerkjum jarðarinnar rétt lýst.

Næst verður fjallað um Skörð, sem liggur syðst þeirra jarða sem hér eru til umfjöllunar. Merkjum Skarða er lýst í landamerkjabréfi frá 8. febrúar 1892, sem þinglýst var 1. júní 1885. Þar er suðurmerkjum, gagnvart jörðinni Skógum, lýst svo til austurs: „[...] Frá vörðunni ræður bein stefna sunnan á Grýluhól. Síðan ræður bein stefna eftir tveim vörðum, er hin eystri norðvestan við Bjarnaröxl og til austurs norðanvert á Höfuðreiðarmúla, og þaðan beint á sæluhús.“ Bréfið er m.a. áritað um samþykki vegna Skóga, Þeistareykja, Fjalla og Húsavíkur. Í landamerkjabréfi Skóga frá 28. maí 1892 sem þinglesið var 1. júní sama ár er norðanverðum merkjum jarðarinnar lýst á þann veg að „[...] Frá vörðunni ræður bein stefna sunnan á Grýluhól. Síðan ræður bein stefna eftir tveim vörðum, er hin eystri norðvestan við Bjarnaröxl,

síðan sama stefna utan í Bjarnaröxl til austurs norðan vert við Höfuðreiðarmúla.“ Bréfið er áritað vegna Skarða.

Landamerkjabréfum Skóga og Skarða ber þannig saman um að jarðirnar eigi merki norður fyrir Höfuðreiðarmúla og gagnkvæmar áritanir eru til staðar. Landamerkjum Skóga og Skarða er fyrst lýst í lýsingu séra Bjarna Jónssonar á landamerkjum Skarða við sölu jarðarinnar 1652. Þar kemur fram að fyrir sunnan Skörð ráði landamerkjum Skógaá, sem falli milli Skóga og Skarða. Þá segir að Skörðum fylgi „allt samfast land Grísatungur og allt austur að sæluhúsinu á móts við Fjallamenn.“ Lýsingu þessari ber þannig saman við landamerkjabréfið sem útbúið var 240 árum síðar um að land Skarða nái austur að Sæluhúsmúla og jörðin eigi landamerki gagnvart Fjöllum. Í dómi merkjadóms frá 14. september 1888 í landaþrætumáli milli eigenda Skóga og Skarða er dæmt um landamerki milli jarðanna og kveðið á um að austanverðu sé tekin bein stefna úr garðinum laust fyrir sunnan Grísatungur, austur í Sæluhús. Dómurinn er þannig í samræmi við lýst merki milli Skóga og Skarða í landamerkjabréfum jarðanna sem útbúin voru fjórum árum síðar.

Í ódagsettu og óþinglýstu skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykjaafréttar“, og talið er gert í kjölfar sölu Þeistareykja 1915 er norðanverðum mörkum Þeistareykja lýst „[...]um Rauðhól eftir Bláskógavegi um Sæluhús í Höfuðreiðarmúla“ og vesturmörkunum „[...]úr Höfuðreiðarmúla um há Lambafjöll í Gustahnjúk.“ Bréfið er m.a. samþykkt vegna Skóga, Skarða og Fjalla.

Merkjum Þeistareykja samkvæmt framangreindum heimildum ber þannig í aðalatriðum saman við lýst merki Skóga og Skarða austan Höfuðreiðarmúla í Sæluhúsmúla (Skörð). Jafnframt ber landamerkjabréfi Fjalla, sem áður var gerð grein fyrir, saman við lýst merki Þeistareykja og Skarða. Gagnkvæmar áritanir styðja enn fremur að þau lönd sem lýst er í bréfunum hafi legið saman.

Þeim heimildum sem raktar hafa verið ber þannig saman um að Skógar, Skörð, Fjöll og Þeistareykir eigi sameiginlegt hornmark í Sæluhúsmúla.

Norðurmerkjum Skarða, gagnvart Húsavík, er lýst svo til austurs: „[...]Í Tvívörður á Eystri-hamarbrekku. Þaðan ræður bein stefna um norðanvert Höskuldsvatn í drag það sem gengur upp af vatninu; ræður svo drag það í Nykurtjörn, og síðan sama stefna til háhryggja Grísatungufjalla og ráða síðan fjöllin beina stefnu yfir Olnboga í Jóhannsgil að sæluhúsi.“ Merkjum Húsavíkur er lýst í landamerkjabréfi frá 2. desember 1885 og þingl. 15. maí 1886. Þar segir svo um suðurmerki: „[...] frá vörðu austast í Hnjúkum bein stefna í Rauf fyrir ofan norðurenda Höskuldsvatn [svo], síðan stefna í Nikurtjörn og austur að Fjallalandi í Kelduhverfi.“ Austurmerkjunum er lýst þannig: „Að austan, móts við Fjöll í Kelduhverfi, bein stefna á milli austur [...] endanna á landamerkjalinunum fyrir norðan og sunnan.“ Bréfið er áritað vegna Skarða, Héðinshöfða og Fjalla.

Lýstum merkjum samkvæmt landamerkjabréfum Skarða og Húsavíkur ber þannig saman um að merki jarðanna liggi austur fyrir Nykurtjörn og austur að landi

Fjalla. Gagnkvæmar áritanir á landamerkjabréf Skarða, Húsavíkur og Fjalla styðja enn fremur að þau lönd sem þar er lýst hafi legið saman. Eldri lýsingar nefna ekki merki Skarða gagnvart Húsavík en í lýsingu seljanda frá sölu Skarða árið 1652 segir þó að merki liggi „[...] til fjalls uppá móts við Saltvíkurland [...]“. Svo sem rakið er í kafla 5.10. hér að framan eru fyrir hendi margar heimildir um landamerki Húsavíkur, eldri en landamerkjabréf jarðarinnar. Í lögfestum frá árunum 1644, 1680, 1712, 1739, 1745, 1751, 1772, 1821 og 1850 er merkjum Húsavíkur lýst austur til móts við Fjallaland í Kelduhverfi, þótt merkjunum til suðurs, gangvart Skörðum, sé ekki lýst sérstaklega. Þannig eru fyrir hendi alls níu heimildir eldri en landamerkjabréf Húsavíkur um að jörðin eigi landamerki gagnvart Fjöllum. Það er öndvert við þann máltilbúnað íslenska ríkisins að landamerkjalyásing Húsavíkur „umfram Gyðuhnjúk“ eigi ekki stoð í eldri heimildum. Ítrekuð lýsing landamerkja Húsavíkur til móts við Fjallaland rennir frekari stoðum undir að land Húsavíkur, Skarða og Fjalla sé rétt afmarkað í landamerkjabréfum jarðanna.

Heimildunum sem raktar hafa verið ber þannig saman um að land Húsavíkur og Skarða nái austur að landi Fjalla.

Norðurmerkjum Húsavíkur, gagnvart Héðinshöfða, er lýst svo: „[...] yfir Álfatjarnir, eftir tveimur vörðum í vörðu austan við Álfatjarnir, þaðan móts við Héðinshöfða, er stefna utan við [strikað yfir Grænutjarnir] Syðri-Grænur í utanverðan Gyðuhnjúk; síðan sama stefna austur að Fjallalandi í Kelduhverfi.“ Merkjum Héðinshöfða er lýst í landamerkjabréfi frá 5. júní 1885 sem þinglýst var 15. maí 1886. Suðurmörkunum er lýst svo: „[...] rétt norður undir svokölluðum Hafnarás; liggur svo merkjalínan þaðan beina stefnu í Gyðuhnjúkskoll utanverðan.“ Og austurmerkjunum: „Að austan ráða innan áðurgreindra örnefna, að sunnan Gyðuhnjúkskolls og að norðan Búrfellsár, takmörkin á milli Keldunesshrepps og Húsavíkurhrepps.“

Landamerkjabréfum Húsavíkur og Héðinshöfða ber þannig saman um að merki jarðanna liggi saman og nái austur að landamerkjum Fjalla. Fyrrgreint landamerkjabréf Fjalla mælir því ekki í mót. Gagnkvæmar áritanir á landamerkjabréf Húsavíkur og Héðinshöfða annars vegar og Húsavíkur og Fjalla hins vegar, auk áritunar eiganda Héðinshöfða á landamerkjabréf Fjalla styðja enn fremur að merki jarðanna liggi saman. Þegar er greint frá lýsingum níu lögfestna Húsavíkur á merkjum þeirrar jarðar austur að landi Fjalla. Í átta þeirra er austanverðum norðurmerkjunum lýst „vt vnder Hiedinshofda land til heidar, fyrrer austann Backaland.“ og í þeirri elstu frá 1644 er merkjunum lýst með sama hætti hvað þetta varðar nema orðin „til heidar“ er þar ekki að finna.

Lýsing landamerkjabréfanna á merkjum Húsavíkur og Héðinshöfða austur að landi fjalla nýtur þannig stuðnings eldri heimilda um merki Húsavíkur og eldri heimildir um merki Héðinshöfða mæla þeirri lýsingu ekki í mót.

Norðurmerkjum Héðinshöfða, gagnvart Syðri-Tungu, er lýst þannig: „[...] nyrðri brúnar Sandheiðar (þó nokkuð sundurslitinn) liggur svo merkjalínan með eftir

áminnstri heiðarbrún og þaðan beina stefnu í Búrfellsá þar sem hún fellur í Kölduhvísl, ræður svo téð Búrfellsá svo langt sem hagi nær austur.“ Sem fyrr segir er því síðan lýst í bréfinu að austurmerkjunum ráði takmörkin milli Keldunesshrepps og Húsavíkurhrepps. Bréfið er áritað vegna Húsavíkur en ekki vegna Syðri-Tungu og Fjalla. Jörðin Syðri-Tunga liggur norðan Héðinshöfða og lýst merki jarðanna liggja saman að austanverðu. Merkjum Syðri-Tungu er lýst í landamerkjabréfi frá 23. júní 1883 sem þinglýst var 15. maí 1886. ... „Að sunnan ræður svonefnd Kaldakvísl frá sjó að svokallaðri Búrfellsá, þar ræður Búrfellsá til fjalls móts við Héðinshöfða land.“ Bréfið er áritað vegna nokkurra annarra aðliggjandi jarða en ekki vegna Héðinshöfða og Fjalla. Landamerkjabréfum Héðinshöfða og Syðri-Tungu ber þannig saman um að Búrfellsá ráði mörkum milli jarðanna að austanverðu. Skortur á gagnkvæmum áritunum á landamerkjabréf Héðinshöfða og Syðri-Tungu hefur því ekki efnislega þýðingu við úrlausn málsins.

Í kafla 5.11 eru raktar þær heimildir sem fyrir hendi eru um afmörkun Héðinshöfða. Af vitnisburði vegna skipta á Hafrafellstungu og Héðinshöfða 1569 verður ekkert ráðið um afmörkun jarðarinnar til austurs en þar er talað um að gamli Reyðarárfarvegur ráði mörkum að sunnan og hæðir fyrir utan Hnefadal að norðan. Mótmæli eiganda Héðinshöfða við lögfestu Raufar 1850 veita heldur ekki frekari vísbendingar hvað þetta varðar. Því eru ekki fram komnar eldri heimildir en landamerkjabréf Héðinshöfða um afmörkun jarðarinnar til austurs. Sama gildir um Syðri-Tungu en ekki nýtur við eldri heimilda en landamerkjabréfs jarðarinnar um afmörkun hennar til austurs.

Af því sem að framan er rakið má sjá að gagnkvæmar áritanir eru víðast hvar fyrir hendi á landamerkjabréfunum en vantar þó hvað varðar landamerki Syðri-Tungu gagnvart Héðinshöfða og Fjöllum. Þá skortir áritun vegna Fjalla á landamerkjabréf Héðinshöfða en bréf Fjalla er hins vegar áritað vegna Héðinshöfða. Landamerkjabréfum Héðinshöfða og Syðri-Tungu ber saman um að Búrfellsá ráði mörkum milli jarðanna að austanverðu. Í merkjalýsingu Héðinshöfða er það orðað svo að áin ráði „svo langt sem hagi nær austur“ og í merkjalýsingu Syðri-Tungu svo að hún ráði „til fjalls móts við Héðinshöfða land.“ Merkjum Héðinshöfða er, sem fyrr segir, lýst austur að hreppamörkum Keldunesshrepps og Húsavíkurhrepps. Jörðin Fjöll er vestasta jörðin í fyrrum Keldunesshreppi og landamerkjum hennar er lýst hér að framan. Þá er sem fyrr greinir merkjum Syðri-Tungu lýst „móts við þá sem land eiga að austan.“ Allt veitir þetta vísbendingu um að eigendur og umráðamenn Syðri-Tungu, Héðinshöfða og Fjalla hafi litið svo á að merki jarðanna lægju saman. Áritun eiganda Héðinshöfða á landamerkjabréf Fjalla rennir frekari stoðum undir það.

Norðurmerkjum Syðri-Tungu, gagnvart Hringveri, er lýst „[...] austur veginn að læk þeim, sem hefir upptök sín austan vert við Núpsdranga þar sem vegurinn liggur yfir hann (hvar líka er hlaðin dys, á sama hátt og hin er að ofan er getið), þaðan ræður lækurinn til uppsprettu og bein lína þaðan til fjalls, móts við þá er land eiga að

austan.“ Bréfið er m.a. áritað vegna Hringvers. Merkjum Hringvers er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 30. mars 1886 sem þinglýst var 15. maí sama ár. Þar er suðurmerkjum jarðarinnar lýst svo: „[...] austur heiðarveginn allt að vaði á læk þeim, sem hefir upptök sín austan vert við Núpsdranga; frá vaðinu ræður lækurinn til uppsprettu, þaðan beina línu á hæstu Núpsbrún, síðan austur Núpsbrúnina [...]“ Bréfið er m.a. áritað vegna Syðri-Tungu. Landamerkjabréfum Syðri-Tungu og Hringvers ber þannig saman um að lækurinn sem hefur upptök sín austan vert við Núpsdranga ráði merkjum milli jarðanna, til upptaka, og þaðan sé dregin bein lína til fjalls.

Engra heimilda, eldri en landamerkjabréfa Syðri-Tungu og Hringvers, nýtur við um landamerkin milli jarðanna.

Landamerkjabréfin, sem rakin hafa verið, gefa til kynna að jarðir á Tjörnesi, auk Skarða í Reykjahverfi og Húsavíkur eigi landamerki gagnvart Fjöllum austan Grasafjalla og Grísatungufjalla. Bréfunum ber þannig í aðalatriðum saman um afmörkun jarðanna til fjallanna og benda til að við gerð þeirra hafi verið litið svo á að jarðirnar lægju saman á fjöllum. Skortur á gagnkvæmum áritunum á landamerkjabréf Fjalla og Syðri-Tungu og skortur á áritun eigenda Fjalla á landamerkjabréf Héðinshöfða hefur því ekki efnislega þýðingu við úrlausn málsins.

Eldri heimildir styðja lýsingar landamerkjabréfanna hvað varðar Skörð og Húsavík. Nefndar lögfestur fyrir Húsavík styðja eindregið að land jarðarinnar hafi náð austur að landi Fjalla í Kelduneshreppi. Eldri heimildir eru hins vegar fáar varðandi afmörkun Héðinshöfða og Syðri-Tungu, en mæla lýsingum landamerkjabréfanna þó ekki í mót.

Samkvæmt því sem að framan er rakið telur óbyggðanefnd að sá hluti þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem hér er til umfjöllunar falli innan merkja jarða.

Verður þá næst fjallað sameiginlega um eignarréttarlega stöðu þessa landsvæðis. Um þýðingu landamerkjabréfa við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirbyggjandi umfjöllunar Hæstaréttar og óbyggðanefndar um það efni, sjá m.a. yfirlit í kafla 6.1.1. í málum nr. 1-5/2005. Þannig liggur fyrir sú niðurstaða Hæstaréttar að við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði sem þar er lýst, skipti almennt máli hvort um sé að ræða jörð eða annað landsvæði. Þekkt sé að landamerkjabréf hafi ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig t.d. afrétti, sem ekki tengist sérstaklega tiltekinni jörð. Landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega. Með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt. Þá hafi menn ekki eingöngu markað sér landsvæði háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra.

Landamerkjabréf fyrir þær jarðir sem hér eru til umfjöllunar voru gerð í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882. Svo sem að framan er rakið benda fyrirbyggjandi gögn ekki til annars en að merkjum sé þar rétt lýst. Landamerkjabréf þeirra eru í flestum tilvikum samþykkt vegna aðliggjandi jarða eða öfugt þótt ekki sé leitað samþykkis yfir sveitarfélagamörk vegna Syðri-Tungu og samræmi er á milli merkja jarða á kröfusvæðinu. Bréfin voru þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt síðan um merki jarðanna, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem máli skipti við úrlausn þessa máls. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur jarðanna hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Af frásögnum Landnámu verður ekki ráðið hversu langt upp til fjalla og inn til landsins landnám á þessu svæði náði, sbr. kafla 6.2. Verða því engar afdráttarlausar ályktanir af þeim frásögnum dregnar. Sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður þó að telja líklegt að land á þessu svæði hafi a.m.k. verið numið að hluta. Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum tekið afstöðu til þjóðlendukrafna sem grundvallast hafa á þögn eða óskýrleika landnámslýsinga, tiltekinni hæð yfir sjávarmáli og engri eða takmarkaðri nýtingu lands, þá fyrst og fremst til sauðfjárbeitar. Skal þar sérstaklega vísað til úrskurða um Esju og Smjörfjöll, sbr. mál nr. 3-4/2004 á svæði 4 og 2-3/2005 á svæði 5. Þar var því hafnað að slík atriði ein og sér leiddu til fráviks frá þeirri meginreglu að landamerkjabréf jarðar afmarki eignarland. Afstaða óbyggðanefndar að þessu leyti liggur því fyrir og fyrirbyggjandi dómur Hæstaréttar gefa ekki tilefni til stefnubreytingar.

Jarðir þær sem hér um ræðir liggja að öðrum jörðum, þar á meðal á fjöllum uppi. Heimildir þær um afréttarnot sem íslenska ríkið vísar til kröfum sínum til stuðnings eru almenns eðlis og endurspeglar fremur beitarnot á hálandi hlutum jarðanna. Þær benda ekki til þess að land innan merkjalýsinga jarða á þessu svæði hafi haft stöðu afréttar að lögum. Skal í þessu sambandi sérstaklega vísað til almennrar umfjöllunar óbyggðanefndar um hugtökin jörð og afréttur, sbr. einkum kafla 4.4. og 4.5. í viðauka með úrskurði þessum.

Ekki eru heimildir um annað en að umræddar jarðir hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem hér er byggt á um landamerki hafa eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Engin gögn benda til þess að land á þjóðlendu-kröfusvæði íslenska ríkisins, innan merkja jarða, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land þeirra og verða staðhættir, gróðurfar og nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Enda þótt nýting fjalllendis jarðanna hafi, eðli máls samkvæmt, verið takmarkaðri en láglandis þeirra, leiðir það eitt og sér ekki til eignarréttarlegrar aðgreiningar. Loks verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Ekki er í málinu gerð krafa um þjóðlendu innan merkja Fjalla í Kelduhverfi af hálfu íslenska ríkisins. Undir rekstri málsins féll fjármálaráðherra, fyrir hönd íslenska ríkisins, frá þeirri kröfu auk þjóðlendukrafna til fleiri landsvæða í Kelduhverfi. Staðhættir á vestanverðu landi Fjalla eru um margt áþekkir staðháttum austanvert á landi Húsavíkur, Héðinshöfða og Syðri-Tungu, sem fjármálaráðherra, fyrir hönd íslenska ríkisins, hefur gert þjóðlendukröfur til. Þá nýtur við fjölda eldri heimilda um afmörkun Húsavíkur til austurs og eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis meðan ekki nýtur við viðlíka heimilda um vestanvert land Fjalla. Hvorki staðhættir né fyrirbyggjandi heimildir gefa því tilefni til að ætla að fjallendið á austanverðu kröfusvæði Húsavíkur sé fremur þjóðlenda en fjallendið í vestanverðu landi Fjalla. Af hálfu íslenska ríkisins hafa ekki verið færð fram haldbær rök fyrir því hvers vegna svo væri.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að á þessu landsvæði sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶² Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka skýrt fram að í umfjöllun óbyggðanefndar um merki felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land það sem eigendur jarðanna Skarða og Skarðaborgar, Einarstaða, Húsavíkur, Héðinshöfða og Syðri-Tungu halda fram að háð sé beinum eignarrétti þeirra, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.5 Þeistareykir

6.5.1 Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem þinglýstur eigandi Þeistareykja gerir kröfu til sem eignarlands síns. Deilt er um eignarréttarlega stöðu Þeistareykja í heild sinni en afmörkun þeirra er óumdeild meðal gagnaðila íslenska ríkisins að öðru leyti en því að sunnan Hrútafjalla hafa eigendur Reykjahlíðar í Mývatnssveit einnig gert kröfu um eignarland en um Reykjahlíð er fjallað í máli nr. 1/2007 hjá óbyggðanefnd. Heimildir þær sem ná til hins umrædda svæðis koma því til athugunar í báðum málum en með hliðsjón af afmörkun íslenska ríkisins á þjóðlendukröfusvæði sínu er tekin afstaða til þess hér. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila þess í kafla 3.15.

Ágreiningsvæði málsaðila er víðfeðmt og liggur frá austanverðum Lambafjöllum og suður undir Gæsafjöll, austur að Bunguvegg og norður að Lönguhlíðarenda, Eyjólfshæð og Sæluhúsmúla. Svæðið er almennt vel gróið og hallalítið og liggur víðast hvar í 250-450 m hæð yfir sjávarmáli. Styst eru um 18 km

⁴⁶² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

frá ströndu í Öxarfirði að norðurmörkum kröfussvæðis Þeistareykja og um 15 km frá norðvesturhorni þess vestur í Saltvík. Frá norðurmörkum að suðurmörkum ágreiningssvæðisins eru um 18 km og frá vesturmörkum að austurmörkum um 16 km. Lambafjöll eru um 19 km langur fjallaklasi vestan kröfussvæðis Þeistareykja norður af Hólasandi og ná norður undir Reykjaheiði. Á þeim ber Kistufjall hæst (843 m), nálægt miðjum fjallgarðinum. Syðst eru Þverárhorn (523 m), Gustahnjúkur (602 m) og Gustaskarð þar norðan við, milli hnjúksins og meginfjallanna. Norðan Lambafjalla, við norðvesturhorn kröfussvæðis Þeistareykja, er Höfuðreiðarmúli en sunnan hans er Jónsnípa (452 m) og Jónsnípuskarð. Austan við Lambafjöll er um 5 km breið lægð eða dalverpi þakið hraunum og með fjölda sprungna; heitir sú stærsta Guðfínnugjá. Mælifell er stakur hnjúkur austan Lambafjalla. Norðan hans er gróðurlendi nefnt Mælifellshagi. Mörg lág eldvörp eru innan um hraunið eins og Stórahversmór og gætir víða jarðhita. Svokölluð Þeistareykjafjöll eru þrjú aðskilin fell sem liggja í röð frá norðri til suðurs, nyrst Ketilfjall (551 m), þá Bæjarfjall (553 m) sem er nær hringlaga og stórt um sig, aðskilið frá Ketilfjalli af Bóndhólaskarði, og syðst Kvíhólafjall (602 m) aðskilið frá Bæjarfjalli af Kvíhólaskarði. Gróðurgeirar og skriður skiptast á í fjöllum þessum og þar er víða jarðhiti og gular brennisteinsflesjur. Vallendi og lyngmóar eru víða suður með fjöllum þessum en suður af eru foksandsgeirar í Röndum norðaustur frá Hólasandi. Þeistareykjabunga (Stóra-Vítisdýngja) (564 m) tekur við norðaustur af Þeistareykjafjöllum mikil um sig og hallalítill. Suður af Þeistareykjabungu eru skriðurunnin Þórunnarfjöll (663 m) og stakur hnjúkur sunnar sem heitir Einbúi (573 m).

6.5.2 Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að þjóðlendukröfur taki til svæða sem liggja utan landnáms. Engar lýsingar landnáma virðist ná til svæðisins sunnan Kelduhverfis, þ.m.t. Þeistareykja. Jafnframt beri að hafa í huga að umrædd svæði liggja fjarri byggðum, séu heiðarlönd og / eða fjalllendi, sem ekki séu líkur á að hafi verið numin í öndverðu. Um þetta er vísað til landnámslýsinga í Kelduhverfi sem ekki greini annað en landnám í kringum Keldunes. Þá verði ekki annað ráðið af lýsingu landnáms Grenjaðar Hrapssonar en að landnám hafi takmarkast við svæðið vestan Lambafjalla og Þeistareykja.

Vísað er í máldaga Múlakirkju frá árinu 1318 þar sem minnst sé á Þeistareyki sem eign kirkjunnar. Í öðrum máldögum, vísitásum og kirknareikningum sé ítrekað vísað til Þeistareykjalands en það sé ekki tilgreint sem sérstök jörð. Bendi það til þess að umrætt svæði hafi hvorki verið numið í öndverðu, né hafi þar verið bújörð, heldur hafi verið um að ræða annars konar landsvæði, afréttarsvæði, sem kirkjan hafi talið sig hafa umráð yfir. Þeistareykir séu enda ekki landfræðilega tengdir kirkjujörðinni. Þeistareykir virðist fyrst hafa verið byggðir um miðja 16. öld en byggð þar hafi þó ætíð verið stopul vegna landfræðilegra aðstæðna og fjarlægðar frá byggð. Í lögfestu

frá árinu 1712 sé talað um jörðina Þeistareyki en þó sagt að hún sé óbyggð og í eyði. Svipaða lýsingu sé að finna í lögfestu frá 1725 og 1744 og í síðari heimildum. Af þessu megi draga þá ályktun að um sé að ræða landsvæði, annað en jörð, sem tilheyrir hafi Múlakirkju frá fyrri tíð vegna afréttarhagsmuna. Takmörkuð byggð af og til breyti engu þar um. Þá sé Þeistareykjaafréttur talinn til afréttarsvæða Kelduneshrepps í afréttarlýsingum. Nýting að öðru leyti verði ekki talin fela í sér að um jörð hafi verið að ræða sem háð hafi verið beinum eignarrétti. Þannig virðist sem að nýting brennisteins fram undir 1500 hafi verið almenn, sbr. m.a. lýsingu Ásverjasögu. Svæðið innan kröfulínu ríkisins sé samnotaafréttur fyrir búfé, utan eignarlanda einstakra jarða, auk þess sem fjarlægð frá byggð, staðhættir að öðru leyti og landfræðilegar aðstæður, svo sem stærð, styðji að um þjóðlendu sé að ræða.

Af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins er byggt á því að Þeistareykir séu forn jörð þó ekki sé þeirra getið í Landnámu. Líklegt sé að land jarðarinnar hafi verið innan landnáms Höskuldar Þorsteinssonar sem numið hafi lönd öll fyrir austan Laxá og hugsu megi sér að þar sem landnám Höskuldar takmarkist af Laxá að vestan sé líklegt að landnám hafi takmarkast á aðrar hliðar af landnámi í Mývatnssveit og Kelduhverfi, að ógleymdu landnámi Héðins, bróður Höskuldar, á Tjörnesi. Raunar sé það svo að lýsing á landnámi Grenjaðar Hrappssonar virðist stangast á við landnámslýsingu Höskuldar og vakni spurningar um hvernig beri að skýra orðalagið „Laxárdal að neðan“. Því hafi verið slegið föstu að Kraunaheiði sé þar sem nú heitir Múlaheiði. Í mynni Þegjandadals standi bærinn Kraunastaðir, sem lengi hafi verið hjáleiga frá Múla og hafi verið talið að heiðin sunnan og vestan bæjarins hafi dregið nafn sitt af honum í stað höfuðbólsins sjálfs, sem þó væri nærtækara. Sögnin að krauna merki að suða eða kliða og stutt sé í sögnina að krauma. Til sé sú heiði norðanlands þar sem kraumi og suði í leirhverum, en það sé Reykjaheiði og á þeirri heiði sé land jarðarinnar Þeistareykja. Þeirri kenningu sé því varpað fram að Kraunaheiði sé í raun þar sem nú heitir Reykjaheiði. Múlaheiði og Þorgerðarfjall hafi saman borið nafnið Þorgerðarfell (í fleirtölu) og liggi Þegjandadalur þeirra á milli. Orðalagið „Laxárdal að neðan“ merki því Laxárdal fyrir neðan Reykjaheiði, þ.e. Þeistareyki, eða Lambafjöll. Landnám Grenjaðar gæti þannig hafa verið beggja megin Laxár og því til stuðnings er bent á það að í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín sé jörðin Geitagerði (Geitafell) sögð vera heimaland Grenjaðarstaða. Ekki sé það tíundað sérstaklega en jarðirnar Langavatn og Klambrasel, sem séu næstu jarðir fyrir norðan Geitafell, hafi um langan aldur verið í eigu Grenjaðarstaða. Fyrrgreindar jarðir séu allar fyrir austan Laxá og þess vegna í landnámi Höskuldar Þorsteinssonar. Þannig gæti hugsast að Grenjaður hafi numið land á undan Höskuldi og Héðni og þeir því numið land fyrir innan Tunguheiði og austan Laxá en landnámið takmarkast af landnámi Grenjaðar að sunnan. Þeistareykir hafi lengi tilheyrir kirkjunni í Múla í Aðaldal og land Múla verði að teljast innan landnáms Grenjaðar, enda stutt milli Grenjaðarstaða og Múla. Eigendur Múla hafi eignast Þeistareyki þegar landnáminu

hafi verið skipt í smærri einingar eða kirkjan í Múla eignast jörðina fyrir löggerning sem nú sé glataður en vitað sé að Múlakirkja hafi talið Þeistareyki meðal eigna sinna í máldaga frá 1318.

Mótmælt er þeirri fullyrðingu íslenska ríkisins, að sýnt sé að nám landnámsmanna hafi legið utan við Þjóðlendukröfulínu, sem rangri og ósannaðri. Fram komi í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar og hafi þessar niðurstöður verið staðfestar af dómstólum. Þá er mótmælt þeim fullyrðingum íslenska ríkisins að ólíklegt verði að teljast að land Þeistareykja hafi verið numið og að hvergi greini að landið hafi verið beinum eignarrétti undirorpið. Þessu er mótmælt, auk þeirra röksemda sem að baki búi, sem röngu og ósönnuðu. Máldagar, sem íslenska ríkið vísi í, séu formfastir gerningar. Elstu rituðu heimildina um Þeistareyki sé að finna í Auðunarmáldaga frá 1318 en þar sé jörðin talin upp meðal sjálfstæðra jarða í eigu staðarins. Þetta sjáist og berlega í yngri máldögum og því er þannig mótmælt að heimildir greini ekki frá því að land jarðarinnar Þeistareykja hafi verið beinum eignarrétti undirorpið.

Bent er á að í vísitasíubréfi Jóns biskups frá árinu 1431 segi að kirkjan í Múla eigi selför í Þeistareykjaland. Óleyfilegt sé hins vegar að reisa sel í afrétti, sbr. 46. kapítula Búnaðarbálks Jónsbókar. Heimilt hafi verið að reisa sel í almenningum en Þeistareykjaland verði ekki flokkað sem almenningur enda mat íslenska ríkisins að landið sé innan afréttarsvæða. Í máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar frá árinu 1461 sé Þeistareykja getið á undan jörðinni Vindbelg við Mývatn og Knútsstöðum í upptalningu yfir jarðeignir Múlakirkju. Þar greini frá því að landskuld af hjáleigum Múlastaðar hafi verið 4 merkur en aðrar 4 merkur í landskuld utan garðs ef lýkst af Þeistareykjum. Þetta sé ótvíræð heimild um að fyrir 1461 hafi Þeistareykir verið byggðir leiguliða og landskuld reiknuð svo að jörðin hafi verið metin til verðs og tíunduð. Þá sé þess getið í eignaskrá Hólastóls í Sigurðarregistri frá árinu 1550 að biskupsstóllinn hafi átt fjögur kúgildi á Þeistareykjum og sé það ótvíræð heimild um að jörðin hafi verið byggð. Af framangreindu, auk annarra heimilda úr íslensku fornbréfasafni, megi ráða að minnsta kosti tvennt. Annars vegar að Þeistareykir hafi verið jörð, metin til verðs, byggð leiguliðum og greidd af henni landskuld og leiga. Hins vegar að Þeistareykir hafi verið sjálfstæð jörð og ekki hluti af heimalandi Múla, eins og látið sé í veðri vaka í kröfulýsingu íslenska ríkisins.

Í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín sé greint frá því að jörðin Þeistareykir sé nýlega komin í eyði, þ.e. árið 1710. Jörðin hafi verið metin á 20 hundruð og landskuld eitt hundruð, kúgildi hafi verið þrjú og leiga hafi verið greidd í smjöri til Múlastaðar. Þá segir m.a. að kvaðir séu engar á jörðinni en þó sé þess getið að jörðin sé brúkuð til slægna af prestinum í Húsavík með leyfi Múlaprests.

6.5.3 Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Þeistareykja er rakin í kafla 5.14. Svo sem þar kemur fram er Þeistareykja fyrst getið í heimildum frá 14. öld. Búseta hefur snemma orðið stopul og landið lengi verið nýtt til sumarbeitar.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum er lýst í þeim heimildum sem fjalla um landamerki Þeistareykja. Þar sem Þeistareykir, eins og þeim er lýst í kröfugerð gagnaðila íslenska ríkisins, eru að öllu leyti innan þjóðlendukröfusvæðis ríkisins tekur athugun þessi til heildarmerkja. Af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins í máli þessu er m.a. byggt á skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“. Það er ódagsett og óþinglýst en líklegt er að það sé gert eftir sölu Þeistareykja 1915, til Aðaldælahrepps og Reykdælahrepps, þar sem það er undirritað af oddvitum þeirra. Skjalið hefur verið talið ritað af Benedikt Jónssyni á Auðnum sem var uppi 1846-1939. Þá liggur fyrir lýsing á landamerkjum Þeistareykjafréttar, dags. 16. september 1948 og færð í landamerkjabók sýslumanns 31. júlí 1951. Bæði þessi skjöl bera undirritanir fyrirsvarsmanna Þeistareykjafréttar og áritanir um samþykki vegna fjölda aðliggjandi landsvæða sem ekki eru að öllu leyti hin sömu. Þeir málsaðilar sem nú kalla til beins eignarréttar yfir Þeistareykjum byggja á fyrrnefnda skjalinu sem að líkindum er eldra. Jafnframt er í máli þessu nokkur fjöldi eldri merkjalýsinga, einkum lögfestur frá 1744-1792 og 1854, auk auglýsingar frá 1809. Loks liggur fyrir dómur Héraðsdóms Norðurlands eystra frá 28. maí 1998 um afmörkun Þeistareykja gagnvart jörðum í Kelduverfi.

Til viðbótar við framangreint verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem samkvæmt kröfulýsingum í máli þessu liggja að Þeistareykjum. Er þá Ás til austurs, Skógar til norðvesturs en Þverá, Reykjatorfa, Bláhvammur og Laufahlíð, Klambasel, Langavatn og Geitafell til vesturs. Til norðurs liggja jarðir í Kelduverfi, þ.e. Fjöll, Sultir, Víkingavatn, Ólafsgarði, Kílakot, Vogar, Grásíða, Garður, Laufás og Kvistás. Til suðurs er ágreiningssvæði íslenska ríkisins og þinglýstra eigenda Reykjahlíðar og Grímsstaða 2 sem fjallað er um í máli 1/2007 hjá óbyggðanefnd. Að fenginni niðurstöðu um afmörkun Þeistareykja verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem aðilar máls þessa deila um.

Norðurmerki Þeistareykja liggja að jörðum í Kelduverfi. Um þau var dæmt með dómi Héraðsdóms Norðurlands eystra frá 28. maí 1998 í máli nr. E-192/1997, sem gagnaðilar íslenska ríkisins í þessu máli, áttu aðild að. Þar eru umrædd merki dæmd vera eftir beinni línu frá austri úr hæsta punkti miðhæðar Eyjólfshæðar í hápunkt norðurenda Rauðhóls og þaðan eftir beinni línu í Sæluhústóft við Sæluhúsmúla á Reykjaheiði. Dómnum var ekki áfrýjað en dæmd merki fara að nokkru gegn því sem greinir í landamerkjalyðingu Þeistareykjafréttar frá 1948. Gagnaðilar íslenska ríkisins miða kröfu sína um norðurmörk Þeistareykja við þá línu sem ákvörðuð var í dómnum. Merkin til norðurs þarfnast því ekki frekari skoðunar.

Verður þá litið til vesturmerkja, gagnvart Lambafjöllum og Reykjaheiði, eða jörðum í Aðaldælahreppi og Reykjahverfi. Í skjalinu sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“ og talið er gert í kjölfar sölu Þeistareykja 1915 segir: „[...] að vestan gegnt Skarða, Skóga, Þverár, Reykja, Brekknakots, Klambrasels, Langavatns, Geitafells, Kasthvamms og Hólalöndum, eru samkvæmt þinglesnum og staðfestum landamerkjaskráum allra þessara jarða, merkin þannig: úr Höfuðreiðarmúla um há Lambafjöll í Gustahnjúk og þaðan um Þverárgilsdrög, Kröflugil og eftir Sandi í suðvestur hornmark [á Hólasandi þar sem norðurrönd Eilífshnúks sér norður undan Gæsafjallahorni nyrðra.] Bréf þetta er undirritað vegna hreppsnefnda Reykdæla- og Aðaldælahreppa, sem áður voru hlutar Helgastaðahrepps en Helgastaðahreppi var skipt upp í Reykdælahrepp og Aðaldælahrepp undir lok 19. aldar. Það er einnig áritað um samþykki vegna allra umræddra jarða að vestanverðu. Landamerkjalyásing sú sem dagsett er 16. september 1948 og skráð var í landamerkjabók er í öllum meginatriðum eins og sú sem áður greindi. Þar er miðað við Lambafjöll, frá Gustaskarði að sunnan og í Jónsnípu á Höfuðreiðarmúla að norðan, og frá síðastnefnda punktinum áfram í Sæluhússmúla. Bréfið er áritað vegna jarða vestan Lambafjalla, annarra en Brekknakots. Um jarðirnar sem liggja vestan kröfusvæðis Þeistareykja er fjallað í kafla 6.3. Í landamerkjabréfum þeirra er merkjum til austurs almennt lýst í Lambafjöll og tekið fram að þau ráði til austurs. Í bréfi Klambrasels er einnig miðað sérstaklega við Kistufell, sem hæst ber á Lambafjöllum, auk þess sem norðurmerkjum Skóga er lýst norðanvert við Höfuðreiðarmúla, norðaustur af Lambafjöllum, og suðurmerkjum Geitafells í Þverárgilsdrög, sunnan Lambafjalla. Bréf Reykjatorfu er áritað um samþykki vegna Þeistareykja en ekki annarra jarða vestan Lambafjalla. Lögfestur og auglýsing frá tímabilinu 1744 til 1854 tilgreina einnig Lambafjöll sem vesturmörk. Þá tilgreina merkjalýsingar jarðanna vestan Lambafjalla, fjöllin sem austurmörk, sbr. kafla 6.3.3.

Hér ber þess að geta að Lambafjöll eru aflíðandi fjallabelti, skorin giljum og dölum og einstaka klettabelti að austan. Hæst ber þar Kistufjall (843 m) sem er nálægt miðjum fjallgarði, syðst eru Þverárhorn (523 m) og Gustahnjúkur (602 m), en Gustaskarð norðan við, milli hnjúksins og meginfjallanna. Óbyggðanefnd telur að orðalag í framangreindum heimildum og staðhættir bendi til þess að merki landsvæða vestan og austan Lambafjallasvæðis og Reykjaheiðar hafi verið talin ná saman á fjöllum, fremur en að þau lægju með fjallsrótum, svo sem haldið hefur verið fram af hálfu íslenska ríkisins. Áritanir á skjalið sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“ um samþykki fyrirvarsmanna jarða vestan Lambafjalla bendir til hins sama svo og áritun fyrirvarsmanns Þeistareykja um samþykki á landamerkjabréf Reykjatorfu. Samræmi er þannig milli heimilda um afmörkun Þeistareykja til vesturs og afmörkunar gagnaðila íslenska ríkisins.

Sunnanverðum merkjum Þeistareykja er lýst svo í hinu ódagsetta skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“: „Suðvestur horn landsins er á

Hólasandi þar sem norðurrönd Eilífshnjúks sér norður undan Gæsafjallahorni nyrðra. Þaðan ræður merkjum að sunnan gengt Grímsstaða og Reykjahlíðar löndum, samkvæmt þinglesnum landamerkjaskráum þeirra jarða, bein stefna um Gæsafjallahorn nyrðra á Eilífshnjúk, gengt Hrutafjöllum.“ Skjalið er m.a. áritað um samþykki af umboðsmönnum Grímsstaða og Reykjahlíðar. Í landamerkjabréfi Þeistareykjaafreittar frá 1948 er merkjunum lýst frá Borgarvegg stutt norður af Ethól, vestur eftir beinni línu sem þversker vegginn, stefnu af Eilíf á norðurrætur Gæsafjalla og sömu stefnu frá þeim stað er rætur fjallanna ganga lengst norður og vestur mó og sand þar sem Eilífshnjúk beri við Gæsafjöll að norðan, allt vestur á merkihnjúk á Klapparbrekku, en þaðan beina stefnu á Gustaskarð. Bréfið er m.a. samþykkt vegna Grímsstaða og Reykjahlíðar. Þessum landamerkjalykingum ber þannig saman um suðurmerkin frá Borgarvegg norður af Ethól að Merkihnjúk. Hins vegar eru þær ósamhljóða varðandi suðvestur horn svæðisins, vestan Merkihnjúks á Klapparbrekku. Þá er í yngri lýsingunni austasti punktur suðurmerkjanna Borgarveggur norður af Ethól en óljóst virðist hvort sú eldri miði við að merkin nái alla leið austur í Eilíf eða hvort einungis sé tekin sjónhending þangað frá nyrðra Hólasandi.

Í landamerkjabréfi Grímsstaða í Mývatnssveit frá 8. maí 1891 sem þinglesið var 12. júlí 1892 er merkjum þeirrar jarðar til norðurs lýst „frá botni [Hamarskíls] beint norður Mývatnssand stefnu í svonefnda Skeið austan í Lambatindafjöllum og að því takmarki norður, er Eilífssfjall á Grjóthálsi sézt norðurundan Gæsafjöllum. Þá er bein stefna til austurs í nefnt fjallmerki milli Grímsstaða og Þeistareykjalands þar til Bóndhóll er stendur vestur af Gæsafjöllum sunnanverðum er beina stefnu þaðan í Hrafnabjörg.“ Landamerkjabréfið var m.a. samþykkt af umráðamanni Þeistareykja. Í landamerkjabréfi Reykjahlíðar frá 8. apríl 1891 sem þinglesið var 29. maí sama ár er merkjum þeirrar jarðar til norðurs lýst frá Eilífshnjúk, beina stefnu yfir Hrutafjöll og Gjástykki móti Þeistareykjalandi, vestur í mó þar til Bóndhóll er genginn í hásuður og Eilífshnjúkur ber rétt norður undir Gæsafjöllum. Bréfið var samþykkt vegna Þeistareykjalands.

Lýst merki Grímsstaða til norðurs samrýmast þannig lýstum merkjum Þeistareykja til suðurs hinu ódagsetta skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afreittar“, að því marki sem sú síðarnefnda lýsir suðurmerkjunum. Lýst merki Reykjahlíðar til norðurs virðast einnig fá samrýmst lýstum merkjum Þeistareykja til suðurs í því skjali.

Kemur þá til skoðunar hvað ráðið verður af eldri heimildum um sunnanverð landamerki Þeistareykja. Í lögfestu Múlaprests frá árinu 1744 og síðari lögfestum frá árunum 1753, 1762, 1772, 1775 og 1776 er merkjunum að sunnanverðu lýst „ So langt framm j Mó, þar til Ylþz fiall er nærre geinged under Giæsadals fioll, og So rett austur og Vestur[...]“ Áður er lýst vesturmerkjum Þeistareykja samkvæmt lögfestunum en um austurmerkin segir aðeins: „,Ad austan rædur Land eign þeirra manna sem nærst kunna Sier landeign ad bevýsa.“ Virðist liggja beinast við að túlka

lögfesturnar, með hliðsjón af þeim lýstum mörkum til vesturs svo að suðurmerki Þeistareykja samkvæmt þeim liggi til vesturs að þeirri línu sem afmarkar vesturmerki jarðarinnar, nærri suðurenda Lambafjalla. Sömuleiðis virðast suðurmerkin mynda hornmark með þeirri línu sem afmarkar austurmerkin. Óbyggðanefnd telur því að frásögn hins ódagsetta skjals sem ber yfirskriftina „landamerki Þeistareykja afréttar“, af afmörkun Þeistareykja til suðvesturs eigi sér stoð í lögfestunum.

Óbyggðanefnd telur að orðalag í framangreindum heimildum, gagnkvæmar áritanir og staðhættir bendi til þess að merki Þeistareykja annars vegar og Grímsstaða og Reykjahlíðar hins vegar, hafi verið talin ná saman.

Merkjum Þeistareykja til austurs gagnvart Ásheiði er lýst á eftirfarandi veg í hinu ódagsetta skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“: „Að austan gegnt Áss og Svínadals landi ráða merkjum Hrutafjöll, samkvæmt fornum máldögum og lögfestum Áss, og frá Hrutafjöllum í Kerlingarhól.“ Skjalið er ekki undirritað vegna Áss. Í landamerkjalyfingu fyrir Þeistareykjaafrétt sem dagsett er 16. september 1948 og skráð var í landamerkjabók er merkjunum til austurs lýst svo: „Að austan eru merki fyrst bein stefna af Eyjólshæð suður í norðurenda Bunguveggjar, þar sem varða er. Þá ræður merkjum gjáveggurinn, Bunguvegg[sur] þar til hann þrýtur austur af Þeistareykjatungu sunnanvert. Frá veggjarenda á þessum stað ræður bein lína suður að Hituhólum miðjum og sama stefna suður yfir hólana. Frá sunnanverðum Hituhólum ræður óslitinn gjáveggur, Borgaveggur, allt suður að beinni línu sem þar sker vegg þennan, stefnu austan frá Eilífshnjúk og vestur að rótum Gæsafjalla að norðan.“ Bréf þetta var m.a. undirritað vegna Ásheiðar. Merkjalyfingunum ber þannig ekki saman um merki Þeistareykja til austurs en í fyrirnefndu heimildinni er land Þeistareykja talið ná talsvert lengra til austurs en í þeirri síðarnefndu.

Í landamerkjabréfi fyrir Ás og Svínadal frá 1. maí 1889 sem þinglýst var 24. júní 1890 er merkjum Áss til vesturs lýst frá Gangnamannaskarði (hinu syðra) í Hrutafjöllum, „og þaðan þvert í vestur þangað til bein stefna fæst útí Bunguveggi (rétt horn) og úr Bunguveggjum beina línu útí Eyjólshæð austur í Kerlingarhól, [...]“. Bréfið er m.a. samþykkt af umboðsmanni Þeistareykja. Merki Ásheiðar sem lýst er í bréfinu koma heim og saman við afmörkun gagnaðila ríkisins, í máli þessu, á austanverðum merkjum Þeistareykja og hið ódagsetta skjal sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykjaafréttar“.

Í lögfestu Múlaprests frá 1744 og síðari lögfestum frá árunum 1753, 1762, 1772, 1775 og 1776 er austurmörkum Þeistareykja ekki lýst á annan veg en: „Ad austan ræður Land eign þeirra manna sem nærst kunna Sier landeign ad bevýsa.“ Þá er auglýsing Múlaprests um landamerki Þeistareykja frá 1809 torráðin varðandi austurmerkin. Þó virðist mega túlka hana svo að þar sé land Þeistareykja talið ná allt austur að Eilífshnjúk. Allt að einu verður lýsing hinna eldri heimilda á austurmörkum Þeistareykja ekki talin mæla í mót hinu ódagsetta skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“ og gagnaðilar íslenska ríkisins byggja hér á.

Framangreindar heimildir bera með sér að land Þeistareykja hafi a.m.k. náð austur að línu þeirri sem gagnaðilar íslenska ríkisins draga frá miðhæð Eyjólfsrhæðar að Hituhólum. Gagnkvæmar áritanir umráðamanna Þeistareykja og Áss á landamerkjabréfin benda einnig til þess að litið hafi verið svo á að lönd þeirra lægju saman. Óljóst er hins vegar hvort suðaustanvert kröfusvæði Þeistareykja í máli þessu, þ.e. landsvæðið suðaustan Hituhóla allt austur að Eilífshnjúk teljist til Þeistareykja í þeim heimildum sem raktar hafa verið.

Um suðaustanvert kröfusvæði Þeistareykja er ágreiningur milli gagnaðila íslenska ríkisins í máli þessu annars vegar og gagnaðila ríkisins vegna Reykjahlíðar í Skútustaðahreppi, í máli nr. 1/2007. Af hálfu hvorra um sig er gerð krafa um beinan eignarrétt að svæðinu. Umræddir gagnaðilar ríkisins hafa afmarkað þann hluta kröfusvæðis síns hvor með sínum hætti. Um er að ræða landsvæði sem afmarkað er af línu sem dregin er á milli punkta nr. 9-12 á kröfulínu gagnaðila ríkisins vegna Reykjahlíðar og þaðan aftur í punkt nr. 9 sem einnig er punktur númer 7 á kröfulínu gagnaðila ríkisins vegna Þeistareykja. Svæðið afmarkast þannig af línu sem dregin er úr Eilífi í beina stefnu yfir Hrutafjöll og Gjástykki að Hituhólum. Þaðan suður að sveitarfélagamörkum Aðaldælahrepps og Skútustaðahrepps í stefnu á Ethóla. Þaðan fylgir línan sveitarfélagamörkum austur í Eilíf. Úrlausn þess álitaefnis hvernig merkin teljist rétt dregin á þessu svæði fellur einungis innan verksviðs óbyggðanefndar ef umrædd mörk liggja að einhverju leyti að þjóðlendu. Sé þar hins vegar um að ræða eignarlönd beggja vegna verður að útkljá ágreininginn eftir öðrum leiðum enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að taka afstöðu til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.. Frekari athugun á þessu atriði er því komin undir því hver niðurstaða óbyggðanefndar er um eignarréttarlega stöðu Þeistareykja, Ásheiðar og Reykjahlíðar.

Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að austurmerkjum Þeistareykja sé rétt lýst, af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins, frá Eyjólfsrhæð eftir sveitarfélagamörkum suður að Hituhólum. Ekki verður hins vegar að svo stöddu tekin afstaða til sunnanverðra austurmerkja Þeistareykja, eftir atvikum gagnvart Ásheiði eða Reykjahlíð.

Framangreindar heimildir um afmörkun Þeistareykja taka til þess hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem hér er til umfjöllunar enda þótt þeim beri ekki saman í öllum atriðum. Merkjalyásingar aðliggjandi landsvæða til allra átta benda einnig til að merki þeirra og Þeistareykja liggja saman. Óbyggðanefnd telur rétt að leggja til grundvallar að með afmörkun Þeistareykja í máli þessu sé ekki gengið lengra í að afmarka Þeistareykjum land en heimildir eru fyrir. Þar sem deilt er um hluta merkja milli Þeistareykja og Reykjahlíðar, sunnan Hrutafjalla, kann hluti ágreiningssvæðis máls þessa þó að vera innan merkja Reykjahlíðar, sbr. kafla 6.4 í máli nr. 1/2007.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa við mat á sönnun um

eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi umfjöllunar Hæstaréttar og óbyggðanefndar um það efni, sjá m.a. yfirlit í kafla 6.1.1. í málum nr. 1-5/2005. Þannig liggur fyrir sú niðurstaða Hæstaréttar að við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði sem þar er lýst, skipti almennt máli hvort um sé að ræða jörð eða annað landsvæði. Þekkt sé að landamerkjabréf hafi ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig t.d. afrétti, sem ekki tengist sérstaklega tiltekinni jörð. Landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega. Með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt. Þá hafi menn ekki eingöngu markað sér landsvæði háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra.

Af frásögnum Landnámu verður ekki ráðið hversu langt upp til fjalla eða inn til landsins landnám á þessu svæði náði, sbr. kafla 6.2. Verða því engar afdráttarlausar ályktanir af þeim frásögnum dregnar en sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður að telja líklegt að land á þessu svæði hafi a.m.k. verið numið að hluta.

Þeistareykja er fyrst getið í máldaga Auðunar rauða frá 1318. Þar kemur fram að „Þeistareykja land“ tilheyri Múlakirkju. Hið sama kemur fram í síðari máldögum. Í Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar frá 1461 er Þeistareykja getið í upptalningu jarða í eigu kirkjunnar, á undan jörðunum Vindbelg og Knútsstöðum. Hið sama er uppi á teningnum í Sigurðarregistri frá 1525. Í kirknaskrá Guðbrands biskups frá 1569 er Þeistareykja getið meðal jarða Múlakirkju. Í vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687 er enn upptalning á jörðum Múlakirkju og Þeistareykir þar á meðal. Þess er getið að landskuld Þeistareykja sé 1 hundrað. Hið sama kemur fram í vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694-1695 nema hvað landskuldar er þar ekki getið. Einnig má sjá í lögfestu séra Gísla Einarssonar fyrir Múlastað sem þinglýst var árið 1695 að litið var á Þeistareyki sem jörð í eigu Múlakirkju. Þá eru Þeistareykir nefndir jörð í lögfestum frá 1744, 1749, 1753, 1762, 1772, 1775, 1776 og 1792. Í lögfestunum er jörðin lögfest með túnnum, engjum, holtum, høgum og örðum landsnytjum og ekkert undan skilið sem fylgi jörðinni og fylgt hafi. Í dómi Hæstaréttar Danmerkur vegna brennisteinsnáms á Þeistareykjum árið 1823 er talað um „kirkjajörðina“ Þeistareyki. Þá er greint frá því í jarðamati í Helgastaðahreppi 1848 að Þeistareykir séu eyðijörð sem áður hafi verið talin 20 hundruð. Loks er í bréfi danska dómsmálaráðuneytisins til amtmanns í Norður- og Austuramtí um leigusamning á brennisteinsnámi í Þingeyjarsýslu, 1872 talað um „Kirkejorden Þeistareykir“.

Þeistareykir virðast löngum hafa legið í eyði. Að því er greinir í reikningi Múlaprests 1743 yfir tekjur kirkjunnar, mun vera sagt frá því í máldaga frá 1563, sem settur sé saman eftir þremur Hóladómkirkjumáldögum, að Þeistareykjaland sé ein af eyðijörðum kirkjunnar sem sögð er hafa verið óbyggð í meira en öld og sé það enn. Í

skrá um eignir Hólastóls og Hólakirkju 1550 er hins vegar getið um að biskupsstóllinn hafi átt 4 kúgildi í Þeistareykjum, sem bendir til að jörðin hafi einhvern tímann fyrir þann tíma verið í byggð. Í jarðabók Árna Magnússonar segir um Þeistareyki 1712 að þeir séu „nú í eyði og næstliðið ár.“ Síðan segir: „Flestum þykir líklegt að þessi jörð muni ekki aftur byggjast, helst fyrir því, að hún liggur frammi á eyðifjalli, hvörgi skemmra til byggða en hálfá þingmannaleið.“ Einnig kemur fram í jarðabókinni að jörðina brúki nú til slæгна Sr. Magnús Einarsson á Húsavík. Á 18. öld og síðar voru Þeistareykir ítrekað boðnir upp til ábúðar með litlum árangri. Múlaprestur bauð jörðina upp til ábúðar 1712 án árangurs. Nokkrum árum síðar náðust samningar um ábúð jarðarinnar en Gísli Einarsson í Múla kærði Svein Þorsteinsson í Tóvegg fyrir sammingsrof árið 1722 eftir að Sveinn hafði tekið Þeistareyki til ábúðar en hætt við. Svo virðist sem jörðin hafi síðan verið leigð út til annarrar notkunar en ábúðar. Í óársettri eignaskrá Múlakirkju sem talin er yngri en frá 14. maí 1724 kemur fram að meðal eyðijarða sem fylgi staðnum séu Þeistareykir sem leigðir séu til heyskapar og hestagöngu. Þar segir einnig að „nú um stundir“ hafi ekki tekist að byggja jörðina vegna vatnsleysis og fjarlægðar frá mannabyggðum. Þeistareykir voru aftur boðnir til ábúðar á manntalsþingi á Helgastöðum árið 1725 en ekki tókst að fá jörðina byggða. Enn voru Þeistareykir boðnir til ábúðar án árangurs á manntalsþingum 1744 og 1749. Þá kemur fram í bréfi Múlaprests 1781 að Þeistareykir hafi margoft verið boðnir upp til ábýlis en án árangurs vegna þess hversu afskekkt og fjarri mannabyggðum jörðin sé. Hún sé hins vegar leigð til heyskapar og hestagöngu yfir vetrarmánuðina. Enn voru Þeistareykir boðnir upp til ábúðar með auglýsingu Múlaprests 1809. Árið 1816 tókst loks að byggja Þeistareyki. Í byggingarbréfinu er m.a. leigugjaldið tiltekið og leiguliðanum heimilað landið til allra leiguliðanota og gagnsemda, að undanskilinni grasatekju, til næstu fardaga. Í vitnisburði Ingjalds Jónssonar fyrrverandi Múlaprests sem lagður var fram við réttarhöld árið 1819 kemur fram að Þeistareykir hafi frá alda öðli ekki verið stöðuglega setnir eða byggðir vegna (að sögn) vatnsskorts í þurrkasumrum. Þar kemur einnig fram að Þeistareykir hafi lengi verið leigðir bónda í Saltvík til slæгна, hestagöngu á vetrum og frjálstrar grasatekju. Síðar hafi þeir verið leigðir forstöðumanni brennisteinsverksins, N. Buck, en presturinn segist hafa liðið mikinn skaða á hebjörg þar vegna flutnings á brennisteini úr Þeistareykjanámum. Árið 1835 komu fram mótmæli leigutaka Þeistareykja við leigusamningi Múlaprests og verslunarinnar Örum & Wulf sem tók til brennisteinsnáma Þeistareykja. Hins vegar er í ágripi af lífssögu Höskulds Jónssonar getið um að umsókn hans um leyfi til að taka upp byggð á Þeistareykjum hafi verið hafnað þar sem Múlaprestur hafi sagst ekki mega missa not jarðarinnar. Höskuldur mun hafa sótt um ábúðina árið 1836. Í því ljósi er líkleggra að leigutakinn sem mótmælti samningnum ári áður hafi ekki haft ábúð á Þeistareykjum heldur einungis leigt þar tiltekin afnot.

Áhugi á búrekstri á Þeistareykjum virðist hafa glæðst einhvern tíma á fyrri hluta 19. aldar. Þannig kemur fram í uppkasti að svari Skúla Tómassonar, þáverandi

Múlaprests, líklega frá 1843, til sýslumanns vegna kvörtunar bænda í Kelduhverfi undan ágangi búfénaðar af Reykjaheiði, að hann hefði fyrir löngu getað byggt Þeistareykjumi með góðum kjörum en hafnað því bæði vegna Keldhverfinga og annarra nággranna sem hafi viljað njóta frelsis þar fyrir skepnur sínar. Í lýsingu á Þeistareykjum sem gerð var vegna fyrirhugaðrar sölu jarðarinnar 1914 kemur fram að forn leigumáli Þeistareykjalands með Mælifellshögum, alla þá tíð er það heyrði undir Múlakirkju, hafi verið 4 veturgamlir sauðir, þegar það var leigt sem býli. Talið er að síðast hafi verið byggt upp á Þeistareykjum upp úr 1868.

Óbyggðanefnd telur heimildir frá 15. öld ótvírætt benda til þess að Þeistareykir hafi þá verið taldir til jarða í eigu Múlakirkju.⁴⁶³ Enda þótt búseta hafi verið stopul á Þeistareykjum var margoft leitast við að byggja jörðina og nýta hana sem slíka. Elstu heimildir um Þeistareykjumi eru ekki eins afdráttarlausar.

Eins og komið hefur verið inn á eru heimildir um nýtingu Þeistareykja til brennisteinsnáms. Í áður nefndu bréfi Múlaprests frá 1781 kemur fram að í landi Þeistareykja séu brennisteinsnámur sem margir sæki í en geti með engu móti nýtt sér námurnar nema með því að fara inn á landsvæði kirkjunnar. Með bréfinu bannaði presturinn öll afnot af jörðinni, þ.m.t. að þeir sem sæktu í námurnar notuðu leiguland kirkjunnar undir hesta sína eða á annan máta til skaða. Múlaprestur höfðaði mál gegn konungi vegna eignarhalds á brennisteinsnámum í Þeistareykjalandi á árunum um 1820. Við réttarhöldin kom fram vitnisburður Ingjalds Jónssonar fyrrverandi Múlaprests sem áður er vitnað til, þar sem fram kemur að jörðin hafi verið leigð forstöðumanni brennisteinsverksins, N. Buck. Ingjaldur segist hafa liðið mikinn skaða á heibjörg vegna brennisteinsflutnings úr Þeistareykjanámum. Einnig kom fram lögfesta frá 1792 þar sem allur brennisteinsgröftur á Þeistareykjum, sem ylli leigulandi kirkjunnar skaða eða umráðamanni óþægindum, var bannaður. Við sama tækifæri bar vitni maður sem hafði verið forstöðumaður brennisteinsverksins á Húsavík 1795-1808 og taldi sig hafa haft Þeistareykjaland á leigu í 7-8 ár og greitt Múlapresti hagatoll. Málið endaði fyrir Hæstarétti Danmerkur sem dæmdi Brennisteinsverki Húsavíkur óheimilt að nota Brennisteinsnámur á Þeistareykjum nema með samþykki fjárhaldsmanns Múlakirkju. Þegar er getið leigusamnings Múlaprests við verslunina Örum & Wulf um afnot af brennisteinsnámum. Samningurinn sem skyldi gilda til 10 ára var lesinn upp á manntalsþingi 1835. Við sölu Þeistareykja 1915 hélt ríkið eftir brennisteinsnámum með landsréttindum til að vinna hann.

Eins og þegar er vikið að eru heimildir um nýtingu Þeistareykja til grasatekju. Þannig lét Þórarinn Jónsson prestur í Múla frá sér fara auglýsingu um landamerki Þeistareykja sem dagsett er 20. apríl 1809. Að baki mun hafa legið sú staðreynd að talsvert var um að fólk stundaði grasatekju í landinu án þess að fá leyfi hjá presti eða

⁴⁶³ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

leigutaka. Fólk hafi borið fyrir sig að það þekkti ekki til landamerkja á Reykjaheiði. Þá var grasatekjan undanskilin byggingu Þeistareykja þegar jörðin var byggð Árna Einarssyni hreppstjóra á Tjörnesi 1816, þar sem prestur vildi halda henni fyrir sig. Hins vegar kemur fram í sundurliðuðum reikningi fyrir Múlakirkju sem dagsettur er 1839 að grasatekju í Þeistareykjalandi sé varla hægt að telja lengur til hlunninda eftir að hreindýr hafi eytt fjallagrös um á Reykjaheiði. Við skýrslutökur fyrir óbyggðanefnd í máli þessu greindi vitni frá því að í hans minni hafi verið farið í grasahaga á Þeistareyki.

Heimildir eru um að Þeistareykir hafi verið nýttir til heyskapar, bæði meðan þar var búíð og eins að slægjur hafi verið leigðar út sérstaklega. Þannig kemur fram í óársettri eignaskrá Múlakirkju sem talin er yngri en frá 14. maí 1724 að meðal eyðijarða sem fylgi staðnum séu Þeistareykir sem leigðir séu til heyskapar og hestagöngu. Þá kemur fram í áður nefndum vitnisburði Ingjalds Jónssonar fyrrverandi Múlaprests sem lagður var fram við réttarhöld árið 1819 að Þeistareykir hafi lengi verið leigðir bónda í Saltvík til slægna, hestagöngu á vetrum og frjálsrar grasatekju. Í skýrslutökum við aðalmeðferð málsins kom fram að á Þeistareykjum hafi verið slægjur og grasgefin lönd. Heyjað hafi verið allt fram á 6. áratug 20. aldar.

Loks eru fyrir hendi heimildir um nýtingu Þeistareykja sem beitolands fyrir búfé. Þannig kemur fram í áðurnefndum sundurliðuðum reikningi fyrir Múlakirkju 1839 að Þeistareykjaland hafi undanfarin fimm ár verið leigt sem „afrétt“ og fyrir það hafi goldist þrjú ríkisdalir. Árið 1843 kvörtuðu bændur í Kelduhverfi bréflega til A. Þórðarsonar hreppstjóra, yfir ágangi af „geldpeningi“ sveitanna innan Reykjaheiðar. Í bréfinu segja þeir að á vorin fylli geldfjárfjöldinn ekki eingöngu „afréttar“ og heiðarlönd heldur jafnvel einnig næstu búfjárhaga mönnum til mikils tjóns og mæðu. Þannig sé þetta allt sumarið þangað til gangamenn á haustin smali fénu til réttar en síðastliðið haust hafi verið rekið um 800 af slíku fé inn yfir Reykjaheiði. Hreppstjóri brást við kvörtuninni með því að skrifa Arnóri Árnasyni bréf sama ár. Þar tekur hann m.a. fram að Skúli Tómasson á Múla eigi Þeistareykjaland og að hann hafi annað hvort tekið meiri fénað til „afréttargöngu“ en góðu hófi gegnir eða að fjöldi manna reki geldfénað sinn leyfislaust norður á Reykjaheiði. Hreppstjórinn tekur fram að enginn amist við því þó að séra Skúli noti Þeistareykjaland til afréttar fyrir sinn eigin fénað þó svo að fé hans renni þaðan í Kelduhverfi. Hins vegar sé óþolandi að hann taki afréttarfénað af svo mörgum mönnum að Keldhverfingar bíði af því óbætanlegan skaða. Hann tekur og fram að meiri hluti Þeistareykjalands sé því marki brenndur að skepnur þoli þar ekki við á sumrum vegna vatnsleysis. Féð flýi úr þessum heiðarlöndum vegna hita og leiti til byggða þar sem vatn sé að finna.

Vegna áforma Stjórnarráðsins um sölu Þeistareykja til hreppsfélaga þeirra sem höfðu landið á leigu varð nokkur ágreiningur milli Reykdæla- og Aðaldælahreppa. Í umsögn sýslumanns Þingeyjarsýslu um fyrirspurn Reykdælahrepps til Stjórnarráðsins um málið 1912 kemur fram að það sé að kalla megi óhjákvæmileg nauðsyn fyrir íbúa

Reykðæla og Aðaldælahreppa, að hafa upprekstur í Þeistareykjaland, og því sé eðlilegt að hreppsnefndirnar hafi umráð yfir landinu. Hann hefði því lagt það til að hreppsnefndirnar, fyrir hreppanna hönd, sæktu um kaup á landinu. Sýslumaður tók fram að hann álitir það sjálfsagt að meðan landið væri landsjóðseign hefðu hreppstjórnarnir í Reykðæla- og Aðaldælahreppum umráðin í sameiningu, og gerðu í sameiningu samninga við sveitarstjórnirnar, en innheimtu afgjaldið hver hjá sinni hreppsnefnd. Þetta komi best heim við það, að landinu hafi ekki verið skipt, þegar gamla Helgastaðahreppi var skipt, og að fjallskilamálin séu sameiginleg með hreppunum. Í lýsingu Þeistareykja sem gerð var vegna hinnar fyrirhuguðu sölu jarðarinnar kemur fram að Þeistareykjafréttur sé nálægt 2 fermílur að stærð. Engir aðrir noti afréttinn til upprekstar en Reykðæla- og Aðaldælahreppar, og sé að jafnaði rekið á hann 6000 fjár árlega. Í virðingargerðum vegna fyrirhugaðrar sölu Klambarsels 1913 og Langavatns 1914 er Þeistareykja getið en fram kemur að jarðirnar liggi að afrétt og ágangur afréttarfjár þaðan sé mikill. Ábúandi Langavatns hafði þegar brugðist við með því að reisa girðingu en ábúandi Klambarsels hafði hafið undirbúning að girðingu með kaupum á aðföngum. Fram kemur í virðingargerð Klambarsels að sá kostnaður sem því fylgi knýi mjög á ábúandann að leita kaups á jörðinni.

Þeistareykir eru enn nýttir til afréttar af búfjáreigendum í Aðaldæla- og Reykðælahreppum og þar er gangnamannakofi. Að því er fram kom í skýrslutökum óbyggðanefndar við aðalmeðferð þessa máls hafa Aðaldælahreppur og Reykðælahreppur undanfarin ár leigt út gistaðstöðu í kofanum á sumrin.

Þær heimildir sem raktar hafa verið sýna að land Þeistareykja hefur verið nýtt í verulegum mæli sem afréttur a.m.k. frá fyrri hluta 19. aldar en líkur standa til þess að slík nýting landsins hafi hafist, a.m.k. að einhverju leyti, mun fyrr. Þá er þess að geta að í matsgerð frá 1914 sem gerð var vegna sölu Þeistareykja er svæðið kallað „Þeistareykja afréttur“. Þá ber hið ódagsetta skjal sem talið er gert í kjölfar sölu Þeistareykja 1915, og m.a. er byggt á af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“. Sama er að segja um skjalið sem útbúið var 16. september 1948 og innfært í landamerkjabók sýslumanns 31. júlí 1951. Á hinn bóginn eru, eins og rakið hefur verið, fjölmargar heimildir um að Þeistareykir hafi verið sjálfstæð jörð. Afréttarnot á Þeistareykjum virðast hafa verið háð samkomulagi við eigendur jarðarinnar á hverjum tíma. Heimildir um nýtingu Þeistareykja til beitar fyrir búfé benda því ekki til að einungis hafi verið um óbein eignarréttindi að landinu að ræða. Þvert á móti benda heimildirnar til að afréttarnotin hafi verið meðal annarrar nýtingar sem réðst af þörfum á hverjum tíma og var á forræði landeigenda. Aðaldælahreppur og Reykjahreppur hafi síðan tekið að nýta landið sem afrétt fyrir sveitirnar eftir að hafa fengið því afsalað árið 1915.

Þeistareykir liggja að öðrum jörðum til norðurs, vesturs og suðurs en um Ásheiði, sem liggur austan Þeistareykja, er fjallað í kafla 6.6. hér á eftir. Heimildir

þær um afréttarnot sem íslenska ríkið vísar til kröfum sínum til stuðnings eru almenns eðlis og endurspeгла beitarnot á jörðinni. Þær benda ekki til þess að land innan merkja Þeistareykja hafi haft stöðu afréttar að lögum. Skal í þessu sambandi sérstaklega vísað til almennrar umfjöllunar óbyggðanefndar um hugtökin jörð og afréttur, sbr. einkum kafla 4.4. og 4.5. í viðauka með úrskurði þessum.

Í seinni tíð hefur nýting jarðhita færst í vöxt á Þeistareykjum. Rannsóknir og nýting jarðhita fara nú fram þar af hálfu Þeistareykja ehf., samkvæmt leigusamningi við Aðaldælahrepp og Reykdælahrepp. Í honum mun gert ráð fyrir endurgjaldi til hreppanna, komi til arðbærrar nýtingar orkunnar.

Ekki eru heimildir um annað en að Þeistareykir hafi verið nýttir eftir aðstæðum og þörfum á hverjum tíma. Stundum hefur jörðin verið nýtt til búskapar þótt byggð hafi þar verið stopul. Þegar svo hefur borið við hefur hún gjarnan verið byggð leiguliðum sem greiddu af henni landskuld. Um ýmsa aðra nýtingu hefur verið að ræða svo sem til beitara, brennisteinsnáms, heyskapar og grasatekju. Hafa eigendur eftir atvikum tekið leigu vegna þeirrar nýtingar. Innan þeirra marka sem umfjöllunin miðast við, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt.

Heimildir allt frá 14. öld gefa til kynna að um óslitið eignarhald hafi verið að ræða og eigendur Þeistareykja á hverjum tíma hafi litið á landið sem óskoraða eign sína. Samkvæmt því telur óbyggðanefnd ekki að land Þeistareykja hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar verða ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu. Með vísan til dóma Hæstaréttar 16. maí 2007 í málum nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007 skal þess einnig getið að á þeim landsvæðum sem nærri Þeistareykjum liggja eru eignarlönd, sé litið heildstætt á niðurstöður í málum á svæði 6 hjá óbyggðanefnd.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Þeistareykja sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶⁴ Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka skýrt fram að í umfjöllun óbyggðanefndar um merki felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda.

Svo sem rakið er hér að framan er í máli þessu fjallað um landsvæði sunnan Hrutafjalla sem ágreiningur er um eignarhald á milli eigenda Þeistareykja og eigenda Reykjahlíðar í Mývatnssveit. Óbyggðanefnd hefur komist að þeirri niðurstöðu í máli nr. 1/2007 að norðanvert landsvæði það sem krafa var gerð um vegna Reykjahlíða sé eignarland. Einnig er niðurstaða nefndarinnar að landsvæðið norðan umrædds ágreiningssvæðis sé eignarland, en krafa þess efnis var gerð vegna Ásheiðar.

⁴⁶⁴ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Óbyggðanefnd telur að séu heimildir um Þeistareyki og Reykjahlíð skoðaðar heildstætt bendi þær ekki til þess að munur sé á eignarréttarlegri stöðu umrædds landsvæðis sunnan Hrútafjalla og aðliggjandi svæða. Staðhættir á svæðinu gefa ekki tilefni til annarrar niðurstöðu. Þar sem landamerki á svæðinu liggja ekki að þjóðlendu fellur úrlausn um nákvæma legu þeirra utan verksviðs óbyggðanefndar.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Þeistareykja, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.6 Ásheiði

6.6.1 Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem sveitarfélagið Norðurþing gerir kröfur til sem eignarlands síns, sjá nánar kafla 3.1 og 3.16.

Landsvæði það sem hér er deilt um og nefnt Ásheiði liggur í yfir 240 m hæð y.s. og er almennt hallalítið en hækkar smám saman eftir því sem sunnar dregur. Hæst ber tinda Hrútafjalla (592 m), syðst á svæðinu, og fjallið Eilífur (698 m) sem markar suðausturhorn þess. Mikið landsig hefur orðið á svæðinu sem afmarkast að vestan af löngum Gjávegg sem kallast Bunguveggur. Austan Bunguveggjarins, sunnan til, er Gjástykkið sem er sundurskorið af gjám sem margar eru hyl djúpar. Heiðin er mestöll þakin gróðri, nema þar sem klettur og hraunnibbur standa upp úr.

6.6.2 Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er litið svo á, m.a. með vísan til landnámslýsinga, að umrætt landsvæði sunnan línu frá Langavatnshöfða að Eyjólfsfshæð og vestan þjóðgarðslínu, sé þjóðlenda en um sé að ræða afréttarsvæði sem nýtt hafi verið sem samnotaafréttur jarða í Kelduhverfi. Samkvæmt afréttarlýsingum teljist Ásheiði til samnotaafréttar og hafi því ekki verið undirorpin beinum eignarrétti. Þá liggja fyrir að samkvæmt samningi frá árinu 1938 hafi „heimaland“ Áss, vestan línu úr Ásbyrgisbotni, verið tekið frá jörðinni en hún að öðru leyti verið talin sem afréttur. Líta verði svo á að landið hafi verið afréttarland fyrir gerð samningsins. Landamerkjalyfingum sem ganga inn fyrir mörk afréttanna er hafnað enda njóti mörk þeirra til heiða ekki stuðnings af eldri heimildum og séu í mótsögn við afréttarlýsingar. Fjarlægð frá byggð og staðhættir að öðru leyti styðji og að um þjóðlendu sé að ræða.

Af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins er byggt á því að Áss sé getið í Landnámu, en þar hafi Önundur, sem numið hafi Kelduhverfi frá Keldunesi, búið. Auk Önundar hafi Ljótur Óþveginnum numið Kelduhverfi upp frá Keldunesi og Skeggi Böðólfsson Kelduhverfi upp til Kelduness. Mótmælt er þeirri fullyrðingu íslenska ríkisins, að sýnt sé að nám landnámsmanna hafi legið utan við þjóðlendukröfulínu, sem rangri og

ósannaðri. Lýsing Landnámu á námi Kelduhverfis sé talin afar ónákvæm og að af henni verði engar afdráttarlausar ályktanir dregnar. Hún bjóði raunar upp á þann skýringarkost að allt Kelduhverfi hafi verið numið, enda sé það ákaflega skýrt afmarkað af náttúrunnar hendi. Hreppaskipulag á Íslandi hafi verið komið í nokkuð fastar skorður og því þýði landnámslýsingin í raun að þrír fyrrnefndir menn hafi numið Kelduhverfi allt, þ.e. áður Kelduneshrepp. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkjja jarðarinnar verði dregin í efa.

Þá er hafnað þeim skilningi íslenska ríkisins að Ásheiði heyri til samnotaafréttar. Í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar komi auk þess fram að innan merkja jarða kunni að vera svæði sem nefnd séu afréttir. Í því þurfi þó ekki að felast mismunandi eignarréttarleg staða lands innan jarðarinnar. Hugsanlega sé verið að vísa til notkunar á viðkomandi jarðarluta sem beitarlands og jafnvel þó slíkur jarðarluti sé alfarið tekinn undir fjallskilaframkvæmd gefi slík tilhögun ein og sér enga vísbendingu um eðli eignarhalds. Ásheiðin hafi verið lögð til afréttar af sveitarfélaginu Kelduneshreppi og um hana gildi þau sjónarmið sem Hæstiréttur hafi byggt á í dómum frá árinu 1971, bls. 1137 og árinu 1975, bls. 55. Óbyggðanefnd hafi og byggt á þeirri reglu er mótuð hafi verið í dómunum að jörð eða jarðhluti sem lagður hafi verið til afréttar teljist eftir sem áður beinum eignarrétti undirorpinn. Heiðarlandið sunnan við Ás hafi og verið nefnt Ásheiði um langan aldur og veiti það vísbendingu um eignarhald á heiðinni.

Vísað er til landbrigðapáttar Grágásar og landbrigðabálks Jónsbókar um merkjagöngur. Merkjalýsingar jarða hafi sjaldan verið að finna í kaupbréfum en haldið gildi sínu enda þótt þær hafi aðeins varðveist í munnlegri geymd. Byggt er á landamerkjabréfi Áss og Svínadals, dags. 1. maí 1889 og þingl. 24. júní 1890, en undir það riti umráðamaður Þeistareykja, eigendur Þórunnarsels, Reykjahlíðar og Keldunestorfu. Samkvæmt landamerkjälögum, nr. 5/1882 og 41/1919, hafi opinberum aðilum verið falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa væru réttar samkvæmt formi sínu og efni. Styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdaleusri landamerkjälýsingu jarðar verði ekki hnekkt nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi Ásheiðar hvíli þannig á íslenska ríkinu.

Gagnstætt því sem haldið sé fram af íslenska ríkinu séu ekki heimildir um annað en að jörðin hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan landamerkja jarðarinnar hafi eigendur farið með umráð á sama hátt og gildi um eignarland almennt og fjalllendið ekki verið undanskilið. Byggt er á því að í kröfum ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt, sbr. 1. gr. 1. samningsviðauka laga nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu. Vísað er í ákvæði stjórnsýslulaga, nr. 37/1993, og loks

er byggt á sjónarmiðum um réttmætar væntingar. Til vara er því haldið fram að skilyrðum hefðar sé fullnægt.

6.6.3 Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Áss er rakin í kafla 5.15. Af þeim heimildum sem þar er getið, og ná allt aftur til Landnámu, er ljóst að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁶⁵ Landamerkjabréf Áss og Svínadals, dags. 1. maí 1889 sem þinglýst var 24. júní 1890, nær m.a. til lands á Ásheiði, austan Þeistareykja, án þess þó að það sé sérstaklega tilgreint eða afmarkað. Við sölu Áss á árinu 1938 var vesturhluti þess svæðis sem landamerkjabréfið frá 1889 tekur til skilið frá jörðinni, Þetta svæði er nefnt Ásheiði og umfjöllunin hér á eftir tekur eingöngu til hennar.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Áss, að því er Ásheiði varðar, er lýst í landamerkjabréfi Áss og Svínadals frá 1. maí 1889 sem þinglýst var 24. júní 1890. Einnig verður kannað hvað ráðið verður af öðrum heimildum um það efni og lýsingum á merkjum í landamerkjabréfum þeirra svæða sem samkvæmt kröfulýsingum aðila í máli þessu liggja að Ásheiði, eftir því sem tilefni er til. Er þá Svínadalur til austurs, Þeistareykir til vesturs, jarðir í Kelduhverfi til norðurs og til suðurs er landsvæði sem eigendur Reykjahlíðar og Þeistareykja greinir á um. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Áss, með tilliti til þjóðlendukröfusvæðis ríkisins, verður fjallað um eignarréttarlega stöðu ágreiningssvæðisins.

Í landamerkjabréfinu er lýst merkjum Áss ásamt afbýlisjörðinni Svínadal. Þar er merkjunum að austan lýst frá syðri enda á Svartbaksskeri við Jökulsá og með henni fram í Dettifoss. Lýst austurmerki samkvæmt bréfinu liggja þannig utan ágreiningssvæðis málsins.

Suðurmerkjum Áss og Svínadals er í landamerkjabréfinu lýst frá Dettifossi „beint vestur í Eilífshnjúk, og þaðan beint vestur á Gangnamannaskarð (hið syðra) í Hrútafjöllum, og þaðan þvert í vestur þangað til bein stefna fæst úti Búnguveggi (rétt horn)“. Bréfið er m.a. samþykkt af eiganda Reykjahlíðar og umboðsmanni Þeistareykja en sunnan kröfusvæðis Ásheiðar er landsvæði sem gerð er eignarlandskrafa til bæði af hálfu þinglýstra eigenda Þeistareykja og Reykjahlíðar.

Í lögfestu fyrir Ás sem lesin var upp á manntalsþingi 1789 er suðurmörkum lýst: „í Hrútafjöll og austur í eilífshnjúk“. Lýsing landamerkjabréfs Áss og Svínadals á suðurmörkum frá Eilífshnjúk að Hrútafjöllum, sem gagnaðilar íslenska ríkisins byggja á í máli þessu er þannig í samræmi við lögfestuna. Það hvort því verði fundin stoð í eldri heimildum að suðurmörk Áss nái vestur fyrir Hrútafjöll „þangað til bein stefna fæst úti Búnguveggi (rétt horn)“ ræðst hins vegar af niðurstöðu skoðunar á vesturmörkunum.

⁴⁶⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Vesturmerkjum Áss er í landamerkjabréfinu lýst „úr Bunguveggjum beina línu úti Eyólfshæð“. Bréfið er m.a. samþykkt vegna Þeistareykja og Reykjahlíðar. Í lögfestunni fyrir Ás sem lesin var upp á manntalsþingi 1789 er merkjunum að vestanverðu lýst úr Meiðavallahamri „rétt til vesturs í þann austari Sandklett þadan í Hrutafjöll“. Svo virðist sem vesturmerkjum Áss sé þannig lýst nokkru austar í lögfestunni en í landamerkjabréfi jarðarinnar þótt óljóst sé um staðsetningu Sandkletts sem lögfestan miðar við. Vera kann að þar sé átt við sama klett og nefndur er Sauðklettur í ódagsettu og óþinglýstru skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“ og talið er gert í kjölfar sölu Þeistareykja 1915. Sá klettur er talinn standa skammt austan Eyjólfshæðar.

Í hinu ódagsetta skjali sem ber yfirskriftina „Landamerki Þeistareykja afréttar“ er merkjum Þeistareykja til austurs gagnvart Ásheiði lýst nokkru austar en gert er ráð fyrir í landamerkjabréfi Áss og Svínadals frá 1889 og landamerkjaskrá fyrir Þeistareykjaafrétt frá 1948 og nú er byggt á í kröfugerð þinglýstra eigenda Ásheiðar og Þeistareykja. Engu að síður er til þess að líta að gagnkvæmar áritanir vegna Þeistareykja og Ásheiðar eru til staðar á síðastnefndu skjali. Heimildirnar bera því með sér að Ásheiði og Þeistareykir hafi legið saman á svæðinu. Engu skiptir í því sambandi hvort áhöld hafi verið um nákvæma legu þeirra merkja á fyrri tíð eða þau, eftir atvikum, tekið breytingum í einkaréttarlegum lögskiptum í tímans rás. Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að afmörkun gagnaðila íslenska ríkisins á Ásheiði til vesturs eigi sér næga stoð í heimildum um afmörkun jarðarinnar Áss.

Lýst merki Áss til norðurs og austurs taka til kennileita sem eru utan ágreiningssvæðis málsins og þarfnast því ekki nánari skoðunar hér.

Samkvæmt því sem að framan er rakið telur óbyggðanefnd að sá hluti þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem hér er til umfjöllunar falli innan lýsingar í landamerkjabréfi Áss og Svínadals. Sú afmörkun er óumdeild meðal gagnaðila íslenska ríkisins og eldri heimildir verða ekki taldar mæla henni ekki í mót þegar einnig er litið til heimilda um afmörkun aðliggjandi landsvæða.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi umfjöllunar Hæstaréttar og óbyggðanefndar um það efni, sjá m.a. yfirlit í kafla 6.1.1. í málum nr. 1-5/2005. Þannig liggur fyrir sú niðurstaða Hæstaréttar að við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði sem þar er lýst, skipti almennt máli hvort um sé að ræða jörð eða annað landsvæði. Þekkt sé að landamerkjabréf hafi ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig t.d. afrétti, sem ekki tengist sérstaklega tiltekinni jörð. Landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega. Með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt. Þá hafi menn ekki eingöngu markað sér landsvæði háð beinum eignarrétti, heldur einnig

mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra.

Landamerkjabréf fyrir Ás var gert í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882. Svo sem áður var rakið benda fyrirbyggjandi gögn til þess að landamerkjum svæðisins sé þar rétt lýst. Umrætt landamerkjabréf var þinglesið og fært í landamerkjabók, og áritað um samþykki af umráðamönnum aðliggjandi landsvæða og á því byggt um merki jarðarinnar án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem máli skiptir við úrlausn þessa máls. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur Ásheiðar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Af frásögnum Landnámu verður ekki ráðið hversu langt upp til fjalla og inn til landsins landnám á þessu svæði náði, sbr. kafla 6.2. Verða því engar afdráttarlausar ályktanir af þeim frásögnum dregnar. Sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður þó að telja líklegt að land á þessu svæði hafi a.m.k. verið numið að hluta.

Elstu heimildir um eignarhald á svæðinu er að finna í Landnámabók þar sem greint er frá því að Önundur hafi numið Kelduhverfi frá Keldunesi og búið að Ási. Þá er greint frá því í máldögum frá 1318-1590 að kirkjan í Ási eigi þriðjung í heimalandi. Hið sama kemur fram í eignaskrá Áskirkju frá 1694 og 1702 svo og í vísitasíu kirkjunnar 1722 en ekki er minnst á heimalandið í vísitasíu frá 1748 né heldur í prófastsvísitasíu 1750. Heimildirnar gefa þannig til kynna að kirkjan hafi átt þriðjung í heimalandi a.m.k. frá árinu 1318 til ársins 1553 og aftur frá árinu 1590 til a.m.k. 1722.

Greindar heimildir um þriðjungseign kirkjunnar í heimalandi Áss bera með sér að öll jörðin hafi verið beinum eignarrétti háð. Ekkert er fram komið sem bendir til þess að hlutur kirkjunnar hafi verið afmarkaður með merkjum eða náttúrulegum kennileitum frá öðru landi jarðarinnar. Þvert á móti virðist hafa verið um að ræða þriðjungshlut í óskiptri sameign. Ekki skiptir máli við úrlausn þessa máls hvernig eignarrétti kann að hafa verið háttað að þeim tveimur þriðjungum Áss sem ekki voru í eigu kirkjunnar.

Jón Jónsson lögfesti Ás árið 1789 og nefndi hana þá sína „egindómsjörð“. Lögfestan var þrívegis lesin upp á manntalsþingum og ekki er að sjá að henni hafi verið mótmælt nema hvað henni var einu sinni mótmælt vegna Kelduness. Keldunes liggur utan ágreiningssvæðis þessa máls og hefur sá ágreiningur sem kann að hafa verið uppi milli eigenda Áss og Kelduness við lok 18. aldar ekki þýðingu við úrlausn málsins.

Samkvæmt jarðamatinu 1804 er Ás „sjálfseignarkirkjujörð“ sem er að hálfu leyti í eigu ábúenda. Þá er jörðin skilgreind sem „bóndaeign“ í jarðamatinu 1849-1850. Landamerkjabréf Áss og Svínadals var sem fyrr segir útbúið árið 1889. Bréfið

er undirritað af E. Gottskálkssyni fyrir hönd eigenda Áss, sem sagðir eru búsettir í Laxárdal og á Syðra-Lóni og samþykkt vegna aðliggjandi landsvæða. Jörðinni Ási var a.m.k. þrívægis afsalað á fyrri hluta 20. aldar, þ.e. 1907, 1924 og 1938.

Heimildir eru um að Ásheiði hafi í gegnum tíðina verið nýtt til sumararbeitar fyrir búfé. Þannig er í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín talað um að sveitin hafi stundum brúkað upprekstur í Ásland. Tekið er fram að þetta sé ekki „lögafrjett“, heldur hafi þessi upprekstur verið með leyfi ábúandans. Síðari tíma heimildir greina einnig frá því að um afréttarnot hafi verið að ræða á Ásheiði. Kelduneshreppur eignaðist Ás með afsali árið 1924 og þegar hreppurinn seldi jörðina árið 1938 var Ásheiði haldið eftir. Í hinu síðarnefnda afsali er Ásheiði nefnd „afréttarland“ og síðustu áratugi hefur svæðið verið nýtt til sumararbeitar fyrir búfé.

Ekki eru heimildir um að afréttarlandið hafi verið sérstaklega afmarkað frá öðru landi Áss fyrr en við nefnda sölu 1938. Þá liggja ekki fyrir í málinu önnur gögn um að upprekstrarétturinn hafi verið skilinn frá jörðinni. Í þessu sambandi er rétt að víkja að því sem greinir í heimildum um „lambaeldi“ í eigu Áskirkju. Fram kemur í máldaga Auðunar rauða frá 1318 að Áskirkja eigi lambaeldi allt ofan undir Fjöll. Í máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar frá árunum 1461-1510 kemur hið sama fram en þar segir að kirkjan í Ási eigi „lambaeldi um allt hverfi ofan undir fjöll“. Óbyggðanefnd telur að orðalagið „um allt hverfi ofan undir fjöll“ bendi til þess að um hafi verið að ræða tilgreiningu á beitarrétti vestan Áskirkju í Kelduhverfi, fremur en sunnan hennar, um Ásheiði að Hrutafjöllum og Eilífi. Líkur eru á að umrætt orðalag máldaganna feli í sér lýsingu á ítaksréttindum Áskirkju í landi annarra jarða í Kelduhverfi, en feli ekki í sér vísbendingu um að litið hafi verið á Ásheiði sem sérstakt landsvæði í afréttarnotum, utan eiginlegra landamerkjia Áss.

Ásheiði liggur að öðrum jörðum til allra átta. Heimildir þær um afréttarnot sem íslenska ríkið vísar til kröfum sínum til stuðnings eru almenns eðlis og endurspeglar fremur beitarnot á Ásheiði. Þær benda ekki til þess að land innan marka Ásheiðar hafi haft stöðu afréttar að lögum. Skal í þessu sambandi sérstaklega vísað til almennrar umfjöllunar óbyggðanefndar um hugtökin jörð og afréttur, sbr. einkum kafla 4.4. og 4.5. í viðauka með úrskurði þessum.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Ás hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1889 hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Heiðin hefur þar ekki verið undanskilin, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Óbyggðanefnd telur að heimildir um eignarrétt og nýtingu Ásheiðar bendi ekki til þess að munur hafi verið á eignarréttarlegri stöðu heiðarinnar og öðru landi jarðarinnar Áss.

Samkvæmt því telur óbyggðanefnd ekki að það land sem tilheyrt hefur jörðinni Ási hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Staðhættir, gróðurfar eða

nýtingarmöguleikar verða ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkjja Ásheiðar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶⁶ Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka skýrt fram að í umfjöllun óbyggðanefndar um merki felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Ásheiðar, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.7 Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu.

Í tilefni af áliti umboðsmanns Alþingis frá 13. nóvember 2007 í máli nr. 5073/2007 gaf óbyggðanefnd lögmönnum málsaðila kost á að leggja fram slíka sundurliðun málskostnaðarreikninga að unnt væri að ákvarða málskostnað til einstakra málsaðila, fremur en sameiginlega. Hafi slík gögn legið fyrir eða borist er úrskurður um málskostnað í kafla 7 hér á eftir ákvarðaður til einstakra málsaðila en ella sameiginlega.

⁴⁶⁶ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

7 ÚRSKURÐARORÐ

Á landsvæði því sem fjallað hefur verið um í máli þessu eru ekki þjóðlendum.

Málskostnaður gagnaðila íslenska ríkisins vegna þóknunar málflytjenda þeirra greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998, og ákvarðast svo:

Eigendur Austurgarðs I-II, Laufáss, Kvistáss, Garðs I, II, og III, Voga, Grásíðu, Skarðaborgar, Einarstaða, Skarða, Skóga I, II og III og Skógahlíðar kr. 1.500.000 vegna Gunnars Sólness hrl.

Eigendur Bangastaða, Héðinshöfða, Kvíslarhóls, Mánár og Mánárþakka, Hringvers, Syðri-Tungu og Ytri-Tungu kr. 1.200.000 vegna Ragnars Aðalsteinssonar hrl.

Eigendur Auðbjargarstaða, Fjalla, Ingveldarstaða, Kelduness, Meiðavalla, Tóveggjar, Undirveggjar, Markar, Eyvindarholts, Framness og Hlíðargerðis kr. 1.100.000 vegna Sigurður Jónssonar hrl.

Eigendur Auðbjargarstaða kr. 130.000, eigendur Víkingavatnstorfu kr. 186.000, eigendur Krossdalstorfu kr. 146.000, eigendur Keldunestorfu kr. 172.000, eigendur Ásheiðar kr. 276.000, eigendur Þeistareykja kr. 710.000, eigendur Geitafells kr. 203.000, eigendur Brekknakotstorfu kr. 193.000, eigendur Langavatns kr. 200.000, eigendur Klambaselstorfu kr. 202.000, eigendur Reykjatorfu kr. 208.000, eigendur Þverár kr. 184.000 og eigendur Húsavíkur kr. 191.000, vegna Friðbjörns Garðarssonar hdl.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan framangreindrar þóknunar lögmanna, hefur þegar verið endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Karl Axelsson

Allan V. Magnússon

Sif Guðjónsdóttir

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðilaskrá

III. Skjalaskrá

II. Aðilaskrá

Þjóðlendar	Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins
Auðbjargarstaðir	Arnar Gústafsson
Auðbjargarstaðir	Birna Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Brynhildur Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Emelía Gústafsdóttir
Auðbjargarstaðir	Friðbjörg Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Gunnar Gústafsson
Auðbjargarstaðir	Gunnar Hallgrímsson
Auðbjargarstaðir	Halla Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Heiðrún Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Kjartan Gústafsson
Auðbjargarstaðir	Kristjana Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Ólöf Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Rúnar Gústafsson
Auðbjargarstaðir	Sigríður Hallgrímsdóttir
Auðbjargarstaðir	Stefán Hallgrímsson
Auðbjargarstaðir	Þuríður Hallgrímsdóttir
Austurgarður I	Guðný H. Björnsdóttir
Austurgarður I	Jónas Þórðarson
Austurgarður I	Sigríður Björnsdóttir
Austurgarður I	Þórarinn Björnsson
Austurgarður II	Guðný H. Björnsdóttir
Austurgarður II	Jónas Þórðarson
Árdalur	Matthías Guðmundsson
Árdalur	Ólöf Sveinsdóttir
Árholt	Jón Gunnarsson
Ásheiði	Sveitarfélagið Norðurþing
Ás	Ríkissjóður Íslands
Bangastaðir	Bjarni Sigurður Aðalgeirsson
Bangastaðir	Hallfríður Egilsdóttir

Bangastaðir	Jón Gunnarsson
Bangastaðir	Sigrún Jónsdóttir
Bangastaðir	Sigurlaug Alda Þorvaldsdóttir
Bangastaðir	Sigurlaug Guðrún Egilsdóttir
Bláhvammur	Garðræktarfélag Reykhverfinga hf.
Brúnahlíð	Árni Þorbergsson
Einarsstaðir	Lífsvall ehf.
Eyvindarholt	Egill Ágústsson
Eyvindarholt	Helgi Þór Helgason
Eyvindarholt	Jón Tryggvi Helgason
Eyvindarholt	Logi Helgason
Eyvindarholt	Sturla Sigtryggsson
Eyvindarstaðir	Eyvindarstaðir ehf.
Fjöll I	Ólafur Jónsson
Fjöll I	Rannveig S. Einarsdóttir
Fjöll II	Guðmundur S. Héðinsson
Framnes	Egill Ágústsson
Framnes	Sturla Sigtryggsson
Garður I	Lífsvall ehf.
Garður II	Lífsvall ehf.
Garður III	Margrét Þórarinsdóttir
Garður III	Sigurður Þórarinsson
Geitafell	Baldur Jónsson
Grásíða	Grásíða ehf.
Héðinshöfði I	Indriði Úlfsson
Héðinshöfði II	Bjarni Bjarnason
Héðinshöfði II	Jónas Jónasson
Hlíðargerði	Sævar Örn Sigurðsson
Hringver	Svava Björg Kristjánsdóttir
Húsavík	Sveitarfélagið Norðurþing
Hveravellir	Garðræktarfélag Reykhverfinga hf.
Höfðabrekka með Kelduneskoti	Jón G. Stefánsson

Ingveldarstaðir	Þorfinnur Jónsson
Keldunes I	Bryndís Helgadóttir
Keldunes I	Helgi Þór Helgason
Keldunes I	Jón Tryggvi Helgason
Keldunes I	Kristín Helgadóttir
Keldunes I	Logi Helgason
Keldunes I	Oktavía Stefanía Helgadóttir
Keldunes II	Sturla Sigtryggsson
Keldunes II	Bára Siguróladóttir
Kílakot	Þórarinn Þórarinsson
Klambrasel	Ragnheiður Jóhannesdóttir
Krossdalur	Sveinn Þórarinsson
Krossdalur	Þórarinn Sveinsson
Kvistás	Haraldur Þórarinsson
Kvíslarhóll	Aðalsteinn Guðmundsson
Langavatn	Gunnar Hallgrímsson
Laufahlíð	Garðræktarfélag Reykhverfinga hf.
Laufás	Haraldur Þórarinsson
Laufás	Margrét Þórarinsdóttir
Laufás	Sigurður Þórarinsson
Lindabrekka	Katrín Eymundsdóttir
Litlu-Reykir	Þráinn Ómar Sigtryggsson
Máná	Hallfríður Egilsdóttir
Máná	Sigurlaug Guðrún Egilsdóttir
Mánárbakki	Bjarni Sigurður Aðalgeirsson
Meiðavellir	Guðrún Árnadóttir
Meiðavellir	Árni Óskarsson
Mörk	Ingólfur Jónsson
Mörk	Freyja Ingólfadóttir
Ólafsgerði	Þórarinn Þórarinsson
Rein	Stefán Óskarsson
Rein	Rein ehf.
Reykjarhóll	Stefán Óskarsson

Reykjavellir	Sigtryggur Garðarsson
Skarðaborg	Helga Helgadóttir
Skarðaborg	Sigurður Ágúst Þórarinnsson
Skógahlíð	Helgi Þór Kárason
Skógahlíð	Sigríður Jóhannesdóttir
Skógar I	Jón Árni Gunnlaugsson
Skógar II	Lífsvall ehf.
Skógar III	Jón Árni Gunnlaugsson
Skörð	Helga Helgadóttir
Skörð	Ragnheiði Jónsdóttir
Skörð	Sigurður Á. Þórarinnsson
Skörð	Þórarinn Jónsson
Skörð	Þuríður Hill
Steindalur	Sigtryggur Bjarnason
Stóru-Reykir	Stefán Óskarsson
Sultir I	Birna Hallgrímsdóttir
Sultir I	Brynhildur Hallgrímsdóttir
Sultir I	Friðbjörg Hallgrímsdóttir
Sultir I	Gunnar Hallgrímsson
Sultir I	Halla Hallgrímsdóttir
Sultir I	Heiðrún Hallgrímsdóttir
Sultir I	Kristjana Hallgrímsdóttir
Sultir I	Ólöf Hallgrímsdóttir
Sultir I	Sigríður Hallgrímsdóttir
Sultir I	Stefán Hallgrímsson
Sultir I	Þuríður Hallgrímsdóttir
Sultir II	Björn Guðmundsson
Sultir II	Einar Björnsson
Sultir II	Guðríður Baldvinsdóttir
Sultir II	Jón Guðmundsson
Svínadalur	Ríkissjóður Íslands
Syðri-Tunga	Árni Sigurðsson
Tóveggur	Kristinn Sigurður Yngvason
Undirveggur	Kristrún Ísaksdóttir

Undirveggur	Sigurbjörg Ísaksdóttir
Undirveggur	Sigurgeir Ísaksson
Undirveggur	Sveininna Jónsdóttir
Víðiholt	Jón Helgi Jóhannsson
Víkingavatn I	Aðalsteinn Örn Snæþórsson
Víkingavatn I	Sigþrúður Stella Jóhannsdóttir
Víkingavatn II	Benedikt Sveinsson
Víkingavatn II	Ragna Sveinsdóttir
Víkingavatn II	Sólveig Sveinsdóttir
Vogar	Guðmundur Þórarinsson
Vogar	Þórarinn Þórarinsson
Ytri-Tunga I	Birna Friðrika Steingrímsdóttir
Ytri-Tunga I	Kristbjörg G. Steingrímsdóttir
Ytri-Tunga I	Ólöf Anna Steingrímsdóttir
Ytri-Tunga I	Þórarinn Björn Steingrímsson
Ytri-Tunga IA	Steinþór Heiðarsson
Þeistareykir	Aðaldælahreppur
Þeistareykir	Þingeyjarsveit
Þverá	Tryggvi Óskarsson

III. Skjalaskrá⁴⁶⁷

Lagt fram af Andra Árnasyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- 1 Kröfulýsing, dags. 1.11.2006.
- 1(1) Skjalaskrá, ódags. en móttækin 7.11.2006.
- 1(2) Tilvísanaskrá, ódags. en móttækin 7.11.2006.
- 1(3) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 15.6.2006. Tilkynning um meðferð á svæði VI.
- 1(4) Beiðni lögmans fjármálaráðuneytisins til óbyggðanefndar um frest til skila á þjóðlendukröfum á svæði VI, austanvert Norðurland, dags. 6.9.2006.
- 1(5) Bréf óbyggðanefndar til lögmans fjármálaráðuneytisins, frestur veittur til að skila kröfulýsingum á svæði VI, dags. 14.9.2006.
- 1(6) Bréf óbyggðanefndar til lögmans fjármálaráðuneytisins, frekari frestur veittur til að skila kröfulýsingum á svæði VI, dags. 12.10.2006.
- 1(7) Göngur og réttir. Skrá 1882 yfir afrétti og heimalönd, sem hreinsuð eru til Hraunsréttar. Bls. 105-109.
- 1(8) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 11.6.2007.
- 1(9) Breyting á kröfulínu íslenska ríkisins, ódags. en mótt. 29.8.2007.
- 1(10) Bréf fjármálaráðuneytisins til óbyggðanefndar um þjóðlendukröfur á svæði VI, austanvert Norðurland, dags. 1.11.2006.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 2 Yfirlit Þjóðskjalasafns Íslands yfir heimildaleit í óprentuðum (A-skjöl) og prentuðum (B-skjöl) frumgögnum, dags. 16.11.2007.
Landamerkjabækur (skjalaflokkur A.1.):
- 2(1) a-b Garður (Mikligarður, Austurgarður, Þórólfsstaðir og Bakkakot) í Kelduhverfi, dags. 6.10.1883. (*Merkt 1 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(2) a-b Máná á Tjörnesi, dags. 20.6.1890. (*Merkt 2*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(3) a-b Ás og Svínadalur í Kelduhverfi, dags. 1.5.1889. (*Merkt 3 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(4) a-b Landamerkjasamningur milli Áss og Svínadals í Kelduhverfi, dags. 27.8.1887. (*Merkt 4*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(5) a-b Bakki og Tröllakot á Tjörnesi, dags. maí 1886. (*Merkt 5 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(6) a-b Bangastaðir í Kelduhverfi, dags. 20.6.1893. (*Merkt 6 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(7) a-b Breiðavík á Tjörnesi, dags. 31.5.1890. (*Merkt 7*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(8) a-b Breiðavík á Tjörnesi, dags. 10.10.1921. (*Merkt 8*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(9) a-b Breiðavík og Sandhólar á Tjörnesi, dags. 5.10.1923. (*Merkt 9*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(10) a-b Brekknakot, dags. 24.2.1887. (*Merkt 10*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(11) a-b Brekknakot, Laufáshlíð og Hveravellir, dags. 23.9.1940. (*Merkt 11 a-d*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(12) a-b Skörð með Einarstöðum í Reykjahverfi, dags. 8.2.1892. (*Merkt 13 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(13) a-b Einarstaðir með Skörðum í Reykjahverfi, dags. vorið 1923. (*Merkt 14*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.

⁴⁶⁷ Skjölum er raðað undir efnisflokkum og þau því ekki í réttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

-
- 2(14) a-b Fjöll og Auðbjargarstaðir í Kelduhverfi, dags. 4.5.1889. (*Merkt 15 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(15) Aukaréttur Þingeyjarsýslu. Mörk Fjalla, Auðbjargarstaða og Lóns, dags. 10.5.1887. (*Merkt 16 a-k*).
- 2(16) a-b Geitafell í Aðaldælahreppi, dags. 20.10.1883. (*Merkt 18 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(18) a-b Grásíða í Kelduhverfi, dags. desember 1883. (*Merkt 19*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(19) Grímsstaðir í Mývatnssveit, dags. 8.5.1891. (*Merkt 20 a-b*).
- 2(20) a-b Grenjaðarstaðarkirkjuland í Kelduhverfi, dags. 8.6.1889. (*Merkt 21 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(21) a-b Grenjaðarstaður í Aðaldal/Aðalreykjadal, dags. 31.5.1890. (*Merkt 22*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(22) Grenjaðarstaður í Aðaldal/Aðalreykjadal, dags. 14.2.1941. (*Merkt 23 a-c*).
- 2(23) a-b Hallbjarnarstaðir á Tjörnesi, ódags. en þingl. 24.5.1901. (*Merkt 24 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(24) a-b Héðinshöfði á Tjörnesi, dags. 5.6.1885. (*Merkt 25 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(25) a-b Hóll í Kelduhverfi, dags. 27.5.1889. (*Merkt 26*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(26) a-b Hringver á Tjörnesi, dags. 30.3.1886. (*Merkt 27 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(27) a-b Húsavík, dags. 2.12.1885. (*Merkt 28 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(28) Ingjaldsstaðir, dags. 10.6.1890. (*Merkt 29*).
- 2(29) a-b Kasthammur í Laxárdal, dags. 14.2.1890. (*Merkt 30 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(30) Keldunes í Kelduhverfi með hjáleigunum Kelduneskoti, Eyvindarstöðum og Nýabæ, dags. 12.5.1887. (*Merkt 31 a-b*).
- 2(31) Keldunes II í Kelduhverfi, dags. 1.2.1953. (*Merkt 32 a-b*).
- 2(32) a-b Klambasel í Helgastaðahreppi, dags. 21.11.1883. (*Merkt 33*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(33) Krossdalur í Kelduhverfi, dags. 14.1.1888. (*Merkt 34 a-b*).
- 2(34) a-b Langavatn í Aðaldælahreppi, dags. 21.11.1883. (*Merkt 35*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(35) a-b Laxamýrar í Reykjahreppi, dags. 8.11.1889. (*Merkt 36 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(36) a-b Lón í Kelduhverfi, dags. 14.7.1922. (*Merkt 37*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(37) Meiðavellir í Kelduhverfi, dags. 27.5.1846. (*Merkt 41*).
- 2(39) a-b Múli í Aðaldal, dags. 13.5.1884. (*Merkt 43 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(40) a-b Stóru-Reykir með Litlu-Reykjum og Holtakoti, dags. 22.5.1890. (*Merkt 44*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(41) a-b Sandhólar á Tjörnesi, dags. 12.11.1889. (*Merkt 45 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(42) a-b Dómur í landþrætumáli milli Skóga og Skarða, dags. 14.9.1888. (*Merkt 47 a-c*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(43) a-b Skógar í Húsavíkurehreiði, dags. 28.5.1892. (*Merkt 48*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(44) 2(45) a-b Syðri-Tunga á Tjörnesi með afbýlunum Kvíslarhóli og Tungugerði, dags. 23.6.1883. (*Merkt 51 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á

- Húsavík.
- 2(46) a-b Tóveggur í Kelduhverfi, ódags. en þingl. 8.6.1889. (*Merkt 56 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(47) a-b Undirveggur í Kelduhverfi, dags. 10.7.1888. (*Merkt 58 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(48) a-b Víkingavatn í Kelduhverfi, dags. 16.5.1885. (*Merkt 59 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(49) a-b Víkingavatn, Sultir, Kílakot og Ólafsgærði, dags. 28.7.1921. (*Merkt 60*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(50) Ytri-Tunga á Tjörnesi, dags. 10.4.1891. (*Merkt 61 a-b*).
- 2(51) Samningur um landamerki milli Ytri-Tungu og Hringvers, dags. 20.3.1897. (*Merkt 62 a-b*).
- 2(52) a-b Þeistareykjafrétt, dags. 16.9.1948. (*Merkt 63 a-d*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(53) a-b Þverá í Húsavíkurbreppi, dags. 3.6.1890. (*Merkt 64 a-b*), ásamt óstaðfestri uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík.
- 2(54) Samningur milli Þverár og Heiðarbótar, dags. 14.9.1889. (*Merkt 65 a-b*).
- Jarðabréf á Þjóðskjalasafni (skjalaflokkur A.2.):*
- 2(55) a-b Vitnisburður um landamerki Áss og Kelduness, dags. 4.9.1631, ásamt uppskrift. (*Merkt 1*).
- 2(56) a-b Vitnisburður um landamerki Áss og Kelduness, dags. 4.8.1620, ásamt uppskrift. (*Merkt 2*).
- 2(57) Landamerkjabréf Brekknakots, dags. 24.2.1887. (*Merkt 3 a-b*).
- 2(58) Vitnisburður um að Jón Finnbogason hafi vitnað um landamerki Ísólfstaða á Tjörnesi móti Sauðhólum (þ.e. Sandhólum), Hallbjarnarstöðum, Ytritungu og Fjöllum, dags. 22.1.1582. (*Merkt 4 a-b*).
- 2(59) Vitnisburður, um makaskiptabréf fyrir Ísólfstöðum og Hlíð í Grafningi, og lýst merkjum Ísólfstaða móti Sandhólum, Hallbjarnarstöðum, Ytritungu og Fjöllum, dags. 2.5.1642. (*Merkt 5 a-c*).
- 2(60) a-b Uppskriftir ýmissa skjala varðandi Víkingavatn, sem notuð voru í máli Víkingavatns og Garðskirkju vegna deilu um rekamörk, þ. á m. eru lögfestur Víkingavatns 1845, 1791, 1807, vitnisburður 1678, ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-j*).
- 2(61) a-b Afskrift af lögfestu Víkingavatns, dags. 20.6.1715, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-b*).
- 2(62) a-b Útskrift úr bréfi Magnúsar prests Jónssonar í Garði til yfirjarðamatsnefndar í Þingeyjarsýslu, varðandi rekamörk Garðs og Víkingavatns, dags. 17.7.1850, ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-c*).
- 2(63) Vitnisburður Halldórs Björnssonar, sem ólst upp í Garði, um þekkingarleysi á rekamörkum Garðs og Víkingavatns, dags. 18.12.1850. (*Merkt 9*).
- 2(64) a-b Afsal fyrir hálfu Víkingavatni og Kílakoti, dags. 4.10.1853, ásamt uppskrift. (*Merkt 10 a-d*).
- 2(65) a-b Vitnisburður um landamerki Víkingavatns og Fjalla, dags. 4.5.1868, ásamt uppskrift. (*Merkt 11 a-b*).
- 2(66) Landamerkjabréf Víkingavatns, dags. 16.5.1885. (*Merkt 12 a-b*).
- 2(67) a-b Lögfesta fyrir Ytritungu, dags. 27.5.1744, ásamt uppskrift. (*Merkt 13 a-b*).
- 2(68) a-b Vitnisburður um landamerki Ytri- og Syðritungu tekinn á manntalsþingi, dags. 25.5.1814, ásamt uppskrift. (*Merkt 14 a-d*).
- 2(69) a-b Lögfesta fyrir Ytritungu, dags. 13.6.1831, ásamt uppskrift. (*Merkt 15*).
- 2(70) Yfirlýsing um heimildarmenn um landamerki Ytri- og Syðritungu, ódags. en þingl. 1.6.1877. (*Merkt 16*).
- 2(71) a-b Uppskrift af málarekstri og málsskjölum í þrætumáli vegna byggingar á bæ á fornu Áslandi (niður í Sandi milli Þórunnarsels og Nýjabæjar) árið 1834, ásamt

- uppskrift. (*Merkt 17 a-h*).
- 2(72) Vitnisburður um landamerki Þverár í Reykjahverfi, dags. 25.9.1644, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 18*).
- Fasteigna- og jarðamat (skjalaflokkur A.5.):*
- 2(73) Jarðamat 1804 úr Kelduneshreppi: Ás, Meiðavellir, Hóll, Keldunes, Kelduneskot, Austurgarður, Garður, Grásíða, Ólafsgærði, Kílakot, Sultir, Víkingavatn, Lón, Fjöll, Auðbjargarstaðir, Bangastaðir, Nýibær og Þórunnarsel. Auk þess umfjöllun um eyðijarðir. Þar á meðal eru Svínadalur, Hæringsstaðir, Krossdalur, Fletir og Ingveldarstaðir. (*Merkt 9 a-h*).
- 2(74) Jarðamat 1804 úr Húsavíkurhreppi: Brekknakot, Reykir, Halakot/Holtakot, Þverá, Skógar, Skörð, Laxamýri, Þorvaldsstaðir, Húsavík, Bakki, Tröllakot, Héðinshöfði, Rauf/Eyvík, Kvíslarhóll, Syðritunga, Tungugerði, Hringver, Ytritunga, Hallbjarnarstaðir, Ísólfstaðir, Ketilsstaðir, Sandhólar, Breiðavík, Valadalur/Voladalur, Máná. Einnig eru nefndar eyðijarðirnar Mýrarkot og Hóll. (*Merkt 10 a-p*).
- 2(75) Jarðamat 1804 úr Helgastaðahreppi: Langavatn og Kasthvammur. Þá er umsögn um eyðijarðir. (*Merkt 11 a-d*).
- 2(76) Jarðamat 1804 úr Skútustaðahreppi. Grímsstaðir og Reykjahlíð. Einnig er umsögn um brennisteinsnám. (*Merkt 12 a-d*).
- 2(77) Uppskriftir skjala 2(73)-2(76) úr jarðamati 1804.
- 2(78) Jarðamat í Kelduneshreppi 1849, ásamt matsyfirliti og yfirmati: Ás með Svínadal, Meiðavellir, Tóveggur, Ingveldarstaðir með Ingjaldsstöðum og Ávegg, Undirveggur, Hóll, Keldunes með Kelduneskoti, Eyvindarstöðum og Nýjabæ, Krossdalur, Austurgarður, Garður, Grásíða, Víkingavatn með Ólafsgærði, Kílakoti og Sultum, Lón, Fjöll með Auðbjargarstöðum, Bangastaðir, Arnanes og Þórunnarsel. Í sveitarlýsingu er tekið fram að sveitin sé vel sjálfbjarga með afréttarland. Afréttar- og hagatollar eru sérmetnir á Fjöllum og afréttarhlunnindi með Þórunnarseli. Fjallabóndi hefur kært matið á jörð sinni. Einnig þykir rétt að benda á, hve hátt Fjöll eru metin í samanburði við ýmsar jarðir í sveitinni, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-n*).
- 2(79) Jarðamat í Húsavíkurhreppi 1849: Stórureykir með Brekknakoti og Holtakoti, a-b Þverá, Skógar, Skörð, Laxamýri, Húsavík með Skógargærði, Vilpu, Naustum og Þorvaldsstöðum, Héðinshöfði, Rauf, Syðritunga með Tungugerði og Kvíslarhóli, Hringver, Ytritunga, Hallbjarnarstaðir, Ísólfstaðir; Hóll, Sandhólar, Breiðavík, Voladalur, Máná. Í sveitarlýsingu er tekið fram, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-n*).
- 2(80) Jarðamat í Helgastaðahreppi (síðar Reykdæla- og Aðaldælahreppar) 1849: a-b Klambasel (áður Hóll eða Hólkot), Langavatn, Geitafell, Kasthvammur, Grenjaðarstaður, Múli, Þeistareykir með Mælifellshögum. Raunar er ekkert vikið að réttindum Grenjaðarstaðar eða Múla utan heimajarða. Einnig fylgir verðmat á þrætulandi milli Langavatns og Klambrasels. Í sveitarlýsingu segir m.a. að afréttarland megi telja nokkuð, er ýmsum jörðum í sveitinni tilheyri, þó ei sé henni einhlítt með öllu, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-i*).
- 2(81) Jarðamat í Skútustaðahreppi 1849 á jörðunum Grímsstöðum og Reykjahlíð, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-c*).
- 2(82) Jarðamat í Kelduneshreppi 1916-1918: Ás, Svínadalur, Meiðavellir, Tóveggur, Ingveldarstaðir, Undirveggur, Hóll, Eyvindarstaðir, Keldunes, Kelduneskot, Krossdalur, Austurgarður, Garður, Grásíða, Ólafsgærði, Kílakot, Víkingavatn, Sultir, Fjöll, Lón Auðbjargarstaðir, Bangastaðir, Þórunnarsel, Syðribakki. (*Merkt 5 a-t*).
- 2(83) Jarðamat í Tjörneshreppi og á Húsavík 1916-1918: Brekknakot, Litlureykir, Stórureykir (á 3 blöðum), Holtakot, Þverá, Heiðarbót, Dýjakot/Skógahlíð, Skógar, Einarsstaðir, Skörð, Laxamýri, Saltvík, Héðinshöfði, Rauf /Eyvík, Kvíslarhóll, Syðritunga, Tungugerði, Hringver, Ytritunga, Hallbjarnarstaðir, Ísólfstaðir, Hóll, Mýrarkot, Ketilsstaðir, Sandhólar, Breiðavík, Voladalur, Máná og Húsavík. (*Merkt 6 a-bb*).

- 2(84) Jarðamat í Aðaldæla- og Reykdælahreppum (þ.e. Helgastaðahreppi forna) 1916-1918: Klambrašel, Langavatn, Geitafell og Kasthvammur og auk þess brennisteinsnámur á Þeistareykjum. (*Merkt 7 a-e*).
- 2(85) Jarðamat í Skútustaðahreppi 1916-1918: Grímsstaðir og Reykjahlíð. (*Merkt 8 a-b*).
- Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (skjalaflokkur A.6.):*
- 2(245) Manntalsþing að Keldunesi, dags. 23.4.1703. Magnús Einarsson lögfestir Keldunes og Ásmlandsetar hreyfa mótmælum, ásamt uppskrift. (*Merkt 1*).
- 2(246) Manntalsþing að Húsavík á Tjörnesi, dags. 10.-11.12.1736. Deila um landamerki á milli Bakka og Húsavíkur, snýst að mestu um landamerki að sjó vegna nótalagna. En lagðar eru fram lögfestur af hálfu Húsavíkurprests, sú elsta, dags. 16.6.1644, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-d*).
- 2(247) Manntalsþing að Húsavík á Tjörnesi, dags. 3.8.1737. Lesin upp lögfesta séra Ketils Jónssonar fyrir Húsavíkurkirkjulandi, dags. 10.8.1737 [1736, réttara], ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-b*).
- 2(248) Manntalsþing að Keldunesi, dags. 20.6.1783. Um uppbyggingu eyðijarðarinnar Svínadals, ásamt uppskrift. (*Merkt 15*).
- 2(249) Manntalsþingsréttur á Keldunesi, dags. 10.7.1804. Vitnisburður þingsóknarmanna um ásigkomulagi jarðarinnar Áss, ásamt uppskrift. (*Merkt 39 a-b*).
- 2(250) Auka- og Lögregluréttur á Keldunesi, dags. 7.7.1813. Þjófnaðarmál, stolið úr tjöldum grasaheiðarfólks í Garðsheiði, ásamt uppskrift. (*Merkt 50 a-b*).
- 2(251) Manntalsþingsréttur, dags. 17.7.1813 að Skinnastöðum, dags. 17.7.1813. Áframhald tjaldstuldarmálsins í Garðsheiði, ásamt uppskrift. (*Merkt 51 a-d*).
- 2(252) Héraðsréttur á Helgastöðum, dags. 9.5.1820. Mál áhrærandi meintan eignarétt Múlakirkju á brennisteinsnámum sem liggja í landi kirkjujarðarinnar Þeistareykja, ásamt uppskrift. (*Merkt 55 a-b*).
- 2(253) Manntalsþingsréttur á Helgastöðum, dags. 17.5.1820. Dómur í eignaréttarmáli brennisteinsnáma í Þeistareykjarlandi, ásamt uppskrift. (*Merkt 56 a-d*).
- 2(254) Héraðsþingsréttur að Reykjahlíð, dags. 26.9.1832. Landaþrætumál á milli Grímsstaða og Reykjahlíðar, sérstaklega varðandi eyðijörðina Fagranes, ásamt uppskrift. (*Merkt 63 a-c*).
- 2(255) Héraðsþingsréttur að Reykjahlíð, dags. 27.9.1832. Komist að samkomulagi í landaþrætumáli milli Grímsstaða og Reykjahlíðar, ásamt uppskrift. (*Merkt 64*).
- 2(256) Aukaréttur á Skútustöðum, dags. 18.5.1833. Áframhald landaþrætumáls Grímsstaða og Reykjahlíðar áhrærandi eignar- og notkunarrétt Fagranesslands, ásamt uppskrift. (*Merkt 65 a-b*).
- 2(257) Héraðsréttur á Skútustöðum, dags. 14.6.1833. Áframhald og dómur í landaþrætumáli Grímsstaða og Reykjahlíðar áhrærandi eignar- og notkunarrétt Fagranesslands, ásamt uppskrift. (*Merkt 67 a-d*).
- 2(258) Manntalsþingsréttur á Húsavík, dags. 23.5.1837. Lesið upp bréf frá bændunum í Fjöllum Jóni Gottskáلكssyni og Ólafi Gottskáلكssyni, dags. 29.5.1837, varðandi afréttarnotkun Tjörnesinga, ásamt uppskrift. (*Merkt 72 a-d*).
- 2(259) Aukaréttur á Húsavík, dags. 4.12.1840. Mál Þorsteins Jakobssonar á Hringveri en fundið var að geldfjársamanrekstri hans síðastliðið haust, ásamt uppskrift. (*Merkt 81 a-m*).
- 2(260) Aukaréttur á Húsavík, dags. 5.12.1840. Áframhald á máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 82 a-m*).
- 2(261) Aukaréttur að Múla, dags. 15.2.1841. Áframhald á máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 83 a-l*).
- 2(262) Aukaréttur á Laxamýri, dags. 23.2.1841. Áframhald á máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 84 a-f*).
- 2(263) Aukaréttur á Húsavík, dags. 24.2.1841. Áframhald á máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 85 a-g*).

-
- 2(264) Aukaréttur að Múla, dags. 16.3.1841. Áframhald á máli Þorsteins Jakobssonar á a-b Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 86 a-b*).
- 2(265) Aukaréttur að Múla, dags. 30.3.1841. Dómur í máli Þorsteins Jakobssonar á a-b Hringveri, ásamt uppskrift. (*Merkt 87 a-h*).
- 2(266) Aukaréttur að Múla, dags. 6.9.1841. Máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri vísað heim úr Landsyfirrétti. (*Merkt 88*).
- 2(267) Aukaréttur að Múla, dags. 16.9.1841. Áframhald mála Þorsteins Jakobssonar á Hringveri. (*Merkt 89 a-b*).
- 2(268) Aukaréttur að Múla, dags. 4.10.841. Dómur í máli Þorsteins Jakobssonar á Hringveri. (*Merkt 90 a-h*).
- 2(269) Manntalsþing á Keldunesi, dags. 24.5.1875. Lesin upp lögfesta Snorra Pálssonar fyrir Fjöllum og henni mótmælt m.a. af Lónsbændum, ásamt uppskrift. (*Merkt 102 a-c*).
- 2(270) Fógetaréttur að Húsavík, dags. 18.1.1877. Benedikt Kristjánsson prestur að Múla og Þ. Guðjohnsen verslunarfulltrúi á Húsavík krefjast þess að sýslumaður kyrrsetji eignir brennisteinsfélagsins í Englandi “The North of Iceland Sulphur Company (Limited)” vegna vanskila. Getið sammings A.G. Locks við dómsmálastjórnina, dags. 13.4.1872, til brennisteinsnáms í námum þeim í Þingeyjarsýslu (Reykjahlíðar- og Fremrinámum) sem er eign hins opinbera. (*Merkt 105 a-d*).
- 2(271) Lögregluréttur á Þeistareykjum, dags. 8.8.1877. Tilefni réttarhaldsins var að búið var að brjóta upp hús á Þeistareykjum sem tilheyrði hinu enska brennisteinsfélagi sem var kyrrsett með fógetagjörð, dags. 18.1. sama ár. Fram kemur að þegar umrætt félag hafi í fyrra vor látið byggja hús þau er nú standa hafi þar verið fyrir hús sem notað var til að gangnamenn og aðrir er ferð áttu þar um gætu leitað sér skjóls. Umrætt hús hafi verið notað í þarfir félagsins en það í staðinn var lánað hús sem nota átti í sama tilgangi á meðan félagið ræki námurnar og skilaði svo aftur jafngöðu húsi er rekstrinum væri hætt. (*Merkt 109 a-c*).
- 2(272) Lögregluréttur að Húsavík, dags. 5.6.1846. Rannsókuð gangnaóregla a-b Mánárbænda, ásamt uppskrift. (*Merkt 113 a-d*).
- 2(273) Lögregluréttur að Húsavík, dags. 6.6.1846. Sáttum náð í gangnaóreglumáli a-b Mánárbænda, ásamt uppskrift. (*Merkt 115 a-b*).
- 2(274) Manntalsþingsréttur á Húsavík, dags. 11.5.1850. Lesin upp lögfesta séra Jóns Jónssonar á Grenjaðarstað fyrir kirkjunnar jörðum og ítökum í þingsókninni. Henni mótmælt af Laxamýri, Syðritungu og Valadal, ásamt uppskrift. (*Merkt 118 a-c*).
- 2(275) Aukadómþing Þingeyjarsýslu, dags. 27.4.1962. Dómsskjöl úr máli um afgjaldsskyldu kirkjujarðasjóðs af Geitafelli. Málið virðist ekki snerta þjóðlendumál en eitt dómsskjal úr málinu, þ.e. greinargerð Magnúsar Más Lárussonar um Geitafell/Geitagerði er tekin með. (*Merkt 132 a-e*).
- 2(276) Aukadómþing, dags. 3.7. og 1.8.1973 á Húsavík. Skútustaðahreppur gegn hreppsjóði Aðaldæla- og Keldunesshrepps. Skútustaðahreppur krefst fjórðungs af útlögðum kostnaði vegna landamerkjagirðingar frá Dettifossi að sandgræðslugirðingu vestan við Gæsafjöll. Jafnframt að sömu aðilum verði gert að greiða kostnað í hlutfalli við skiptingu afréttarlands á milli þeirra. (*Merkt 133 a-h*).
- 2(277) Aukadómþing, dags. 3.7. og 1.8.1973. Skútustaðahreppur gegn hreppsjóði Reykdælahrepps. Skútustaðahreppur krefst fjórðungs af útlögðum kostnaði vegna landamerkjagirðingar frá Sandvatni að sandgræðslugirðingu vestan við Gæsafjöll. Fram koma upplýsingar um girðingaframkvæmdir á afréttarmörkum milli afréttarlands Skútustaðahrepps og afréttarlands lágsveitanna Reykdæla-, Aðaldæla-, og Keldunesshrepps. (*Merkt 134 a-f*).
- 2(278) Lögregluréttur að Ljósavatni, dags. 17.5.1900. Sigtryggur Kristjánsson í Kasthvammi kærir Kristján Jónsson á Barnafelli fyrir að hafa ekki innt af hendi

-
- fjallskil á afrétt Reykdælahrepps (Peistareykir). (*Merkt 137 a-c*).
- 2(279) Lögregluréttur á Húsavík, dags. 20.6.1900. Áframhald á fjallskilamáli Kristjáns Jónssonar á Barnafelli. (*Merkt 138 a-d*).
- 2(280) Lögregluréttur á Húsavík, dags. 22.8.1900. Dómur í fjallskilamáli Kristjáns Jónssonar á Barnafelli. (*Merkt 139 a-d*).
- 2(281) Refasamningur fyrir Norðursýslu sendur hreppstjórum Húsavíkur-, Kelduness- og Skinnastaðhrepps með umburðarbréfi setts sýslumanns, dags. 25.8.1835, ásamt uppskrift. (*Merkt 142 a-j*).
- 2(304) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Bréf Stefáns Þórarinssonar amtmanns, dags. 30.10.1819. Konungsleyfi/tilskipun, um að presturinn í Múla, séra Skúli Tómasson, skuli fá umboðsmann (procurator), sér að kostnaðarlausu. Umboðsmaður þessi, skal útfæra og undirbúa kröfu Múlakirkju til brennisteinsnámana í landi Peistareykja. Björn Jónsson í Lundi, hreppstjóri í Fnjóskadalshrepp, skal settur umboðsmaður, f.h. séra Skúla og Múla, ásamt uppskrift. (*Merkt 150 a-c*).
- 2(305) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Bréf Stefáns Þórarinssonar amtmanns, dags. 30.10.1819. Konungsleyfi/tilskipun. Björn Jónsson hreppstjóri, skipaður umboðsmaður séra Skúla í Múla, í því máli er að ofan greinir (*A.6. 105 a-c*) en G. Briem, sýslumaður, skipaður umboðsmaður kóns og krúnu, í sama máli, ásamt uppskrift. (*Merkt 151 a-c*).
- 2(306) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Seðill. Stefna Björns Jónssonar, upppá Múlakirkju Beneficiarius, vegna brennisteinsnáma í landi kirkjunnar, Peistareykjum svonefndum, til prestsins Ingjalds Jónssonar, dags. 22.4.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 152 a-b*).
- 2(307) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Vitnisburður/greinargerð Ingjalds prests Jónssonar í Múla, dags. 31.3.1819. Um ásigkomulag Múlakirkju-eyðijarðar Peistareykja, og brennisteinshlutum þaðan. Hefur frá alda öðli verið byggð eður setin, að sögn Ingjalds, ásamt uppskrift. (*Merkt 153 a-b*).
- 2(308) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Minnisdeill/bréf (pro memoria). Vísað til konungsbréfs, dags. 15.4.1776 um eyðijarða uppbygging á Íslandi. -Um leigu og nyt af Peistareykjajörð, sögð liggja í eyðimörk langt frá annarra byggðalögum ofl., dags. 27.4.1792. Undir skrifar Ingjaldur prestur Jónsson. Upplesið á þremur manntalsþingum 1792 og lagt fram í extrarétti á Helgastöðum þann 9.6.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 154 a-c*).
- 2(309) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Extraréttur að Hrafnagili, dags. 27.4.1820. Vitnayfirheyslur, ásamt uppskrift. (*Merkt 155 a-h*).
- 2(310) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Afskrift. „Af det kongelige danske amtmansens skrivelse...“. [Stefáns] Þórarinssonar, dags. 14.3.1818. Um rétt konungs til að nýta sér brennisteinsnámurnar á Peistareykjum, ofl. Þórður Björnsson, lagði afskriftina fram við extrarétt að Helgastöðum, dags. 9.5.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 156 a-c*).
- 2(311) a-b Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Konungsbréf, staðlaður texti að hluta, með innfærðum viðbótum. Friðrik VI. gjörir kunnugt að sóknarpresturinn, Skúli Tómasson í Múla skuli við „...1ste Jnstants at lade udgiere i en Sag imod Vedkommende paa det Offentliges Vegne angaaende bemeldte Præstekalds formentlige Eiendomsret til de paa Kirkens Jord Testareykium værende Svovelminer...“. 4.6.1819., ásamt uppskrift. (*Merkt 157 a-c*).
- 2(312) Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Extract, af Múlakirkjumáldaga, samanlesnum við þrjá Hóladómkirkjumáldaga. Lesið fyrir extrarétti á Helgastöðum, dags. 9.5.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 158 a-b*).
- 2(313) Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Bréf. Björn Jónsson til sýslumannsins Þórðar Björnssonar. Álit Björns um hvernig skuli dæmast í málinu, þ.e. Peistareykja-brennisteinsnámu-máli, dags. 9.5.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 159 a-d*).
- 2(314) Dómsskjöl úr Peistareykjamáli. Innihald: Skýrsla Gunnlaugs Briem um málefni Peistareykja. Dönsk útgáfa á vinstri síðu, íslensk á hægri síðu. Íslenska útgáfan

-
- uppskrifuð. (*Merkt 160 a-jj*).
- 2(315) Dómsskjöl úr Fagranesmáli. Beiðni um vitnaleiðslur, spurningar til vitna, copia af lögfestingu fyrir Reykjahlíð. 1832-1833, ásamt uppskrift. (*Merkt 161 a-f*).
- 2(316) Bréf Ólafs Gottskálkssonar á Fjöllum og bændum í Kelduhverfi til hreppstjórans í Kelduhverfi, dags. 24.2.1843, þar sem þeir kvarta yfir ágangi geldpenings sveitanna innan Reykjaheiði sem fylla afréttir, heiðarlönd og jafnvel búfjárhaga í Kelduhverfi, ásamt uppskrift. (*Merkt 147 a-c*).
- 2(317) Bréf A. Þórðarsonar hreppstjóra í Kelduhverfi, dags. 18.3.1843, til Arnórs Árnasonar sýslumanns vegna kvörtunar Keldhverfinga sem hann kemur áleiðis, ásamt uppskrift. (*Merkt 148 a-b*).
- 2(318) Bréf úr bréfabók sýslumanns Arnórs Árnasonar, dags. 8.5.1843, til A. Þórðarsonar hreppstjóra í Kelduhverfi vegna kvartana Keldhverfinga ásamt uppskrift. (*Merkt 149*).
- Kirknaskjöl (skjalaflokkur A.7.):*
- 2(86) Útdráttur úr skýrslu um Húsavíkurbrauð, dags. 30.7.1782, með lögfestu, dags. 16.6.1644, ásamt uppskrift. (*Merkt 1*).
- 2(87) Lögfesta Magnúsar Illugasonar á Húsavík, ódags. en þingl. 23.4.1680 og aftur 11.12.1726, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b*).
- 2(88) Lögfesta Magnúsar Einarssonar á Húsavík, dags. 23.6.1712. Merkjum lýst á sama hátt og árið 1680. Einnig lesin upp við kirkju 6.6.1713 og á héraðsþingi 11.12.1736. (*Merkt 3 a-b*).
- 2(89) Lögfesta Ketils Jónssonar á Húsavík, dags. 30.4.1739, ásamt uppskrift. (*Merkt a-b 4*).
- 2(90) Lögfesta Ketils Jónssonar á Húsavík, dags. 5.7.1745. Markalýsing samhljóða lögfestu 1736, en ekki vitnað til héraðsréttar 1736. (*Merkt 5 a-b*).
- 2(91) Lögfesta Ketils Jónssonar, dags. 2.6.1751 (lýsir merkjum Húsavíkur), ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-b*).
- 2(92) Lögfesta Þorláks Jónssonar á Húsavík, dags. 16.6.1772. (*Merkt 7*).
- 2(93) Lögfesta Gísla Auðunssonar á Húsavík, dags. 28.6.1821. (*Merkt 8*).
- 2(94) Lögfesta Jóns Ingvaldssonar á Húsavík, dags. 11.5.1850, ásamt uppskrift. (*Merkt a-b 9 a-b*).
- 2(95) Lögfesta Jóns Jónssonar á Grenjaðarstað fyrir Rauf/Eyvík og Breiðuvík, dags. 22.5.1837, ásamt uppskrift. (*Merkt 10 a-b*).
- 2(96) Sættargerð um rekamörk Breiðuvíkur og Voladals, dags. 14.-15.7.1843, ásamt uppskrift. (*Merkt 11 a-b*).
- 2(97) Sátt um landamerki Ingveldarstaða með hjáleigunni Ingjaldsstöðum móti Tóvegg, dags. 18.7.1848. (*Merkt 12 a-b*).
- 2(98) Lögfesta Raufar og Breiðuvíkur með mótmælum eigenda Héðinshöfða, Syðritungu og Valadals, dags. 4.5.1850, ásamt uppskrift. (*Merkt 13 a-c*).
- 2(99) Eignaskrá Grenjaðarstaðarkirkju 1644, gerð af Guðmundi Bjarnasyni presti, ásamt uppskrift. (*Merkt 14 a-e*).
- 2(100) Brot úr eignaskrá Múlakirkju. Ártal kemur ekki skýrt fram, en á síðustu síðu stendur „B. Uttektar Contract af 14 Maji 1724“. Þar er umfjöllun um Þeistareyki og skjöl kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 15 a-d*).
- 2(101) „Specification yfer Múla Jnntekt 1743“ gerð af Þorleifi Skaftasyni, dags. 1.7.1743. Vitnað til máldagabréfs undirritaðs af Kolbeini Auðunarsyni, Jóni Loftssyni og Katli Hallssyni, dags. 8.9.1563, ásamt uppskrift. (*Merkt 16 a-b*).
- 2(102) „Specification yfer Muula Beneficium“ dags. 1.7.1839, ásamt uppskrift. (*Merkt a-b 17 a-d*).
- 2(103) Lögfesta séra Gísla Einarssonar fyrir Múlastað, ódags. en þingl. 22.4.1695, ásamt uppskrift. (*Merkt 18 a-b*).
- 2(104) Uppboð og lögfesta Gísla Einarssonar prests í Múla á Þeistareykjum, ódags. en þingl. 2.6.1712, ásamt uppskrift. (*Merkt 19 a-b*).
- 2(105) Uppboð og lögfesta Þorleifs Skaftasonar prests í Múla á Þeistareykjum, ódags. en þingl. 12.6.1725, ásamt uppskrift. (*Merkt 20*).

- 2(106) Uppboð og lögfesta Þorleifs Skaftasonar prests í Múla á Þeistareykjum og Mælifellshögum með tilteknum landamerkjum, ódags. en þingl. 9.5.1744, ásamt uppskrift. (*Merkt 21*).
- 2(107) Uppboð og lögfesta Jóns Þorleifssonar prests í Múla á Þeistareykjum og Mælifellshögum með tilteknum landamerkjum, ódags. en þingl. 13.5.1749, ásamt uppskrift. (*Merkt 22 a-b*).
- 2(108) Uppboð og lögfesta Jóns Þorleifssonar prests í Múla á Þeistareykjum og Mælifellshögum með tilteknum landamerkjum, lesin á Húsavík, dags. 16.6.1753, 24.5.1762, 16.6.1772, 1.5.1775 og 22.5.1776. (*Merkt 23 a-b*).
- 2(109) Uppboð og lögfesta Jóns Þorleifssonar prests í Múla á Þeistareykjum og Mælifellshögum með tilteknum landamerkjum, ódags. en þingl. 3.6.1767 og 30.6.s.á. (*Merkt 24 a-b*).
- 2(110) Afrit af forboði Ingjalds Jónssonar prests í Múla vegna ágangs á Þeistareykjum, dags. 22.9.1781, ásamt uppskrift. (*Merkt 25*).
- 2(111) Lögfesta Ingjalds Jónssonar prests í Múla á Þeistareykjum og Mælifellshögum, ódags. en þingl. 19.5.1792, 21.5. s.á. og 9.6. s.á., ásamt uppskrift. (*Merkt 26 a-b*).
- 2(112) Auglýsing Þórarins Jónssonar prests í Múla á landamerkjum Þeistareykjalands og uppboð til ábýlis, dags. 20.4.1809, ásamt uppskrift. (*Merkt 27 a-b*).
- 2(113) Afrit af byggingarbréfi fyrir Þeistareykjum, dags. 13.5.1816, ásamt uppskrift. (*Merkt 28 a-b*).
- 2(114) Lögfesta Skúla Tómassonar prests í Múla á Þeistareykjum og þar með Mælifellshögum, dags. 13.5.1854, ásamt uppskrift. (*Merkt 29 a-b*).
- 2(115) Lögfestur Einars Skúlasonar prests fyrir Garði í Kelduhverfi, dags. 7.5.1673 og 1680. (*Merkt 30*).
- 2(116) Lögfesta Einars Skúlasonar prests fyrir Garði í Kelduhverfi, dags. 15.4.1681. (*Merkt 31*).
- 2(117) Lögfestur Einars Skúlasonar prests fyrir Garði í Kelduhverfi, dags. 14.10.1682 og 8.4.1692. (*Merkt 32 a-b*).
- 2(118) Lögfestur Einars Skúlasonar prests fyrir Garði í Kelduhverfi, önnur án ártals (sést ekki vegna skemmda), hin frá árinu 1687. (*Merkt 33 a-b*).
- 2(119) Lögfestur Einars Skúlasonar prests og Magnúsar sonar hans fyrir Garði í Kelduhverfi 1696, 1699 og 1702. (*Merkt 34 a-b*).
- 2(120) Lögfesta Jóns Sigurðssonar prests á Garði, dags. 26.5.1775. Þar eru tiltekin landamerki, ásamt uppskrift. (*Merkt 35 a-b*).
- 2(121) Lögfesta Vigfúsar Björnssonar prests á Garði, dags. 12.6.1798. Þar er lýst landamerkjum; að mestu samhljóða lögfestu Jóns Sigurðssonar, ásamt uppskrift. (*Merkt 36 a-b*).
- 2(122) Lögfesta Magnúsar Jónssonar prests á Garði, dags. 5.7.1844. Þar er lýst landamerkjum; að mestu samhljóða lögfestu Jóns Sigurðssonar, ásamt uppskrift. (*Merkt 37 a-b*).
- 2(123) Í Múlaskjölum er uppkast að bréfi ritað með tveimur rithöndum, sú síðari er hönd Skúla Tómassonar í Múla. Það fjallar um ágreining við Keldhverfinga um Þeistareykjaland. Því er ályktað, að um eitt bréf sé að ræða fremur en tvö. Dags. á síðasta blaðinu er 30.3.1843. (*Merkt 38 a-c*).

Vísitásiúbækur biskupa (skjalaflokkur A.8.):

- 2(124) Húsavík [1595]. Máldagabók Guðbrands biskups Þorlákssonar 1590-1616, ásamt uppskrift. (*Merkt 1*).
- 2(125) Garður í Kelduhverfi [1595]. Máldagabók Guðbrands biskups Þorlákssonar 1590-1616, ásamt uppskrift. (*Merkt 2*).
- 2(126) Reykjahlíð við Mývatn [1595]. Máldagabók Guðbrands biskups Þorlákssonar 1590-1616, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b*).
- 2(127) Ás í Kelduhverfi 1590. Máldagabók Guðbrands biskups Þorlákssonar 1590-1616, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-b*).
- 2(128) Garður í Kelduhverfi 1631. Vísitásiúbók Þorláks Skúlasonar 1631, ásamt

-
- a-b uppskrift. (*Merkt 5 a-b*).
- 2(129) Grenjaðarstaður 1631. Vísitasíubók Þorláks Skúlasonar 1631, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 6 a-d*).
- 2(130) Múli í Aðaldal 1631. Vísitasíubók Þorláks Skúlasonar 1631, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 7 a-c*).
- 2(131) Húsavík, dags. 23.8.1669. Vísitasíubók Gísla Þorlákssonar 1659-1683, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 8 a-b*).
- 2(132) Grenjaðarstaður [13.8.1672]. Vísitasíubók Gísla Þorlákssonar 1659-1683, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 9*).
- 2(133) Múli, dags. 11.3.1686. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 10 a-d*).
- 2(134) Grenjaðarstaður, dags. 16.3.1686. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 11 a-h*).
- 2(135) Garður í Kelduhverfi, dags. 5.5.1686. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 12 a-d*).
- 2(136) Húsavík, dags. 12.5.1686. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 13 a-c*).
- 2(137) Grenjaðarstaðir, dags. 7.8.1687. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 14 a-b*).
- 2(138) Húsavík, dags. 9.8.1687. Vísitasíubók Jóns Vigfússonar 1685-1687, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 15*).
- 2(139) Húsavík, dags. 10.8.1694. Vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694-1695, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 16 a-d*).
- 2(140) Garður í Kelduhverfi, dags. 13.8.1694. Vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694- a-b 1695, ásamt uppskrift. (*Merkt 17 a-c*).
- 2(141) Ás í Kelduhverfi, dags. 23.8.1694. Vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694- a-b 1695, ásamt uppskrift. (*Merkt 18 a-d*).
- 2(142) Grenjaðarstaður, dags. 26.8.1694. Vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694- a-b 1695, ásamt uppskrift. (*Merkt 19 a-d*).
- 2(143) Múli í Aðalreykjadal, dags. 27.8.1694. Vísitasíubók Einars Þorsteinssonar 1694- a-b 1695, ásamt uppskrift. (*Merkt 20 a-g*).
- 2(144) Húsavík, dags. 26.8.1702. Vísitasíubók Björns Þorleifssonar 1699-1710, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 21 a-e*).
- 2(145) Grenjaðarstaður, dags. 28.8.1702. Vísitasíubók Björns Þorleifssonar 1699-1710, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 22 a-j*).
- 2(146) Garður í Kelduhverfi, dags. 1.9.1702. Vísitasíubók Björns Þorleifssonar 1699- a-b 1710, ásamt uppskrift. (*Merkt 23 a-b*).
- 2(147) Ás í Kelduhverfi, dags. á bilinu 1.-3.9.1702. Vísitasíubók Björns Þorleifssonar a-b 1699-1710, ásamt uppskrift. (*Merkt 24 a-d*).
- 2(148) Múli í Aðalreykjadal, dags. 18.8.1715. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713- a-b 1735, ásamt uppskrift. (*Merkt 25 a-d*).
- 2(149) Grenjaðarstaður, dags. 20.8.1715. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713-1735, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 26 a-c*).
- 2(150) Húsavík, dags. 23.8.1715. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713-1735, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 27 a-c*).
- 2(151) Garður í Kelduhverfi, dags. 14.8.1722. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713- a-b 1735, ásamt uppskrift. (*Merkt 28 a-c*).
- 2(152) Ás í Kelduhverfi, dags. 21.8.1722. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713-1735, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 29 a-c*).
- 2(153) Reykjahlíð, dags. 20.7.1729. Vísitasíubók Steins Jónssonar 1713-1735, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 30 a-b*).
- 2(154) Grenjaðarstaður, dags. 12.6.1742. Vísitasíubók Ludvigs Harboe 1742-1743, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 31 a-d*).
- 2(155) Garður í Kelduhverfi, dags. 13.7.1748. Vísitasíubók Halldórs Brynjólfssonar a-b 1747-1750, ásamt uppskrift. (*Merkt 32 a-b*).

- 2(156) Ás í Kelduhverfi, dags. 15.7.1748. Vísitasíubók Halldórs Brynjólfssonar 1747-1750, ásamt uppskrift. (*Merkt 33 a-c*).
- 2(157) Reykjahlíð, dags. 27.8.1748. Vísitasíubók Halldórs Brynjólfssonar 1747-1750, ásamt uppskrift. (*Merkt 34 a-c*).
- 2(158) Reykjahlíð, dags. 7.8.1760. Vísitasíubók Gísla Magnússonar 1757-1769, Jóns Teitssonar 1781 og Sigurðar Stefánssonar 1790-1794, ásamt uppskrift. (*Merkt 35 a-d*).
- 2(159) Garður í Kelduhverfi, dags. 4.8.1828. Vísitasíubók Steingrims Jónssonar og Helga Thordersens 1828-1850, ásamt uppskrift. (*Merkt 36 a-b*).
- 2(160) Húsavík, dags. 5.8.1828. Vísitasíubók Steingrims Jónssonar og Helga Thordersens 1828-1850, ásamt uppskrift. (*Merkt 37 a-b*).
- 2(161) Reykjahlíð við Mývatn, dags. 8.8.1828. Vísitasíubók Steingrims Jónssonar og Helga Thordersens 1828-1850, ásamt uppskrift. (*Merkt 38 a-d*).
- 2(319) Munkaþveráklauturjarðir, kúgildi og landskuldir árið 1590. Máldagabók Guðbrands biskups Þorlákssonar 1590-1616, ásamt uppskrift.
- Skjalasöfn presta og prófesta (skjalaflökkur A.9.):*
- 2(162) Húsavík. Útdráttur úr máldaga Húsavíkurkirkju og vitnisburður um máldaga, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b*).
- 2(163) Húsavík. Prófastsvísitasía 1750. Umsögn um eignir kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-c*).
- 2(164) Dómur í landaþrætumáli milli Húsavíkur og Bakka, dags. 5.6.1752, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b*).
- 2(165) Húsavík. Prófastsvísitasía 1756. Umsögn um lögfestur og eignir kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-b*).
- 2(166) Húsavík, úttekt 1808. Afhent skjöl, ásamt uppskrift. (*Merkt 5 a-b*).
- 2(167) Húsavík. Úttekt 1840. Getið afhentra skjala, ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-b*).
- 2(168) Garður. Prófastsvísitasía 1749. Taldar eignir kirkjunnar, þar á meðal fornar hjáleigur, löngu fallnar í eyði, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-b*).
- 2(169) Garður í Kelduhverfi. Skjalaafhending 1809, ásamt uppskrift. (*Merkt 8*).
- 2(170) Ás í Kelduhverfi. Prófastsvísitasía 1749. Fyrirspurn um skjöl kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 9*).
- 2(171) Ás í Kelduhverfi. Prófastsvísitasía 1757. Vitnisburður um máldaga útskrifaðan úr máldagabók Árna Magnússonar, ásamt uppskrift. (*Merkt 10 a-c*).
- 2(172) Reykjahlíð. Prófastsvísitasía 1750. Umfjöllun um skjöl kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 11 a-b*).
- 2(234) Prófastsvísitasía á Húsavík 1705. Umfjöllun um skjöl kirkjunnar, ásamt uppskrift. (*Merkt 12*).
- 2(235) Afhending Húsavíkur prestakalls, dags. 12.7.1729. Umfjöllun um skjöl kirkjunnar. (*Merkt 13 a-b*).
- 2(236) Reikningar kirkna í Þingeyjarprófastsdæmi febrúar 1723–febrúar 1724 gerðir að skipun biskups og amtmanns 1726. Garður í Kelduhverfi. Framvísað skjölum. Nefnd selstaða fram í heiði. (*Merkt 14 a-b*).
- 2(237) Reikningar kirkna í Þingeyjarprófastsdæmi febrúar 1723–febrúar 1724 gerðir að skipun biskups og amtmanns 1726. Ás í Kelduhverfi. Nefndur afréttur, grasa- og hvannatekja. (*Merkt 15*).
- 2(238) Reikningar kirkna í Þingeyjarprófastsdæmi febrúar 1723–febrúar 1724 gerðir að skipun biskups og amtmanns 1726. Péturssel nefnt meðal óbyggðra afbýla Húsavíkur. (*Merkt 16*).
- 2(239) Reikningar kirkna í Þingeyjarprófastsdæmi febrúar 1723–febrúar 1724 gerðir að skipun biskups og amtmanns 1726. Þeistareykir, 20 hundruð, hafa verið í eyði í 15 ár. (*Merkt 17*).
- 2(240) Prófastsvísitasía í Reykjahlíð 1735. Lagt fram skemmt skjal frá 1706, þar sem

- a-b taldar eru eignir kirkjunnar og landamerki, einnig minnst á Voga. (*Merkt 18 a-c*).
- 2(241) Beiðni Jóns Gissurarsonar prófests og séra Guðmundar Bjarnasonar um dóm á rekum, afréttum og ítökum kirkna 1639. (*Merkt 19*).
- a-b 2(242) Lögfesta Jóns Gissurarsonar á Þeistareykjum og Mælifelli 1639. (*Merkt 20*).
- a-b *Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja (skjalaflokkur A.10.):*
- 2(294) Klambasel í Aðaldal. Jóhannes Jónatansson í Klambaseli óskar kaups á jörðinni og skrifar prófasti í því sambandi, dags. 19.11.1890. Í bréfinu kemur fram, að faðir Jóhannesar byggði kotið í sellandi kirkjujarðarinnar Klambra árið 1848. (*Merkt 1 a-b*).
- Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands (skjalaflokkur A.11.):*
- 2(243) Bréf Stjórnarráðs Íslands til allra sýslumanna, dags. 29.12.1919, þar sem beðið er um skýrslu um svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta. (*Merkt 1 a-c, almennt*).
- 2(244) Svarbréf Sýslumannsins í Þingeyjarsýslu, dags. 6.4.1920, við bréfi Stjórnarráðs Íslands, dags. 29.12.1919. (*Merkt 1 b, almennt*).
- 2(282) Sala Brekknakots. Afsal, dags. 6.7.1916 og lýsing jarðarinnar, dags. 16.6.1915. (*Merkt 1 a-d*).
- 2(283) Sala Geitafells. Afsal, dags. 2.5.1916 og lýsing jarðarinnar, dags. 22.11.1913. (*Merkt 2 a-e*).
- 2(284) Sala Þeistareykjalands. Afsal, dags. 14.9.1915 og lýsing landsvæðisins, dags. 30.6.1914. (*Merkt 3 a-f*).
- 2(285) Sala Langavatns. Afsal, dags. 14.9.1915 og lýsing jarðarinnar, dags. 7.11.1914. (*Merkt 4 a-e*).
- 2(286) Sala Klambasels. Afsal, dags. 30.5.1914 og lýsing jarðarinnar, dags. 14.5.1913. (*Merkt 5 a-e*).
- 2(287) Sala Húsavíkur. Afsal finnst ekki en lýsing jarðarinnar, dags. 18.12.1912. (*Merkt 6 a-d*).
- 2(288) Þeistareykir. Ýmis gögn varðandi sölu Þeistareykja. (*Merkt 7 a-k*).
- 2(295) Brekknakot. Uppkast makaskiptabréfs árið 1841 (án dagsetningar). Bréf umboðsmanns, dags. 29.7.1836, þar segir um Brekknakot: „hefur land og það að gjæðum rétt gott nockurn veigin nóg fyrir sig, úthejsskap ecki fjarlaga,“. (*Merkt 8 a-f*).
- Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16.):*
- 2(296) Sigurður prestur Jónsson kaupir þrætulandið Reykjamannahaga og jörðina Haga í Hvömmum, leggur Reykjamannahaga til Haga og segir til ummerkja, dags. 4.4.1545, á Grenjaðarstöðum. (*Merkt 1 a-c*).
- 2(297) Kaupbréf Jóns Nikulássonar fyrir Tröllagilsgerði, dags. 10.4.1669. Fram kemur að Tröllagilsgerði sé fimm hundruð úr Héðinshöfða og er landamerkja getið. (*Merkt 2 a-c*).
- 2(298) Bréf, dags. t 5.10.1670 um gjöf og samþykki á Tröllagilsgerði er Jón Nikulásson gaf Steinunni dóttur sinni. Landamerkja getið. (*Merkt 3 a-d*).
- 2(299) Lögfesta Jóns Árnasonar lesin upp að Húsavíkurkirkju 13.6.1697 fyrir Ytritungu á Tjörnesi. Takmarka ekki getið. (*Merkt 4 a-b*).
- 2(300) Lögfesta séra Skúla Þorlákssonar fyrir Ytritungu á Tjörnesi lesin upp á manntalsþingi á Húsavík, dags. 14.6.1697. Hefðbundinn lögfestuformáli þar sem takmarka er ekki getið en þó segir: „...allar landznitjar til heidar og landz...“ (*Merkt 5 a-c*).
- 2(301) Lögfesta séra Skúla Þorlákssonar fyrir Ytritungu á Tjörnesi sem lesin var upp á héraðsþingi á Húsavík, dags. 27.4.1698. Takmarka ekki getið. (*Merkt 6 a-b*).
- 2(302) Vitnisburður tveggja manna, bréfaður, dags. 27.4.1630, um að þeir hafi verið viðstaddir áreið á merki milli Héðinshöfða og Bakka, dags. 4.8.1629. En þá handsalaði Ólafur Jónsson Magnúsi Björnssyni alla landeign Héðinshöfða eftir því sem gamalt skiptabréf bræðranna Halls og Finns Ásgrímssonar frá 1331 útvísaði. Að sögn Ólafs hafði hann og faðir hans haldið og brúkað alla landeign

jarðarinnar eftir umræddu bréfi. Tvær uppskriftir af sama bréfi sem þó víkja frá hvort öðru þannig að annað telur skiptabréfið frá 1331 en hitt frá 1332. (*Merkt 7 a-d*).

- 2(303) Afsalsbréf fyrir Skörðum, dags. 5.5.1652, takmarka og ítaka getið. Dómurinn er prentaður, sbr. Landsyfirjettardómar og hæstarjettardómar í íslenskum málum IV, bls. 27-30 en þar er aðeins tilfært brot úr bréfinu. Frumrit afsalsbréfsins er varðveitt á handritadeild Landsbókasafns (sbr. JS dipl. 36), ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-f*).

Jarðabréf og máldagar (skjalaflokkur B.1):

- 2(173) Rekaskrá Möðruvallaklausturs. Áttungur í Tungureka (Ytritungu) (1296). (Í.f. II. b., bls. 304-305 og 310).
- 2(174) Máldagar Auðunar rauða. Garður: „kyrkia ä allt heimaland. med Reka og aullum gognum þeim sem Gardz landi fylgia.“ (1318). (Í.f. II. b., bls. 427-428).
- 2(175) Máldagar Auðunar rauða. „Kyrchia j Husa uijk ä heimaland.“ (1318). (Í.f. II. b., bls. 428).
- 2(176) Máldagar Auðunar rauða. „Kyrchia j Ase ä þridiung j heimalande.“ (1318). (Í.f. II. b., bls. 428-429).
- 2(177) Máldagar Auðunar rauða. Breiðavík eign Grenjaðarstaðar, Geitafell eign Grenjaðarstaðarkirkju, Grenjaðarstaðarkirkja á hálfan Tungureka, „selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi ä efri mela. enn iiii a nedre mela.“ talið meðal eigna Grenjaðarstaðarkirkju (1318). (Í.f. II. b., bls. 431).
- 2(178) Máldagar Auðunar rauða. Grenjaðarstaður „xiiij. kyr medur þeirre er eynar af myre (Laxamýri) gaf“ „Hier skulu vera prestar. ij. oc hinn þridie ef þing fylgia til reykia.“ (Stórureykir) (1318). (Í.f. II. b., bls. 433).
- 2(179) Máldagar Auðunar rauða. Til Múlakirkju heyrir „þeistareykia land oc mælifell.“ Múlakirkja á áttung í Keldunesreka (1318). (Í.f. II. b., bls. 434).
- 2(180) Máldagar Auðunar rauða. Munkaþverárklaustur á hálfan reka m.m. á Máná, Munkaþverárklaustur á reka að Sandhólum (1318). (Í.f. II. b., bls. 485-487).
- 2(181) Vitnisburður um skipti á Lóni (eign Hólastaðar) og Daðastöðum en „skiliande fra sogdu lons lande. allan Reka med Reka gognum og lauggognum. Nema skurd ok lasshual. vndantekinne almenningu.“ (um 1336). (Í.f. II. b., bls. 707-708).
- 2(182) Dómur um skuldaskipti, dags. 11. og 12.6.1380. „eydijord sem langan tima hafdi vbygd verit er ath *dyium* hæiter“. (Í.f. III. b., bls. 352-354).
- 2(183) Máldagar Péturs Nikulássonar. Múlakirkju fylgja „þeistareykia land oc mælifell.“ (1394). (Í.f. III. b., bls. 576).
- 2(184) Máldagar Péturs Nikulássonar. Múlakirkja: „þar er þriggia presta skyllid og tueggia diackna. taka heima j leygu fiorar merckur. enn vtann gardz adrar fiorar ef ecki lyckst af þeistareykium“ (1394). (Í.f. III. b., bls. 578).
- 2(185) Máldagar Péturs Nikulássonar. Grenjaðarstaðarkirkja. (1394). (Í.f. III. b., bls. 578-582).
- 2(186) Máldagar Péturs Nikulássonar. Húsavíkurkirkja á allt heimaland, flutning hvala á Hringveri, þriðjung í Bakkareka. (1394). (Í.f. III. b., bls. 582-583).
- 2(187) Máldagar Péturs Nikulássonar. Garðskirkja á allt heimaland með öllum gögnum og reka þeim sem Garðslandi fylgja. (1394). (Í.f. III. b., bls. 585).
- 2(188) Máldagar Péturs Nikulássonar. Kirkja í Ási á þriðjung í heimalandi og lambældi um allt Hverfi ofan undir Fjöll. (1394). (Í.f. III. b., bls. 585).
- 2(189) Máldagar Péturs Nikulássonar. Skinnastaðarkirkja: „Jtem reiknadezt i hrærekstada verd. ij. kvgilldi oc halft fiorda hvndrat fridvirt.“ (1394). (Í.f. III. b., bls. 586-588).
- 2(190) Halldór prestur Loftsson gefur Grundarkirkju í Eyjafirði reka sína á Tjörnesi í sálugjöf, nema það sem fylgir Héðinshöfða, dags. 8.12.1403. (Í.f. III. b., bls. 684-685).
- 2(191) Afhendingarskrá Grenjaðarstaðar, dags. 29.5.1391 (27.2.1393). (Í.f. IV. b., bls. 17-19).

- 2(192) Skiptagerningur bræðra á landi, búi og hýbýlum að Héðinshöfða, dags. 2.1.1431. „hier med skyllði annar hafa selfor j reyðaraarbugvm enn annar j burfelstungu.“ (Í.f. IV. b., bls. 436-437).
- 2(193) Vísitasía Jóns Vilhjálmssonar 1431. Múlakirkja á „selfor j teistaræykia landi.“ (Í.f. IV. b., bls. 464-468).
- 2(194) Vitnisburður Sveins Þorkelssonar um landamerki Víkingavatns og Lóns 1441. „Sagde firrnefndur Sveirn ad vijkingavatn ætti jardareign austur yfer Moduoxl og ut i sio og oll Rekavotn allt vestur i motz vid lonsjord. standa þar .iij. þufur og er i ena vestustu Rekamark fra vijkingavatne. var þar i hvalbejn þä eg vissa. og þadan Riettsyne upp j Hol er stendur i litlu Myre. og þadan framm i Þrihurning. svo austur þadann alla Haukdali og svo langt austur ä hejde. sem [hér vantar í handritið] geingur i mote. svo ofann j Hestdal og þadann i vordu er stendur ä austanverduddm veggjar enda. og svo ofann i gardenn fyrer austann Olafsgerde og riettsyne þadann i þufu er stendur fyrer austann i götu ... dagslattu i vijkingavatns Jord fra Grasiydu og kiemur i mota þeirre land.“ (Í.f. IV. b., bls. 622-623).
- 2(195) Munkaþverárklausur á kefli og saltbrennu um alla Mánárreka (1446). (Í.f. IV. b., bls. 697-698).
- 2(196) Brekkur í Reykjahverfi goldnar Hólakirkju fyrir jarðir, dags. 11.10.1447. (Í.f. IV. b., bls. 709-710).
- 2(197) Skrá yfir kúgildi á Hólastjólsvörðum (1449). (Í.f. V. b., bls. 34-35 og 38-41).
- 2(198) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar. Húsavíkirkirkja á allt heimaland og Þorvaldsstaði og flutning á Hringveri. (1461). (Í.f. V. b., bls. 273-275).
- 2(199) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar. Garðskirkja á allt heimaland með öllum gögnum og reka, sem Garðslandi fylgja (1461). (Í.f. V. b., bls. 275-276).
- 2(200) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar (1461). Áskirkja á þriðjung í heimalandi. Fjöll viðmið um lambaeldi Áskirkju. (Í.f. V. b., bls. 279).
- 2(201) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar. Grenjaðarstaðarkirkja. (Í.f. V. b., bls. 280-282).
- 2(202) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar. Múlakirkja á Mælifell (1461). (Í.f. V. b., bls. 283-285).
- 2(203) Jarðakaup fóru fram í Skörðum, dags. 10.10.1463 (10.4.1466). (Í.f. V. b., bls. 396).
- 2(204) Vitnisburður um viðtal varðandi eignarhald á Eystrigörðum, dags. 29.11.1480. (Í.f. VI. b., bls. 309-310).
- 2(205) Syðritunga hálf m.m. fengin Ólafi biskupi Rögnvaldssyni upp í sektargjöld, dags. 3.12.1493. (Í.f. VII. b., bls. 197-198).
- 2(206) Vitnisburður sex manna um reka- og landamerki milli Áss og Kelduness „ad kielduness skyllði eiga sionhending vr mel þeim er vt er fra fliotzdalzarde og helldur vestann. og vpp j Midhoolz hws. Og vt vr melnvm Riettsyni j sio. Enn j millvm skoga landzmerkis og Ass kirkiv Reka. Riettsyni vr sio myagardur. er nv erv kalladar þufur. j Jökulza. vid Jlijfsfialle.“, dags. 28.6.1494. (Í.f. VII. b., bls. 213-215).
- 2(207) Makaskipti á jörðum. Gottskálf Hólabiskup lætur m.a. Kvíslarhóll og hálfu Syðritungu, dags. 9.9.1504 og 30.10.1505. (Í.f. VII. b., bls. 721-722).
- 2(208) Arfleiðslubréf Gottskálks Nikulássonar, dags. 6.6.1520. Gefur Hólakirkju 20 hundruð í Skörðum og Þverá, 20 hundruð. (Í.f. VIII. b., 727).
- 2(209) Sigurðarregistur. Hólastóll (1525). (Í.f. IX. b., bls. 293-301 og 304-305).
- 2(210) Sigurðarregistur. Rekaréttindi Munkaþverárklausurs á Máná og Sandhólum m.m. (1525). (Í.f. IX. b., bls. 311).
- 2(211) Sigurðarregistur. Grenjaðarstaður (1525). (Í.f. IX. b., bls. 322-323).
- 2(212) Sigurðarregistur. Með Múlakirkju fylgir „mælifell.“ (1525). (Í.f. IX. b., bls. 327).
- 2(213) Kaupahlutinn í Ási, Tóveggur og Hagi á Árskógsströnd seldir fyrir kaupahlutann í Grýtabakka, Hlíðskóga (Hléskóga) og Hringisdal, dags. 14.7.1531. Jón Arason selur hálf Skörð, dags. 14.7.1531. (Í.f. IX. b., bls. 593-595).

-
- 2(214) Vitnisburður um landamerki Bakka á Tjörnesi, dags. 25.1.1542. (Bréfið sagt, að sýnast vera falsbréf). Þrír menn bera, eftir því sem þeir hafi heyrt eldri menn margoft tala, að Bakki ætti lönd allt suður í Skjólbrekku, og úr Skjólbrekku ætti bakki rétt í Hálsa upp, að utan allan Bakkahöfða og þá ráði milli Héðinshöfða Reyðará. (Í.f. X. b., bls. 700-701).
- 2(215) Jarðabréf, dags. 31.12.1544. Sigurður Jónsson, Arasonar, selur Þverá og Skóga. Reykir í Reykjahverfi seldir með öllum gögnum og gæðum, eignum og ítölum, að tilskildum nokkrum ítökum. Þar á meðal: „Mælifellzhaga utann so mykinn part sem Eignadur værj Mulakyrkiu ä millum tueggia Garda.“ (Í.f. XI. b., bls. 344-346).
- 2(216) Kaupmálabréf, dags. 30.9.1548. Héðinshöfði, 40 hundruð, lagður til kvonarmundar. Bakki er sagður 20 hundruð. (Í.f. XI. b., bls. 667-668).
- 2(217) Skrá um eignir Hólastóls og Hólakirkju, dags. 25.12.1550. (1550). (Í.f. XI. b., bls. 848, 864-865, 870-875 og 878).
- 2(218) Kaupbréf, dags. 24.9.1551. Víkingavatn keypt fyrir Finnastaði í Höfðahverfi og aðra 15 hundraða jörð eða 16 hundruð í lausagóssi. (Í.f. XII. b., bls. 312-313).
- 2(219) Skýrsla og reikningur um jarðeignir þær, er Jón byskup Arason hafi fargað frá Hólastól, og hverjar jarðir hann hafi fengið í stað þeirra, dags. 1.9.1552. (Í.f. XII. b., bls. 459-461).
- 2(220) Ólafur Hjaltason biskup fær Vigfúsi Þorsteinssyni til eignar kirkjuhlutann í Ási, 20 hundruð, dags. 5.9.1553. (Í.f. XII. b., bls. 613-615).
- 2(221) Máldagar Ólafs biskups Hjaltasonar 1553. Máldagi Áskirkju. (Kirkjan á ekkert í landi en 20 hundruð í kvikfé). (Í.f. XII. b., bls. 641).
- 2(222) Máldagar Ólafs Hjaltasonar 1553. Garðskirkja á allt heimaland, tvö eyðikot, Bláskóga og Austurgarða. (Í.f. XII. b., bls. 641-642).
- 2(223) Máldagar Ólafs Hjaltasonar. Múlakirkju fylgja Þeistareykir. (1553). (Í.f. XII. b., bls. 642).
- 2(224) Samningur um reka Garðs og Víkingavatns, dags. 9.5.1558. Einnig nefndur reki móti Lóni. (Í.f. XIII. b., bls. 304-305).
- 2(225) Kaupbréf fyrir Ytritungu fyrir 20 hundruð, mörk sögð út í Hallbjarnarstaðagil og inn á móts við Hringver, dags. 10.3.1559. (Í.f. XIII. b., bls. 392-393).
- 2(226) Ólafur Hjaltason biskup geldur Sigurði Jónssyni á Grenjaðarstað upp í kirkjubót til ævinlegar eignar „eina eyðijord sem kirkian hefur litla nytsemd af haft í laanga tíma. sem heiter Holkot i Reykiahverfi. sudur i það stora gil sem gengur a midli Laangavatns og Holkots fyrir v c.“, dags. 6.8.1560. (Í.f. XIII. b., bls. 509-510).
- 2(227) Máldagi Múlakirkju, dags. 8.9.1563. Múlakirkju fylgir Þeistareykjaland. (Í.f. XIV. b., bls. 143-145).
- 2(228) Vitnisburður um landeign Bakka á Tjörnesi. Kolbeinn prestur Auðunarson, sem haldið hafði Húsavíkurstað meir en 30 ár, bar, að hann hefði ekki annað heyrt en Bakki ætti land út í Reyðará fyrir neðan gljúfur þau, sem hún gengur ofan úr, en fyrir ofan gljúfrin réði lækur, sem gengi réttsýnis úr dæld eða lægð, er kallaðist Korenshöfn, í Reyðará „oc þar stædi lyrittar oc rettsyne austur ur þeim upp a hinn hæsta fiallengard.“ Hefði enginn átalið þetta fyrr en Þorsteinn Finnbogason, þegar hann bjó á Héðinshöfða, dags. 20.8.1567. (Í.f. XV. b., bls. 3-4).
- 2(229) Jarðaskiptabréf, dags. 31.8.1567. Ólafur Hjaltason biskup selur Hólajarðirnar Bakka á Tjörnesi, 20 hundruð, og Lón í Kelduhverfi, 12 hundruð, fyrir Hrafnstaði í Kræklingahlíð og Hillur á Galmaströnd, (Í.f. XV. b., bls. 4-6).
- 2(230) Vitnisburður um landeign Bakka á Tjörnesi, dags. 30.9.1567. Ketill prestur Jónsson, sem uppfæddist á Tjörnesi og hélt Húsavíkurstað mörg ár, ber hið sama og Kolbeinn um merki Héðinshöfða og ágang Þorsteins Finnbogasonar. (Í.f. XV. b., bls. 22-23).
- 2(231) Jarðaskiptabréf, dags. 15.2.1569. Skipti á Hafrafellstungu og Héðinshöfða m.m. Nikulás Þorsteinsson sagði „ad landareign Hiedinzhöffda værj j hinn gamla Reidararfarveg. enn firir vtann riedj sa gardur og hædir sem geingur ofann fyrer

vtann Hnefadal. og suo ad Hiedinzhoffdj ætti tueggia manna ijsgaungu a Botnz vatn.“ (Í.f. XV. b., bls. 208-210).

- 2(232) Reikningar kirkna á prestssetrum í Hólabiskupsdæmi. Múlakirkja á „Þeistareyki. landskyllid .c.“ (1569). (Í.f. XV. b., bls. 347).
- 2(233) Kirknareikningar á prestssetrum nyrðra 1569. Grenjaðarstaðarkirkja. (Í.f. XV. b., bls. 348-349).

Sá hluti skjalasafna stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja sem prentaður er í Lovsamling for Island (skjalaflokkur B.6.):

- 2(289) Hólastólsjarðir. Skilmálar við sölu Hólastólsjarða, og listi yfir jarðirnar, dags. 13.3.1802. Þar eru taldar jarðirnar Fjöll og Hringver í máli 2, Nípa, Guðmundarstaðir/Gvendarstaðir, Finnsstaðir, Yztafell með Fellsseli í máli 4, Brettingsstaðir (hálfir), Jökulsá, Hóll í Fjörðum, Svínárnes (hálfir), Miðhús og Grímsnes í máli 5. (*Merkt almennt 1 a-e*).
- 2(290) Þeistareykir. Bréf dómsmálaráðuneytisins danska (sem fór með Íslandsmál) til amtmanns í Norður- og Austuramti um leigusamning á brennisteinsnámum í Þingeyjarsýslu, dags. 6.7.1872. Í samningnum, dags. 13.4.1872, er tekið fram, að námurnar á Þeistareykjum, kirkjujörð, séu ekki með í samningnum. (*Merkt 1*).

Bréfabækur biskupa (skjalaflokkur B.8.):

- 2(291) Þeistareykir. Þeistareykja-Jón nefndur í reikningum Hóladómkirkju árið 1576. (*Merkt 1*).
- 2(292) Þeistareykir. Kirknaskrá Guðbrands biskups árið 1569 getur Þeistareykja meðal jarða Múlakirkju, með hundraðs landskuld. (*Merkt 2 a-b*).
- 2(293) Reykir, Holtakot, Brekknakot, Hólkot. Guðbrandur biskup segir árið 1569 að tíund liggi til Grenjaðarstaðarkirkju af Reykjum og fjórum kotum þar hjá, Víkingsstöðum, Holtakoti, Brekknakoti, Hólkoti og Reykjamannahaga, sem séu til samans 80 hndr. (*Merkt 3 a-b*).

Landamerkjabækur (skjalaflokkur A.1.):

- 4(96) Auðbjargarstaðir, ódags. en ártal landamerkjabókar er 1920.
- Afsals og veðmálalabækur (skjalaflokkur A.3.):*
- 4(33) Auðbjargarstaðir, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(34) Auðbjargarstaðir, spjald úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-c
- 4(35) Ás, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(36) Ás, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(37) Ás, spjald úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-d
- 4(38) Bláhvammur, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(39) Bláhvammur, spjald úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
- 4(40) Einarsstaðir, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(41) Einarsstaðir, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(42) Einarsstaðir, spjald úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-c
- 4(43) Fjöll, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(44) Fjöll I-II, spjöld úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-d
- 4(45) Geitafell, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(46) Geitafell, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(47) Geitafell, spjald úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
- 4(48) Héðinshöfði, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- 4(49) Héðinshöfði I-II, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
- 4(50) Héðinshöfði I-II, spjöld úr Afsals- og Veðmálalabók Þingeyjarsýslna.

-
- a-d
4(51) Hringver, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(52) Hringver, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(53) Hringver, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(54) Húsavík, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(55) Klambasel, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(56) Klambasel, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(57) Klambasel, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(58) Langavatn, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(59) Langavatn, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(60) Langavatn, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(61) Skógar, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(62) Skógar, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(63) Skógar I-III, spjöld úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-g
4(64) Skörð, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(65) Skörð, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(66) Skörð, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(67) Skarðaborg, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-c
4(68) Skörð, þinglýsingarvottorð dags. 29.1.2007.
4(69) Syðri-Tunga, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(70) Syðri-Tunga, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(71) Syðri-Tunga, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(72) Steindalur, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(73) Reykir, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(74) Stóru-Reykir, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(75) Stóru-Reykir, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(76) Litlu-Reykir, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(77) Víðiholt (Holtakot), yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(78) Víðiholt, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(79) Víðiholt, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-c
4(80) Ytri-Tunga, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(81) Ytri-Tunga, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(82) Ytri-Tunga 1 og 1a, spjöld úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-d
4(83) Þeistareykir, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(84) Þeistareykir, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(85) Þeistareykir, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(86) Þverá, yfirlitssíða úr eldri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(87) Þverá, yfirlitssíða úr yngri Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
4(88) Þverá, spjald úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- a-b
4(89) Þinglýsingarvottorð fyrir Skörð, dags. 5.5.2008.
Landskiptabækur (skjalaflokkur A.4):

-
- 4(92) Kasthvammur, dags. 27.9.1940.
4(93) Stóru-Reykir, dags. 11.6.1941.
4(94) Skógar I og Skógar II, dags. 27.11.1957.
Fornleifaskráning (skjalaflokkur A.14.):
4(97) Menningarminjar á miðhálandi Íslands. Fornleifastofnun Íslands 1996. Forsíða, Efnisyfirlit, Inngangur (bls. 4-6). Inngangur að VI. kafla „Menningarminjar á miðhálandi Íslands eftir sýslum, samantekt“ (bls. 50); „Suður-Þingeyjarsýsla“ (bls. 62-63); „Viðauki I. Friðlýstar minjar á miðhálandi Íslands“ - „Suður Þingeyjarsýsla“ (bls. 73-74); „Viðauki II. Skrá um menningarminjar á miðhálandi Íslands“- „Suður-Þingeyjarsýsla“ bls. 78-79 og 160-173; Heimildaskrá (bls. 197-207). Kort fylgir, sjá skjal nr. 4(98).
4(98) Kort: Þjóðminjasvæði á Miðhálandinu (hluta). (Blaðstærð A3 og hluti kortsins a-b einnig stækkaður á blaðstærð A3). Kort þessi fylgja skjali nr. 4(97).
Prentuð fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur B.2.):
4(28) Jarðatal J. Johnsens, 1847, bls. 314-341.
4(29) Ný jarðabók 1861, bls. 121-132.
4(30) Fasteignabók 1921, bls. 153-169.
4(31) Fasteignabók 1932, bls. 83-90.
4(32) Fasteignabók 1942-1944, bls. 42-48.
Fjallskilareglugerðir (skjalaflokkur B.4.):
4(12) Reglugjörð um fjallskil í vesturhluta Þingeyjarsýslu, nr. 64/1893, B-deild, bls. 85-90.
4(13) Reglugjörð um fjallskil í Þingeyjarsýslu, nr. 108/1904, B-deild, bls. 235-243.
4(14) Reglugjörð um fjallskil í vesturhluta Þingeyjarsýslu, nr. 82/1913, B-deild, bls. 122-132.
4(15) Reglugjörð um fjallskil í vesturhluta Þingeyjarsýslu, nr. 58/1920, B-deild, bls. 160-168.
4(16) Reglugjörð um breytingu á reglugjörð um fjallskil í vesturhluta Þingeyjarsýslu, 16.6.1920, nr. 54/1924, B-deild, bls. 92.
4(17) Fjallskilareglugerð fyrir Þingeyjarsýslu vestan Jökulsár, nr. 69/1929, B-deild, bls. 203-213.
4(18) Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Þingeyjarsýslu, nr. 107/1937, B-deild, bls. 195-203.
4(19) Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Þingeyjarsýslu og Húsavíkurbæ, nr. 231/1952, B-deild, bls. 446-453.
4(20) Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Þingeyjarsýslu og Húsavíkurbæ, nr. 77/1959, B-deild, bls. 133-141.
4(21) Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Þingeyjarsýslu og Húsavík, nr. 207/1974, B-deild, bls. 444-451.
4(22) Fjallskilasamþykkt fyrir Suður-Þingeyjarsýslu austan Vaðlaheiðar, nr. 169/1996, B-deild, bls. 342-349.
4(23) Reglugerð um fjallskil í Kelduneshreppi í Norður-Þingeyjarsýslu, nr. 91/1935, B-deild, bls. 241-248.
4(24) Auglýsing um framlengingu á reglugerð um fjallskil í Kelduneshreppi í N-Þingeyjarsýslu, nr. 89/1936, B-deild, bls. 231.
4(25) Auglýsing um breytingu á reglugerð um fjallskil í Kelduneshreppi í N-Þingeyjarsýslu, nr. 91, dags. 22.8.1935, nr. 171/1953, B-deild, bls. 407.
4(26) Reglugerð um fjallskil í Kelduneshreppi í N-Þingeyjarsýslu, nr. 209/1974, B-deild, bls. 460-465.
4(27) Fjallskilasamþykkt fyrir Kelduneshrepp í N-Þingeyjarsýslu, nr. 172/1996, B-deild, bls. 359-363.
Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur B.11.):
4(1) Beiðni óbyggðanefndar til Norðurþings um umsögn við leitarlista óbyggðanefndar og beiðni um gögn, dags. 19.1.2007.
4(2) Beiðni óbyggðanefndar til Tjörneshrepps um umsögn við leitarlista

-
- óbyggðanefndar og beiðni um gögn, dags. 19.1.2007.
- 4(3) Beiðni óbyggðanefndar til Aðaldælahrepps um umsögn við leitarlista óbyggðanefndar og beiðni um gögn, dags. 19.1.2007.
- 4(4) Svar Aðaldælahrepps, ódags. en mótt. 30.1.2007, við bréfi óbyggðanefndar, dags. 19.1.2007, ásamt grunnkorti Aðaldælahrepps (ódags. og ekki í mælikv.).
- 4(5) Beiðni félagsmálaráðuneytisins til allra sveitarstjórna um upplýsingar varðandi afrétti, dags. 20.2.1989.
- 4(6) Svar Aðaldælahrepps, dags. 5.12.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(7) Svar Reykjahrepps, dags. 26.11.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(8) Svar Tjörneshrepps, dags. 7.11.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(9) Svar Húsavíkurbæjar, dags. 25.4.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(10) Svar Kelduneshrepps, dags. 6.11.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(11) Svar Reykdælahrepps, dags. 25.4.1989, við beiðni félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989.
- 4(95) „Upplýsingar um afréttir og fjallskil í Þingeyjarsýslu árið 1959.“ Sýslumaður Þingeyjarsýslu, Jóhann Skaftason, dags. 13.5.1959. Fylgiskjal með bréfi Sigurðar Gizurarsonar, sýslumanns, til dómsmálaráðuneytisins, dags. 14.11.1985.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna 50% Auðbjargarstaða:

- 5 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 5(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Auðbjargarstaði, dags. 6.2.2007.
- 5(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Auðbjargarstaði, dags. 6.2.2007.
- 5(3) Landskiptagerð Fjalla og Auðbjargarstaða, dags. 17.3.1980.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Árdals:

- 6 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 6(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Árdal, dags. 6.2.2007.
- 6(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Árdal, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Ásheiðar:

- 7 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 7(1) Afsal Ágústs Þorsteinssonar á jörðinni Ás til Einars Benediktssonar, dags. 17.9.1907.
- 7(2) Afsal Sveinbjörns Jónssonar á jörðinni Ás til Kelduneshrepps, dags. 12.6.1924.
- 7(3) Afsal Kelduneshrepps á hluta Áslands (Ásheiðin undanskilin) til Sigríðar Jóhannsdóttur, dags. 29.4.1938.
- 7(4) Afsal Kelduneshrepps á spildu úr afréttarlandi hreppsins sem áður tilheyrði Ási til Náttúruverndarráðs, dags. 17.3.1973.
- 7(5) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Bláhvamms:

- 8 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 8(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Bláhvamm, dags. 6.2.2007.
- 8(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Bláhvamm, dags. 7.2.2007.
- 8(3) Greinargerð vegna Bláhvamms og Laufahlíðar, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Brúnahlíðar:

- 9 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 9(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Brúnahlíðar, dags. 6.2.2007.

-
- 9(2) Fasteignamatvottorð fyrir Brúnahlíðar, dags. 6.2.2007.
 - 9(3) Greinargerð vegna Brúnahlíðar og Klambrasels, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Eyvindarstaða:

- 10 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 10(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Eyvindarstaði, dags. 8.2.2007.
- 10(2) Fasteignamatvottorð fyrir Eyvindarstaði, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Geitafells:

- 11 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 11(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Geitafell, dags. 6.2.2007.
- 11(2) Fasteignamatvottorð fyrir Geitafell, dags. 6.2.2007.
- 11(3) Afsal Snorra Gunnlaugssona á Geitafelli til Aðaldælahrepps, dags. 6.10.1956.
- 11(4) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Húsavíkur:

- 12 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 12(1) Fasteignamatvottorð fyrir Húsavíkurlandi, dags. 7.2.2007.
- 12(2) Afsal Landsjóðs á Húsavík til Húsavíkurrepps, dags. 12.4.1913.
- 12(3) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Hveravalla:

- 13 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 13(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hveravelli, dags. 6.2.2007.
- 13(2) Fasteignamatvottorð fyrir Hveravelli, dags. 7.2.2007.
- 13(4) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Höfðabrekku með Kelduneskoti:

- 14 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 14(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Höfðabrekku með Kelduneskoti, dags. 6.2.2007.
- 14(2) Fasteignamatvottorð fyrir Höfðabrekku með Kelduneskoti, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Kílakots:

- 15 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 15(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Kílakot, dags. 6.2.2007.
- 15(2) Fasteignamatvottorð fyrir Kílakot, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Klambrasels:

- 16 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 16(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Klambrasel, dags. 6.2.2007.
- 16(2) Fasteignamatvottorð fyrir Klambrasel, dags. 6.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 9(3).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Krossdals:

- 17 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 17(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Krossdal, dags. 6.2.2007.
- 17(2) Fasteignamatvottorð fyrir Krossdal, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Langavatns:

- 18 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
- 18(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Langavatn, dags. 6.2.2007.
- 18(2) Fasteignamatvottorð fyrir Langavatn, dags. 6.2.2007.
- 18(3) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Laufahlíðar:

-
- 19 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
19(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Laufahlíð, dags. 6.2.2007.
19(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Laufahlíð, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 8(3).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Lindarbrekku:

- 20 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
20(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Lindarbrekku, dags. 6.2.2007.
20(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Lindarbrekku, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Litlu-Reykja:

- 21 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
21(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Litlu-Reyki, dags. 6.2.2007.
21(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Litlu-Reyki, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Ólafsgæðis:

- 22 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
22(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Litlu-Reyki, dags. 6.2.2007.
22(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Litlu-Reyki, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Reinar:

- 23 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
23(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Rein, dags. 6.2.2007.
23(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Rein, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Reykjahóls:

- 24 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
24(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Reykjahól, dags. 6.2.2007.
24(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Reykjahól, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Reykjavalla:

- 25 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
25(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Reykjavelli, dags. 6.2.2007.
25(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Reykjavelli, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Stóru-Reykja:

- 26 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
26(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Stóru-Reyki, dags. 6.2.2007.
26(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Stóru-Reyki, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Sulta I:

- 27 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
27(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Sulti, dags. 6.2.2007.
27(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Sulti, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Sulta II:

- 28 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
28(1) Afsal G. Þórarinssonar á Sultum til Árna Kristjánssonar og Bjargar Þorleifsdóttur á , dags. 27.5.1892.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Víðiholts:

- 29 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
29(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Víðiholt, dags. 6.2.2007.
29(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Víðiholt, dags. 7.2.2007.
Greinargerð, sjá skjal nr. 13(4).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Víkingavatns I:

- 30 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
30(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Víkingavatn I, dags. 6.2.2007.
30(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Víkingavatn I, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Víkingavatns II:

- 31 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
31(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Víkingavatn II, dags. 6.2.2007.
31(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Víkingavatn II, dags. 7.2.2007.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Þeistareykja:

- 32 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
32(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Þeistareyki, dags. 6.2.2007.
32(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Þeistareyki, dags. 6.2.2007.
32(3) Afsal ráðherra Íslands á Þeistareykjalandi til Reykdælahrepps og Aðaldælahrepps, dags. 14.9.1915.
32(4) Landamerkjabréf Þeistareykjafréttar, ódags.
32(5) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.
32(6) Registr. Íslenskt fornbréfasafn. III. b., bls. 904-905.
32(7) Mál dagi Maríukirkju í Kirkjubæ. (Í.f. I. b., bls. 394-395).
32(8) Lögfesta Þorleifs Skaptasonar 1744.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Þverár:

- 33 Kröfulýsing, dags. 31.3.2007.
33(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Þverá, dags. 6.2.2007.
33(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Þverá, dags. 7.2.2007.
33(3) Greinargerð, ódags. en mótt. 8.8.2007.

Lagt fram af Gunnari Sólnes hrl. vegna Einarstaða, Skarða, Skarðaborgar, Skóga I-III og Skógarhlíðar:

- 34 Kröfulýsing, dags. 26.3.2007.
34(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Einarstaði, dags. 7.3.2007.
34(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Skarðaborg, dags. 7.3.2007.
34(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Skóga I, dags. 7.3.2007.
34(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Skóga II, dags. 7.3.2007.
34(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Skóga III, dags. 7.3.2007.
34(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Skógarhlíð, dags. 7.3.2007.
34(7) Fasteignamatsvottorð fyrir Einarstaði, dags. 7.3.2007.
34(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Skarðaborg, dags. 7.3.2007.
34(9) Fasteignamatsvottorð fyrir Skóga I, dags. 7.3.2007.
34(10) Fasteignamatsvottorð fyrir Skóga II, dags. 7.3.2007.
34(11) Fasteignamatsvottorð fyrir Skóga III, dags. 7.3.2007.
34(12) Fasteignamatsvottorð fyrir Skógarhlíð, dags. 7.3.2007.
34(13) Skipting á landi Skarða og Skarðaborgar, dags. 28.5.2002.
34(14) Afsal Jóns Þórissonar á 100 ha Skarða til Reykjahrepps, dags. 1.4.1975.
34(15) Skrá yfir fjárfestingar og gjöld á landi í Skarðaborg, dags. 19.8.1985. Þá er ásamt b) skrá yfir gjöldum og gjöldum í Skarðaborg, dags. 27.11.1987.
34(16) Landamerkjabréf milli Skarða og Skarðaborgar, dags. 27.11.1987.
34(17) Mál dagi yfir breytingu á landi í Skóga I og Skóga III, dags. 13.2.1980.
34(18) Greinargerð, dags. 25.7.2007. Úr afsals- og veðmálabók 1842.

34(21) Fasteignamatsvottorð fyrir Skörð, dags. 10.1.2008.

Lagt fram af Gunnari Sólnes hrl. vegna Austurgarðs I-II, Kvistáss, Laufáss, Garðs I-III, Grásíðu og Voga:

- 35 Kröfulýsing, dags. 19.3.2007.
- 35(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Austurgarð I, dags. 7.3.2007.
- 35(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Austurgarð II, dags. 12.3.2007.
- 35(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Laufás, dags. 7.3.2007.
- 35(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Kvistás, dags. 7.3.2007.
- 35(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Garð I, dags. 7.3.2007.
- 35(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Garð II, dags. 7.3.2007.
- 35(7) Þinglýsingarvottorð fyrir Garð III, dags. 7.3.2007.
- 35(8) Þinglýsingarvottorð fyrir Grásíðu, dags. 7.3.2007.
- 35(9) Þinglýsingarvottorð fyrir Voga, dags. 7.3.2007.
- 35(10) Fasteignamatsvottorð fyrir Austurgarð I, dags. 7.3.2007.
- a-c
- 35(11) Fasteignamatsvottorð fyrir Austurgarð II, dags. 7.3.2007.
- a-b
- 35(12) Fasteignamatsvottorð fyrir Kvistás, dags. 7.3.2007.
- 35(13) Fasteignamatsvottorð fyrir Laufás, dags. 7.3.2007.
- 35(14) Fasteignamatsvottorð fyrir Garð I, dags. 7.3.2007.
- a-b
- 35(15) Fasteignamatsvottorð fyrir Garð II, dags. 7.3.2007.
- 35(16) Fasteignamatsvottorð fyrir Garð III, dags. 7.3.2007.
- 35(17) Fasteignamatsvottorð fyrir Grásíðu, dags. 7.3.2007.
- 35(18) Fasteignamatsvottorð fyrir Voga, dags. 7.3.2007.
- 35(19) Ritgerð Guðmundar Sigvaldasonar *Garður í Kelduhverfi, upphaf byggðar og kirkju*. 1977.
- 35(20) Eignarhald á landi í Kelduhverfi (fyrrum Kelduneshreppi). Greinargerð Þórarins Þórarinssonar, dags. 1.2.2007.
- 35(21) Yfirlandskipti milli Austurgarðs I og II annars vegar og Kvistáss, Laufáss og Garðs III hins vegar, dags. 7.10.1979.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Bangastaða:

- 36 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 36(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Bangastaði, dags. 29.12.2006.
- 36(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Bangastaði, dags. 19.2.2007.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Héðinshöfða I-II:

- 37 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 37(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Héðinshöfða I, dags. 24.10.2006.
- 37(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Héðinshöfða II, dags. 24.10.2006.
- 37(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Héðinshöfða I, dags. 19.2.2007.
- 37(4) Greinargerð, dags. 8.8.2007.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Hringvers:

- 38 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 38(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hringver, dags. 29.12.2006.
- 38(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Hringver, dags. 19.2.2007.
- 38(3) Greinargerð, dags. 8.8.2007.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Kvíslarhóls:

- 39 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 39(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Kvíslarhól, dags. 19.2.2007.
- 39(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Kvíslarhól, dags. 19.2.2007.
- 39(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Kvíslarhól, dags. 19.2.2007.

Tungu, dags. 8.1.2007.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Mánár, Mánárbakka og Árhólts:

- 40 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 40(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Máná, dags. 29.12.2006.
- 40(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Mánárbakka, dags. 19.2.2007.
- 40(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Árhólts, dags. 19.2.2007.
- 40(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Máná, dags. 19.2.2007.
- 40(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Mánárbakka, dags. 19.2.2007.
- 40(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Árholt, dags. 19.2.2007.
- 40(7) Yfirlýsing um að jarðirnar Árholt og Mánárbakki séu stofnaðar úr Máná, dags. 8.1.2007.
- 40(8) Landamerkjalyýsing Mánár, dags. 1.7.1958.
- 40(9) Landamerkjagjörð Mánár, Mánárbakka og Árhólts, dags. 21.10.1961.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Syðri-Tungu, Kvíslarhóls og Steindals:

- 41 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 41(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Syðri-Tungu, dags. 29.12.2006.
- 41(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Steindal, dags. 19.2.2007.
- 41(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Kvíslarhól, dags. 19.2.2007.
- 41(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Syðri-Tungu, dags. 19.2.2007.
- 41(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Steindal, dags. 19.2.2007.
- 41(6) Landamerkjalyýsing fyrir nýbýli í Syðri-Tungulandi, dags. 26.9.1957.
- 41(7) Greinargerð, dags. 8.8.2007.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Ytri-Tungu I og Ia:

- 42 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 42(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Ytri-Tungu I, dags. 29.12.2006.
- 42(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Ytri-Tungu Ia, dags. 29.12.2006.
- 42(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Ytri-Tungu I, dags. 19.2.2007.
- 42(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Ytri-Tungu Ia, dags. 19.2.2007.
- 42(5) Greinargerð, dags. 8.8.2007.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna 50% Auðbjargarstaða:

- 43 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 43(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Auðbjargarstaði, dags. 30.1.2007.
- 43(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Auðbjargarstaði, dags. 16.2.2007.
- a-b
- 43(3) Skiptayfirlýsing á dánarbúi Sigurðar Gústafs Kjartanssonar, dags. 4.9.2001.
- 43(4) Hornpunktaskrá Auðbjargarstaða, ódags. en mótt. 10.4.2007.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Fjalla I-II:

- 44 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 44(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Fjöll I, dags. 30.1.2007.
- 44(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Fjöll II, dags. 30.1.2007.
- 44(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Fjöll I, dags. 16.2.2007.
- 44(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Fjöll II, dags. 16.2.2007.
- 44(5) Kaupsamningur og afsal. Jón Ólafsson selur Ólafi Jónssyni Fjöll I, dags. 21.6.1999.
- 44(6) Afsal Sjafnar Jóhannesdóttur á jörðinni Fjöll II til Guðmundar S. Héðinssonar, dags. 21.12.1997.
- 44(7) Hornpunktaskrá Fjalla I og II, ódags. en mótt. 10.4.2007.
- 44(8) Greinargerð, dags. 8.8.2007.
- 44(9) Ljósmyndir sem sýna landamerkjavörður ásamt loftmynd, ódags. en mótt.
- 44(10) ~~44(10)~~ ~~17.8.2007~~ ~~stur~~ Orra Vésteinssonar, fornleifafr. til Ólafs, dags. 17.8.2007, ásamt

samantekt Stefáns Ólafssonar, fornleifafr. um Biskupsvörðu og Tunguheiðarveg, ódags. en mótt. 21.8.2007.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Ingveldarstaða, Markar og Hlíðargerðis:

- 45 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 45(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Ingveldarstaði, dags. 30.1.2007.
- 45(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Mörk, dags. 30.1.2007.
- 45(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Hlíðargerði, dags. 30.1.2007.
- 45(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Ingveldarstaði, dags. 16.2.2007.
- 45(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Mörk, dags. 16.2.2007.
- 45(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Hlíðargerði, dags. 16.2.2007.
- 45(7) Afsal Jóns Jóhannssonar á Ingveldarstöðum til Þorfinns Jónssonar, dags. 4.9.1954.
- 45(8) Afsal Kristjáns Jónssonar á Hlíðargerði til Rósu Daníelsdóttur og Sævars Arnar Sigurðssonar, dags. 6.10.1991.
- 45(9) Afsal Þorfinns Jónssonar á Ingveldarstöðum til Ingólfs Jónssonar, dags. 27.3.1958.
- 45(10) Vísun á kennileit í suður landamerkjalinu uppsveitarbæjanna í Kelduhverfi. Unnið af Haftækni hf., ódags. en mótt. 10.4.2007.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Kelduness I-II, Eyvindarholts og Framness:

- 46 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 46(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Keldunes I, dags. 30.1.2007.
- 46(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Keldunes II, dags. 30.1.2007.
- 46(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Eyvindarholt, dags. 30.1.2007.
- 46(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Framnes, dags. 30.1.2007.
- 46(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Keldunes I, dags. 16.2.2007.
- a-b
- 46(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Keldunes II, dags. 16.2.2007.
- 46(7) Fasteignamatsvottorð fyrir Eyvindarholt, dags. 16.2.2007.
- 46(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Framnes, dags. 16.2.2007.
- a-b
- 46(9) Skiptayfirlýsing dánarbús Karls Helga Jónssonar, dags. 14.12.1992.
- 46(10) Afsal Sigtryggs Jónssonar á Keldunesi II til Sturlu Sigtryggssonar, dags. 10.4.1973.
- 46(11) Afsal Heiðars Sigvaldasonar og Margrétar G. Þórhallsdóttur á Eyvindarholti til Jóns Tryggva Helgasonar o.fl., dags. 30.12.2002.
- 46(12) Afsal Eyjólf Vals Gunnarssonar á Framnesi til Sturlu Sigtryggssyni, dags. 29.12.1992.
- 46(13) Hornpunktaskrá Kelduness I-II, Eyvindarholts og Framness, ódags. en mótt. 10.4.2007.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Meiðavalla:

- 47 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 47(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Meiðavelli, dags. 30.1.2007.
- 47(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Meiðavelli, dags. 16.2.2007.
- 47(3) Hornpunktaskrá Meiðavalla, ódags. en mótt. 10.4.2007.
- 47(4) Afsal jarðadeildar landbúnaðarráðuneytisins á Meiðavöllum til Guðrúnar Árnadóttur, dags. 22.8.2000.
- 47(5) Ljósrit af loftmynd með áteiknuðum landamerkjum, dags. 28.7.1990.
- 47(6) Ljósrit af gervitunglamynd frá 1995. Landgræðslugirðingar á Ássandi og Jökulsárgljúfrum, dags. júlí 2000.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Tóveggjar:

- 48 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.

-
- 48(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Tóvegg, dags. 30.1.2007.
 - 48(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Tóvegg, dags. 16.2.2007.
 - 48(3) Kaupsamningur og afsal. Axel J. Yngvason og Karólína B. Snorradóttir selja Tóvegg til Kristins S. Yngvasonar, dags. 1.2.1994.
 - 48(4) Afsal Adams Jónssonar og Sveinunga Jónssonar á Áveggjarlandi til Kristins S. Yngvasonar, dags. 20.5.1996.

Lagt fram af Sigurði Jónssyni hrl. vegna Undirveggjar:

- 49 Kröfulýsing, dags. 2.4.2007.
- 49(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Undirvegg, dags. 30.1.2007.
- 49(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Undirvegg, dags. 16.2.2007.
- 49(3) Afsal Sigurðar Tryggvasonar og Vigdísar Sigvarðardóttur á Undirvegg til Sigurgeirs Ísakssonar og Sveininnu Jónsdóttur, dags. 31.8.1987.
- 49(4) Afsal Sigurgeirs Ísakssonar og Sveininnu Jónsdóttur á 2/3 hluta Undirveggjar til Sigurbjargar Ísaksdóttur og Kristrúnar Ísaksdóttur, dags. 25.2.2003.
- 49(5) Textabútur úr árbók Ferðarfélags Ísland 1941, bls. 58-59.

Lagt fram af Andra Árnasyni hrl. vegna Áss og Svínadals:

- 50 Kröfulýsing, dags. 12.4.2007.
- 50(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Ás, dags. 12.3.2007.
- 50(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Svínadal, dags. 12.3.2007.
- 50(3) Afsal Sveinbjörns Jónssonar á Ási til Kelduneshrepps, dags. 12.6.1924.
- 50(4) Afsal eigenda nokkurra jarða í Kelduneshreppi á landi sem verður innan væntanlegrar sandgræðslugirðinga til Sandgræðslu Íslands, dags. 29.10.1939.
- 50(5) Afsal Yngva Axelssonar o.fl. á jörðinni Ási til Náttúruverndarráðs, dags. 6.5.1974.
- 50(6) Yfirlýsing Náttúruverndarráðs um sameiningu jarðanna Áss I og II í jörðina Ás, dags. 4.11.1985.
- 50(7) Samningur Landgræðslu ríkisins og Kelduneshrepps varðandi afhendingu lands á Ásheiði til landgræðslu, dags. 18.10.1991, ásamt ljósriti af loftmynd.
- 50(8) Samstarfssamningur Landgræðslu ríkisins og Skógræktarfélag N-Þingeyinga um ræktun Landgræðsluskóga á Ássandi, dags. 8.8.2002.
- 50(9) Útdráttur úr aukabók Þingeyjarsýslu varðandi staðfestingu á eignarnámsgjörð á eyðibýlinu Svínadal, dags. 10.7.1954.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 51 51(1) Fundargerð 1. fyrirtöku, dags. 26.4.2007.
- 51 51(2) Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 11.6.2007.
- 51 51(3) Fundargerð 3 fyrirtöku, dags. 9.8.2007.
- 51 51(4) Fundargerð 4. fyrirtöku, dags. 29.8.2007.
- 51 51(5) Fundargerð aðalmeðferðar, dags. 17.9.2007.
- 51 51(6) Fundargerð endurupptöku, dags. 29.5.2008.
- 52 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða, dags. 22.11.2007.
- 53 Greinargerð Hjörleifs Guttormssonar náttúruf. um staðhætti og gróðurfar, dags. maí 2007.

Lagt fram af málsaðilum:

- 54 Yfirlitskort, mælikvarði 1:100.000 í A1. Mál nr. 2/2007. Kröfulínur allra málsaðila, dags. 26.5.2008.

Hliðsjónargögn

Lagt fram til hliðsjónar af Andra Árnasyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- Ónr. Árbók Þingeyinga 1965, Sýslumörk Þingeyjarsýslu, Jóhann Skaptason, bls. 66-67.
- Ónr. Árbók Ferðafélags Íslands 1978, Suður-Þingeyjarsýsla austan Skjálfandafljóts, bls. 76-89.
- Ónr. Eignarhald og ábúð á jörðum í Suður-Þingeyjarsýslu 1703-1930, Björn Teitsson, Reykjavík 1973, bls. 52-55 og 64-69.
- Ónr. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 11. b., bls. 210-211, 238-239, 248-251, 258-263, 270-277 og 298-301.
- Ónr. Landnámabók, 1. b., síðari hluti, 1968. Jakob Benediktsson gaf út, bls. 268-287 og 322-323.
- Ónr. Ódáðahraun 3. b., Ólafur Jónsson 1945, bls. 158-170.
- Ónr. Göngur og réttir 5. b., Bragi Sigurjónsson 1987. Fjallskil Aðaldæla og Reykdæla, bls. 103-105 og 108-115.
- Ónr. Ritsafn Þingeyinga I, saga Þingeyinga til loka þjóðveldisaldar, Sögunefnd Þingeyinga, 1946, bls. 8-36.
- Ónr. Uppdráttur afrétta í Þingeyjarsýslu. RALA, ódags. en mótt. 7.11.2006.
- Ónr. Þingeyjarsýslur, sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844, bls. 23-25 og 192-193.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

- Ónr. Almennar niðurstöður óbyggðanefndar í málum 1-7/2000 og 1-5/2001.
- Ónr. Skýrslur í máli 2/2007 hjá óbyggðanefnd, (16 blaðsíður, skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).
- Ónr. Lyfrd. 1886-1889. Nr. 19/1887, bls. 207 (Skógar-Skörð).
- Ónr. Lyfrd. 1890-1894. Nr. 50/1889, bls. 27 (Skógar-Skörð).
- Ónr. Lyfrd. 1815-1824. Bls. 287, dags. 6.8.1821. (Peistareykjarnámur).

Lagt fram til hliðsjónar af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Peistareykja:

- Ónr. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, bls. 212.
- Ónr. Lyfrd. 1802-1873. Nr. 126, bls. 418 .
- Ónr. Árbók Þingeyinga 1993. Sigurður Sigurðsson, *Sigurður Guðmundsson frá Litluströnd. Á Peistareykjum*, bls. 169-171.
- Ónr. Héraðsdómur Norðurlands eystra, dómur nr. E-192/1997.

Lagt fram til hliðsjónar af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Héðinshöfða I-II, Syðri-Tungu og Steindals:

- Ónr. Almennings Janusansikt. En sammenlignende rettslig analyse av almennings- og sameieforhold i norsk utmark.
- Ónr. Property and persuasion: Essays on the history, theory and rhetoric of ownership. Carol M. Rose, bls. 11-22.
- Ónr. Yfirlit yfir hæstaréttardóma um hefð, dags. 15.5.2007.

Lagt fram til hliðsjónar af Ragnari Aðalsteinssyni hrl.:

- Ónr. Case of J.A. Pye (Oxford) Ltd. v. The United Kingdom, dags. 15.11.2005.
- Ónr. N.A. and others v. Turkey, dags. 11.10.2005.

Skjöl lögð fram til upplýsingar fyrir lögmenn:

- Greinargerð Gunnars F. Guðmundssonar sagnfr. um gagnaöflun óbyggðanefndar, dags. 5.6.2007.
- Umsögn Gunnars F. Guðmundssonar sagnfr. varðandi vörslu jarðabréfa, dags. 3.9.2007 ásamt fyrirspurnar Ólafs Björnssonar hrl. um hvort íslensk jarðarskjöl gætu verið varðveitt í erlendum skjalasöfnum, dags. 22.8.2007.